

PÁLLÁS • A VÁRDOLISZANO ÉS VÁDÁSZATA

PÁLL ENDRE

A VADDISZNÓ ÉS VADÁSZATA

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ

„Egyetlen nagyvadunk vadászata se oly sokszínű és érdekes, mint a vad-disznóé. Dúvad lévén, az év bármelyik szakában lehető, vadászata egy kis veszéllyel is jár, ezért különösen izgató elejtése”.

PÁLL ENDRE
A VADDISZNÓ
ÉS VADÁSZATA

c. műve a vaddisznóval kapcsolatos vadászati és vadgazdálkodási ismereteket személyes élményekkel átszőve ismerteti, így nemcsak hasznos könyv, hanem érdekes olvasmány is minden természetkedvelő számára.

A VADDISZNÓ
ÉS VADÁSZATA

1851

1866 / 1911

Áll. Ell. 2018
OEE Könyvtár

© PÁLL ENDRE, 1968

Nyúllövéshez nem kell bátorság, sem különösebb rátermettség, de aki vaddisznóra vadászik, annak biztos kezű lövőnek, jó érzékű vadásznak kell lennie, mert bizony a malacait védő koca vagy a sebzett vadkan nem mindig futamodik meg a vadásztól, akármilyen szép zergetollas kalapot is visel. Pedig ma, az ötszáz méter távolságról ölő, robbanó golyók korában nem sok esélye van szegénynek.

Milyen más volt, mennyivel férfiasabb, amikor még dárdával bújt a vadász a vadkant rejtegető sűrűbe, és a fogát csattogtató remete szembefordult üldözőjével. Bizony ilyenkor közel egyenlő eséllyel folyt a harc.

A vaddisznót ne csak üldözzük, hanem becsüljük is meg. Egyetlen európai vadunk, amelynek vadászata veszéllyel járhat. S mivel a vadászatot nemcsak szórakozásnak tartjuk, mely élvezetesebbé teszi a munka utáni pihenést, hanem sportnak is, mely turisztikai és céllövészeti oldala mellett fejleszti az önuralmat, bátorságot és hidegvért is, a vaddisznó vadászata különösen érdekes számunkra.

1851

1866

Mitológiai és tudományos adalékok a vaddisznóról

Magyarországi erdőgazdálkodás és természetvédelem
történelmének

Bevallom, kedves olvasó, ezt a fejezetet írtam legnehezebben. Sokat gondolkodtam, hogy egyáltalában megírom-e? Nem untatom-e vele vadász cimboráimat, akik a könyv elolvasására határozták el magukat? Végül mégis a megírás mellett döntöttem. Ne csak azt tudja a vadász, hogy a disznó mikor malacozik, hol a „plattja”, hanem legyen fogalma kulturális, vallási elképzelésekben fel-feltűnő őseről, testének, szervezetének felépítését is pontosabban ismerje meg. Igyekszem kerülni a nekünk sokszor alig érthető tudományos kifejezéseket, és a lehető legegyszerűbben, a lényegét tárgyalva foglalom össze az anatómiai tudnivalókat. Tehát, kis türelmet kérek, kis tudásvágyat és akkor egy nyugodt félóra alatt át is rágja magát az olvasó ezen a pár oldalon. De ha valaki ezt a fejezetet egyszerűen átlapozza, akkor sem lesz rosszabb vaddisznó-vadász, akkor is éppen úgy bukfencre löheti a nyíladedőn átugró süldőt.

Vaddisznó — a mitológiában

Régi mítoszokban sokszor találkozunk a vaddisznóval: a kan legtöbbször mint haragvó, bős istenség jelenik meg, a kocát a termékenység és szelídség jelképeként ábrázolják.

Meleagrosz királyfi és Heraklész, akik az Erymanthos-i rettentés vadkant elejtették, tettükért félistenek lettek. Homérosz a csatába induló görög hősoket a vadkannal hasonlítja össze, mert az bátran támad, és fegyverét, hatalmas fehér agyarait villogtatva, nyíltan tör ellenségére.

A gallok és kelták harciasságuk jelképeként a harcba induló csapatok előtt zászló helyett táblára festett kan rajzát vitték, a kardok pengéjébe ugyancsak vadkan képét égették.

A germánok a vadkant a napisten szent állatának tartották.

A sötét viharfelhők tovarohanó hömpölygését a fekete kan száguldásának vélték, a villámok pedig a kan agyari voltak.

A germán napisten az égen gomolygó felhőúton rohant vakító fényt árasztó napszekeén, melyet az aranykan vontatott szédítő vágtatással.

Az északi népek (svédek, dánok stb.) ősi mondáiban a vadkan mint bőszi fekete ló szerepel, hátán Holle istennővel, aki — megharagudva a földön élőkre — vadkanon ülve vágtat szörnyserege élén, hogy az emberiségre veszélyt, bajt és átkot hozzon.

A mongolok regéiben a vadkan a félelem és borzalom szimbóluma volt, megjelenése a környék romlását okozta.

A görögök a föld termékek istenének tiszteletére ünnepeiken kant áldoztak, hogy vetéseiket kár ne érje, és hasas kocát, hogy termésük gazdag legyen.

Az ókorban a rómaiak Ceresnek, a földművelés istennőjének ugyancsak hasas kocát áldoztak a jó termés reményében, viszont Venusnak, a szépség istennőjének pározni vágyó kannal kedveskedtek, hogy segítse őket vágyaik eléréséhez.

A germánok csata előtt, bátorságuk serkentésére ugyancsak vadkant áldoztak. E szokás maradványa egyes német vidékeken még ma is él, olyan formában, hogy karácsonykor disznóformájú kalácsot sütnék és azt karácsony este fogyasztják el (Eber-Kuchen).

Az ókori egyiptomiak, bár vallásuk tiltotta a sertéshús fogyasztását, Isis és Osiris isteneiknek holdtöltekor kant áldoztak, és ilyenkor ők is lakmároztak az áldozat húsából.

Az ókorban a sertés nemcsak áldozati állat volt, hanem mint szerencsehozó állatot is kedvelték. Mását nyakban hordva, szerencsejelvényként használták.

A germánok és rómaiak is hordták aranyláncon, karkötőként vagy nyakban aranyból készült szerencsemalacikat, sőt az ókori hinduknál az aranypénzekre vésett disznófejek koszorúval övezett képei is a szerencsét jelképezték. És bár még ma is ott visít a malac az újév első perceiben a neonfényes, konfettis bálteremben, a vaddisznót már csak élelmezési cikknek és elejthető vadnak tekintik.

A vaddisznó húsa ma is sokaknak kedvenc csemegéje. Bizony nem is rossz étel a vörösborsban párolt vaddisznótekeres hidegen, áfonyával, de egy jó vadas-pecsenye után is mindenki megnyalhatja a szája szélét. Nem akarok itt recepteket adni a vaddisznó sokféle, jobbnál-jobb elkészítési módjáról, csupán azok figyelmét

akarom felhívni a disznósült ínycsiklandozó aromájára, akik jó étvágygal falatozzák ugyan a vaddisznóhúst, de ugyanakkor még az írmagját is ki akarják irtani.

Rendszertani helye, elterjedése

A vaddisznó egész Európában, így hazánkban is őshonos. Elterjedésének köre azonban fokozatosan szűkül, pedig kíméletet érdemel, mert vadászata érdekes sport, és az egyetlen vad Európában, amely megtartotta őskorra emlékeztető félelmetes küllemét és méreteit.

A vaddisznó állatrendszertani helye (Dudich alapján) a következő:

Állattörzs: *Gerincesek* — *Vertebrata*.

Osztály: *Emlősök* — *Mammalia*.

Alosztály: *Méhlepényes emlősök* — *Placentalia*.

Rend: *Patások* — *Ungulata*

Alrend: *Párosujjúak* — *Artiodactyla*

Osztág: *Nemkérődzők* — *Non Ruminantia*

Család: *Disznófélék* — *Suidae*

Faj: *Vaddisznó* — *Sus scrofa*

Európában északra a Keleti tengerig él. A kőkorszakban elterjedése Svédország feléig felhúzódott, ma már azonban erről a területről eltűnt. Nyugatra a La Manche csatornáig megtalálható, beleértve az Ibériai félszigetet is. Spanyolországban már csak a portugáliai határ hegyeiben és Bergess környékén fordul elő. Hollandiában, Dániában, Angliában és Írországból teljesen kiirtották. Délen a Duna alsó folyása mentén gyakori.

Észak-Afrikában is elterjedt.

Igen érdekesek Szardinia szigetének vaddisznói. Itt egy kicsiny, alakban is némileg eltérő fajtája található, mely a közönséges vaddisznóból kifejlődött szigeti alfaj.

Kelet felé Ukrajna és a Szovjetunió déli része a Himalája lejtőjéig mind tartózkodási helye.

A Szovjetunióban a vaddisznó keleti elterjedési körzetében ugyancsak különálló alfajok alakultak ki az utóbbi évszázadban. A vaddisznó, mely az erdős, mocsaras, sztyepp vidékeken általá-

nosan elterjedten élt, az iparosodás, az erdőirtások, a folyamatos vadászat, a megváltozott életkörülmények miatt visszahúzódott azokra a területekre, ahol a természetes állapot aránylag a legkevesebbet változott. Hol találta meg a megszokott nyugalmat? Legtöbbször a nagyobb hegységek ősvadonjaiban, esetleg a síkabb tájak még vadon hagyott sztyeppéin. A visszahúzódást elszigetelődés követte. Mindig nagyobbak lettek az egyes törzsek közötti távolságok, mindig erősebbek és áthatolhatatlanabbak a falak, melyeket az ipartelepek, a gombaként növő városok, a szűzföldeket düböröge szántó gépek, az alkotó emberek állítottak. Az egyes törzsek közötti kapcsolat teljesen megszűnt. Nem akadt már egy remetekan sem, mely nekivágott volna a sok száz kilométeres útnak, vagy ha mégis, célját sosem érte el. Megszűnt a vérkeveredés. A törzsek önálló életet éltek. Az adott élet- és táplálkozási feltételekhez alkalmazkodva fejlődtek, ami új alfajok létrejöttét eredményezte. Ezen alfajok elsősorban a test méreteiben térnek el egymástól. A Közép-Európában — így Magyarországon is — élő vad-disznó testnagysága és súlya teljesen azonos a Szovjetunió európai részén élő alfajával. Lényegesen nagyobbak a Kaukázusban élő alfaj átlagos testméretei. E két legfontosabb alfajon kívül a szakirodalom még további hármat tárgyal: középázsiai, mely az Uraltól keletre él; a mongol alfajt, mely Mongólia sztyeppéinek és erdős domb-hegyvidékének lakója és végül a távol-keletit, melynek legfőbb tartózkodási körzete a Tien-San hegység erdőségei. Ugyanitt él egy másik, a csíkos disznók alneméhez tartozó vaddisznófajta is.

Természetesen csak ott él, ahol létfeltételeinek megfelelőek a körülmények. Általában a magasabb síkságokon hiányzik, viszont a Tien-San hegyek (Belső-Ázsia) fenyves erdeiben 3300 m magasságig megtalálható.

Magyarországi előfordulása Magyarországon a vaddisznó általánosan előforduló és ismert vad. Bár eredetileg mocsárlakó állat, ma az erdők lakója, és hazánkban szórva nyosan minden erdőterületen előfordulhat. Mocsárlakó tulajdonságait azonban megőrizte. Nagyon szeret dagonyázni, fürdeni, talá-lunk olyan állományt is (pl. a Fertő-tó nádasaiban), amely erdőt az év nagyobb részében alig lát.

Az állomány a vadászterületeken nem egyenletesen oszlik szét,

hanem a neki legkedvezőbb bűvó és táplálékot adó területrésze-
ken tanyázik. Legtöbbet az erdősültebb megyékben találunk. Bor-
sod-Abaúj-Zemplén, Veszprém és Nógrád megyék vezetnek, míg
Békés, Csongrád és Szolnok megyékben vaddisznó csak ritkán for-
dul elő. Elterjedési köre hazánkban fokozatosan bővül. Ma már
olyan erdőkben is él, ahol régebben soha nem láttak vaddisznót.
Találkozhatunk vele a mezőgazdasági területek közé ékelt remízek-
ben is, pedig a vaddisznó a zavartalan nagy erdőségek lakója volt.

Zavartalan erdőségek ma már alig találhatók, és a nagy össze-
függő erdőkben az intenzív, belterjes gazdálkodás miatt sokszor
nagyobb a lárma, mint a szántók között húzódó akácós vízmosá-
sokban. A malacait vezető koca szereti a csendes sűrűket, hetekig
nyugalmat talál a terített asztal szomszédságában. Miért váltana be
az erdő közepébe, ahol motorfűrészek döntenek, traktorok pu-
fognak, emberek kiabálnak, és az állandó jövés-menés miatt alig
talál egy kis érintetlen sarkot?

Sokszor még a kiterjedtebb kukoricatáblában is nagyobb csen-
det talál, mint az erdőben, ezért nappalra is belefekszik és napokig
benne él.

Ma lényegesen több a vaddisznó hazánkban, mint a második
világháború előtt. De ennek az elszaporodásnak is megtalálhatjuk
a magyarázatát.

1932 júliusában édesapámmal a zalai Szilvágyi halastavak mentén
hazafelé tartottunk. Kanyarodott az út, és a tó sásosából rogya-
dozó léptekkel vaddisznó támolgott elő. A lovak ijedten megtor-
pantak, a beteg állat pedig az erdőszegélybe bújott. A beváltóhelyre
siettünk, ahol a keservesen nyögdecslő és oldalán fekvő vad sze-
münk láttára múlt ki. A boncolási eredmény az elhullás okául pestist
állapított meg.

Ez volt az első találkozásom pestises vaddisznóval. A későbbi
években is találkoztam hasonlókkal, mert a felszabadulás előtt
átlagosan 5—6 évenként végigpusztította a kíméletlen betegség
az állományt, alig kegyelmezve meg egy-két csonttá aszott kocának
és immunis remetekannak. Mire újból elszaporodtak, ismét fellépett
a vész. A vaddisznókat rendszerint a házisertések fertőzték meg. A
falusi konda nappali legelőjét éjszaka a vaddisznók is felkeresték.
Az erdészek disznaival még nappal is találkoztak. A fertőzés kön-
nyen terjedt. Akkoriban a dögtereket nem védték, a felelőtlenül el-
szórt hullákhoz könnyen hozzáférhetett bárki vagy bármi. Amint

rendszeressé vált a házisertések oltása és a járvány előfordulása csökkent, úgy vált mind ritkábbá a vaddisznók fertőződése is. 1948 óta csak szórványos megbetegedésekről hallhatunk. Legutoljára 1962-ben a Pilisben és Vértesben figyeltek meg pestisben elhullott vaddisznókat.

A vaddisznó további hazai terjeszkedése nem kívánatos. A ma még általuk lakatlan vidékek kedvező mezőgazdasági adottságai rohamos elszaporodást eredményeznének, aminek káros következményeit a mezőgazdaságon kívül az apróvadgazdálkodás is megélné.

A vaddisznó anatómiája

Magyarországi Erdészeti Múzeum

A vaddisznó csontvázát a következő fontosabb részekre oszthatjuk: 1. a gerincoszlop; 2. a koponya csontjai; 3. a mellső lábak csontjai; 4. A hátulsó lábak csontos váza.

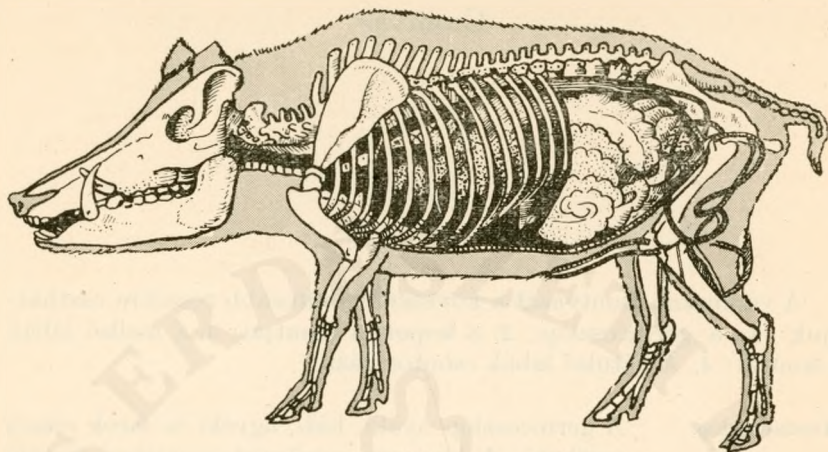
Gerincoszlop A gerincoszlop nyaki, háti, ágyéki és farok részre osztható. A koponya nyakszirtecsontjához ízesülő első nyakcsigolya az atlasz, ezt az epistropheus, a második nyakcsigolya követi. A gerincoszlop nyaki részén összesen 7 csigolyát találunk, melyek rövid, egymással ízesülő csontok.

A rövid nyak a disznók életmódjának természetes következménye. Majdnem nyaktalan felépítésük túráshoz idomult testformájukat eredményezi.

A nyak a háti részlettel folytatódik, ahol 14 vagy 15 csigolyát találunk, melyet a 7 csigolyából álló ágyéki rész követ. Az ágyékcsigolyák a keresztcsonthoz ízesülnek.

A gerinc a keresztcsonthoz csatlakozó 20—23 farokcsigolyával végződik. A hátszigolyákon tövis- és harántnyúlványokat találunk. Az első hátszigolya tövisnyúlványa (gerinctüske) hosszú és ívben előrehajló, ettől a harmadik hátszigolyáig a tövisnyúlványok hosszabbodnak, majd a tizedikig rövidülnek és hátrafelé irányulnak. Az ágyékcsigolyák harántnyúlványai lemezszerűek és előreállnak. A keresztcsont négy tövisnyúlvány nélküli összenőtt csigolyából áll.

Bordák A vaddisznó mellüregét a gerincoszlopra és alul a bordaporcokhoz ízesülő hét valódi és hét álborda tartja. A bordák lapítottak, de erősek. A valódi bordák a mellüreg alján kétoldalról az egyenes ék alakú szegycsonthoz csatlakoznak, mely szivacsos állományú, összenyomott markolatú csont.

1. ábra. A vaddisznó csontváza

Koponya

A sertéskoponya a nyakszirtesonttal ízesül a nyakhoz. A fejtetőt és a halántékot a vastag falcsontok fedik. Ezek a homlokcsontban folytatódnak, melynek homlok-orri, halánték és szegödri részét különböztetjük meg. A homlokcsont szegödri részéhez ízesül a könnyecsont, melyen a könnyesatornák haladnak át. A felsorolt csontok alkotják a koponya külső vázát. Ezekhez csatlakozik a felső fogsort hordozó állcsont és állközötti csont. Az állcsont fogmedri nyúlványán az őrlő fogakat egy-egy oldalon 6 fogmeder fogadja be. Elülső részén nagy fogmeder mélyed be a kisagyar számára. Az állközötti csont enyhén lapított testén 3—3 fogmeder van a metszőfogak részére. Az állközötti és orrcsontok között van az ormánycsont, mely az orrkorong vázát alkotja.

Az alsó fogsort az állkapocs hordozza. 6 fogmeder mélyed bele a metszőfogak és 2 az agyarfogak számára. A további 14 fogmeder az őrlőfogakat fogadja be.

A belül elhelyezkedő csontok részletezése már igazán nem érdeklí az átlagos vadászembert. Ha mégis, úgy tanulmányozzon át egy anatómiai szakkönyvet. (Dr. Kovács Gyula: A háziállatok anatómiája.)

Mellső lábak A vaddisznó mellső lába a lapockacsonttal csatlakozik a törzshöz. Ez a széles lapos csont a karsonthoz ízesül, mely aránylag zömök és hengeres. Hozzá az alkarcsontok csatlakoznak, melyek szorosan egymásra fekszenek. Az első alkarcsontot orsócsontnak, a hátsót könyökesontnak nevezzük, utóbbin a könyöknyúlvány található. A ide csatlakozó apró, különböző formájú lábtőcsontokat a lábközép négy csontja követi.

A disznónak négy ujja van. A harmadik és negyedik a két főujj, a második és ötödik a két fattyújj. Az első ujj, ami a hüvelykujjnak felel meg, a fejlődés folyamán teljesen eltűnt. Az ujjak három ujjpercéhez apró egyenítőcsontok és a nyírcsont csatlakozik.

Hátsó lábak A keresztcsont szárnyaihoz a csaknem párhuzamos oldalú medencecsont illeszkedik, mely tulajdonképpen három csontból nőtt össze, ezek: a csípőcsont, a farcsont és az ülőcsont. A hozzá ízesülő combcsont erős és rövid. A hátsó lábak csontozata a sípcsonttal folytatódik, mellyel párhuzamosan a szárkapocs szalagszerű csontja fut, ennek két vége a sípcsontra fekszik fel.

A hátulsó lábtőben hét csontocska három sorban helyezkedik el, felül a sarok- és csigacsonttal. A csatlakozó 4 lábközépcsont hasonló az első lábon találhatóéhoz, melyekhez ismét az ujjpercek ízesülnek. A hátulsó ujjak valamivel hosszabbak az elülsőknél.

Köztakaró

A köztakaró két részből áll, a bőrből és bőr alatti kötőszövetből. A bőr a hám- és irharétegre osztható. A külső, védő szerepet betöltő hámréteg alatt helyezkedik el az ideg- és érdús irha, mely rugalmas, nyújtható kötőszövet, a faggyú- és izzadságmirigyekkel, majd a bőr alatti kötőszövet következik.

A vaddisznó bőre aránylag vékony. Legvastagabb az alsó nyakél táján.

A bőr alatti kötőszövetben sok zsírsajt halmozódik fel, mely szalonnává is vastagodhat.

A kanokon a nyakillesztéstől kezdve a karon, a válltövön és hátrább, a mellkas oldalán úgynevezett pajzs fejlődik ki. A szövetek ezen tömörülése a korosodással a testen hátrafelé terjed.

A csülkök kettéhasított kúpra hasonlítanak, melyeknek domború, oldalsó és egyenes csülökközötti felületük van.

A csülök szegélye a szaruréteget képező párta.

A kemény szaru fedi és védi az ujjakat.

Az egész bőrfelületen a szórtüszők mellett erősen fejlett faggyúmirigyeket találunk.

Az izzadságmirigyek ugyancsak a bőrben oszlanak szét, de az áll alatti tájon erősen felhalmozódnak. A mellső lábtő végén helyezkednek el a nagy lábtőmirigyek. Váladékuk, különösen bűgáskor, sajátságos szagot áraszt.

A kocák hasfelületén 4—8, leggyakrabban 6 pár tejmirigyet találhatunk, melyek 1—1 rövid csecsbimbóban végződnek. Sokszor a kanokon is fellelhetők csökevényes bimbók.

Belső szervek és zsigerek

A zsigereket a következő csoportokra osztjuk:

1. Az emésztés, légzés és vérkeringés szervei.
2. Vizeletkiválasztás szervei.
3. Szaporodás szervei.
4. Belső elválasztás szervei.

Száj

A szájrés terjedelmes. Az alsó ajkak elhegyesednek. A felső ajak az ormánnyal egyesül.

A szájpaddás kemény, 20 szájpaddáslépcsőre tagolt. Az első és második lépcső között kétoldalt kis háromszögletes szemölcs található, melyen az orr szájpaddási csatornája nyílik.

A nyelv keskeny, hosszú, szemölcökkel teleszórt, gyökerétől a gégefedő alapjáig húzódnak két oldalon a mandulák.

Fogazat

A táplálkozás legfontosabb eszköze a fogazat. A vaddisznó fogazata hasonlít a házi disznóéhoz, csak a szabad életmód következményeként lényegesen erősebb.

Agyar A legnagyobb különbséget az agyarak fejlődése mutatja. A vadkanok agyari — melyek tulajdonképpen szemfogak — félelmetes méretű fegyverekké nőhetnek. A felső szemfogakból kifejlődőket kisagyaraknak, az alsó állkapocsból kiállókat nagyagyaraknak nevezzük.

A kisagyarak egyenletes ívvel felfelé kanyarodnak. Színük sárgásfehér. Keresztmetszetük nagyjából gömbölyű, ahol az alsó agyarral érintkeznek, ott símára csiszolódott ovális felület képződik.

A nagyagyarak lényegesen enyhébben ívelődnek, hosszan kiállnak a pofa két oldalán. A görbület nagysága és hossza a kan korával nő. Keresztmetszetük háromszög alakú. Ahol a kisagyarral érintkeznek, ott pengeéles szélek fenődnek, melyek simák és fényesek. A kis- és nagyagyar rendszeres érintkezése következtében a fenés folyamatos.

A csiszolás azonban nemcsak az agyarak élesítését szolgálja, hanem az állandóan hosszabbodó, növekvő agyar megfelelő koptatását is.

Gyökércsatornájuk nyitott. Az agyarakban hosszant végighúzódó fogüreget a fogbél vagy fogpulpa tölti ki. A pulpa folyamatosan dentint termel. A szünet nélküli fejlődést egyenlíti ki a két agyar állandó lecsiszolódása. Ha valami külső behatás folytán a kisagyarak letörnek és ezáltal megszűnik természetes köszörülő szerepük, akkor a nagyagyarak növekedését semmi sem gátolja. Ettől a természetellenes növekedéstől a vadkan el is pusztulhat, mert az a táplálékfelvételben akadályozza.

1816-ból származó német adatok alapján a schwarzburgi hercegség erdejében elpusztult vadkant találtak. A kan alsó agyari hegyes kampóhoz hasonlóan, belenőttek az orrcsontba. Az agyar végei átszakították a bőrt, sőt a csontba behatolva egész üreget ástak. A kampók következtében a kan nem tudta száját kinyitni és éhenpusztult.

Schäff feljegyzései szerint a Fidzsi-szigetek bennszülöttei disznai kisagyarait kitördelik, az így zavartalanul növekvő nagyagyarakat, mint különleges trófeákat, jó pénzért eladják.

Néha olyan rendellenességek is előfordulnak, hogy a kisagyarak helyén kettes agyar fejlődik, azaz 3 agyarpár képződik. Ismeretes olyan különleges eset is, ahol csak a bal oldalon nőtt dupla kisagyar és a másik oldalon a fogazat normálisan fejlődött. Ezek az abnormalitások ritkák, de érdekeseek. Az elejtett vadkanok legtöbb-

jének normális fogazata van, legfeljebb alsó agyarukból törtek le kisebb-nagyobb darabot.

Minél öregebb a vadkan, annál valószínűbb, hogy agyara a törések miatt csökkent értékű. A sérülések egyrészt a bűgási időszak verekedéseinek, másrészt a túrás közbeni feszítések következményei. A sérüléseket az agyarak kinőhetik, és a további csiszolódás még a nyomokat is eltüntetheti. A vaddisznó esetében a vadász az agyarat tekinti trófeának, ezért különös figyelmet fordít annak méreteire és szépségére.

A nagyagyar három oldalú. A legszelesebb felülete domború. A másik két oldallal, egyenes felülettel hegyesszöget zár be. A belső ív a hegynél ferdén lecsiszolódik, ami miatt hegyes dárdára emlékeztető formát kap. A csiszolt felületről az alsó harmadba finom barnás vonal vezet. Minden agyaron észrevehetünk a csiszolt felület alatt 1–2 cm-re egy barnás gyűrűt is, amely pontosan láthatóvá teszi az agyar fogbúsba mélyedését.

Az alapos vizsgálat során még szembetűnőbb az agyar állkapocsba ágyazott részének üressége. Tömör csonttá csak a foghúsból kiálló részen sűrűsödik. A csontos felületek befelé vékonyodnak, tövük már csak papírvastagságú. Széles, nyitott gyökerükön ugyanolyan barna gyűrűket láthatunk, mint a fák évgyűrűi. Az agyar évenkénti fejlődését mutatják.

Ha erős agyarú kan frissen kifőzött koponyáját megnézzük, akkor feltűnik, hogy milyen kevés látható az agyarakból. Általában 2/3 része az állkapocsokba beágyazódva fekszik. Sok szép trófeát tettek tönkre tudatlan kocavadászok az állkapocs lefűrészelésekor, mert levágtak az agyarakból is egy darabot. A fiatalabb korú kanokon több, az idősebbeken kevesebb a rejtett rész. Célszerű mindig legalább a 2/3 hosszra számítani, akkor nem érhet bennünket kellemtelen meglepetés.

A kan testnagysága és az agyarnagyság között nincs törvényszerű összefüggés. Számítalan esetben láttam és ballottam igen nagy testű kanokról, amelyeknek agyara bizony mérsékelt méreteket mutatott, ugyanakkor már láttam 5–6 éves közepes fejlődésű disznókat, melyek kiváló agyart hordoztak. Az agyarnagyság tehát egyedi tulajdonság. A nagyagyarú kan, hasonlóan a nagyagancsú szarvasbikához, különleges egyedi jellegeket hordoz és örökít.

A kocák kampói hasonlóan fejlődnek a kanok agyaraihoz, de

rendszerint lényegesen kisebb méretűek. Bakkay László közlése szerint a Délzalai Áll. Erdőgazdaság területén olyan öreg kocát lőttek, melynek rendkívül fejlett kampói meghaladták a 20 cm-t. Ez a ritka és kannak is beillő méret azonban semmi esetre sem adhat okot az általános és normális fejlődési folyamat cáfolására.

A fogazat fejlődése Az agyar fejlődésének részletes ismertetése után nézzük meg a fogazat fejlődését. A malac négy pár tejfoggal születik, mégpedig felső és alsó harmadik metszőfogakkal és alsó szemfogakkal, összesen 8 foggal. A négyhónapos malac tejfogazata már teljes.

A fogazat fejlődését, kihasadását és cseréjét az 1. táblázat szemlélteti.

A táblázatban az állandó metszőfogakat *I* betű

„ „ zápfogakat *M* „

„ „ szemfogakat,

„ „ ill. agyarakat *C* „

„ „ farkasfogat *F* „ jelöli.

(A farkasfogakat a zápfogakhoz sorolják, ez nem váltódik és praemolaris fognak tekintik.)

1. táblázat

Időszak	A disznó kora		Metsző- fogak	Zápfogak	Agyar
	hetes	hónapos			
Születéskor	1		i_3^a i_3^f	m_2^f m_2^a	a^f a^a
	4	1	i_1^f i_1^a	m_3^f m_3^a	
	12	3	i_2^a i_2^f	m_1^f	
Teljes fogazat	16	4	i_2^a i_2^f	m_1^a	
	20	5		M_4^a M_4^f	
Teljes malacfogazat	24	6		F^a F^f	
Süldőfogazat		10	I_3^a I_3^f		
		12			A^f A^a
		13		M_5^a M_5^f	
		14	I_1^a	M_1^a M_1^f	
		15	I_1^f	M_2^a M_2^f M_3^a M_3^f	
		20	I_2^a		
		21	I_2^f		
Teljes fogazat		24		M_6^a M_6^f	

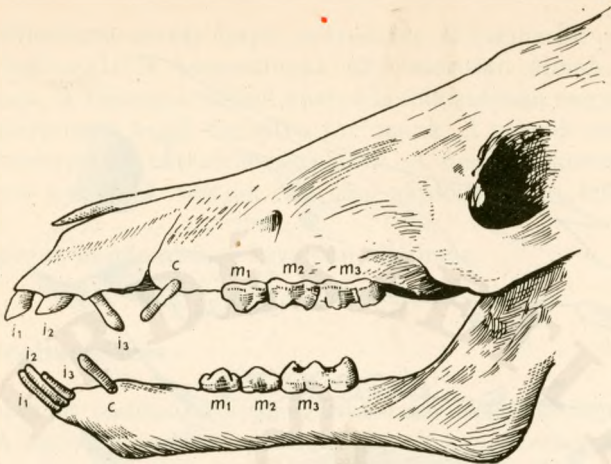
A nagybetűvel jelzett fogak az állandó, a kisbetűvel jelzettek a tejfogakat jelentik. A felső fogsor fogai „f”, az alsók „a” indexet kapnak.

Tejfogak A tejfogak fehér, gyufaszál vastagságú csontszilánkhhoz hasonlítanak. Felül a szemfogak előre, a metszőfogak hátra, tehát egymás felé hajlanak. Az alsó állkapocs szemfoga előre hajlik és a metszőfogak is hasonló állásúak.

A tejfogazat szabályos fejlődésétől eltérés csak akkor mutatkozhat, ha rossz táplálkozás vagy egyéb mostoba körülmények miatt a malac éhezik vagy beteg. A további fejlődés szabályos lépéseként a malac 5 hónapos korában a tejzáfogak mögött kinőnek a végleges zápfogak. Ezeknek nincs tejfogelődjük, hanem áttörve az állkapocscsontot rögtön rendes fogként fejlődnek. A hatodik hónapban a szemfogak és az első zápfogak között, ugyancsak tej-előfog nélkül, előbújik egy újabb pár állandó zápfog, melyet farkasfognak is neveznek. Ezzel a fogfejlődés alapján számított malackor befejeződött, és malacunk átlépett a süldőkorba.

A tejfogak váltása állandó fogakra a tizedik hónapban kezdődik. Elsőként a harmadik metszőfogak és rövidesen a szemfogak cserélődnek ki. A szemfogak váltása a disznó egyéves korára fejeződik be. A 13. hónapban előbújik az 5. zápfog. Ennek sincs tej-előfoga. A 14. hónapban váltódnak az alsó első metszőfogak, míg egy hónappal később a felsők. Ugyanekkor hullanak ki a tej-zápfogak, hogy helyet adjanak az 1. 2. és 3. állandó zápfogaknak. A huszadik hónapban váltják vaddisznaink a második pár metszőfogukat az alsó állkapocsból, míg egy hónappal később a felső fogsorból. A huszonegyedik hónapban jelenik meg az utolsó tej-előfog nélküli, de a fogsorban is végső zápfog (6-os), melynek előbújásával a fogazat fejlődése befejeződik. Ez az utolsó zápfog hatalmas mérete miatt majdnem három hónapi növés után éri csak el teljes fejlettségét.

A fejlődés befejeztével a disznó állandó fogazata fényesen fehér, a rágó felületek éles szélűek. A használat folytán az élek lekopnak, a rágófelületek barnás színt kapnak. A huszonhetedik hónap után csak az agyarak fejlődnek, melyek növekedéséről már részletesen beszéltünk.

2. ábra. Teljes tejfogazat

Fogképletek A fejlődés folyamatát a következő fogképletek foglalják össze:

Születési tejfogazat képlete

$$\begin{array}{l} \text{Felső fogsor} \\ \text{Alsó fogsor} \end{array} \frac{c \ i_3 \ i_3 \ c}{c \ i_3 \ i_3 \ c} = 8 \text{ fog}$$

Teljes tejfogazat képlete

$$\begin{array}{l} \text{Felső fogsor} \\ \text{Alsó fogsor} \end{array} \frac{m_3 \ m_2 \ m_1 \ c \ i_3 i_2 i_1 \ i_1 i_2 i_3 \ c \ m_1 m_2 m_3}{m_3 \ m_2 \ m_1 \ c \ i_3 i_2 i_1 \ i_1 i_2 i_3 \ c \ m_1 m_2 m_3} = 28 \text{ fog}$$

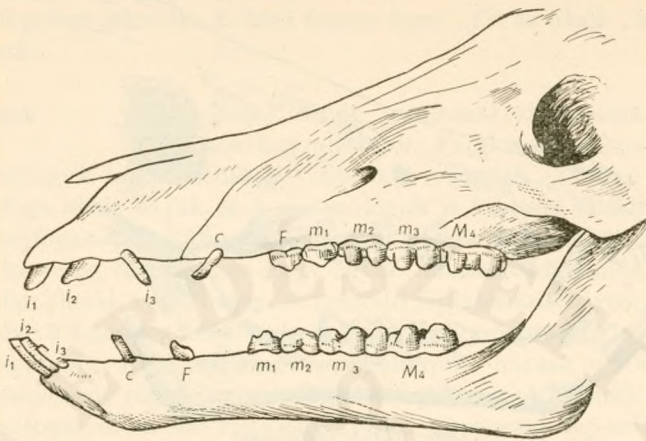
A süldő teljes fogképlete

$$\begin{array}{l} \text{Felső fogsor} \\ \text{Alsó fogsor} \end{array} \frac{M_4 m_3 m_2 m_1 \ F \ c \ i_3 i_2 i_1 \ i_1 i_2 i_3 \ c \ F \ m_1 m_2 m_3 M_4}{M_4 m_3 m_2 m_1 \ F \ c \ i_3 i_2 i_1 \ i_1 i_2 i_3 \ c \ F \ m_1 m_2 m_3 M_4} = 36 \text{ fog}$$

Teljes kifejlett fogazat képlete

$$\begin{array}{l} \text{Felső fogsor} \\ \text{Alsó fogsor} \end{array} \frac{M_6 M_5 M_4 M_3 M_2 M_1 \ F \ C \ I_3 I_2 I_1 \ I_1 I_2 I_3 \ C \ F \ M_1 M_2 M_3 M_4 M_5 M_6}{M_6 M_5 M_4 M_3 M_2 M_1 \ F \ C \ I_3 I_2 I_1 \ I_1 I_2 I_3 \ C \ F \ M_1 M_2 M_3 M_4 M_5 M_6} =$$

$$= 44 \text{ fog}$$

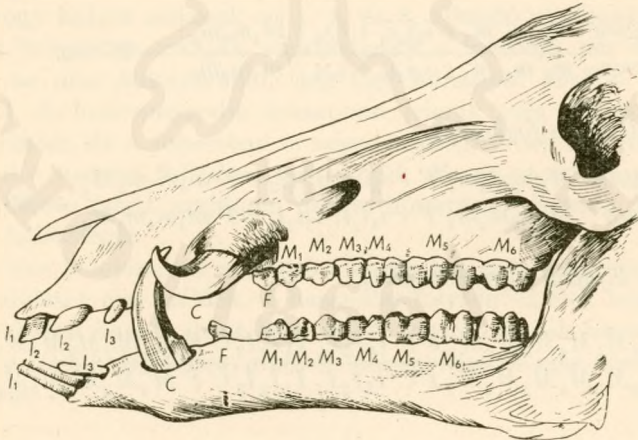

3. ábra. Süldő fogazat

A teljesen kifejlett vaddisznónak tehát 44 foga van: 12 metszőfog, 28 zápfog, 4 agyar.

A fogazat fejlődése alapján az egyes korosztályokat, a már korábban elmondottak segítségével, könnyen elhatárolhatjuk.

Az állandó metszőfogak közül a felső elsők a legnagyobbak.

4. ábra. Teljes fogazat

Rágófelületükön sekély kupa mélyed be. A harmadik pár metszőfog a legkisebb. A metszőfogak alul szorosan állnak, míg felül hézagosak. A zápfogak előlről hátrafelé fokozatosan nagyobbodnak. A zománcgumós fogak típusába tartoznak. A gumók száma a fogtesttel arányosan hátrafelé növekszik. A nagy fogkoronákat kicsi és hegyes gyökerek tartják. Az alsó zápfogak 2, a felsők 3 gyökerűek.

A fogazat mindenevésre kiválóan alkalmas.

Kormeghatározás

Az elejtett vaddisznó kormeghatározása meglehetősen nehéz feladat. A legtöbb vadász a testnagyságból következtet zsákmányának korára, pedig a test méretei számtalan esetben eltérnek a normális fejlődéstől. A malackori betegség vagy ínség, a táplálkozási viszonyok és életkörülmények a fejlődés ütemét erősen befolyásolják, ezért a testnagyság alapján megállapított kor legfeljebb tájékoztatásul szolgálhat, de meghatározásul nem.

Számos teríték jól fejlett süldőjét kocának és gyenge kétéves kocáját süldőnek minősítik. A tévedések miatt bizonytalanná válik a szaporulat becslése és ennek következtében az állománynak megfelelő kilövési terv előírása. A vadgazdálkodás megköveteli a valósághoz közel álló adatok megállapítását és ezért fontos, hogy vadgazdáink ismerjék a vaddisznó kormeghatározásának lehetőségeit.

Sajnos, még nem sikerült olyan eljárást kidolgozni, mellyel az idősebb egyedek korát éves pontossággal megállapíthatnánk. Ismerjük a fogfejlődés menetét, melynek segítségével két éves korig a kor is rögzíthető, de az ennél idősebb egyedek életkorát csak korcsoport pontossággig tudjuk meghatározni. Még szerencse, hogy a vadgazdálkodás részére a megközelítő adatok is kielégítőek és a rendelkezésünkre álló módszerekkel biztosítani lehet a gyakorlat szükségleteit. A kutatók a szarvas és őz életkorát a fogsor rágófelületének kopásával állították párhuzamba és számos megfigyelés eredményeként, ma már teljes biztonsággal kimutatják egy szarvasbika korát. A szarvasféléknél a fogkopás gyorsütemű, jellegzetes és jól érzékelhető. A vaddisznónál viszont a fogazat lényegesen keményebb anyagból épült, ezért kopása is elenyésző, és mérése, illetve értékelése majdnem lehetetlen. Még a házisertés fogkopásmenetét

sem vehetjük alapul, mert foganyaguk a háziasodás folytán silányabb, másrészt a több éves kort nem érik meg.

A különféle módszerek alapján beállított kísérletek legtöbbje nem hozott eredményt.

Dub (1952) pl. a koponya csontozatának fejlődéséből kívánt a korra következtetni. A módszer a gyakorlat részére használhatatlan, de a megállapítások is bizonytalanok.

Mások az elejtett kanok korát a testnagyság, orrhossz és agyarthossz méreteinek viszonyszámával igyekeznek felderíteni. Az adatok szórtsága nem alkalmas végleges következtetések lezárására.

A nagyagyar csiszolt felületének hossza is kétségtelenül összefüggésben áll a korrall. Minél hosszabb a felület, annál idősebb a hordozója. Nagyon durva becsléssel tehát megállapíthatjuk, hogy ahány cm hosszú a csiszolt felület, annyi éves a kan. Az összefüggés azonban nem ilyen szabályos, mert amíg a kétéves kan agyarkopásának mértéke 2 cm alatt marad, addig az 5 éveseknél az 5 cm-t meghaladja, tehát a fiatalabb kanoknál lefelé, az idősebbeknél felfelé tolódik a méret. Természetesen 6 cm-nél hosszabb csiszolt felületre ne számítsunk, ezért a 7 évesnél korosabb kanok kormegállapítása ilyen alapon irreális.

A kor biztos meghatározásának módszerét a fogazat fejlődése alapján Nehring (1890) és Gabriel (1935) dolgozták ki, amely szerint a második év végéig minden nehézség nélkül megállapíthatjuk az elejtett disznó fejlettségét.

A kétévesnél idősebb egyedek korát már csak korcsoport pontossággal határozhatjuk meg, mely adatok azonban a követelményeknek megfelelnek. A módszert a kanok kormeghatározására az agyarak vastagodása alapján Snethlage (1933) és Peyer (1933) dolgozták ki, mely eljárást Brandt (1961, 1965) tökéletesítette.

Ugyanilyen alapról kiindulva lehetséges az idősebb kocák kormeghatározása is, mely módszer összeállítása Blanpot Ten Cate (1955) nevéhez fűződik.

A vaddisznók felső és alsó állkapcsában mindkét oldalon 3—3 metszőfog ül. Közülük az alsó állkapocsban beágyazottak a legjellemzőbbek, így a kormeghatározáshoz felhasználhatók. A két belső (I_1) és középső (I_2) metszőfogpár kifejlett állapotban egyenes fogfrontot képeznek, azaz egyvonalban végződnek. A tej metszőfogak vastagsága felső harmadban mérve 4—5 mm, míg az állandóaké átlagosan 6—7 mm. A vastagság eltérő voltát szabad szem-

mel is könnyen észrevehetjük. A külső (I_3) metszőfogpár feltűnően kisebb és hátracsúszott. Tejfogkorban gyufaszál vastagságúak, később csak lényegesen rövidebb hosszukkal térnek el társaiktól.

A 4 tej-szemfogpár (c) csontszilánkhhoz hasonlít, elkülönülve állók, helyükön az állandó fogsorban a kanoknál agyarak, a kocáknál kampók váltódnak ki.

Az állkapocs kétoldali négy szárnyába 7—7 állandó zápfog mélyed. Az alsó állkapocs első zápfoga (F) elkülönülve ül a szemfog és a zápfogsor között. A hátrébb zárt állásba sorakozó 6 állandó zápfog első három tagja már a tejfogazatban is kifejlődik, de kiváltódik. Külön figyelmet érdemel a harmadik tejzápfog (m_3), mely háromrészes, míg a helyére növekvő állandó zápfog (M_3) csak kétrészes felépítésű. Az M_4 és M_5 állandó zápfogok kétrészesek, tej-előfog nélkül fejlődnek és felületük erősen gumós. Az utolsó, egyben legkésőbb kifejlődő M_6 zápfog szintén háromrészes, de hatalmas felületével, 4 cm-nyi hosszával nem téveszthető össze a közben kiváltódott m_3 jelű tej-zápfoggal.

A felsorolt jellegzetességek segítségével tehát az elejtett malac vagy süldő korát a metszőfogak fejlettségi állapota, a zápfogak nagysága és minősége alapján pontosan megismerhetjük. Nem kell mást tennünk, csak az alsó ajkat feszítsük hátra, azonnal láthatóvá válnak a metsző és szemfogak. A zápfogak megtekintéséhez is csak a pofa bőrét kell felhasítanunk és máris végignézhetjük a zápfogak sorát.

Ha az elejtett vaddisznót már kihűlt állapotban kívánjuk megvizsgálni, úgy ajánlatos a még meleg zsákmány szájüregét fadarabbal kipeckelni.

Az elmondottak alapján, a fogfejlődés törvényeinek ismeretében, az alsó állkapocs vizsgálata esetén tehát:

I. 3—4 hónapos malacnál:

Tejmetszőfogak: i_1 , i_2 azonos frontban végződnek, 4—5 mm szélesek. i_3 rövid, csontszilánk alakú.

Tejszemfogak: Oldaltállók, gyufaszál vastagok, tompák.

Tejzápfogak: m_3 a sorban utolsó zápfog a legnagyobb és háromrészes.

II. 6—8 hónapos süldőnél:

Tejmetszőfogak: i_1 , i_2 azonos frontban végződnek, 4—5 mm szélesek. i_3 rövid, csontszilánk alakú, 4—5 mm széles.

Tejszemfogak: Gyufaszál vastagok, tompák.

Tejzáfogak: A háromrészes (m_3) fog mögött kibújt az első állandó (sorrendben negyedik, M_4) záfog.

III. 12 hónapos (1 éves) süldőnél:

Metszőfogak: I_3 állandó metszőfog kibújt, ék alakú.

Szemfogak: Az agyarak, illetve kampók hegye áttörte az állkapocscsontot.

Záfogak: Még mindig csak négy záfog található, de az m_3 tejzáfog rágófelülete kopott.

IV. 13 hónapos süldőnél:

Metszőfogak: I_3 csúcsa lekopott rágófelületű.

Szemfogak: Az agyarak, illetve kampók a záfogaknál magasabbra nőttek.

Záfogak: A háromrészes erősen lekoptatott rágófelületű tejzáfog (m_3) mögött kibújt a második állandó (sorrendben az ötödik, M_5) záfog.

V. 15 hónapos süldőnél:

Metszőfogak: I_1 állandó metszőfog kibújt. Már csak az i_2 tejfog.

Szemfogak: A kansüldőknél az agyarak 2 cm hosszan kiállnak.

Záfogak: A háromrészes m_3 tejzáfog kiváltódott, helyére kétrészes állandó záfog (M_3) lépett.

VI. 19—20 hónapos süldőnél:

Metszőfogak: I_2 állandó metszőfog is kibújt. A foghegyeken kopás nincs. Az I_1 fog 5—7 mm széles. A metszők fogfrontja nem egyenes, hanem ívelt.

Záfogak: Az összes tejzáfogak kiváltódtak, a helyükre lépett állandó fogak teljesen kibújtak.

VII. 22—24 hónapos (2 éves) emse vagy kan:

Metszőfogak: A metszőfogak fogfrontja már egyenes. Az I_2 foghegyein gyenge kopás látható.

Zápfogak: Az utolsó, egyben legnagyobb, háromrészes állandó zápfog kibújt.

A felsorolt és jellemző fogazati változások egyértelműen elkülönítik a malac, süldő, emse, kan fejlődési állomásokat.

A *malackor* a megszületéstől a teljes tejfogazat kifejlődéséig, azaz 6—7 hónapos korig tart.

Süldőnek nevezhetjük a teljes tejfogazattal rendelkező disznót, melynél azonban már kibújt az M_4 jelű állandó zápfog, tehát 6 hónaposnál idősebb, de nem ivarérett.

Az *emse* ivarérett, normális fejlődés esetén teljes állandó fogazattal rendelkező, 20—22 hónapnál idősebb nőnemű disznó.

A *kan* ivarérett, teljes fogazattal rendelkező, 20—22 hónapnál idősebb hímnemű disznó.

Kocának minősítjük a már lemalacozott emsét.

A kanok és kocák kormegállapítása az eddig követett módszerrel nem lehetséges, mert az M_6 -os zápfog megjelenése után a fogazat fejlődése befejeződött. De nem álltak meg növekedésben a szemfogak, a kanok agyari és a kocák kampói, tehát kézenfekvő, hogy a további kormeghatározás ezek segítségével történjen. Az agyarak átmérőjének növekedéséből elfogadható pontossággal következtethetünk hordozóik korára.

Az agyar gyökérszélessége és a fenési saroknál mért szélesség között törvényszerű összefüggés van. A fenési sarok a nagyagyar azon pontja, ahol a kisagyar által lekoptatott, fent felület kezdődik. A kutatási eredmények szerint az agyartőnél (gyökérnél) és a fenési saroknál mért átmérők a 9—10 éves kanok nagyagyarain azonosak. A fiatalabb kanoknál a fenési sarok átmérője mindig kisebb az agyartő átmérőjénél és minél fiatalabb a kan, annál nagyobb a különbség.

A két mérési eredmény osztásából képzett mutatószám útján az elejtett kanok korosztályát a 2. táblázat szerint állapíthatjuk meg.

A nagyagyar mérését a következők szerint végezzük:

1. Az agyar legszélesebb felületén a gyökérnyílás felett 1 cm-rel tolmércével megállapítjuk az átmérő nagyságát.

2. A megegyező felületen a fenési saroknál is megmérjük az átmérőt.

A mért eredmények századmilliméter pontosságot kívánnak meg,

2. táblázat

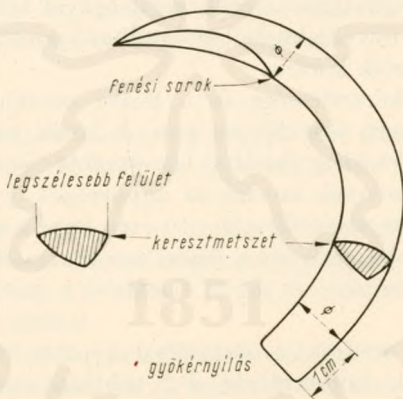
Mutatószám	Korosztály	Megnevezés	Minősítés
1,80 felett	1 éves	süldő	lőhető
1,50—1,21	2—4 éves	fiatal kan	kímélendő
1,20—1,05	5—7 éves	középkorú kan	lőhető
1,04—1,00	8 évesnél idősebb	öreg (remete) kan	lőhető

mely adatokat a következő képletbe kell behelyettesíteni:

$$\text{mutatószám} = \frac{\text{gyökérfélszár felett mért átmérő}}{\text{fenési saroknál mért átmérő}}$$

Az osztás útján kapott mutatószám összehasonlításával a táblázatból leolvasható az elejtett kan korosztálya és minősítése.

A kanok agyarait, mint magasra értékelt trófeákat a vadászok megőrzik. Nem okozhat tehát nehézséget a szükséges mérések elvégzése.

5. ábra. Kormeghatározásnál alkalmazott méretek

A kocák kampóit viszont alig néhány vadász tekinti trófeának, ezért kevesen főzik ki és őrzik meg. A jövőben szükséges lenne a kampók nagyobb mérvű megbecsülése, mert szintén alkalmasak a kormeghatározásra.

A fejlődés és korosbodás folyamán ugyanis érdekes, az életkorra jellemző változásokon esnek át. A kampók gyökérnyílása, ellentétesen a kanok agyaraival, a korosbodás során folyamatosan szűkül, az 5 éves kocák szemfogainak gyökérnyílása alig 2 mm-es csatornát hagy nyitva. Az emsesüldő kampója a gyökérnél a legszélesebb. A koca öregedésével a nyílás állandóan csökken és ezért a kampó legvastagabb átmérője folyamatosan előre csúszik.

1. Az 1 éves emsesüldő kampójának legszélesebb átmérője a gyökérnyílás mellett mérhető.

2. A 2 éves koca szemfogának gyökérnyílása már leszűkül, a legnagyobb szélességet a kampóhossz felénél mérhetjük.

3. A 3 éves kocák kampóin a legnagyobb átmérő a fenési sarok közelében a kampóhossz első egyharmadában található. A gyökérnyílás 2–3 mm-re szűkül.

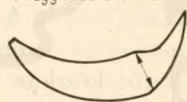
4. A 4 éves és idősebb kocáknál a gyökércsatorna csak egy-két milliméter átmérőjű, a kampó legvastagabb átmérőjét a fenési sarok mellett mérhetjük.

A módszer alkalmazásával tehát az elejtett kocák korát is megállapíthatjuk, nem okoz problémát az 5 évesnél idősebb anyák korának bizonytalansága sem, mert a szépen fejlett, rendszeresen malacozó törzsanyák kímélése minden kormeghatározástól függetlenül kötelességünk.

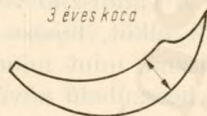
Mindent összevetve, nem tévedhet nagyot az a vadgazda, aki az elejtett vaddisznók kormeghatározásánál az összes tényezőt figyelembe veszi. A fogfejlődésen felül megnézi a test nagyságát, a kondíciót, a szőrzetet, a küllemet és még az elejtés időpontjára is figyel. A szakszerű gazdálkodáshoz szükséges adatok a felsorolt módszerekkel minden bizonnyal megszerezhetők.

Egyes remetekanokról készült feljegyzésekből azok korát is megállapíthatjuk. Ismert vadászíró például egy 4 éves kan bal első csülkének jobb felét lőtte le kapásból odadobott golyójával. A helyszínen maradt körömdarabot hazavitte és megőrizte. A kö-

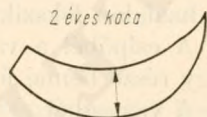
4 vagy több éves koca

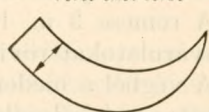
3 éves koca

2 éves koca

1 éves emse süldő

6. ábra. Kocák kampóinak jellemzői

römhöz tartozó disznót csak 9 évvel később sikerült elejtenie. A kan tehát 13 éves kort élt meg. Azt hiszem, kevés disznó ilyen szerencsés, és ha 10—15 évet számítunk a gyakorlatilag elérhető felső korhatárnak, akkor közelítjük meg legjobban a valóságot.

Gyomor és bélrendszer

A disznó nyelőcsőve rövid. A gyomor közelében a nyelőcső harántesíkos izomszöveve fokozatosan sima izomszövetbe megy át, majd a gyomorba torkollik.

Gyomor A gyomor nagy úrtartalmú és együregű. A nyelőcső benyílása közelében tömlőszerűen kitéágulva szájadzik a gyomorba, különleges, tölsér alakú kitüremkedést alkot. Fala izmos, mirigyekkel telített. A hasüreg elülső részében harántul helyezkedik el.

A gyomor úrtartalma 7—8 liter.

Belek A gyomortól a vastagbélig a középbél terjed, az emésztés és felszívódás főhelye. Három részre osztható: kezdete az epésbél, közepe az éhbél, vége a csípőbél.

Az epésbél 60—90 cm hosszú.

A vaddisznó vékonybele nagyszámú kicsiny kacsot, kanyarulatot alkot, hossza eléri a 20—25 métert. Ebben a tekintetben a disznó, mint mindenevő, a középén áll a rövidbelű ragadozók és a hosszúbelű növényevők között.

Az éhbél a legvilágosabb, rendszerint üres bélrész, közvetlenül a hasfalon fekszik.

A csípőbél a vastagbélnél csatlakozik. A bélpép folyadékának egy része benne felszívódik, a többi bélsárrá sűrűsödik.

A vastagbél — utóbél — három részből áll: a vakbél, a remese és a végbél.

A vakbél jóval tágabb a középbélnél.

A remese 3 m hosszú spirális gomollyá csavarodik. Az egyes csavarulatokat rövid bélfodor tartja össze.

A végbél a medenceüregben a gerincoszlop alatt, a nemiszervek felett a végbélnyílással végződik, és rendszeren nagy mennyiségű zsírszövet veszi körül. A végbél erős izomzatú, mely izmok a kereszt- és farokesigolyákhoz tapadnak.

Máj

A középbél járulékos, egyben a szervezet legnagyobb mirigye. Tömött szövetű, bővérű, barnászörös teste négy lebenyre osztódik.

A májat a hashártya vonja be. Domború rekeszi felületén felül halad a hátulsó üresvéna, amely szorosán a májon, esetleg májszövettel körülvéve helyezkedik el.

Az epehólyag a jobb középső májlebeny árkában foglal helyet. Az epehólyag vezetéke egyesül a májvezetékekkel, mely az epébe torkollik.

Légzőszervek

Az ormány elülső felületén nyílnak az orrlyukak. Az orrüreget nyálkahártya béleli. Az orrsövényoszor két részre osztja. Az oldalról beemelkedő orrkagylók szűkebb járatokra tagolják. Az orrüreg a garatüregben keresztül a gégevel s tovább a gégecsővel (légecsővel) folytatódik. A gége aránylag hosszú, egymással lazán összefüggő porcokból áll. Felfelé a garattal, lefelé a gégecsővel kötődik össze. Bejáratát a gégefedő zárja el nyeléskor, légzéskor természetesen a bejárat nyitva van.

A gége üregébe beemelkedő redőkben található a hangszalagok.

A gégecső a gége közvetlen folytatásaként húzódik a nyakon át a mellkasba, a tüdő gyökeréig, ahol hörgőkre osztódik. Porcgyűrűkből áll.

A tüdőt környezetéhez a gégecsövön és ereken kívül a mellhártya is rögzíti. A sertés tüdejét bemetszések lebenyekre osztják.

A vérkeringés és szervei

A szív a mellüreg alsó harmadában fekszik, a középvonaltól kissé balra húzódva. Csúcsa az 5. bordaközéig terjed. Helyzetében a nagyerek tartják. Az aorta a gerincoszlophoz, a tüdőartéria a tüdőhöz, a hátsó üresvéna a rekeszhez fűzi.

A kisvérkör a jobb szívkamrából indul. Artériája a tüdő gyökeréhez megy, ahol ágakra oszlik. A tüdő a vérben levő széndioxidot oxigénnel cseréli ki. Ennek megtörténtével a vér a tüdővénákba gyűlik, melyek a tüdő gyökeréből a szívburkon át a bal pitvarba vezetnek.

A nagyvérkör az aortával a bal kamrából indul ki. Egyik ága a gerincoszlop alá tér, melyet a 6. hátsigolyánál ér el. Innen a hát- és ágyéksigolyák alatt futva, az utolsó előtti ágyéksigolyánál végágakra oszlik. A test hátulsó feléből a vér a hátulsó üresvénán át tér vissza a jobb pitvarba.

Az aorta másik ága előrekanyarodik és 4 részre szétválva táplálja a fejet, elülső végtagokat és a mellkas elülső részét. A vér az elülső üresvénával a jobb pitvarba jut vissza.

A vizeletkiválasztás szervei

A húgszervek a vérből választják ki a felesleges vizet, szervetlen sókat tartalmazó bomlási termékeket és a sejtek anyagcsere-termékeit. A kiválasztást végző vese páros, bab alakú, lapított szerv. A disznó aránylag nagy veséi az 1—4 ágyéksigolya alatt, az ágyékizmokon (vesepecsenye) nyugszanak. A két vese az ágyéktájon a középsík két oldalára helyeződik. Barnászörös színűek. Súlyuk 200—300 g. Felső felületük enyhén domború, az alsó laposabb. A veseöbölben zsírral körülfogaltan található a hártyas vesemedence, a húgyvezető tágult kezdeti része. A vese csatornái a medencébe a vesekelyhek közvetítésével nyílnak. A 8—12 vesezemölcsöt egy-egy vesekely (hártyas) fogja körül.

A vékonyfalú húgyvezetők a hasüregen és medenceüregen át a húgyhólyagba vezetnek. A hólyag tojásdad, hártyas, izmos zsák. A kocáé nagyobb, mint a kané. Nyaka a húgycsőben folytatódik. Kanoknál a húgycsőbe nyílnak az ondóvezetők és járulékos nemi mirigyek kivezető csövei, a kocánál a húgycső, rövid lefutás után, a hüvely alsó falát fúrja át.

A szaporodás szervei

Kanok A kan herezacskója a két herével a végbél-nyílás alatt, a gáttájékon található. A here hossz-
tengelye ferdén lefelé és előre irányul. Szélén tarajszerűen fekszik a hosszúkás mellékhere, melynek vastagabb feje a testben folytatódik. A mellékhere az ondót tárolja. A herében kanyargó csatornácskák húzódnak, melyek a mellékhere kanyarulatatos járatain keresztül az ondóvezetőbe futnak. A herében az ondósejtek fejlődnek, majd a mellékherén át az ondóvezetőbe jutnak, s az ún.

járulékos nemi mirigyek (ondóhólyag, prostata, Cowper-mirigy) váladékával együtt az ondót alkotják.

Az ondóvezető porckeményesű, vastagfalú cső, mely a lágycsatornán át a húgyhólyag mellett haladva a húgycsőbe torkollik. A vezeték, a kiömlés előtt, az ondóhólyagok csövével találkozik, melyek azonban külön nyílnak a húgycsőbe.

Az ondóhólyagok a húgyhólyag nyakán találhatóak. Aránylag nagyok, 12—15 cm hosszúak. Lebonyozott mirigyek, a prostatát teljesen befedik. A prostata ugyancsak a húgyhólyag nyakán, a végbél alatt található. Aránylag kicsi, lapos és a húgycső falát köpenyszerűen betakarja. Vezetékei a húgycsőbe torkollanak. Váladéka élénkíti a hímsejtek mozgását, és közömbösíti a savanyú hüvelyváladékot.

A Cowper-féle mirigyek a húgycső medencei részletének végén kétoldalt rejtetten fekszenek. Elnyúlt hengeres testük 17—18 cm hosszú és egyenetlen felületű. Váladékuk víztiszta, átlátszó, nyúlós folyadék, melynek a termékenyítéskor van szerepe. Kivezető csövei mindkét oldalon a prostata vezetékei mögött nyílnak a húgycsőbe.

A húgycsövet nyálkahártya béleli, merevedő test és izomzat fedi.

A hímvesző legnagyobb része a merevedő test. Alakja hengeres hegyben végződő. Erekkkel és idegekkel dúsan ellátott. Benne szivacsos, üreges hálózat van, melynek hézagai merevedéskor vérrel telítődnek. A hímvesző aránylag vékony, S alakú görbületet alkot és dugóhúzóyszerűen balra csavarodó hegyben a köldök táján végződik. Merevedéskor az S alak kiegyenesedik.

A disznó hímveszőjén nem fejlődik ki a makk, végét laposan bevonó süveg védi, melybe gyengén fejlett merevedő test ágyazódik.

A hímvesző a praeputiumnak nevezett kettős falú mirigyek társaságában fekszik, melyből közösüléskor kinyomul.

Kocák A kocák ivarsejtjeit a petefészek termeli. A petefészek gömbölyded alakú, szederhez hasonló, egyenetlen felületű, vöröses színű, páros, sejtképző szerv. Az ágyéki tájon a vese mögött, a medence bejárata előtt, a test középvonalától kétoldalt foglalnak helyet. Helyzetükben erek és függesztőszalagok tartják. Kívül hashártya vonja be. A petefészekben levált petéket a petevezetők vezetik a méhbe, ahol a petevezetőben megtermékenyített pete magzattá fejlődik.

A sertés méhe kétszarvú, melynek egységes része — a méh teste — igen rövid, csak 6 cm. A méhszarvak, a bélkacshoz hasonlóan, erősen kanyarodók, hosszúak, hegyükbe nyílnak a petevezetők. A méh lágyan rugalmas, vastagfalú, izmos szerv, a hüvelytől a vastagfalú méhnyak (méhszáj) különíti el, mely a sertésnél minden csapszerű benyílás nélkül, fokozatosan megy át a hüvelybe. A méhnyak rendszerint zárt, számos nyálkás, hosszanti és harántelágazású ránc zárja. Csak szüléskor és ivarzáskor nyílik. A terhes méh lesüllyed a hasüregbe és a hasfalra fekszik. A magzatok az erős, vékonybélhez hasonló, izmosfalú méhszarvakban fekszenek.

A hüvelytornác kivezető nyílását a szeméremtest (péra) veszi körül. Ez a zsírdús faggyúmirigyekben és idegvégződésekben bővelkedő, duzzadó szőrtelen péraajkakból áll, melyek összenöve, felül kereken, alul hegyesen fogják körül a rést, sőt azon egy nyelv alakú bőrfüggelékkal túlterjednek. Ivarzás idején az ajkak megduzzadnak. A péra alsó részén található a csikló, mely hosszú és kígyózó. Vázát merevedőtest alkotja. Hegye a tornác nyálkahártyáján kiemelkedik. A hüvely mirigyei erős szagú váladékot termelnek.

Belső elválasztású mirigyek

A belső elválasztás szervei alatt azon mirigyeket értjük, melyek a szervezet egyes funkcióit irányítják és szabályozzák. Az egész szervezet működésének szabályozásában játszanak szerepet az idegrendszerrel együtt. Legjelentősebb a pajzsmirigy, melynek a szervezetben hormontermelő, serkentő és szabályozó szerepe van. A vaddisznó pajzsmirigye a 2. és 3. gégegyűrűn fekszik. A gégegyűrűkre alulról, laposan rátapad. Sötétvörös vagy tarka színű, felülete egyenetlenül dudoros. Kivezető csöve nincs.

Izomzat

Az izomzat sajátága, hogy inger hatására összehúzódik, majd elernyed, ennek eredménye a mozgás. A zsigerek (pl. a belek) mozgását a zsigerek falában levő ún. síma izomszövet végzi. A végtagok s így az egész állat mozgását a csontokon inasan tapadó, ún. harántcsikolt vagy más szóval vázizomzat működése eredményezi.

A vaddisznó rövid, zömök testén és végtagjain erős és fejlett izomzatot találunk. Különösen erősek a fejet és nyakat mozgató *fejnyakizom* és *csuklyásizom*, mely utóbbi a nyakszirtesonttól a 10. hátsigolyáig terjed.

A mellkas két oldalán a végtagok hátrahúzását és a törzs előretolását végző legyezőszerű széles *hátizom* terül el, amely a hosszú *gerincizomnak* a gerincoszlop nyújtásában, a fej emelésében és a nyak mozgatásában is segít.

A törzs két oldalán, a bordákon és a bordák között a légzőizmok helyeződnek el. A légzés szempontjából igen fontos a mellés a hasüreget egymástól elválasztó *rekeszizom*.

A hasfalat a bőr alatt négy rétegben helyeződő hasizmok alkotják.

A lábakon minden egyes ízület mozgatását, hajlítását és nyújtását külön izmok végzik. Közülük fontosabbak pl. az elülső sonka fő tömegét adó és a lapocka külső és belső felületén, valamint a lapocka és a karcsont között található izmok: a *háromfejű karizom*, a *deltaizom*, a *lapocka alatti izom*, a *lapocka tövise előtti és mögötti izom*.

A hátulsó lábakon a hátulsó sonkát képezik többek között a *farizmok*, a *négyfejű combizom*. Ezek mozgatják pl. a csípőizületet és a térdizületet.

A felsorolt legfontosabb izomkötegeken kívül még számos kisebb részfeladatot ellátó izmot találhatunk a vaddisznónál, ezek ismeretése azonban túlmenne a vadászemberek érdeklődési körén.

Idegrendszer — érzékszervek

Központi idegrendszer

A központi idegrendszer részben az élőlény akaratától és ösztöneitől irányított funkciókat vezérli. Központja az agyvelő és a gerincevelő. Az agyvelőt a koponyacsontban három burok védi, melyek a gerincestornában fekvő gerincevelőt is fedik.

Egy kifejlett vaddisznó agyvelő súlya átlagosan 19 g, a test-súly 1/500 része. Az agyvelőből 12 idegpár lép ki, melyek főleg a hallást, látást, szaglást, kiválasztást és a légzőszervek érző és mozgató tevékenységét szabályozzák, de az emésztést, a szívés tudóműködést is vezérlik.

A gerincevelőnek nyaki, háti és ágyéki szelvényét különíthetjük el. A gerincevelőből kétoldalt párosan idegek lépnek ki a csigolyák között s az egész testet beidegzik. Működés szerint megkülönböztetünk érzőidegeket, melyek a külvilág ingereit közvetítik a központi idegrendszerbe, s mozgató idegeket, melyek a központi idegrendszer „parancsait” közvetítik az izmokhoz.

Az agyvelőt roncsoló golyó rendszerint azonnali halált, míg a gerincevelőt eltaláló csak részleges bénulást okoz (a testnek az a része bénul meg, illetve szünteti be működését, amelyiknek a központját a velőállományban sérülés érte.)

Szimpatikus idegrendszer A szimpatikus idegrendszer az akarattól és ösztönöktől függetlenül működik. Központja a gerincoszlop alatt végighúzódnó határköteg. Az idegrendszer a vérkeringés szerveiben, a tüdőben, az emésztő- és érzékszervekben, a húgy- és nemiszervekben, valamint a sima izomzatban oszlik el és ezeknek működését irányítja.

Az irányított szervek elhelyezkedése szerint megkülönböztetjük feji, nyaki, mellkasi, hasi, medencei és fari részleteit.

Érzékszervek A vaddisznó kapcsolatát környezetével szaglása, ízlése, tapintása, látása és hallása útján tartja fenn.

A szaglás a vaddisznó legfejlettebb érzéke. A szag, behatolva az orr nyálkahártyával kibélelt, tagolt, felső járatába, a nyálkahártya hámjában található orsó alakú szaglősejtekbe ütközik. A szaglősejtek fogják fel és érzékelik. A szaglásnak a táplálkozásnál, védekezésnél és bűgásnál van lényeges szerepe.

Az ízlés szervét a nyelv nyálkahártyájában székelő ízlőbimbók alkotják. A nyelven az ízlőbimbók különböző szemölcsökben csoportosulnak. A nyelv hegyén a savanyú és sós, gyökerén a keserű ízek érzékelhetők. Az ízlés a táplálkozást szolgáló érzék.

A tapintás szervei a bőrben, a száj és az orr nyálkahártyájában elhelyezett idegrostok végződésai. Az érző idegrostokon kis végkészülékek alakulnak, melyek a sejtek között vagy a hámsejtekben, esetleg a bőr irharétegében helyezkednek el. A tapintás szerepe a szagláshoz hasonló, de lényegesen kisebb jelentőségű.

A vaddisznó látása elég gyöngé. A szemgödörben levő szemgolyó védelmét, a mozgó szemhéjak mozgását, a szemizmok működte-

tését a szemidegek végzik. A két szemgödör a koponya homlok- és járomcsontjai közé illeszkedik. A majdnem gömb alakú szemgolyó falát 3 hártya képezi. A külső rostahártya a szem védelmére és elülső részével, a szaruhártyával a fény bebocsátására szolgál. A középső, erekben gazdag érhártya a szemgolyó táplálását végzi és a fénysugarak bebocsátását szabályozza a szaruhártya vagy iris segítségével. A belső a recehártya, mely a fényt felfogja és érzékeli. A szem magvát az üvegtest, a lencse és a szemcsarnok nedve tölti ki. Az iris vagy szivárványhártya része a látólyuk, mely a vaddisznónál haránt-ovális és szürkésbarna színű.

A *hallás*, a szagláshoz hasonlóan, a vaddisznó egyik legkifinomultabb érzéke. A hanghullámokat a szőrös és csak részben mozgatható fülkagyló gyűjti össze és a hallójáratba tereli. A hallójáratot a dobhártya zárja be. Mögötte a dobüreg helyeződik el a hallócsontocskákkal, melyek a dobhártyától hajlott, lánc alakban húzódnak a belső fülhöz. A rezgések a hallócsontocskákon jutnak a belső fülbe. A belső fül nagyon bonyolult labirintus, ahol a véreerekkel és idegvégződésekkel bőven ellátott felületek a hanghullámok rezgéseit átveszik.

A hallás a disznónak a szaglás után legérzékenyebb érzéke. A környezeti érintkezés minden helyzetében használja.

1851

1866

A vaddisznó természeti leírása, életmódja

A változó természet
újra, újra

Alaktani jellemzése

Küleme A házidisznótól legjobban nagy, erősen hosszúkás és keskeny feje, hosszabb lábai, hátrafelé csökkenő magassága és csapott fara különbözteti meg. Teste keskeny és lapos. Orra kis ormányra emlékeztet, mely kiválóan alkalmas a túrásra, valamint arra, hogy a sűrűben, mint egy ék, a legtűskebb foltokba bebújjon. Fülei kicsinyek, háromszög alakúak és szőrzetük sötétebb a test átlagszínénél. Bár mozgatni tudja füleit, előre-hátra forgatni azonban nem. A fülkagylót belülről sűrű finom szőr fedi, mely a belső járatokat a túráskor a por és a szenny ellen védi. Szemei kicsik, bemélyedve ülnek a koponyában. Tekintete okosságot árul el, félelmet soha, mérget, bosszúságot többször. Különösen feltűnők az idősebb állatoknál és elsősorban a kanoknál a szájból kilátszó agyarak. A kocák általában kisebb szemfogait kampóknak nevezik.

A disznó lábai a többi nagyvadhoz viszonyítva (szarvas, őz) rövidek, ezért az egész állat nehézkesnek látszik, azonban ez a rövidlábú, nagytestű jószág futásban a szarvassal is felveszi a versenyt és — nagy testtömege ellenére — mozgékony, fordulékony és fürgé.

A fark a kifejlett példányoknál bojtos, malacoknál és süldőknél a bojt még hiányzik. A fark, eltérően a házidisznóétól, nem kunkorodott, ha gazdája nyugodtan turkál, egyenesen lóg, kedélyesen csapkodja a legyeket. A gyanúsat észlelő disznó farka — különösen malacait féltő kocáknál figyelhetjük meg — ferdén felfelé merevedik. Ebből tudhatjuk, hogy a koca gyanakszik és elugrani készül. De ugyanígy jelez a farokállás a támadni készülő disznónál is.

A menekülő disznó farka hátramutatva úszik gazdája után, nagy kanyarintásokkal jelezve annak izgalmát.

Az idősebb disznók, különösen kanok, vállapján pajzs képződik. A pajzsot a bőr vastagodásán kívül a dagonyázáskor és dörzsölés-

kor rátapadó sár- és gyantakeverék rászáradt páncélrétege is védi. Az öreg kanok pajzsát, keménységük miatt, verekedéskor az ellenfél agyara is csak nehezen tudja felhasítani.

Mozgása általában egyenletes és friss. A disznó haladásánál megkülönböztetünk járást, amikor lépésben halad, ügetést vagy kocogást, amikor lassú futással közeledik a váltón. Az ügetést különösen az idősebb disznók kedvelik, amikor nagyobb távolságra váltanak. Leggyorsabb haladása a vágatás, amikor hosszúra nyúlt testtel rohan az erdön át. Ilyenkor mondja a túlzásra hajlamos vadász a hajtás után szomszédjának: „Láttad, akkora kan volt, átérte a nyiladékat!”

A nemek megkülönböztetése külalak alapján igen nehéz. A malacok és süldők nemének különválasztása teljesen lehetetlen, de még öreg egyedeknél is nehéz a külalak utáni szétválasztás. Téves egyes vadászoknak az az állítása, hogy a kanok feje rövidebb és szélesebb, mint a kocáké. A testhossz, nagyság, színeződés mind-mind félrevezethetik a vadászt, aki természetesen nem akar malacait vezető kocát lőni. A nyári szőrben szürkellő kan — különösen nyár elején — sokkal vékonyabb, és kisebb alakot mutat, mint a malacos koca, mely a malacozás miatt későn vedlik. Még az agyarak segítségével is csak egészen közlelől tudjuk meghatározni a disznó nemét.

A gyakorlott szemű vadász, a nehézségek ellenére, az esetek nagy részében felismeri a kant. A legfontosabb eltérések a koca és kan külalakja között:

A test tömegéhez viszonyítottan nagyobb fej.

A hátrafelé szembetűnően csökkenő testmagasság.

A széles szűgy, kimagasló mar és alacsonyabb, fejletlennek látó, csapott far.

A kimértebb és magabiztosabb mozgás.

A keskeny kociúton átugró disznó felismeréséhez a felsorolt jellemzők nem nyújtanak sok segítséget, de az ügetve közeledő egyedek már meghatározhatók.

Mindössze két biztos, de ugyancsak közlelől felismerhető megkülönböztető jel marad. Az első a kan pamacsa. Hasaljának hátsó harmadán a jól látható szőrecset szembetűnően mutatja gazdája ivarát, azonban ez is összetéveszthető egy kevés malacot vezető koca duzzadt csecsbimbójával, mely nagyon hasonlít a kan pamacsához.

A másik útbaigazítást a herezacskó adja. Azonban ez a fark alatt a faron helyezkedik el, így igen ritkán adódik rá mód, hogy észrevételével határozzuk meg az előttünk levő disznó nemét. A herezacskó csak enyhén domborodik ki.

Szörzet, A téli terítéken, fehér hóban fekvő fekete, gubanszínéződés cos, csapzott bundájú vadkan félelmetes külseje mindenkit megdöbbsent. A téli kan határozottan imponáló külleme vadságot sugároz. És milyen ugyanez a kan nyáron? Alig akarjuk elhinni, hogy azonos állat áll előttünk. Világosszürke, karcsú, majdnem szórtelen alakja teljesen elveszti félelmetes benyomását. Talán a vaddisznó az egyetlen vadunk, melynél ilyen nagy a különbség a nyári és téli megjelenés között.

Vizsgáljunk meg közelebbről egy téli disznó-terítéket.

A süldők között háromféle színéződést láthatunk. A legtermészetesebbek a sötétszürke-fekete színézettű, az őseredetihez legközelebb álló egyedek. A második változat sokkal világosabb szürke, szőre kevésbé durva szálú és csapzott, ezért karcsúbb alakot mutat. A harmadik csoportba a vörös színárnyalatú egyedeket soroljuk, mely elszínéződés annál erősebb, minél fejletlenebb süldőnk, minél közelebb áll a malackorhoz. Kifejlett egyedeken barnásvörös színárnyalatot ritkán találunk.

Meg kell még említeni a tarka disznókat. A foltos-babos szőrűeket mint selejteket feltétlenül lőjük ki. A test felületén teljesen rendszertelenül elosztott, majdnem fehér foltok beltenyésztes következtében fellépő degenerálódásra (albinizmus) vagy házisertéssel történt keveredésre utalnak.

A téli szörzet az egész testen dúsan nő. Hossza és színézete változó. A test két oldalán hosszú fekete varkocsokba csavarodottan lóg. A lapockákat rövidebb, a lábakat egészen rövid sima szőr fedi. A szügyet és hasalját hosszú, de világosabb színézettű dús szörzet védi. A fejen simább és rövidebb szőr nő, csupán a két pofán hosszabbodik a sötét és a tokán a világosabb szőrök tömege. A fülön a felálló sörték és a farkon a hosszabbak pamacsot képeznek. Különösen feltűnő az idősebb kocák és kanok gerincevonalán végighúzódo fekete, hosszú szőrösík, ahol 10—15 cm hosszú me-revszálú sörték állnak. A feldühösített támadó vagy védekező disznó sörtéit felmerekviti, ettől külleme ijesztőbb, teste jó tenyérrel magasabbnak látszik. Az elejtett disznó sörtéjéből készült pamacs

a vadászok kedvenc kalapdísze. Természetesen más tollával nem illik ékeskedni, ezért minden vadász csak saját elejtésű disznó sörtejét hordhatja.

Még ma is találkozunk olyan vadászokkal, akik a vasárnapi sörözésen ferdére igazított, messziről lobogó „zergetollas” kalappal jelennek meg. Igaz, a zergének is van a vaddisznósörtéhez hasonló szőre, ez a zergeszakáll, a mar erős szőrzete. Az említett kocapuskásoknak kalapdísze azonban nem zergeszakáll, hanem holmi kifakított vaddisznósörte, melyet a piaci ócskásnál vásároltak, és azzal kívánják bizonyítani rettenthetetlen vadászmi voltukat. (A vaddisznósörte szálát németül „Feder”-nek mondják, a szó szolgálifordításából ered a „toll” elnevezés.)

Vigyázzon az a vadász, aki szép sörtéjű disznót lő, mert a sörte igen kelendő és szemfülesebb társai a leghosszabb, vagyis legszebb szálakat kitépik előle.

A sörtét addig lehet a legkönnyebben és a legkisebb sérüléssel kiszedni, amíg az elejtett vaddisznó nem hült ki.

A sörte, díszítő szerepén kívül, a kefeipar kedvelt nyersanyaga. Azok a jó minőségű ecsetek és kefék, melyekhez merevebb, erősebb szőrzet szükséges — pl. a falfestő-kefék szélső sorai — sokszor készülnek vaddisznósörtéből.

A sörte nagyobb mennyiségű exportálására is lehetőség volna, és nemcsak a gerincsörtét, hanem az oldalsörtét is igen jó áron lehetne értékesíteni.

Ha egy sörteszálát közelebről megvizsgálunk, azt látjuk, hogy a vége többfelé ágazik és kifehéredik. A szára sötét, feketés színű és rugalmasan hajlékony. A töve szőrhagymában végződik. Az elágazó szőr fehér végének eltérő hossza okozza a fekete és a világosszürke közötti színárnyalatokat.

A nyak alsó részén és a has ágyéki felén a sörték előreállnak, míg a test többi részén hátrafelé hajlanak.

Ha a sörtéket széthajtjuk és tövükhöz benézünk, ott igen sűrű, finom, rövidszálú, gyapjúhoz hasonló szőrréteget találunk, mely védi gazdáját a hideggel szemben.

Vedlés A disznók téli csuhájukat az első melegebb tavaszi napokig hordják. A szőrváltás kezdete, az időjárástól függően, igen változó. A vedlés a disznó nyakán és lapockáján indul meg, ahonnan foltokban kihullik a sűrű gyapjú- és a

hosszú sörteszőrzet. A testfelületen a kihullás hátrafelé halad. A május elején kiváltó disznó bizony elég furcsán néz ki, oldalán világos színű foltokkal és csapzott, lógó szőrcomókkal. A vedlés általában május végére fejeződik be, és ha nyár elején találkozunk téli ismerőseinkkel, alig ismerünk rájuk. Testük fehéren, ezüstösen fénylik, és majdnem szőrtelen. A bőrből csak a téli sörték pár milliméteres fehér szőrvégei állnak ki.

Egyébként nemcsak a szőrzet, de disznaink alakja is nagyon megváltozik nyár elejére. Lábaik hosszabbnak, ezért törzsük megnyúltabbnak látszik. Fejük is hegyesebb a megszokottnál. Egész testük karcsúbb és mozgékonyabb benyomást kelt. Bizony a nyári vaddisznóra mindent ráfoghatunk, csak azt nem, hogy megszépült.

A vedlést a süldők kezdik. A kanok a vedlési időszak közepén váltják szőrzetüket, különösen furcsán festenek csupasz oldalukkal, de még meglevő téli gerincsörtéikkel.

Legkésőbb a kocák váltják szőrüket. A hasas koca szervezete ugyanis minden energiáját az utódok fejlesztésére összpontosítja, ezért a többi életfunkció lelassul, ami miatt a vedlés is később kezdődik és tovább tart. A késői vedlést ezenkívül betegség, sebzés vagy igen leromlott kondíció okozhatja. A beteg egyedek rendszerint külön is járnak, kerülnek kondáikat.

A vedlés időszakának nemenkénti eltolódása igen fontos azok számára, akik tavasszal is vadásznak vaddisznóra. A korán vedlett egyedeket ugyanis nyugodtan lőhetik, mert azok biztosan nem kocák. A vedlési időszak végén még téli szőrt viselő süldőt és kant ugyancsak nyugodtan elejthetik, mert — legjobb tudásuk szerint — selejtes állatot lőnek.

A disznók júliusban már 2—3 cm-es új sörteruhát hordanak. Színük is sötétebb a kora tavaszinál, mert a sörtéknek nemcsak fehér hegye, hanem sötét szára is kinőtt. Szeptemberre teljesen kifejlődnek a sörték, és októberre a gyapjas meleg védőréteg is besűrűsödik. Mire a hidegek és a bűgás ideje eljön, újból félelmetes csuhájukban pompáznak.

Ehhez a rendszerhez tartják magukat nagyjából az összes egészséges disznók. A malacait vezető koca téli szőrzetének kifejlődése természetesen ősszel is annyival késik, amennyivel tavasszal később vedlett. Az eltérés ismét előnyös a vadász részére, mert a szeptemberben még nyári ruhát viselő disznókat, mivel azok kocák, könnyen felismerheti és kímélheti.

Elnevezések

A malac, süldő, koca, kan nevek jelentését olvasóink nyilván ismerik, ha máshonnan nem, hát a házidiszálóval kapcsolatban. Pontosabb kifejezések, sajnos, vadásznyelvünkben sincsenek, pedig ezek nem fejezik ki eléggé a nemenkénti és fejlődési fokkonkénti eltéréseket.

A kifejlett anyát kocának, a hímeket kannak nevezük. A malacok sárgásbarna testét pihés, gyapjas szőr fedi. A test hosszában világosabb csíkok futnak, melyek a hátsó combon és faron pötttyözötten megszakadhatnak. Furge, játékos állatkák. Csíkozott szőrzetük kiválóan alkalmazkodik a környezethez, nagyszerű rejtőzést tesz lehetővé, különösen akkor, amikor anyjuk vészjelére a földre lapulnak. A kiváló mimikri a malacok gyors fejlődésével és sörtés szőrzetük növekedésével megszűnik. A világosabb sárgás-vörös szín lehúzódik a combhajlatokba és a hasaljára, sőt novemberre teljesen el is tűnhet. Ekkorra küllemük és szőrzetük azonossá válik a kifejlett egyedekével, csupán testnagyságuk és rövidebb farkuk árulja el süldő voltukat.

A malacok nemét ritkán határozzuk meg. De ha véletlenül egy pecsényemalacka ivarát szeretnénk barátunknak megmondani, helyes, ha a nőneműeket emsemalacnak, a hímneműeket kanmalacnak nevezük. Ne használjuk a kocamalac elnevezést! A koca név nemcsak nemet, hanem kort és kifejlett, ivarérett állapotot is jelent!

A malacok tovább növekedve süldővé fejlődnek. Fontos, de elég nehéz a malacok és süldők pontos elkülönítése. Mikor nevezhetjük az elejtett állatot joggal süldőnek, és mikor malacnak? Láttam már olyan terítéket, ahol az alig 10 kilós malackát süldőnek mondták, persze dicsekvő elejtőjének elbeszélése szerint.

A süldő elnevezés két tényezőtől függ. Az egyik a kor, a másik a fejlettség. A rendes fejlettségű, márciusban született malac októberre — novemberre, tehát 6 hónapos korára eléri a süldőnek nevezhető fejlettségi fokot. Ekkor testsúlya a 25 kilót is meghaladhatja, külleme — a testnagyság kivételével — kifejlődött és tejfogazata teljes.

Ebből azonban nem következik, hogy októberben minden malacot süldőnek nevezhetünk. A kocák malacozása, mint azt később látni fogjuk, nem szabályos. Előfordulnak elkésett, a nyár derekán

malacozó anyák is. A késői malacokat még decemberben sem nevezhetjük süldőknek, hisz alig 10 kilósak és vöröses szőrzetük messziről mutatja fejletlenségüket.

A süldők nemét, hasonlóan a malacokéhoz, ugyancsak emsesüldő és kansüldő elnevezéssel különböztethetjük meg. Egyes korán, márciusban, sőt februárban, született malacok a bűgási időszak végére teljesen kifejlődnek, ivaréretté válnak és be is bűgnak.

A malacukat vezető, többéves kocáknak legfeljebb testnagyságuk és koruk szerint adunk más-más elnevezést. A vadászok 2—3 éves és öreg, valamint közepes és nagy kocákról beszélnek.

A kanoknál ugyancsak megkülönböztetjük a 2—3 éves és öreg kanokat, de a korhoz legtöbbször még a testsúlyt is hozzámondjuk. Külön említést érdemel a remetekan elnevezés.

Minden vadász rejtett vágya, de kevés szerencsés büszkesége egy igazi remetekan elejtése. Az öreg, tapasztalt kanok a bűgási időszak kivételével egyedül járnak. Nagy területen mozognak, és ismerik a legjobb vadbűvőkat. Óvatosak, rendszerint csak éjszaka mozognak. Hajtásokban legtöbbször ott törnek ki, ahol nincs puska. Ha egy remetekan igen nagy szerencsével, vagy sok fáradság jutalmaként puskavégre kerül, híre messze elszáll, mert nyomát, váltóit sok szomszédos vadászterületen ismerték.

Az öreg remete rendszerint már korábban jó pár lövést kapott. Nyúzásakor gyöngygolyótól madársőrétig, patkószegtől póstaig mindenféle ólom- és vasdarab betokosodott maradványa fordul ki bőre alól. Érthető, miért olyan óvatos, és hogyan vált erdeink legkomorabb és legrejtélyesebb vadjává.

Ismertem több remetekan járását. Nyomoztam néhányat, de elejteni, sajnos, egyet sem tudtam. Egynek elejtésében azonban részt vettem.

Lenti környékén dolgoztam, ahol az erdőben akkoriban vaddiszó nem tartózkodott, de minden év telén megjelent egy hatalmas remetekan. Nyomai ökörnagyságúak, lépéshosszát a hóban az emberi láb alig tudta követni. Négy éven át hiába követtük, nyomoztuk, még látni sem sikerült. Ha nem találtuk volna meg időnként hatalmas csülöknymait, nem is hittük volna létezését. Az ötödik év telén, úgy december közepe táján, kimentünk ketten a sárdipusztai erdőbe. Nyulat és esetleg rókát akartunk lőni. Ahogy az éjszaka esett 10 cm-es szűz hóban a nyiladékon ballagunk, a régen üldözött remetekan hatalmas nyomait vesszük észre. No ez nem

mehetett erre régen, hisz a hóesés csak hajnalban állt el. Gyorsan körülnyomozzuk a sűrű gyertyános fiatalost. Az első kockán átváltott, de a másodikban bentmaradt, mert nem vezet kifelé nyom. Gyorsan betöltjük a mindig velünk hordott gyöngygyölköket. Társam egy jólismert nagyvad-váltóra, én a beváltásra állok. Két hajtónkat elküldjük, hogy csendben, lassan hajtsák ránk a mintegy 10 holdas téglalap alakú, nyiladékokkal körülhatárolt erdőrészt. A gyenge szél igen kedvezően, félig keresztbe fúj. Feszült csendben várakozom. Csupán néhány cinkecsirrenés hallatszik, és a lehulló hócsomók súlya alól felszabadult ágak mozdulnak. Lassan múlnak a percek. Jó félórai várakozás után két lövést hallok barátom irányából, majd hamarosan kiérnek a hajtók. Társamhoz sietek. Nagy füstfelhőket fújva fogad és a következőket meséli:

Közel félórás csendes figyelés után, minden előzmény nélkül a sűrűből hatalmas disznó lépett ki és ügetve átvágott a nyiladékon. Mivel nem az ismert váltón jött, hanem attól kb. 30 m-rel messzebb, és jövetelét mi sem jelezte, barátom — bár sokallta a távolságot — mindkét golyóját rálötte. A kan jelzés nélkül beugrott a sűrűbe.

A beugrásnál vágott szőrt és vért találtunk. A vér színéből ítélve húslövést kapott a kan. Mivel még csak 9 óra volt, úgy állapodtunk meg, hogy délig meglőjük az előirányzott nyulakat, ezzel 3 óra időt adunk a disznónak, és csak azután követjük a nyomot. Ha a lövése komoly, úgy ennyi idő alatt feltétlenül elfekszik, és a vérveszteségtől legyengül. Így is történt. Lőttünk 4 nyulat, és délben ráálltunk a nyomra. A disznó kétszer elfeküdt, de mindkét helyéről továbbmenekült. A sebágyakban sok vért találtunk, sötétbarna váladékkal. A második fekhely után a nyomon már csak 4—5 méterenként volt egy-egy csepp húsvér. A nyomokból arra következtettünk, hogy a disznót mindkét golyó eltalálta. Az egyik az első lapockát, a másik hátul, valahol a lágy részen ronsolt. Közben besötétedett, a nyomozást abba kellett hagynunk. Másnap reggel két erdészt is bevontunk a disznó üldözésébe. Az erdészek követték a nyomot, mi ketten pedig mindig előrementünk a legközelebbi útig vagy nyiladékgig, és ott elálltunk. A déli órákban — a rálövéstől 8 km-nyire — nagyon sűrű, árkos, szederindás sűrűséghez értünk. „Ha itt nincs a disznó, akkor sehol” jelisével mentünk előre, és tényleg, nem találtunk kiváltó nyomot. Gyorsan a legjobb váltók mellé álltunk. Alig negyedórás feszült várakozás után két gyors lövést hallottunk a sűrűből. Majd újabb lövések

dörrentek. Ennek már fele sem tréfa. Barátommal, amilyen gyorsan csak tudtunk, a sűrűbe bújtunk és két irányból igyekeztünk a hangzavar felé. Úgy látszik, társam megelőzött. Hallottam 12-ének duplázását, azután még egy lövést. Közben én is a helyszínre értem, és láttam, hogy az egyik erdész egy böhöncös gertyán ágai között gubbaszt, a másik sűrű hárssarjcsokorból leselkedik, barátom pedig egy vastag tölgy törzse mögül dugja ki füstölő csövű puskáját és közben a tőle 2 m-re fekvő kant figyeli. Valóban különleges példány volt. Hatalmas testén még átfutott néhány rándulás és egy utolsó hörgéssel adta tudtul, hogy átváltott a békéesebb vadászmezőkre. Kapitális, legalább 10 éves remetekan feküdt előttünk. Testsúlya 2 mázsán felül volt, pedig sovány állapotban ejtettük el. Kizsigerelve 184 kg-ot nyomott. Magas marja és rajta a ritkán látható hatalmas fej gyönyörű látványt nyújtott. Agyarai, mint általában az ilyen öreg remetéknél, sajnos mindkét oldalon letöredeztek, ezért helyezésre nem számíhattak. Az erdészek elbeszélése szerint a disznó, amikor meglátták, sebágyában feküdt. Az első lövésekre feltápáskodott, és feléjük támolygott. Erélyes támadásra már nem volt ereje, de azért szembefordult üldözőivel. Az erdészek lőttek, amíg golyójuk volt, de a disznó állta a lövéseket, sőt folytatta támadását. Mikor már a sörétes töltenyek is elfogytak és a disznó még mindig állt, a fára menekültek. Ekkor érkezett a helyszínre barátom, akinek három golyólövése azután végleg földredöntötte az erdők legerősebbjét.

Még leírni is sokallom, 23 lövés kellett ennek az őserőnek legyőzéséhez. Több mint 8 km-es, kétnapos hajsza után, egy első lapockalövéssel, melynél a golyó a forgóban elakadt, és egy hátracsúszott béllövessel, még volt ereje a támadásra. Nyúzaskor 1 kiló körüli ólom és vas került elő az öreg bőre alól, melyek között patkósarkot, láncosgolyót és görbitett drótszeget is találtunk.

Mint ahogy minden vidéknek megvan a maga huszas szarvasbikája, ugyanúgy minden erdőben tudnak egy hatalmas remetekanról. Számuk azonban állandóan fogy és a titokzatos óriáskanok legtöbbje csak a vadászok fantáziájában él. De ne engedjük elszállni emléküket, mert ők adják a vadászat igaz ízét.

Testsúly- és méretadatok

A remetekanok, de általában a vaddisznók súlyhatárai eléggé változók. Hazánkban is kialakultak az egyes vidékek vaddisznótörzsei, melyek átlagos testsúlya eltérő.

A rosszabb táplálkozási lehetőségek, a túlszaporodás és az állandó zavartság a testsúly rovására megy. Ahol bőségesen található nyáron mezőgazdasági termény, legelő és féreg, télen pedig makk, lárvák és gyökér, ott a testsúlyok nagyobbak. A súlyeltérések hazánk határain belül azonban nem számottevőek. Említésre méltók a Keszthely környéki és kaszópusztai vaddisznótörzsek különbségei. Keszthely környékén a dolomitkopárok gyenge legelői, a ritka makktermés és a szántóterületek védettsége miatt legalább 10%-kal, szemmel is észlelhetően kisebbek az átlagsúlyok, mint a buja, disznóknak kiváló élettért biztosító somogyi Kaszópusztá erdeiben. Pedig a két erdőtömb légvonalban alig 50 km-re fekszik egymástól.

Még nagyobb testsúlyeltéréseket találunk, ha Európa többi országait is figyelembe vesszük.

A legnagyobb vaddisznókat a Kárpátok és a Kaukázus hegyvonulataiban találjuk. Súlyuk itt nem a jó tenyésztési lehetőségek következménye, hanem a természetes szelekcióé. A zord és mostoha körülmények között ugyanis csak a kiválóan fejlett, erős egyedek tudnak megélni, és belőlük fejlődik ki az a törzsállomány, amelyik farkasnak, méteres havaknak ellenállva viszi tovább életerős fajtaját. Régi leírásokban 4 mázsás kanokkal is találkozhatunk. A legnagyobb elejtett vaddisznó, melyről olvastam, 6 mázsás volt. A számot kételkedve fogadom. Nem hitelek ezek a régi adatok azért sem, mert nem tudható, hogy a súly teljes vagy kizsigerelt állapotra vonatkozik-e. Viszont értesültem olyan Tátrában elejtett kanról, amelyből 270 kg húst mértek ki. Nos, ez nem messze állhatott az 5 mázsától.

A nyugat-európai kultúrerdőekben a rossz természeti viszonyok és mostoha takarmányozási lehetőségek, de nem utolsósorban az állandó zaklatás miatt, az átlagsúlyok nagyon csökkentek. Régi feljegyzések szerint Németországban 1780-ban, a magdeburgi hercegség többnapos vadászatán a herceg 145 disznót lőtt, melyek között a legnagyobb kan 320 kg-ot, a legnagyobb koca 235 kg-ot nyomott. Hasonló súlyú disznókat ma zsigeretlenül sem találni. Abban az évben a herceg vadászatain 20 000 disznónál több esett el.

Nehring professzor téli mérései a süldők átlagos súlyául 26 kg-ot állapított meg. A vizsgált süldők szélső súlyhatárai 18 kg és 46 kg között voltak. Egy évvel később újabb méréseket folytatott, ekkor a szélső értékek 21 kg és 72 kg közé estek. Így belátta, hogy az ilyen mérési eredmények semmire sem használhatók, mert az eltérő környezeti és táplálkozási viszonyok teljesen elütő súlyokat okozhatnak.

A mai átlagos súlyokat csak gyakorlati becsléssel közelíthetjük meg. Hazánkban egy közepesen fejlett süldő élősúlyát 30—40 kg-ra, egy kifejlődött kocáét 100—120 kg-ra és egy kifejlődött 3 éves kanét 130—140 kg-ra vehetjük. A súlyokat kedvező táplálkozási viszonyokra vonatkoztatom.

A Kárpátokban a vaddisznó átlagsúlya 20—30 %-kal magasabb, nyugat felé ugyanennyivel csökken. Az egyes vidékek eltérő súlyadatai magyarországi viszonylatban semmi esetre sem engedhetik meg olyan következtetés levonását, mely szerint különálló alfajokkal állunk szemben. A vaddisznótörzsek rendszeres keveredése állandó jellegű. A vándorló remetekanok még az országhatárokat sem ismerik el. A vándorlás és vércsere folyamatos. Alfajok csakis olyan körülmények között alakulhatnak, amikor egy-egy törzs teljesen elszigetelődik és érintkezése még az egyes messze vándorló hímek útján sem lehetséges.

Méreték A test súlyához hasonlóan, annak hosszáról és magasságáról sincsenek pontos adataink, csak szórványos mérésekre és megfigyelésekre támaszkodom. Egy német vadász máramarosi Kárpátokra vonatkozó leírásaiban találunk több méretet. Természetesen adatai csak kifejlett nagy példányokra vonatkoznak. Egyik kanjának marmagasságát, mely testre a legnagyobbnak látszott, becslése szerint 3 mázsa körüli súlyú lehetett, 106 cm-nek mérte, testhosszát az orrától a farkvépig 204 cm-ben írja le. Francia és nyugatnémet adatok szerint 90 cm-es marmagasság és 170 cm-es testhossz náluk már ismeretlen méretek, melyek csak a múltban, egyes kapitális példányoknál fordultak elő.

Nálunk a kifejlett kan marmagassága 100 cm körüli, testhossza megközelíti a 2 métert. A kocánál 80 cm-es magasságot és 160 cm körüli testhosszat vehetünk átlagosnak, míg a normálisan fejlődött süldő marmagassága 60—70 cm, testhossza 120 cm lehet.

Életmódja

Jó vadásznál elengedhetetlen a vad szokásainak, tulajdonságainak és minden életkörülményének pontos ismerete. Csak az lehet gazdája a vadnak, aki minden időben ismeri járását, tudja mikor kell segíteni, védeni és mikor lőheti. A vaddisznó életmódjáról már elég sokat tudunk, ami a vadászat és a vadgazdálkodás során hasznunkra válhat, de kívánatos ismereteink további bővítése.

Konda A vaddisznó „többnejtű”, természetes együttélési formája a konda, amikor egy vagy több koca és malacok együtt járnak. A süldők addig együtt maradnak, amíg ivarérettek lesznek, és csak malacozáskor válnak külön a kondától. A hároméves és ennél idősebb kanok nem szeretik a zajos kondát, és egyedül bolyongva élik magányos életüket. Minél öregebb a kan, annál óvatosabb, és annál jobban vigyáz függetlenségére. Az idősebb kanok csak a bűgási időben csatlakoznak a kondához, melyet a bűgás elmúltával azonnal elhagynak. Néha egyes öreg, meddő kocák is ilyen egyedüljárókká válnak.

A kan nem törődik a malacokkal, a nevelés gondját teljes egészében a koca vállalja.

A disznók csoportosulását télen időváltozás előtt is megfigyelhetjük. Nagy hóesés vagy erős hideghullám betörésekor a kisebb kondák összehúzódnak.

1955. év telén, január közepén enyhe időjárás uralkodott. Hó alig hullott, nappalra mindig 0 fok fölé emelkedett a hőmérő higanyszála. Hirtelen fordulattal egy nap alatt megváltozott az időjárás, 30 cm-es hó esett, és 15 fokos hideg ropogtatta éjszaka a cserfák oldalát.

A már korábban kitűzött úrbéri disznóvadászatot nem halaszthattuk el. Másnap megérkeztek vendégeink és kezdődött a vadászat. A hajtások körünyomoztatására gondolni sem lehetett, mert hajnalban újabb 10 cm-es hó esett, viszont a levegő megenyhült. Hajtottuk tehát a legjobb disznós sűrűket.

Sok disznónk volt akkor az erdőben, ezért nem is gondoltunk az esetleges kudarcra. És majdnem úgy történt. Délig még csak lövés sem esett, de a hajtók sem láttak egyetlen disznót sem. Ebéd után egy déli fekvésű, sűrű fiatalossal borított erdőrésztletet hajtottunk. Felmásztam a terület közepén álló magaslesre, ahonnan az

egész hajtás területét beláttam. Alig indult el a hajtóvonal, megmozdult az erdő is. Minden irányba disznók menekültek. Az egyik löállásra 46 darabból álló konda tört, de ezenkívül is menekültek kisebb-nagyobb kondák. Összesen 80 db disznót számoltam meg. 32 lövés dörrent, de terítéken csak két kis süldő feküdt. A nagymérvű csoportosulást kizárólag a hirtelen időváltozás okozhatta.

Ismerjük saját vadászterületünk vadállományát, a vadsűrűket és váltókat. Minden vadász otthonosan mozog az olyan erdőben, ahol több éven át cserkészve, lesve és hajtva űzi legkedvesebb szórakozását, a vadászatot. De mi történik akkor, ha ismeretlen területen kell vadásznia? A házigazda biztosan gondoskodik jó kíséroról vagy alapos útbaigazítást ad. Mindez azonban kevés, ha a vendég az erdőben látható jelekből és nyomokból nem megfelelően olvas, nem ismeri azok jelentését. Csak akkor mondhatjuk magunkat jó vadásznak, ha a legkisebb csapából is helyesen következtetünk és még kísérő nélkül is eligazodunk. Ismernünk kell az állatok szokásait is.

A disznók az erdőben nem egyenletesen oszlanak el, hanem a részükre legkedvezőbb búvóhelyeken tanyáznak. A többi vadfajtól nem félnek (hazánkban egyetlen olyan vad sincs, mely veszélyeztetné). Egyedül a szarvas elől húzódnak félre. A disznós sűrűket a szarvas, a szarvasbeállókat a disznó kerüli. Néha nyílt ellenségeskedéssé is fajulhat ellenszenvük.

Érdekes élményem volt 1963-ban, szarvasbögés idején. A szántói erdőben cserkésztem, amikor egy ismert dagonya felől különös hangok hallatszottak. Óvatosan megközelítettem a dagonyát. Öreg koca fürdött benne öt malacával. Fél percig sem nézhettem a kis családot, amikor bögő bika rohant ki a sűrűből, és előreszegezett agancsával nekiment a kocának. Az anya látható dühvel tért ki a támadás elől, és csak a harmadik roham után vonult félre. A bika elégedetten dobta magát a sáros pocsolyába.

Néha vadlegelőkön is megfigyelhetünk hasonló eseteket. A már kint turkáló konda a szarvasok megjelenése után félrehúzódik vagy eltávolodik.

A vaddisznó mozgási körzete nagy és változó. Mégis észlelhetünk olyan jelenségeket, melyek évszakonként megismétlődnek, és melyek következtében hasonló nyomok, jelek és csapák maradnak vissza. A legjobb tehát, ha évszakonkénti csoportosításban foglal-

juk össze a tudnivalókat. A vizsgálódást ősszel kezdjük, mert nekünk vadászoknak akkor kezdődik az év.

A disznó életének legfontosabb része a bűgás, mely rendes körülmények között november végén, december elején kezdődik.

A kondák a nász időszakában nyugtalanok. A kanok nappal is mozognak, verekedések közben felrúgják az avart és a küzdőtéren maradó kitépett szőröcsomók és vércseppek a harc komolyságát bizonyítják. A sűrűből nappal is hallható nyikkanások, visitások és zörgések ugyancsak a bűgás velejárói.

Tartalékgyűjtés A ködös őszi éjszakákban nem mozognak nagy területen, néha azonban, különösen esős, hideg nappalokon is találkozhatunk velük. Az erdő már elvesztette mindent elrejtő lombruháját, lehullott a levélzet, de vele együtt hullott a fák termése is. A cser majdnem minden évben, a tölgy 3—4, a bükk 6—7 évenként termi disznócsemegéjét. Makktermés évében a kondák elsősorban a termő szálaserdőket keresik fel. Nappalra közeli sűrűbe vagy aljnövényzetes foltba húzódnak, hogy minél közelebb legyenek a terített asztalhoz. Az őszi időszakban, makkoláskor gyűjtik disznaink a téli szűkös időkre tartalékaikat, ilyenkor vastag zsírréteg rakódik testükre. A kövér disznó testsúlyának egynegyede zsiradék lehet, de télen elvesztheti testének egyharmadát, sőt többet is, mert fehérjeanyagát (húsát) is felhasználja.

A kemény, hosszantartó télben sokszor még a legnagyobb tartalékok is elfogynak, még a létminimumot sem tudják megkeresni a disznók. A fagyok beálltával a feltúrható területek nagyon leszűkülnek, esetleg teljesen eltűnnek.

A vaddisznó nagyon jó meteorológus. Az időjárás változásait 2—3 nappal előre megérzi. A nagy havazások előtt védett búvóhelyre vonul. Nappali búvóhelyét rendszerint az erdő legsűrűbb részében találja. A tüskés, szederindás, kökényes fiatalosokat, a tisztítatlan sarjerdőket kedveli. Nagy havazások alatt a sűrű fenyvesek alá is behúzódik, mert ott a hótakaró vékonyabb, és a tűalomban még turkálni is tud. A sűrű aljnövényzetes szálásokat ugyancsak szívesen keresi fel. Az egyedül járó kanok nappal többször elfekszenek nyílt szálásokban is, ahol rendszerint kisebb dombhajlat és egy-két bokor védelmébe vackolják be magukat.

Vackolás Nagyvadjaink közül a vaddisznó készíti elő leg-
alaposabban vackát. Szélvédett, napos folton, ki-
dőlt fa gyökerei alatt vagy gallyak között túrja ki lehetőleg olyan
mélyre, hogy teste a hószint alá süllyedjen. A teknő alakú üreget
vékonyabb gallyakkal, magas kórós gazzal is kibéleli.

A nyári vacok egészen egyszerű fekvőhely. Ilyenkor az erdő
hűvös, árnyékos részén minden különösebb gond nélkül hevered-
nek le.

A süldők és a kifejlett nagy disznók vackai kizárólag nagysá-
gukkal térnek el egymástól.

A téli vacokban alvó disznót, ha még ráadásul be is havazódik,
nehezen vehetjük észre. Szentpéterföldén 1948 telén az egyik erdősz
a frissen hullott 30 cm-es hóban, nyestnyomozás közben rálépett
egy behavazott kanra. Nem tudom, melyikük ijedt meg jobban,
a lába alatt megmozduló disznótól hanyattvágódó ember vagy a
tejeskukoricáról álmodó kan, amikor egyszerre 80 kilós súly nehe-
zedett az oldalára.

A malacoknak anyjuk túrja ki a fekhelyet, amelyben szorosan
egymáshoz bújva pihennek. Két koca közös vackában a malacok
az öregek közé furakodnak, ahol meleget és védelmet találnak.
A süldők minden rendszer nélkül bújnak össze. Néha fejüket dug-
ják össze, néha farukat, a lényeg, hogy minél szorosabban fe-
küdjenek.

**Nappali
viselkedése** A vaddisznók a nappalt legtöbbször alva, illetve
fekve pihenik át. Ha nappal mozgó disznókkal ta-
lálkozunk, annak három oka lehet. Az első, hogy a kondát pihe-
nés közben valaki vagy valami megzavarta, és vackának elhagyá-
sára készítette. A második a bűgási időszakban fordul elő, amikor
a fiatal kanok a bűgó kocákat keresik, vagy a konda körül ólál-
kodnak, ahol egy erősebb kan uralkodik. A harmadik, de egyben
legkomolyabb ok olyankor tapasztalható, amikor a szigorú tél
miatt kevés táplálékot találnak, és az éhség még nappal is élelem
után kergeti az állatokat.

A disznó nappali beállóhelyét gyakran változtatja. Ennek elle-
nére minden kondának, de még a remetekanoknak is vannak ked-
velt búvóhelyeik, melyeket többször felkeresnek.

A gyakorlott vadász ismeri területét, a beállóhelyek és váltók
között jól eligazodik, mindig számít a disznók kóbor természetére.

Tudja, hogy a vándorlást leggyakrabban a táplálkozás lehetőségei irányítják, és a kondákkal legtöbbször az élelemtároló területek mellett találkozhat.

Nyáron az erdőszélek melletti sűrűségeket kedvelik a szántó-földek közelében. Ősszela sok makkot termő szálások sűrű aljnövényzetében fekszenek szívesen. Télen az időjárás szélsőségei ellen védelmet nyújtó erdőrészekben tartózkodnak. A nyugodt, zavartalan, biztonságos erdőrészeket a konda több napon át felkeresi, sokszor előttünk ismeretlen okból megváltoztatják búvóhelyüket.

A kondák vackukat minden különösebb óvatosság nélkül keresik fel. Egyes öreg remeték azonban a vacok közelében, hasonlóan a nyúlhoz, csejt vetnek. A beváltó kan ilyenkor a kiszemelt vackot félkörben körüljárja, majd saját nyomán visszamegy és erről egy nagy oldalugrással tér le. Az ugrás után már egyenesen pihenőhelyéhez megy.

A nappali vacokban pihenő kondát ritkán vesszük észre. Még hóban sem könnyű megítélni, hogy a hóból tuskó, hangyaboly vagy disznó feketedik-e ki. A fekvő disznó nagyságának és nemének felismerése még nehezebb. A kérdés csak akkor dől el, amikor lövésre kész puskával közelebb lopakodunk és a disznó felül vagy feláll. Ha löni akarunk, azonnal célozzunk, és gyorsan süssük el a puskát, mert a disznó elugorhat. De akkor se lepődjünk meg, ha a fekvő disznó, minden előzetes mozgás nélkül, villámgyorsan felugrik és elrohan.

Nagy havazások után a disznók nem mozognak. A vadász azt hiheti, hogy a területéről eltűntek. Nyomokat nem lát, a váltók járatlanok. Az első napokban csak vackuk környékén járkálnak, mintegy egészségügyi sétákat végeznek. Később az éhség és a mozgáshiány nagyobb útra is kényszeríti őket. A makkos szálásokban, páfrányosokban újból megjelennek jólismert nyomaik. Kiforgatott tuskók, üstnagyságú gödrök mutatják a gyökerek, férgek után kutató konda jelenlétét. A magas hóban mindig a vezérkoca és a kifejlett példányok törtetnek elől, melyeket a fiatalabb állatok és a süldők követnek. A nyomot szigorúan tartják, szinte egy nyomba lépnek.

A kondával együtt járó kan sohasem halad az élen. Rendszerint leghátul kullog, vagy a bűgásra hajlamos kocát kerülgeti. Még meneküléskor sem rohan elsőnek, hanem a hátsók között fut, vagy

oldalra tör és önállósítja magát. Semmiképpen sem fogadható el azon vadász védekezése, aki a süldőit vezető kocát lőtte meg, amikor arra hivatkozik, hogy a legnagyobb testű disznó volt és kannak vélte. Dehogy hitte kannak, csupán megfélemlített magáról és minden meggondolás nélkül a legnagyobb célpontba durranott bele.

A konda mozgása A konda váltóján nyugodt lépésben vagy porosz-kálva halad. Egy-két tagja meg-megáll, oldalt kitér, turkál, azután lassú ügetéssel a további ballagó többiekhez csatlakozik. A váltón haladó disznók libasora sokszor humoros látvány. Olyan közel mennek egymáshoz, hogy orruk eléri az előtük lépegető farát. Esti kiváltáskor óvatosabbak és lassúbbak. Rendszerint csak szürkületben indulnak. Hajnalban gyorsabban váltanak be. A zabtáblában csemegéző konda néha megfélemlszik az óvatosságról, és a felkelő nap kint találja a mezőn. Bezzeg sietnek ilyenkor a biztonságos sűrűbe, még az erdőben is szapora ügetéssel haladnak.

Az erdőben kereső, turkáló konda szétszóródik. Nyugodt keresésük közben néha minden emberi érzékszervvel észlelhető zaj vagy szag nélkül is hirtelen elugranak és 1–2 perces csendes figyelés után ismét folytatják előbbi zajos turkálásukat. Megfigyeltem olyan kondát is, amelyik a váltón gyorsan ügetve közeledett, majd megtorpant, körülszimatolt, és máris nyugodt turkálásba kezdett.

A gyanúsat észlelő konda meglepő gyorsan eltűnik a sűrűségben. A vadász, aki még mit sem sejtve, óvatosan közeledik a nyugodtan szöszmötölő disznókhoz, egyszerre csak azt látja, hogy a disznók megmozdulnak, és egy-két ágreccsenés után csak az üres erdőt figyelheti.

A libasorban vonuló, egy nyomba lépő konda tagjainak számát csak olyan helyeken tudjuk utánnnyomozáskor megállapítani, ahol szétszóródva táplálék után kutattak. A téli ínség és éhség a leghidegebb napokon, disznóinkat sok mozgásra kényszeríti. Még nappal is mozognak és keresnek.

Tél végén, februárban, márciusban, a kocák elválnak a kondától. Egyedül járják terhes útjukat, amíg a malacozás napja el nem következik. A magányos kanok és kocák váltójukon legtöbbször lassú ügetéssel haladnak. Mielőtt nyiladékra vagy erdőszélre

érnek, megállnak. Körülzimatolnak, hallgatóznak, és csak akkor lépnek ki, ha a levegőt tisztának találják. Viselkedésük ebben eltér a többi nagyvadtól. A szarvas pl. nyugodtan haladva váltóján, csak akkor áll meg, amikor már kilép a nyitott tisztásra és ott körülnéz. A kanok, ha gyanús jelet észlelnek, azonnal elvágtnak vagy megtorpannak, meglassulnak, és teljes csendben, óvatosan csúsznak tovább. Ki se néznénk ebből a nagy, otromba állatból, hogy milyen óvatos, csendes mozgásra képes. A nyílt terület szegélyén, a kilépés előtt sokáig figyelnek. Néha még meg is kerülnek a tisztást.

Az esti kiváltás és a reggeli beváltás helye és iránya az öreg kanoknál a legritkább esetben azonos. Hasonló óvatossággal járnak a hasas kocák is.

A malacozás előtti napokban az anya nagy gondossággal készíti elő a malacozó vackot. Gallyakból, kóróból, fűből fészekszerű teknőt bélel, és ebbe veti szaporulatát.

A rendes időben malacozó koca újszülötteit a tavasz hírnökei köszöntik. Elolvad a hó, felenged a föld fagya, érkeznek a szalonkák.

Túrása A sok koplalás és ínség után újból mohón túrnak, legelik a zsenge zöld vetéseket és füvet. A túrások mélységéből és terjedelméből a disznók nagyságára is következtethetünk. Sziklás, kavicsos talajon csak sekélyen dolgoznak. A köveket forgatják fel és felfejtik a gyeptakarót. Laza földben mély katlanokat és gödröket ásnak. Makktermés után csak az almot piszkálják fel. Abol pl. cserkészűtkészítés után az alom összetorlódik vagy fatermelés után kéreg, forgácsshalom marad, nagy előszeretettel keresnek.

A vaddisznó túrása a házidisznóéval könnyen összetéveszthető, de a borz- és róka-kaparás, valamint a szarvas-, dám- és őzkoত্র is becsaphatja az erdőben nem járatos embert. A házidisznó túrása általában felületesebb. A vaddisznó kereső forgatása nagy területű és egyenes irányú. Az egérfészket, pajorokat, gyökerek és tuskók alatt férgeket keresők hatalmas katlanokat túrnak, tuskókat borítanak fel. Ilyen nehéz és rendszeres munkát a házidisznó sohasem végez. A szarvas és dám kaparása egészen sekély. Amikor a laza talajból vagy az alom alól makkot, gumót kapar ki, akkor is csak sekélyen és kis területen borzolja fel a felületet. A borz és róka

egérlyuk utáni ásása mély tölcser alakú fallal és a kiszórt föld felhalmozásával teljesen elüt a rendes túrástól. A tányérnagyságú őzkaparás pedig még a legkisebb malacka turkálásával sem téveszthető össze.

A tavasz fakadása után a mezőgazdasági földeken is megkezdődik a munka. Szántanak, vetnek, földbe kerül a kukorica, burgonya, és a vetés is szépen fejlődik. A malacait vezető koca éjszakai kirándulásait a szántóföldek felé irányítja. Nehéz helyzete van, mert rakoncátlan malacai sem a rendet, sem a csendet nem kedvelik. Az anya példamutató óvatossággal és gondoskodással irányítja kicsinyeit. Veszély esetén vészjelet ad, amelyre még a legelenebb malac is engedelmeskedik. Félreugrik és meglapul. A veszély elmúlásával azonnal anyjuk után futnak, és halk morcogással haladnak tovább.

A süldők és kanok esti kiváltása is a szántók felé irányul.

A mezőgazdászok nem kis bosszúságára, fészkenként túrják ki a kukorica és burgonya vetőmagot. Minél szebben fejlődnek a vetések, minél gyorsabban nő a kukorica, annál biztonságosabban érzik magukat a szántókon. Néha még nappal is kint maradnak egy nagy táblába húzódva.

Dagonyák, dörzsölőfák Ahogy a nappalok hosszabbodnak és melegedik az idő, egyre sűrűbben keresik fel a dagonyákat.

A nagy hőség a disznókat nagyon megviseli. Idegesek, verekedősek, de ennek ellenére nem feledkeznek meg az óvatosságról. A legritkább esetben dagonyáznak nappal, pedig a sáros fürdőt nagyon szeretik. Legtöbbször az esti kiváltás után és a hajnali beváltás előtt fürdenek. A pocsolóban csak rövid ideig hentelegnek. Sárosan, csöpögősen valamelyik fatörzshöz sietnek, ahol alaposan és látható élvezettel vakarják, dörzsölik oldalukat. A dagonyák környéke és a dörzsölőfák sok mindent elárulhatnak. A visszamaradt nyomokból, a dörzsölés magasságából, szőrszálakból a konda népességére és a disznók nagyságára is következtethetünk.

Egyes törzseket az idősebb kanok előszeretettel keresnek fel, s rajtuk agyarukkal nagy hasításokat szakítanak. Ezek az „agyarfák” mindig fenyők. A hasítások oka egyelőre nem tisztázott. Lehet, hogy a kifolyó gyanta, esetleg az agyar élesítése miatt vagy csak játékosságból szaggatják a törzset.

Dörzsölőfának a fenyők közül különösen a simafenyőt kedvelik, és ha néhány szál elegyedik az erdőbe, azokat messze környékről felkeresik.

Váltók A nyári éjszakák bolyongó kondái az erdőben, hasonlóan a többi évszakhoz, elsősorban megszokott váltóikon közlekednek. A nyugodtan vonuló konda biztosan váltón megy. Persze a vadász sohasem tudhatja, melyik váltón találkozik össze velük. A váltók lehetőleg kényelmesek, de ugyanakkor jól rejtettek. Kerülik a tisztásokat, nyílt szálasokat és jól alkalmazkodnak a terephez.

A jó váltókat természetesen nemcsak a vaddisznók, hanem az erdő többi vadja is használja. Ha a konda több napon keresztül ugyanazon a váltón keresi fel beállóhelyét, akkor az még nem jelenti azt, hogy minden látható ok nélkül a következő hajnalban ne másik váltón jöjjön, vagy teljesen más erdőrészbe váltson be. Igen nagy biztonsággal érzik magukat, ha 3—4 napig váltót használnak. Az egyedül járó disznók még kevésbé tartják váltóikat. A cserkésző vadásznak a területén futó összes váltókat ismernie kell, csak akkor számíthat esetleges találkozóra.

A váltó irányát a sűrű fiatalosban ismerhetjük fel a legkönynyebben, ahol alagútszerű folyosó mutatja haladását. A „kefesűrű” tuskékben a váltók elágaznak, tekervényesek. A rudas és szálerdőkben lényegesen egyenesebben futnak. A konda a nyílt területeken sietősen, a védett részeken kényelmesen halad.

Az évszakok alakulása szerint változik tehát a disznók élete és az elmondott változások következtében más helyek, nyomok, jelek és csapák bizonyítják jelenlétüket. De a felsoroltakon kívül is hallunk, érzünk és látunk olyan áruló jelenségeket, melyek az évszakoktól függetlenek, állandók és ezért igen sokat elárulnak. Foglalkozzunk most velük.

Szaga A vaddisznó szaga erős és jellegzetes. Kissé hasonlít a tavasszal nagy tömegben száradó alom szagához, azonos a házidisznóéval, csak annál intenzívebb. Az erdőben — kedvező légáramlat esetén — jelenlétét szagáról biztosan megállapíthatjuk.

Hangja A vaddisznó többféle hang kibocsátására képes.

A konda vonulása sokszor nagy zajjal jár. A malacok és süldők összemarakodnak, egymáshoz vágnak, ilyenkor nyikkanás, visítás hallható. A nyugodt biztonság hangja a rőfögés. Az öreg magányos disznók hangtalanul járnak. A gyanúsat észlelő buffant, a malacos koca néha elnyújtott bűgáshoz hasonló morgó hangot ad. A szöszmötölő, kereső konda felől többször hallhatunk tüsszentést, orrfúvást, de még gyakoribb a jóízűen evők csámcsogása és makkropogtatása. A futó, meghajszolt disznó liheg, hangosan szuszog és fűjtat. A disznó, ha ijeszteni akar, nagyokat fúj, esetleg fogait csattogtatja. A bűgáskor verekedő kanok agyarsattogtatása és fogcsikorgatása sokszor nyikorgó kereplőhöz is hasonlít.

A sebzett disznó is csattogtatja fogait. A csontlövést — főleg a süldők — éles visítással jelzik. Mindezen hangok megfigyelésével a vadász következtetni tud a disznók vonulására, éberségére és hangulatára.

Hullatéka A legelőre kijáró házidisznóéhoz hasonló, lapított gömbök sorozata. A hulladék tagoltsága lédús táplálék fogyasztása után megszűnik.

Emésztetlen darabjaiból megállapíthatjuk táplálékát. Makkhéj, állati szőr, gyümölcsmagok, kukoricaszemek pontosan mutatják az elfogyasztott eledel milyenségét. Télen, őszeben a tölgy- és bükk-újulatokat is kitérja és a csemeték gyökfőjét elrágja. Ilyenkor körte-nagyságú hullatékának fele kéregmaradványból és fás szárdarabokból áll. Friss havon a vizeletből a nemre is következtethetünk. A koca a két hátsó láb közé, de mögé, míg a kan a négy nyomkép középebe vizel.

Bár túrásával hasznot is hajt (a talaj forgatásával és a sok káros álcá, bogár és pajor pusztításával), általában kárt okozó dúvadnak minősül. Ez onnan is adódik, hogy mohósága miatt többet pusztít, mint amennyit megeszik. Ha a kukoricásban sok a letiport szár és a szétszórt, félbeharapott cső, akkor biztosan disznó dézsmálta meg és nem borz vagy szarvas.

A makkot héjastól falja. Mohón, csámcsogva eszik, rágás közben szájából sok ételdarab esik ki. A zab-, árpa-, búza-, rozsföldeken visszahagyott „bagókat” minden vadász ismeri. A szarvas a gabona-szemeket lenyeli. A disznó viszont ezeket megrágja, de csak a neki ízletes belsejét nyeli le, míg a keményebb rostos burkot gömbö-

cokba összerágva nyállal keverten kiejti szájából, ez a „bagó”. A bagózás igen jellegzetes árulója a gabonaföldeket látogató disznókondának.

Nyoma A vaddisznó és házidisznó nyoma között nem sok a különbség. Erdeink két legnagyobb testű vadja, a vaddisznó és a szarvas lábnyomai között ugyancsak nagy hasonlóság van. A különbségek:

1. A szarvasnál csak mély sárban vagy ugrásnál látható az álsülök lenyomata, a vaddisznónál mindig megtalálható.

2. A szarvas álsülkének lenyomata nem a nyom két oldalán hátul, hanem jóval mögötte látható, és olyan, mintha ujjunkat nyomtuk volna a talajba. A vaddisznó álsülkeinek lenyomata hátul, a nyom két oldalán, félkör alakban helyezkedik el. Az álsülkők lenyomata hosszúkás, csaknem egyharmada a rendes csülkők nyomhosszának.

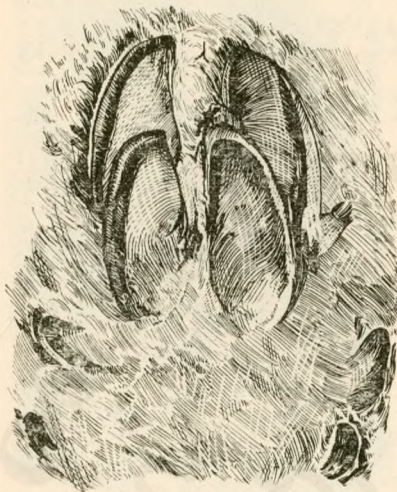
3. Mivel a szarvas lába lényegesen hosszabb, így lépéstávolsága is lényegesen nagyobb. Általában egy kifejtett szarvas lépéstávolsága 50—55 cm. A rövidlábú kifejtett vaddisznó csak 40—45 cm hosszút lép.

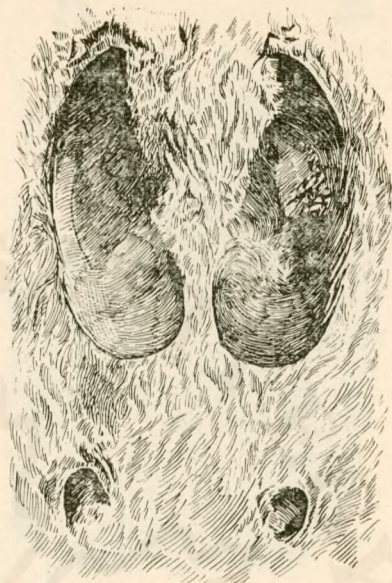
7. ábra. Vaddisznóláb

8. ábra. Szarvasláb

9. ábra. Vaddisznónyom

10. ábra. Szarvasnyom

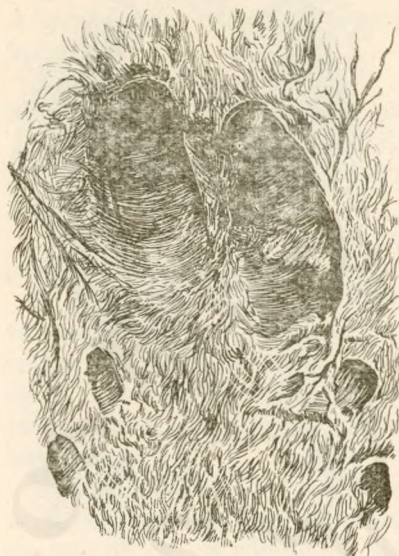
4. Hóban a nyomot megkülönböztető jelek ritkán láthatók, mert a hó beomlik a nyomba. Ilyenkor a vaddisznó „búzásáról” ismerhető fel. A rövidlábú disznó mély hasa magas hóállásnál eléri a havat és „húzást” vagy barázdát hagy maga után. A nyugodtan vonuló csaknem nekihasalva mozog. Nagyon mély hóban a disznó hasi szőrzetének lenyomata is látszik.

A kan és koca nyoma között (bár egyesek sok eltérést véltek felismerni), lényeges különbség alig vehető észre. Talán az egyetlen jellemző, hogy a bűgási idő kivételével, a kifejlett kanok magányosan járnak. Persze a több éven át meddő, öreg koca is járhat magányosan. Egy biztos, ha kisebb süldőnyomok is keverednek a nagy nyomokkal, akkor közöttük öreg kanra nem számíthatunk.

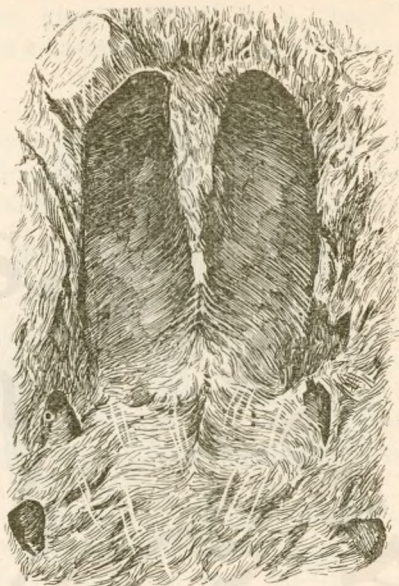
A vaddisznó járásmódja háromféle:

1. lassú lépés, 2. ügetés vagy kocogás, 3. vágta vagy rohanás.

Nyomképlete nyugodt lépésnél terpesztés, ügetésnél zsinórozás, vágatásnál kieső háromszögbe-lépés és kieső lépés kieső első nyommal. Ritkábban megtalálhatjuk a hamis lépést is.

11. ábra. Kocanyom

12. ábra. Kannyom

A terpesztésre jellemző, hogy a nyomok a nyomvonalától jobbra és balra esnek. A zsinórozásnál a lábnyomok a vonulás irányában, egymás mögött majdnem egyenes vonalat rajzolnak. Kieső háromszögbe lépésnél a nyomokat összekötve rombusz alakot kapunk, míg a kieső lépés, kieső első nyomnál három nyom egy egyenesben van, és összeesik a nyomvonallal, a negyedik (az első) ettől többnyire jobbra, ritkábban balra „esik ki”. A hamis lépésnél a hátsó láb nyoma nem takarja el teljesen az első láb nyomát.

Harmatos hajnalokon, az ezüstösen csillogó fűben, sötétszínű hűzások jelzik a disznók járását.

A felsorolt jelek, nyomok és csapák, valamint szokások minden erdőt járó embernek segítenek. De csak annak tárják fel a rejtelmeket, aki olvasni is tud belőlük.

13. ábra. A vaddisznó nyomképletei

Érzékei

A vaddisznó szaglása, hallása, látása és ízlelése legfontosabb érzékei, ezek érdekelnek bennünket vadászokat elsősorban.

Szaglása Nagyon kifinomult. A turkáló vaddisznó a talajban mint nyitott könyvben keres, mert a szagok mindent elárulnak neki. A lomb alatt fekvő makkot éppen úgy megérzi, mint a mélyebben bújó gyökeret, de még a fél méter mélyen elrejtett egérfészket is szaglásával keresi meg. A disznó biztosan megy, ott túr, ahol valamit biztosan talál. A tavasszal elvetett tengeri táblák elsimítózott felületén a vetőmagot kitérő disznók pontosan követik a sort és orruk csak a magfészkek helyén mélyed a földbe. A felszántott erdőrészek talajába vetett tölgy-makk páasztáiból a magot az utolsó szemig felszedik.

Magas hóállás sem csökkenti szaglasképességét. Téves az az ál-

lítás, hogy a vaddisznó magasabb hóállásnál azért nem túr, mert a szagokat kevésbé érzékeli. Azért nem túr, mert a fagyott földet nem tudja feltúrni. Erős fagyban és nagy hóban is megtalálja az elhullott dögöt és páfránygyökereket, tehát szaglásának érzékenységet a hideg és a hó nem csökkenti. Sokszor számunkra hihetetlen távolságról megérzi az ember jelenlétét. Az óvatosan cserkésző vadász meggyőződhet róla, amikor erdei tisztás szélére ér, és ott turkáló disznót lát. Ha jó szele van, a disznó azonnal felkapja a fejét, nagyot szív a feléje áramló levegőből, és már üget is a sűrűség felé. Természetesen ez a szél irányától és erejétől függ. A gyenge légáramlat lassabban viszi a szagokat, ezért a nagyobb távolságra álló vadhoz később ér a neki oly kellemetlen szag, vagy oda sem ér. A közepes erősségű szelek szállítják leggyorsabban a szagot. A viharos szellőkéseknél a vad rendszerint lassabban reagál, mint a közepesnél, mert a gyors szellőkések és forgószelek a szagot örvénylő mozgásban szállítják. A vadásznak a legtöbb bosszúságot az erdők dombos szagotartott vidékén a hajnali és esti légáramlatok okozzák. Állandó szélirányra csak a völgyben és a hegygerincen számíthatunk. Minden ároknak, domboldalnak, völgykatlanak külön széljárása van. Általános jelenség, hogy nyáron, meleg időben az esti órákban a völgykatlanok lehűlnek, ezért a légáramlat fentről lefelé húzódik. A hajnali órákban ennek éppen fordítottját tapasztalhatjuk. A nagyvad legszívesebben mindig széllel szembe vált, ha beváltó sűrűje más irányban fekszik, legalább oldalszéllel halad.

A zamárdi erdőgazdaságban két nagyon jó nagyvadas terület fekszik egymás mellett. A szántódi és bőrevári erdőtömböket csupán egy átlagosan 400 m széles mezőgazdasági sáv választja el. Több éven át megfigyeltem, hogy pl. szarvabőgéskor, ha szeptember hó elején nyugati szél fújt, a szarvasállomány zöme a szántódi erdőbe, keleti, délkeleti szél esetén a bőrevári erdőbe húzódott. Természetesen mindig ott volt a jobb bőség, ahol több volt a szarvas. Ugyanezt figyeltem meg a vaddisznók vonatkozásában is. Mindig ott találtunk több disznót, ahonnan az előző napokban a szél fújt.

Hallása A szaglás után legfinomabb érzéke a vaddisznónak a hallása. Élessége nem veszi fel a versenyt a szarvaséval, de ez nem hallásának kisebbmértékű finomsága,

hanem testi felépítésének közvetlen következménye. A szarvas fülkagylóit előre, hátra és oldalra mozgatja. Ráadásul hosszú, vékony nyakon ülő fejét is minden irányba forgathatja. A disznó fülkagylója nem forgatható, csak mozgatható. Rövid, vastag nyakát is csak kis ívben képes mozgatni, ezért a hangok érzékelése lényegesen nehezebb, és bármennyire is jó a hallása, a hangfelvételi körülmények hátrányos volta miatt kisebb szerepet kap, mint szaglása.

A vaddisznó jó hallását sokszor megfigyelhetjük. Igen tanulságos esetem volt Uzsapusztán egy vadkannal. A hubertuszi erdőrészt hajtottuk. Csendes, kissé ködös téli nap volt, kiválóan alkalmas vadászatra. A puha porhó minden zajt felfogott. A vad közeledését a legkisebb zörej sem árulta el. Lőállásom kis völgykatlanban volt, ahonnan jobbra-balra 50 métert, előre egy tisztítatlan fiatalosba 30 métert láttam. Nagyon élveztem a csendet, a nyugalmat. A hajtók még valahol messze jártak. Mauserommal hónom alatt figyeltem a havas erdőt. Balról halk sűrűlódást hallok. Nagy csomó hó esett le az egyik ágról, azután jobbra néztem, és tőlem 30 m-re, lassú ügetéssel előtűnt egy 5–6 éves kan. Óvatosan emeltem puskámat, és félúton meghúztam a gyorsítót. A kan abban a pillanatban megtorpant, felvágta fejét, és már perdült is vissza. A gyorsító halk, de éles kattánását hallotta meg. Gyors lövéssel, annak módja szerint, szabályosan elhibáztam. Éles hallásának és meglepődésemnek köszönhetően szerencsés menekülését.

Más esetek viszont azt bizonyítják, hogy egyes nagyobb zajok sem ijesztik meg és azokat nem veszi komolyan. Ez annak a következménye, hogy a disznó, különösen kondában, elég hangosan viselkedik. A turkálók feje mélyen a földön van. A megmozgatott rögök sűrűlódása, az alom zizegése, az elszakított gyökerek pattogása mind zajt okoz. A rágásnál hallható csámcsogás, ropogás ugyancsak nehezíti számára az egyéb zajok felismerését. A konda többi tagjai járkálásukkal, szuszogásukkal mind zajonganak, így ha az óvatosan cserkésző vadász véletlenül száraz gallyra lép, annak reccsenése nem mindig árulja el jelenlétét. A konda esetleg nyugodtan tovább szöszmötöl vagy hirtelen elcsendesedik. Ha a vadász mozdulatlanra merevedve megvárja, amíg újból turkálni kezdenek, nyugodtan tovább cserkészhet. Még akkor sincs minden elveszve, ha a disznók a váratlan zajra beugranak a közeli sűrűbe. Ha nem tudták a zaj okát megállapítani és jó szelünk van, mozdulatlan türe-

lemmel negyedórán belül visszavárhatjuk őket. A disznó hallása tehát igen jó, de testi felépítése, természete és életkörülményei miatt kisebb szerepet tölt be a szaglásnál.

Látása Általánosan elfogadott nézet szerint a vaddisznó rosszul lát. Tény az, hogy a mozdulatlan álló embert, ha szagot nem érez, nehezen veszi észre. Mégis az a véleményem, hogy látása nem annyira rossz, mint azt sok vadász állítja. Érzékenysége, különösen a mozgó testeknél, mozdulatoknál mutatkozik meg. Sok esetben észleltem, hogy több száz méterről is meglátta a disznó a mozgó embert.

A közelmúltban is tanúja voltam egy esetnek. A hajtásban mellettem álló vendég-puskás, úgy látszik, kissé vékonyan öltözött fel, és lába erősen fázhatott. Jobb lábát felemelgetve lábfejét percenként forgatta, holmi twist figurákat utánózva, nyilván a vérkeringést kívánta kissé meggyorsítani didergő testrészében. Tőlünk jó 100 m-re előtűnt egy koca 3 südővel. Megálltak és figyeltek. Szomszédom vastag fa mögött állt ugyan, de táncoló lába kibillent a fa takarásából. A koca rövid figyelés után megfordult és visszabújt a sűrűbe. Szelünk jó volt, a mozgás teljes csendben történt, csak mozdulatot láthatott meg.

Kivel nem fordult elő, hogy jó széllel hangtalanul haladt a cserkészüton, és egyszer csak hangos fújást hall, és már el is ugrott a disznó. Melyik vadász nem szalasztott el hajtásban disznót, amikor kissé fázva, gémberedett ujjait melengetve állt standján, és a szépen közeledő disznó az első hirtelen mozdulatot észrevéve elugrott. Nem, kedves vadásztársaim, nem rossz a disznó szeme, csak nem ismeri fel, mit lát. Ezért hiszik sokan, hogy a vaddisznó rosszul lát. Nekünk vadászoknak is a felismerési készség fontosabb, hiszen a vad akkor menekül, ha nemcsak lát, hanem tudja is, hogy mit lát.

Ha sorrendet akarunk felállítani a látás érzékenysége szerint, akkor a szarvas, őz és dám után következik csak a vaddisznó. Látási korlátozottságához testi felépítése is hozzájárul. A szemek meglehetősen hátul ülnek a koponyában. Jó ez a berendezés olyan szempontból, hogy túrásnál, sűrűk átkutatásakor védett helyen vannak, viszont előnytelen a látás érzékenysége miatt, mert mozgásuk, látómezejük és a két szem együttes kihasználása korlátozott.

Ízlelése Az utolsó említésre méltó érzéke íze. Az íze és szaglás párhuzamosan működő érzék. Kiváló orra csak jó ízével párosulhat. Furcsa állítás ez, ha arra gondolunk, hogy a disznó mindenevő. Dögtől kezdve hernyóig, gyökerektől kukoricáig mindent felfal.

Ínséges időben tényleg mindent megeszik, ami csak ehetőnek minősül. De melyik állat, sőt ember nem kényszerül erre, ha az éhség és létfenntartás végső határán van. Bezzeg más a helyzet nyáron, amikor bőségesen található élelem, és a disznócsemegék csak úgy kínálják magukat. Ilyenkor disznaink is válogatnak. Csak azt a zabföldet keresik fel, ahol a szem a legízletesebb, csak abban a kukoricásban törik a csövet, ahol az a legmegfelelőbb. Az abrakhoz egy kis zsenge lucerna, néhány pondró és kész is a disznógyomor részére legfinomabb 3 fogásos vacsora. Persze azért ingyencnek ne képzeljük el disznainkat, de viselkedésük és életmódjuk fejlett ízésüket bizonyítja.

Szaporodása

A párzás, vagy ahogy a vaddisznónál mondjuk, a bűgás ideje a téli hónapokra esik és rendszerint csendben, csak kevés külső jellel zajlik le. A szarvasbűgés zengése, a sutáját vadul kergető őzbak horkantása messziről hallható. A vaddisznó nászát sűrűk rejtett mélyén tartja, néhány visítás, nyikkanás hallható csak, és legfeljebb annyit veszünk észre, hogy disznóink többet mozognak, a fiatalabb kóbor lovagok még nappal is keresik a szerelemre vágyó kocákat. De a disznók ilyenkor is megtartják óvatosságukat, és a bűgás a sötétség védelmében játszódik le.

Csendben és lassan vált a kan a mély havon keresztül, amikor egy konda nyomait keresztezi, beleszagol a csapába. Felkapja fejét, hangosat fűj, fölborzolja sörtéit, és -- eltérve eredeti váltójától -- rááll a nyomra. Közben többször beleszagol hatalmas orrával a követett váltóba. Gyors ügetéssel folytatja útját, míg utoléri az előtte turkálva, lassan haladó disznókat. A nagyokat fűjva és felborzolt sörénnyel közeledő remete elől az eddig uralkodó kisebb kan gyorsan félreáll. Az öreg nem kíséri a menekülő legénykét, hanem magasratartott orral az egyik kocától a másikhoz lép, míg megtalálja a bűgásra vágyót.

Búgási időszak Amikor elkezdődik a pázás időszaka, mindjárt elfelejtik az éhséget. A búgás általában december elejére esik, de az utóbbi időben sok rendelle-
nességet figyelhettünk meg. Többször előfordult, hogy januárban már lemalacozott kocát lőttünk, ami az októberi búgást bizonyítja. Ugyanakkor augusztus közepén is láttam pár hetes csíkos malacokat. Az utóbbi évek enyhe telei okozták valószínűleg a rendelle-
nességeket. Az 1962-es igen szigorú tél is bebizonyította ennek egészségtelen voltát, mert a korán megtermékenyült kocák mala-
cai többségükben elpusztultak, vagy a nagy hó és hideg követke-
ztében igen sok koca elvetélt.

A búgási időszak az életkörülményektől is függ. Minél jobbak — pl. bőséges makktermés évében — a hizott, jó erőben levő kocák, annál előbb búgnak és termékenyebbek is, ami a szaporulat számával bizonyítható.

Amint a koca búgni kezd, elveszti nyugalmát. A közelében levő összes kanok zaklatják, már a kétévesek is megpróbálkoznak vele. Ha hasonló kifejlett erős kanok közelednek hozzá, komoly küzdelmek alakulnak. Fiatal kanok verekedése hosszú ideig tart, mert agyaruk még kicsi, bőrük már vastag. Nem tesznek sok kárt egymásban, de azért naponta többször is összecsapnak, nyugtalanítják a kocát, majd ismét összemarakovnak. Amint azonban idősebb kan érkezik, a fiatalabbak eloldalognak, és a koca is komoly udvarlót kap. A borítást rendszerint az erős, kifejlett kanok végzik. Ennek köszönhető, hogy a vaddisznó meg tudta őrizni ősi karakterét és ellenállóképességét. Ezzel tud még ma is dacolni a számára mindig nehezebbé váló életkörülményekkel. Ha másik erős kan is felkeresi a kondát, a küzdelem igen komoly. Sajnos, ilyen verekedést még nem sikerült látnom, de elbeszélésekből és a nyomokból ítélve a harc komoly és veszélyes. A két ellenfél lassan közeledik egymáshoz. Felborzolt sörénnyel, kimerevített fülekkel és farkokkal, fogaikat csattogtatva farkaszemet néznek, majd lassú ügétéssel futnak egymás mellett, villogó szemükkel figyelve a vetélytárs minden mozdulatát. Villámgyors fordulattal ugranak egymásnak, és agyaraikat a másik oldalába igyekeznek vágni. Amelyiknek a vágás sikerül, rendszerint győztes is marad, az ellenfél hatalmas sebével harcképtelenné válik. Ha életét menteni akarja, gyorsan elmenekül, a helyszínen csak bőven kiömlő vére, a kiszabdalt szőr-csomók és a felforgatott talaj marad.

A harc kegyetlensége ellenére a vesztes a legritkább esetben fizet az életével. Az agyar a nemes részeket általában nem éri. A szemek közé esett vágás legfeljebb vakságot okoz, de az agyat nem érheti. A vállapon súlyos sebet ejthet ugyan, de a bordákon belülré nem hatol. A legveszélyesebb a nyaktáji sérülés, mert egy főér elszakítása halálos sebet okozhat, de ezt a harcoló felek is ismerik, és a legjobban védik. Elejtett kanokon sokszor megtaláljuk a verekedések nyomait, a hosszú hasítások és sebek begyógyult hegeit.

A győztes kan birtokába veszi a kondát, és mindaddig vele marad, amíg a bűgási idő tart. A kan állandóan, nappal is, a kondánál tartózkodik, eltérően a szarvasbikától, mely sokszor nappal magányosan sziesztázik, és csak este csatlakozik háreméhez.

A konda a bűgási idő alatt is megszokott útját járja. Csak a figyelmes és értő szemlélő veszi észre a nászi időszakot. A kocák az eddigi nyugodt viselkedésükből mitsem engednek. A kan ugyan csak nyugodtan turkál, vagy nagy fejét búsan lógatva a háttérben álldogál. Ha azután udvarlási kedve támad, az mindennek mondható, csak éppen nem kedveskedésnek. A kocához fut, oldalát lökdösi, nyakát harapdálja, azután agyarával hasa alá vág, harapja, üti és ormányával hátulját emelgeti. Még az a szerencse, hogy a „nagy fene kedveskedéstől” szegény nem kap véres sebeket. Ha a koca megelégedi lovagjának durvaságait, egy-két oldalugrással kitér előle, és fájdalmában többször fel is visít. Ez a jellegzetes visítás az egyetlen hallható jele a bűgásnak. Ha a koca a bűgás első állapotán átjutott, akkor már kezdeményezőként lép fel. A nyugodtan pihenő kant fekhelyéről orrával bökdösve felpiszkálja. A kan felkel, gyorsan ráugrik a kocára. A borítás a disznókra jellemző flegmatikus módon játszódik le. Az aktus hosszú ideig tart. A befejezés váratlan, minden külső megnyilatkozás nélküli; a koca egyszerűen kísétál a kan alól.

Bűgáskor a disznó szaga erősebb. A friss vacok, illetve váltók mentén lényegesen többször üti meg orrunkat a jellegzetes disznószag.

A bűgás után a kanok ismét visszatérnek magányukba és egyedül járják rejtett útjukat.

A kocáknál a terhesség 18—20 hétig tart. A fiatal anyák előbb, az öregek később malacoznak. A malacozás rendes ideje március hónapra esik.

Malacozás

A koca malacozás előtt elhagyja a kondát. Hasa leereszkedik, életmódja még óvatosabb, még csendesebb, mint eddig. Nagy figyelemmel választja ki a szülővacok helyét, mindent igen alaposan előkészít, amit ösztöne sugall és anyasága megkíván. A malacozási helyet az erdő legvédelettebb és legcsendesebb helyén választja ki. Utaktól, emberi zajtól, kutyaugatástól messze, a tüskés, szedres, iszalagos sűrű mélyén hozza világra malacait. A maga által kitúrt vagy a természet által adott mélyedésbe, pl. idősebb kidőlt fa tuskója alá, különböző bélelő anyagokat hord össze, melyek rugalmasak, puhák és melegek. Száraz moha, aszott gaz, fenyőtű, vékony gallyak mind megfelelnek. A szorgalmas anya sokszor annyi ilyen matracsnak-valót hord össze, hogy a vacok nagy kupac gaztömeghez hasonlít. A bélelő anyagokat nem közvetlenül a vacok környékéről, hanem messzebről hordja. Ezzel az a célja, hogy malacai rejtetten maradjanak és a fészek helyét ne árulja el.

A koca eltérő számú malacot ellik. A fiatal, először szülő anyák általában 3—5, az idősebbek 6—8 malacot ellenek. Az 1—2 malaccsal járó kocánál rendszerint a szülés után bekövetkezett elhullás miatt kicsi a szaporulat. Az idős, jól fejlett, jól táplált, egészséges kocák néha 10-nél több malacot is ellenek. Az általam látott legnépesebb család 12 malacból állt.

Malacnevelés

Egyes kocák malacozás után társulnak és együtt vezetik, nevelik malacukat. Az egyik anya elbujlása esetén a másik vezetni tovább az árvákat, ha számuk nem túl nagy, akkor fel is neveli azokat. Ez az örökbefogadás csak hasonló korú és fejlettségű malacok esetében lehetséges, és csak akkor, ha már korábban is együtt jártak. Innen adódnak azok a tévedések, amikor 1 kocával 15 vagy még több süldőt is láthatunk, és egyesek azt hiszik, hogy azok mind egy anyától származnak.

A malackák születésük után gyorsan megszáradnak, és azonnal mozgékonyak. Hogy meddig maradnak vackukban, azt pontosan nem tudjuk. A megzavart koca már egy napos malacaival is el tudja hagyni a vackot, de ha erre nincs szükség, akkor több napig is bent maradnak. 4—5 nap múlva végleg útnak indul a kis család és többé nem is tér vissza a malacozó vacokhoz.

Az újszülött malacok nagyon kedves, játékos, eleven kis jószágok. Vörhenyesszürke, világos csíkozású szőrzetük kiválóan alkal-

mazkodik a környezethez. Az anya vészjelére avarba vagy gazba lapuló állatkákat a legjobb szemű ember is csak ritkán veszi észre. A malacok bundája színárnyalatban eltérhet. Világosabb barnás és sötétebb szürkés színük családonként változhat, sőt egy almon belül is lehetséges az eltérés. Különlegességre tarthat számot az 1967. május 10-i megfigyelésem. A marcali erdőben negyedórán át sörétlövésnyi távolságról távcsöveztem olyan disznócsaládot, melyben a fejlett süldőanya három malacából kettő csíkozás nélküli koromfekete, egy pedig normálisan vörhenyes csíkozott volt. A ritka megfigyelésben részes vadásztársammal közösen megállapítottuk, hogy a szokatlan fekete szín nem dagonyázás vagy sár következménye, hanem születési rendellenesség.

Az anya eleinte csak rövid kirándulásra viszi malackáit, melyek morcogva, visongva, játékosan követik. Minden igyekezetükkel szopni akarnak, és halk nyüszögéssel kérik a tejet. A sok éhes száj szoptatása nem kis feladat. Mohón keres, kutat ennivaló után, míg végül megunva kicsinyeinek folytonos könyörgését, hirtelen lefekszik, oldalra fordul, és csendes rőfögéssel hívja éhes fiait. Nagy dulakodás kezdődik ilyenkor, míg végül mindegyik csíkos kis állat megtalálja a megszokott csecsbimbót. Ezután már csak megelégedett csámcsogást, és a koca halk dörmögését hallani. A malackák következetesen mindig ugyanarról a csecsbimbóról szopnak.

A csecsek elhelyezkedése befolyásolja az egyes kicsik fejlődését is. Az anyadisznónak legfeljebb 16 csecsbimbója van, melyek közül a mellső lábak melletti 8 tejellátása rossz, ezért jól táplálni legfeljebb 8 malacot tud, ha ennél több van, az ügyetleneknek és gyengéknek csak rossz bimbók jutnak. Már ezért is lehetetlen, hogy egy anyadisznó 18 malacnál többet neveljen fel. Az említett eset, hogy egy agyonlőtt koca árváit a társa örökbe fogadja, csak akkor történhet meg, ha a kicsinyek a szopós koron túl vannak, vagyis már egyéb táplálékon is megélnek. Az örökbefogadás még azért is valószínűtlen, mert az anyadisznónak csak annyi csecse tejel, ahányat rendszeresen szopnak. Ellés után a 2–3 napig nem szopott emlők elapadnak.

A vaddisznó gondos anya. Nagy figyelemmel és óvatossággal vezeti családját. Ha valami gyanúsat észlel, nagyot fújva vészjelet ad. A picik gyorsan szétugranak, és a következő pillanatban lelapulnak. Sárgásbarna csíkozott szőrzetük kiválóan alkalmazkodik a környezethez. Az anya komoly veszély esetén felborzolja sörté-

jét, hegyezi füleit, és villogó szemmel, nagyokat fújva készül a támadásra. Orrával a legfinomabb szagokat is érzékeli. Ha a veszély nem közvetlen, lassú ügetéssel a legközelebbi sűrűbe bújik, a malacok pedig szaporán követik.

A vaddisznócsalád életének megfigyelése nagyon érdekes. Az anyadisznó nyugodtan turkál, közben felkapja fejét és körülszimatol. A malacok szétszóródnak, közülük néhány az anyja orra körül botladozik, hogy a földből kikerülő csemegéket elkapkodhassa. Bezeg nagy a riadalom és visítás, ha anyjuk, mivel útban vannak, az orrával nagyot bök rajtuk. Néhányan már önállósítják magukat és turkálva ennivalót keresnek. Közben játékosan kergetik egymást, hogy még a föld is porzik. Egy kis kanmalac máris a szerelmeskedést utánozza és testvérkéjére ugrik. Persze az mérgesen kiugrik alóla, és szembefordul vele. Verekedést kezdenek, marakodnak, de ez inkább játék, melynek rendszerint hangos visítás és kergetőzés a vége. Aki szereti a természetet, az bizonyára nehezen tudja nevetését visszafojtani, ha a játszó malacokat nézi.

Ahogy a malackák fejlődnek, hosszabbodnak az esti és éjszakai kirándulások. A mezőkön nőnek a vetések, fejesedik a gabona, mindig több csemegét találnak. A konda meglehetősen pontosan tartja váltóját. A nyár derekára az addig külön járó anyák összetársulnak. Több koca jár együtt, de — eltérően a szarvasoktól — egyik sem játszik vezérszerepet, hanem felváltva és folyamatosan együtt vigyáznak az egész kondára.

Több vadászíró szerint egyes jól fejlett süldők fél éves korukban bebúgnak, és 1 éves korukra már malacoznak. Kétségtelenül előfordul ilyen eset, de csak jól fejlett, átlagon felüli süldőknél lehetséges. Dr. Bencze Lajos közlése szerint 1964 februárjában a Vitynyéd, Rőjtök, Iván községek körüli erdőkben lőtt fejlett emsesüldők csaknem kivétel nélkül vemhesek voltak.

1967. február 26-án a szentlászlói erdő somosi részében közepesen fejlett süldőt lőttem. A hajtásból oldalt kitörő disznót messziről megpillantottam, ahogy egyedül ügetve közeledett. Golyóm helyben marasztalta. A hajtás befejezéséig nem hagyhattam el lőállásomat, tehát nyugodtan állva tovább várakoztam. Alig negyedóra elteltével a süldő nyomán jól fejlett háromhetes malac közeledett és az elejtetthez érve melléje bújt. Nem értettem a helyzetet és azért a süldőhöz siettem. Sajnos, nagyon lesújtó tényt állapítottam meg. A süldő egy csecsből szoptatott, tehát a malac anyja volt.

A szomorú eseten csak annyit sikerült szépíteni, hogy a kis árvát megfogtuk és felneveltük. Bizony a vadászt legóvatosabb eljárása ellenére is érhetik váratlan és kellemetlen meglepetések.

Általában a másféléves (20—22 hónapos) emsék búgnak be, és így a malacozás idejére az anya már kétéves vagy ennél idősebb.

Süldőkondák A különvált süldőkondák magukban járják váltoikat, mint felelőtlen kamaszok, bizony nem nagy óvatossággal jönnek-mennek és hangoskodnak. Ha ilyen „huligántársaságok” találkoznak, gyakoriak az összecsapások.

Érdekes élményem volt 1940 nyarán egy vadföldön. A lucernán három tavalyi südő turkált. Hamarosan megjelent 3 másik, melyek láthatólag nem tartoztak az előbbiekhöz. Egy darabig tanácstalanul álldogáltak az erdő szélén, majd lassan kioldalogtak a vadföldre. A kintlevő süldők legerősebbje felborzolt sörtével odaügetett az egyik mozdulatlanul álló jövevényhez. Alaposan körülszaglászta, majd erős lökéssel feldöntötte. A jövevény ezt is mozdulatlanul tűrte. A krakéler még kettőt-hármat bökött a fekvőn, amikor látta, hogy az a kihívást nem hajlandó elfogadni, unottan elfordult és újból turkálni kezdett. Erre az egész társaság megnyugodott, összekeveredtek, és amikor a magaslesről lejöve elugrattam őket, már együtt futottak a biztonságos sűrűbe.

Táplálkozása

Az erdőben élő vad élettani funkciói közül táplálkozását kell legjobban ismernünk. A vad hasznosságát vagy károsságát esetenként ugyanis azzal mérjük, hogy tápláléka az ember szempontjából hasznos vagy káros, esetleg közömbös állatokból vagy terményekből, illetve növényekből adódik-e. De itt is több szempont szerint ítélnünk. Míg például a róka — egérpusztítása miatt — a mezőgazdaság részére hasznos, addig a vadász részére káros, mert sok apróvad esik áldozatául. A tényleges és reális értékelést csak több tényező együttes vizsgálatával érhetjük el. Ennek elvégzése különösen nehéz a vaddisznó esetében.

A vaddisznó mindenevő (omnivor) állat, táplálkozási módja durva, erőszakos, ezért inkább falásnak nevezhetjük. A vaddisznó mindent ehetőnek tart. Eltérően az erdőben élő többi vadtól, mind

a növényi, mind az állati eredetű táplálékot egyaránt felveszi. Az erdő és mező egyformán szolgáltatják táplálékát. Károsításait ketté kell választanunk erdei és mezőgazdasági vonatkozásokra. Mielőtt azonban ezt a körülményt tisztáznánk, nézzük meg a vaddisznó táplálékait.

Húsevés A nézetek és tapasztalatok ezen a téren nagyon eltérőek. Abban minden vadász egyetért, hogy a vaddisznó a földön és a földben talált rovarokat, álcákat, egeret, csigát, földön fészkelő madarak tojásait és az állatok menekülni nem tudó fiataljait felfalja.

A nagyobb négylábúakat élve vagy döglötten felfaló disznó megítélésénél azonban már eltérőek a vélemények. A vadászok egy része tagadja, hogy a disznó a sebzett és elhullott vadat megeszi, ugyanakkor olyanok is vannak, akik kannibalizmussal vádolják, elmesélve olyan eseteket, amikor téli ínséges időben vaddisznók által felfalt vaddisznótetemek maradványait találták. Ne keressük ezekben az esetekben az ellentmondást. A vad szokásai, életmegnyilvánulásai mindig a környezettől és helyi körülményektől függenek. Vidékenként változnak az egyes vadfajták szokásai, az egyik tájon természetes jelenség máshol nem is ismert. Általánosságban jellemző, hogy a vaddisznó csak akkor fogyaszt húst, ha a neki sokkal kedvezőbb egyéb táplálék hiányzik, vagy tartózkodási helyén csak igen kismértékben található.

Hazánkban ritka a dögevés jelensége. A magyar erdők elegendes, többszintű állományokban, ahol sok gyökeret, makkot, páfrányt, rovarot talál, még a téli időszakban is ritkán fordul elő a vaddisznók húsevése.

Más a helyzet a természetes állapottól igen messze álló monokultúrákban, ahol nemcsak a szükséges feltételek hiányoznak, hanem az állomány túlszaporított. De ugyanúgy előfordul a húsevés a természetes erdőkben akkor, ha a nagy összefüggő őserdők rengetegei a szigorú télben a disznók elöl a táplálék legtöbbjét elzárják. Ilyenkor tényekkel bizonyíthatóan eszik a húst. Nem ritka az esti cserkészetnél megsebzett őz tetemét másnap reggelre felfaló vaddisznó, a sebzetten menekülő vad vérvomát követő kan, a téli ínségben elhullott szarvastetemet szétdúló konda, és a kitett lödőgre rájáró süldő.

A húsevés mértéke is függvénye a helyi körülményeknek. Van-

nak erdők, ahol csak a téli ínség szorítja rá őket erre. Kedvezőtlen életkörülmények között a rendszeres hűsevés is előfordul, ez esetben a többi állat menekülni alig tudó fiataljait is felfalják.

Vigyázzunk azonban az általánosítással. Mint ahogy a medvék között is csak kevés és rendszerint az öreg, már gyengülő példány válik vérmedvévé, vagy az indiai tigrisek között csak elvétve akad emberevő, meggyőződésem, hogy a vaddisznónál is hasonló a helyzet, csak egyes példányok vagy kondák válnak ilyen erős mértékben hűsevővé.

Mint szélsőséget, érdemes azt a német vadászt megemlíteni, aki az általa párnapos korban befogott vadmalacot felnevelte, és a süldőt vérnyom követésére betanítva, véreb munkára használta.

A vaddisznó nagyobbarányú húsfogyasztása tehát különleges körülmények következménye. Pl. a nagy hidegben nem természetellenes.

Tény viszont az, hogy — hasonlóan a borzhoz vagy sündisznóhoz — állatokkal is táplálkozik, de főleg olyanokkal, melyek véletlenül útjába esnek. Más a helyzet a talajban, túrás közben talált táplálékkal. Ezek között nem tesz különbséget, legyen az vakond vagy tölgymakk, egér vagy páfránygyökér, rovar vagy gumó, mindent felfal. Az éhség a legerősebb ösztön, amely parancsol, válogatásra nincs idő; azt eszik, amit a talajban éppen talál.

A vaddisznó táplálkozásában a talajban előforduló élőlények jelentős szerepet játszanak. Fáradhatatlanul keres, túr táplálék után, de szükséges is a szorgalma, mert kicsi a falat és nagy a gyomor. Nagy tömeg tudja csak éhségét lecsillapítani, ezért kell szorgalmasan, az egész éjszakát kihasználva kutatnia az enivalót. Gyomorvizsgálatok megállapították, hogy egy süldő egy éjszakai barangolása alatt, egyéb elfogyasztott eleségen kívül, 2 kg hernyó és álca felfalására is képes.

Növényi táplálékok A vaddisznó fő tápláléka növényi, és csak mellékesen állati eredetű.

Növényi táplálékát három nagy csoportba oszthatjuk:

1. A növények termése és szára, azaz föld feletti részei.
2. A növények gyökerei és gumói, azaz földben található részei.
3. Gombák.

A vaddisznó erdei csemegéje a tölgy-, bükk- és csermakk. Ha makktermés van, mezőgazdasági területekre ritkábban vált ki. Na-

gyon kedveli a vadgyümölcsöket (cseresznye, alma, körte, gesztenye). Egy-egy jótermő vadcseresznyefa júniusban vagy egy szelíd-gesztenyész állomány októberben biztos leshely lehet a rendszeresen odajáró kondára.

Az erdőben található lágyszárú növények közül a pillangósokat, parajokat és néhány fűfélélet leveli. Ilyen irányú fogyasztása kismértékű.

Fakérget, gallyat, száraz ágakat csak őségekben, rossz körülmények között eszik. A száraz gallyak megrágását esetleg valamilyen hiányérzete indokolhatja.

Igen érdekes, hogy a disznók éjszaka a fatermelési munkahelyek kihűlt tűzhelyeit gyakran felforgatják és megesszik a faszéndarabokat. A faszénfogyasztás ösztönös védekezési mód lehet, a bélrendszer fertőtlenítésére való törekvés.

A mezőgazdasági kultúrnövények nagy részét is szívesen eszi. Legszívesebben fogyasztja a kukoricát, zabot, de nagy károkat okozhat az árpa-, rozs-, búza-, lucerna és vöröshere táblákban is, sőt a réti füvek kalászait is leveli. Nagyobbarányú károsítása a tejes és viaszérett állapotban levő termények pusztításával jelentkezik. Az érett magok ugyanúgy kedves csemegéi. Sokszor a talajból is kitérja a vetőmagot (kukorica), sőt a zöld vetést is leveli. A kalászosokat érdekes módon kétféleképpen károsítja. Egyes vidékeken csak a kalászkat harapja le, míg szárát állva hagyja. Máshol lehengerli, lenyomja a földre a termést, és úgy harapja le a kalászt. A károsítás mértéke az utóbbinál a nagyobb. Mindig a táblák legjobb termést ígérő részein végzi a legnagyobb pusztítást. Az erdő szegélyén — ahol általában gyengébb a termés — a konda csak átvált, és ott kezdi el dülését, ahol a legerősebb a vetés. Ha a kijárásban nem zavarják meg, akkor természetesen az egész táblát tönkretetheti.

Az erdőben található gyökerek és gumók közül ismét a tölgyet kell elsőként említeni. A tölgymakkból a talajban csemete fejlődik. A csemeten a makk héja 1—2 évig is megtalálható, mert ahogy a csirából lefelé a gyökér, felfelé a szár nő, a makk eredeti helyén marad. A gyökér általában vastagabb, lágyabb, és ez ingerli a vad-disznót. Ezzel magyarázható a 3—5 éves tölgyecsemetek kitérása és elrágása. Különös előnyben részesíti a vöröstölgyet, melynek gyökérfőjét még idősebb korában is elrágja.

Igen kedves csemegéje a páfránygyökér, elsősorban a saspáfrány.

Szigorú teleken az ilyen páfrányos területek rendszeres táplálkozási helyekké válnak, ahol a tuskók és az egész környék alapos átkutatásával, mély túrásokkal mindent felfogatnak.

A mezőgazdasági termények föld alatti részei közül legszívesebben a burgonyát fogyasztja, de szereti a csicsókát is. A répaféléket, ha más táplálékot talál, csak kismértékben károsítja.

Ha egy burgonyatáblát disznók károsítanak, akkor a megtámadott foltokon teljes munkát végeznek. A talajt felforgatják, a gumókat felfalják, a maradékot széthagyják.

A réteken rendszerint nem gyöker- és gumókeresési céllal túr, hanem rovar és álcát keres. Megfigyelhető, hogy egy rét erősen feltúrt része a károsítás után évekig érintetlen marad, mert azt a területet az ehető anyagoktól alaposan megtisztították.

Egyes szakemberek szerint a vaddisznók igen sok gombát fogyasztanak. Ezt az állítást hazánk viszonylatában túlzottnak tartom. Nem tudok olyan esetekre hivatkozni, melyek bizonyítanak, hogy a vaddisznók akármelyik évszakban a gombák iránt különösen érdeklődnének. Sokszor megfigyeltem átváltó disznót vagy kondát olyan erdőrészben, ahol sokfajta gomba előfordult, de egyszer sem láttam, hogy azokat megették volna. Még a koratavaszi fajtákat (kucsmagombák) sem ették meg, pedig akkor rendszerint kiéhezettek. Sokszor található közvetlenül a friss túrás mellett is ehető gomba, amit nem fogyasztottak el. Amíg tehát a disznó jobb falatot talál, a gombához nem nyúl. Kivételt képeznek ez alól a földben tenyésző szarvasgomba-félék, melyeket szívesen felszed.

Köztudomású, hogy Franciaországban a szarvasgomba-telepeken idomított házidisznókkal kerestetik meg az értékes csemegegombát. Az a megállapítás, mely szerint a vaddisznó igen szereti a gombát, túlzás, és csak bizonyos időszakokra, tájakra és gombafajtákra korlátozódik.

Meg kell még említenem mint, táplálékot a puhatestű állatokat is. A vaddisznó eredetét tekintve mocsárlakó állat, ezért minden olyan élőlényt, mely ebben a környezetben él, elfogyaszt. A dagonyázni nagyon is szerető disznó mocsárszéleken, patakpartokon túrkálva az ott található lágytestűeket, csigát, kagylót is megeszi. A vízben élő állatokat is elfogyasztja, ha hozzáférhet. A béka, rák, hal mind ehető számára.

Szükségletének nagysága a disznót állandó keresésre ösztönzi. Szorgalma csak olyankor csökken, amikor bőséges makktermés van,

vagy mezőgazdasági területre kiváltva, ott terített asztalt talál. Általában a talajt kisebb-nagyobb foltokban vagy pásztákban feltúrja és a található táplálékot felfalja. Ebben lényegesen különbözik a vaddisznó a többi vadfajtól. Ha valaki megfigyelte az őz, szarvas vagy nyúl válogatását, szinte ínyenkedő legelését, és összehasonlítja a vaddisznó siető, kíméletlen, mindent felhabzsoló falásával, akkor állításommal bizonyára egyetért.

Ne higgye senki, hogy a vaddisznó teljesen ötletszerűen keresi táplálékát.

Túráskor a talaj felszínén halad, és csak ott hatol mélyebbre, ahol gyökér, rovar, egérfészek szaga üti meg orrát. Nagyszerű szaglásáról már az anatómiai fejezetben megemlékeztem.

**Táplálkozás-
módjai** A vaddisznó fogazata tépésre, rágásra és szakításra egyaránt alkalmas. Agyarai kimondottan tépésre szolgáló eszközök. Erősen megnyúlt orra a túráshoz idomult. A táplálék felkeresésénél elsősorban szaglása segíti. Látása az eleségszerzésben csak másodlagos érzékszervként működik.

A föld felszínéről táplálékát szájával veszi fel. Előzőleg orrával egy-két túró vagy gurító mozdulatot tesz. Evése hangos szuszogással, csámcsogással jár. A föld feletti táplálékért felnyúl vagy a terményt két mellső lába közé véve testével ledönti, és a már földön fekvő szárról tépi, rágja le a neki kedves részeket. Többször megfigyelték, hogy a disznó néha az élelemért felágaskodik, hátsó lábaira áll. Természetesen ilyenkor elejével mindig támaszkodik. Legtöbbször vastag, ferdén álló fatörzsekre támaszkodik, ahonnan csigát, hernyókat szed le.

Néhány vadász-író leírása szerint a disznó a fán levő cserebogarakat is lerázza. A hűvös hajnali órákban a cserebogár gémberedett. Ehhez hozzájárul még az is, hogy mozgásra, veszélyre összehúzza magát, és mozdulatlanságával életteleniséget színlel. A vaddisznó, amint a cserebogarak rajzását észreveszi, a vékony fatörzseket kezdi lökdösni. A lehulló cserebogarakat felfalja, és a lökdösést addig folytatja, amíg bogár pottyán a fákról. Vékony törzseken és hajtásokon megfigyelhetők a rázás fogsebzéses nyomai is.

A földben levő táplálékot túrással keresi meg. Nemcsak a túrás helyének kiválasztása, hanem a feltúrt földből, a rögök közül a táplálék kikeresése ugyancsak a szaglás feladata.

A túrást akadályozó erősebb gyökereket elharapja vagy agyarai-
val elszakítja. A felfalt táplálék természetesen erősen szennyezett,
földes és homokos, azonban ez a jelentős tömegű föld és homok
az emésztést nem gátolja, sőt elősegíti. A túrás és a szennyezett
fogyasztott táplálék tehát életfeltétel.

Hasonlítani lehet az uhu táplálkozásához, melynek jó emész-
tését a szőrös, tollas hús biztosítja. A tiszta húst huzamosabb ideig
fogyasztani és emészteni nem képes.

Ezt támasztja alá az a megfigyelés is, hogy a vaddisznó a szá-
raz nyári időszakban nagyon keresi a túrási lehetőségeket. Száraz-
ságban a szántókra csak eső után váltanak ki, helyettük az erdei
réteket, mélyfekvésű völgyeket járják, ahol túrási szenvedélyüket
kielégíthetik és ahol az üde talajban még állati élet is van.

Téves megfigyelések következtében egyesek azt állítják, hogy a
vaddisznó a mérgekkel szemben ellenálló. Példákat sorolnak fel,
amikor a rókának kihelyezett sztrichnines csalétket vaddisznó vette
fel és nem pusztult el tőle. A vadaskertekben kísérletképpen tör-
tént mérgezések mind elhullással végződtek, akár sztrichnin, akár
foszforszörp volt a mérég. Óvakodjunk tehát a mérgek használa-
tától és igyekezzünk ragadozóink számát puskával csökkenteni.

Haszna és kártétele

Erdőgazdasági értékelése

A vaddisznó túrása az erdőgazdálkodás szempont-
jából általában nem káros tevékenység. A túrás
talajlazítással jár, és a talajban található álcák,
hernyók, rovarok és kisebb élőlények megsemmisítésével, ami fel-
tétlen hasznos. Az esetleges gyökérsérülések elenyészően csekélyek
hasznához viszonyítva. Megfigyelhető például az erdei tisztások és
rétek bizonyos helyeinek rendszeres feltúrása, ami elsősorban az
ott levő cserebogár-pajor miatt történik.

A vaddisznó megeszi a szőrös hernyókat is, melyeknek igen ke-
vés az ellenségük, pedig az erdőben tömegesen elszaporodó lepkék
hernyója többségben szőrös. Télre nagy részük a talajba húzódik,
ahol a vaddisznó sokat elpusztít. A moha alatt meghúzódó, téli
álmukat alvó rovarokat vagy azok bábját könnyen felkutatja. Élet-
módja és alkata erre kiválóan alkalmas. Az a tulajdonsága, hogy
nagy területeket bejárva az erdőben keresi élelmét, és ahol egy-

szer talált, azt mindaddig látogatja, amíg ott ennivaló van, ellen-súlyozhatja az egyes rovarkártevők túlszaporodását. A keresés an-nál alaposabb, minél ínségesebbek a körülmények, és minél ke-vesebb egyéb táplálékhoz jut. Túrása az erdőben tehát nem mi-nősül károsnak.

Más kérdés a makkvetésekben és fiatalosokban elkövetett káro-sítása. A vaddisznó erdei csemegéje a bükk- és tölgymakk. Érthető tehát, ha megszerzéséért mindent elkövet. Károsítása olyankor a legszembetűnőbb, ha az erdőtestben, ahol él, makktermés nincs, és az erdősítés (alátelepítés) más területről hozott makkal történt. Biztosra vehetjük, hogy ezeket az erdőrészeket a vaddisznó hama-rosan megtalálja és, ha nem védekezünk, az elvetett makkot a földből kiszedi.

A vaddisznó az élelemszerzésben nagyon találékony. A pásztá-san vetett makkot pásztásan túrja ki, a fészkes vetésnél csak a fészkeket túrja fel, sőt a csak kapavágásba vagy bottal szűrt lyukba vetett makkot is megkeresi. Más a helyzet, ha az erdőtestben, ahol él, makktermés van. Ilyenkor elsősorban a dús, cserjeszintes szá-lasokat keresi fel, és ott szedi össze a földre hullott makkot. Ha már innen elfogyott, a nyíltabb szálásokba és alátelepítésekbe húzódik, és csak utolsósorban megy ki a nyílt, makkal beerdősített vágás-területekre. A károkozás mértéke tehát a makk mennyiségétől és a vaddisznóállomány népességétől függ.

Károsíthat még a csemetével beerdősített erdőrészletekben is, mi-kor csimasz, álca és rovarok után kutatva megsérti a csemetéket.

Szélsőséges esetekben, túlszaporodott állománynál előfordul, hogy 2—5 éves tölgycsemete erdősítést is kitúrnak, sőt tölgyesek ha-sonló korú természetes újulatait is, és a csemeték gyökfőjét össze-rágják. A jelenség nem általánosítható, és — hasonlóan a hús-evéshez — csak egyes erdőkre és kondákra korlátozódik. A Pilisi Állami Erdőgazdaság területén például a tölgyesek természetes fel-újítását a disznók csaknem teljesen megakadályozzák. A tölgy-úju-latot kitúrják, és a kifordított csemeték gyökfőjét elharapják, meg-eszik. A kifordított csemeték szárai és vékony gyökerei a földön maradnak. A károsításnak ilyen módja érinti az erdőgazdálkodást a legérzékenyebben.

A vaddisznó az erdőben okoz ugyan kárt, de haszna is jelentős. ezért kezeljük az erdő életközösségének szerves részeként. Jelen-léte szükséges, létszámát megfelelő mértékben szabályozhatjuk.

Mezőgazdasági károsítások A mezőgazdasági károk három nagy csoportra oszthatók:

1. tiprási kár, 2. túrasi kár, 3. evési kár.

A tiprási kár a többihez viszonyítva a legkisebb. Csak nagy álmány esetén lehet számottevő. A vetésekben jelentkezik, ahol a ki- vagy beváltó konda rendszeresen átjár, főleg zabban, burgonyában, de kukoricában is.

A túrasi kár már nagyobb. Főleg réteken okoz gondot, nemcsak a terméseredmény kiesése, hanem a talaj egyenetlen felforgatása miatt. Ne feledkezzünk meg azonban a túrás rovarkeresési céljáról. A sok lárva és kártevő elpusztítását feltétlenül írjuk a disznók javára. A terület a károkozás után éveig zavartalan marad. Túrással még a gumós növények (burgonya, csicsóka, répa) tábláin károsítanak. A kár mértéke a kijáró konda népességétől és zavartalanságától függ.

Az evés együtt jelentkezik az ismertetett két károsítási móddal.

A mezőgazdasági szakemberek a vaddisznót tartják az egyik legkárosabb dűvadnak, melynek kártételei egész évben jelentkezhetnek. Kora tavasszal az őszi vetéseket legeli és tiporja, később a tavasszal elvetett magvakat túrja ki és falja fel. Nyáron a már fejlődő kalászosokat gázolja és legeli. A károsítás az érés időszakában a legnagyobb mértékű. Késő ősziig lakmározza a termést szántón, gyümölcsösben, szőlőben egyaránt.

Mezőgazdasági vonatkozásban tehát a vaddisznó kimondottan káros. A rovarok és pockok felfalásából adódó hasznos tevékenysége ezt alig csökkenti.

Vadkárelhárítás

A vadkárelhárítás eljárásait az alkalmazott módszerek és eszközök csoportosítása szerint tárgyaljuk. A berendezések különbözősége dönti el alkalmazhatóságukat és nem a védendő terület mező- vagy erdőgazdasági jellege. A kárelhárítás módjának kiválasztásakor ügyeljünk a védekezés időtartamára (egy tenyészeti időszak vagy több év) és arra, hogy az alkalmazott eljárás az adott körülmények között legbiztosabb, de egyben a legolcsóbb legyen. Azt a módot válasszuk, amellyel a vadkárt megelőzzük, és nem azt, amellyel csak a már meglévő kár további kiszélesedését akadályozzuk.

A kárelhárítás alkalmazott módszerei és eszközei három csoportba oszthatók:

1. Biológiai védekezés.
2. Mechanikai védekezés.
3. Kémiai védekezés.

Biológiai védekezés

A vad és annak tartózkodási helye, azaz az erdő közötti szoros összefüggés ismert. Kölcsönösen hatnak egymásra. Ha arányuk és hatásuk mértékét erős kultúrhatással, erőszakos belenyúlással megváltoztatjuk, akkor az életközösség rendje felbomlik, s ennek káros következményei azonnal jelentkeznek. A vadkár csak ott válik érezhetővé, ahol a vadállomány túlszorított, vagy a növényzet fajtaszegény, a természetes állapottól erősen elütő. A vad és az erdő egyensúlya minden különösebb védekezés és költséges be rendezés nélkül fenntartható ott, ahol az erdő növényzete és a benne élő állatok megfelelő természetes viszonyok között élnek, és a környezeti hatások is kedvezőek. A biológiai vadkárelhárítás lényege a vad részére szükséges életfeltételek biztosítása. Ilyen vonatkozásban szabályokról nem beszélhetünk, mert a különböző környezeti hatások eltérő életfeltételeket eredményeznek. Az erdészeti szakemberek legfőbb feladata tehát az erdőben folyó munkákat, így elsősorban az erdőművelés és fahasználat terén úgy tervezni, irányítani és szervezni, hogy az a vad életfeltételeinek kialakulására is kedvező legyen. Ennek megfelelően fontos:

- a) vadeltartó képességgel arányban álló vadállomány tartása;
- b) elegendő, sok táplálékot termő erdők nevelése;
- c) változatos táplálékot termő fafajok ültetése;
- d) vadsűrűk, rejtőzési lehetőségek kimérése;
- e) zavartalanság és nyugalom biztosítása;
- f) a károsítástól féltett területek kijelölése, ezek környékének a vad részére alkalmatlanná tétele;
- g) vadföldek, szózók, etető, dagonyák fenntartása;
- h) nagy tarvágások kerülése.

Állomány nagyság Az erdő vadeltartó képessége nehezen határozható meg, legkönnyebben az erdő tápláléktermő képességével közelíthetjük meg. Ez esetben arra vagyunk kíváncsiak,

hogy mekkora erdőrésszel termel annyi táplálékot, melyen 1 vad az értékes faállomány károsítása nélkül megél. Az erdő ilyen értelmű termőképességének becslése csak akkor végezhető el, ha az erdőrészeket termőhelyi adottságaik szerint csoportosítjuk. Erre a célra az erdőtípus-besorolás a legmegfelelőbb. A különböző erdőtípusok meghatározásával azok lágyszárú növényei és cserjeszintje is ismertté válik, sőt ezeknek mennyisége is. Mivel a felsoroltak szolgáltatják a vadtakarmányok legnagyobb részét, az erdőtípusok összegezése egyben a takarmánytermés összegét is megadja. Most már csak az erdőtípusok és a vadlétszám viszonylatát kell megismernünk és máris konkrétan meghatározhatjuk a vadeltartó képességet.

Egy erdőtést vadeltartó képességének kiszámításakor mindig azt az időszakot vegyük alapul, amikor a vad legnagyobb mértékben károsít. A vaddisznó erdei károsítása télen, mezőgazdasági károsítása nyár végén és ősszel kulminál.

A károsítás annál nagyobb, minél kevesebb az erdőben a természetes táplálék. Ellensúlyozni tehát úgy tudjuk, hogy megfelelő létszámra csökkentjük a vadállományt, vagy növeljük az erdő tápláléktermő, azaz vadeltartó képességét. A vaddisznó esetében nagyon sokféle táplálék jöhet számításba.

A takarmánytermés felmérése nagyon nehéz és hosszadalmas munka, de még az is nehezíti, hogy a legkedveltebb táplálékok előfordulása (makk, rovarok) nem rendszeres, nem évenként biztosan adódó, hanem periodikus. Jó makktermés átlagosan csak 4–5 évenként várható, a rovarok mennyisége pedig teljesen bizonytalan. Sokkal könnyebb a becslés például a szarvas esetében, ahol a táplálék évi termésmennyisége közel azonos.

A vaddisznónál tehát csak a helyi körülmények legalaposabb ismeretével alakíthatjuk ki az elfogadható adatokat. Ha azt vesszük alapul, hogy egy kifejlett vaddisznó táplálékszükséglete közel azonos a szarvaséval, ami átlagosan napi 16 kg zöldsúlyt jelent, ezen táplálék háromnegyed része növényi, egynegyed része állati eredetű, akkor évi 4380 kg növényi és 1460 kg állati táplálékkal számolhatunk. Egy hektár erdő átlagos viszonyok melletti, vaddisznó által felvehető növényi takarmánytermése (makk, lágyszárúak stb.) egy évben 70 kg-ra becsülhető, viszont az állati táplálék előfordulása lényegesen szórványosabb és ugyanakkora területen a növényi termékeknek csak 20%-át teszi ki. Ebből kiszámítható,

hogy egy vaddisznó éves növényi táplálékát 63 ha erdőben találhatja meg, ugyanakkor állati táplálékát 73 ha erdőterületen. A vadeltartó-képesség előbbieik szerinti számítása azonban nagyon bizonytalan eredményt ad, és kizárólag tájékoztató jellegű. Helyesbítenünk kell az adottságok összetevőivel, és az erdőtípusokra alapozott takarmánytermesztés szerint megállapított normákkal. Az eltolódás a takarmánykészlet-változás és vadlétszám között (pl. egyes évszakokban) csak etetéssel egyenlíthető ki. Az erdő takarmánytermését nemcsak a vaddisznók, hanem a vele közösen élő többi vad is fogyasztja. Ezért mindig az egész fogyasztást vegyük számba. Ha a vadállományt az eltartóképesség fölé szaporítjuk, akkor a vadföldek és etetés ellenére is lényegesen emelkedik a károsítás.

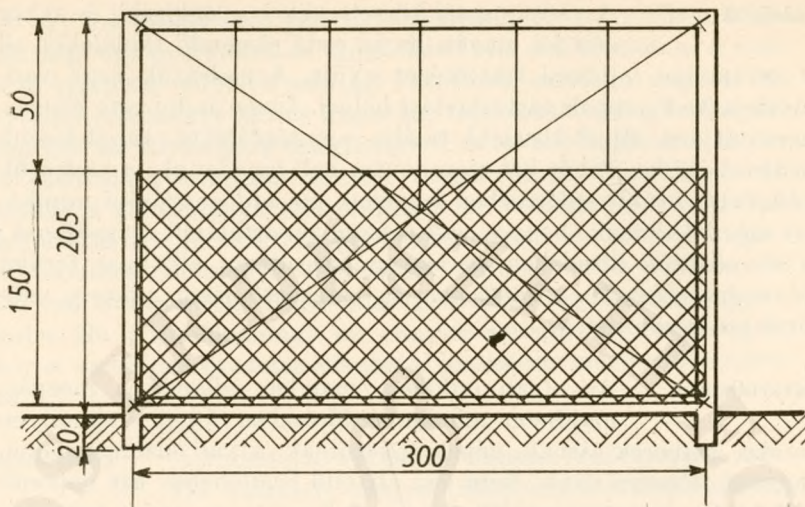
Elegyes erdők A vadeltartó képessége minden erdőtípusnak más. Ha valamely elegyes állomány sok fajtából áll, többszintű, dús cserje- és második koronaszinttel rendelkezik, sok benne a lágyszárú növény, a különböző korú erdőállományok változtatva egymást, szótan, nem nagy, összefüggő tagokban helyezkednek el és a korosztályok aránya helyes, akkor a vad megtalálja az életfeltételeit. Az elegyetlen, ritka, azonos korú, nagy, összefüggő területeket borító, egyszintű erdők kevés táplálékot adnak a vadnak, és az nem szívesen tartózkodik ott. Ezért mind erdészeti, mind vadászati érdek a kedvező életközösségi rendet és egyensúlyt nyújtó természetes erdőtípusok fenntartása. Az erős kultúrhatárok rendszerint rontják a biológiai egyensúlyt, és csak akkor indokoltak, ha népgazdasági igények teszik szükségessé.

Változatos fajok Az elegyesség, többszintűség és megfelelő kor-elosztás mellett lényeges, hogy az erdőben olyan fajokot találjunk, melyek termését a vad kedveli, de ugyanakkor erdészeti szempontból nem szükséges nagyobb szaporításuk, ezért termésüket a vad nyugodtan felelheti. Ilyenek elsősorban a vad-gyümölcsök: vadvadkörte, vadalma, vadgesztenye, berkenyefélék, som, szelídgesztenye, dió és feketedió. Ez utóbbi termését a vaddisznók csak egyes vidékeken fálják fel és csak a keserű zöld burok lekorhadása után. A felsorolt fajokból ültessünk az erdő egész területén nyiladékszegélyekre, tisztásokra kis csoportokat.

Vadsűrűk A vad mozgási körzete akkor a legkisebb és akkor érzi jól magát, ha az erdő elegendő táplálékot ad és zavartalan rejtőzési lehetőséget nyújt. A vadsűrűk vagy vadbúvók a vad nappali tartózkodási helyei. Innen indul este élelem-szerző útjára. Minél közelebb találja meg táplálékát, annál kisebb területet jár be. Tehát két szempontra kell ügyelnünk: a vadsűrűk szétszórtnan, több erdőrészben legyenek (az erdőgazdasági munkákat úgy irányítsuk, hogy a vad részére zavartalanul maradjanak) és a vadsűrűk közelében ne legyen károsításra alkalmas terület (pl. makkvetés). Ha a kettő nem egyeztethető össze, akkor a vadsűrűt szüntessük meg.

Zavartalanság Az olyan erdőben, melyben állandó a mozgás, majdnem minden erdőrészben folyik valamilyen munka, emberek járnak, gépek zakatolnak, a vad bizalmatlanná, idegessé, kóborrá válik. Nem lesz állandó beállóhelye, azt naponta változtatja, az egész erdőtömbben vándorol és az egész területen károsít. Ezért fontos a zavartalanság biztosítása. Tiltsuk meg a felesleges hangoskodást, kiabálást, a cél nélküli kóborlást. A munkások és szállítóeszközök lehetőleg azonos útvonalon közlekedjenek. Kuttyát ne engedjünk az erdőbe (vadászcutyák más elbírálás alá esnek). A munkákat úgy csoportosítsuk, hogy legalább az erdőterület fele zavartalan maradjon. A vad alkalmazkodóképessége nagy, bizonyos hangokhoz, szagokhoz — ha azok nem túlzottak, de rendszeresek — alkalmazkodik. (A szuperszonikus repülőgépek elterjedése óta a hangrobbanásokhoz szokott vad a dörrenésekre legfeljebb megrázkódik, sőt a puskalövést is jobban tűri.) Nyugodt körülmények között csökken a mozgási köre és károsítása.

A vad nem lakja az erdő egész területét, hanem a neki legjobban megfelelő részekben csoportosul. Viszont az erdőnek vannak olyan részei, ahol az erdőgazdasági érdekek nem engedik meg a vad jelenlétét és a károsítást, pedig lehetséges, hogy ezek éppen a vadbeálló helyek közelében vannak. Az ilyen rosszfekvésű vadsűrűket számoljuk fel. Az átalakítást az erdőréz kitisztításával és a vad többszöri elriasztásával oldhatjuk meg a legeredményesebben. Ahol makkvetés, alátelepítés stb. készül, nem tűrhetjük meg a közelben a vaddisznókat, és többszöri hajtással, kuttyával, cserkészséssel és kilövással addig zaklassuk a kondát, amíg más búvóhelyet nem keres.

14. ábra. Hordozható vadkárrelhárító kerítés egy eleme

Vadföldek stb. A vadkár csökkenthető a hiányzó táplálék pótlásával is. A pótlás történhet vadföldek létesítésével és etetéssel. Vadföldnek a vad részére művelt, erdőben vagy annak szegélyén fekvő szántóföldet nevezünk. A vadföldek elhelyezése olyan legyen, hogy hatásukra a féltett erdőrészek és mezőgazdasági területek mentesüljenek a károsítástól. Az erdőterület 1 százalékka legyen megművelt vadföld. A vadföldeken a vaddisznók részére takarmányfélét termelhetünk. Jól beváltak a kukorica, zab, árpa, borsó, csicsóka, burgonya, répa, takarmánytök és lucerna. A vadföldek kihasználása és okszerű üzemeltetése szalagos vetéssel és bekerítéssel oldható meg. Lehetőleg nyúlt téglalap alakúak legyenek. A területet osszuk 2—4 hosszszan futó szalagra, és ezekbe a csíkokba különböző növényeket vessünk. Az egész földet kerítsük be, és tartsuk bekerítve mindaddig, amíg a termények kifejlődnek. A megnyitás szakaszosan történjen. A legolcsóbb és egyben a legcélszerűbb kerítés a hordozható, melynek áthelyezése alig kerül külön kiadásba. A kerítés elemei, illetve táblái 3×2 m-es rúdfa, karámfá keretből készülnek. A keretre keresztirányban kifeszített 5 mm-es vashuzal a merevítést biztosítja. Erre szereljük a drótfonatot, mely 125—150 cm ma-

gas és azt fent öt helyen 2 mm-es lágy vashuzallal lekötjük. Az elkészített táblákat egy-egy támasztórúddal egymás mellé állítjuk és oldalt két helyen összeerősítjük. A táblák lábait felállításkor süllyesszük a földbe, mert enélkül a disznók a kerítés alá túrnak, vagy az összecsatolásnál szétfeszítik.

A szakaszos megnyitással hosszabb ideig biztosíthatjuk vadjaink részére a takarmányt, és a vadföld szívóhatása is lényegesen elnyújtható. A vadföldek létesítésének, rendszeres üzemeltetésének és karbantartásának ismertetése az általános vadászati szakkönyvek feladata, ezért bővebben nem foglalkozom velük.

Vaddisznók részére létesített etetőkkal ritkán találkozunk. Ne tévesszük össze a szórókat az etetőkkal! A szórók vadászati célt szolgálnak. Az etető mellett vagy közelében igazi vadász nem lő vadat. Etetőket, ha azok vaddisznó részére készültek, nem kell különösebben kiképezni. Az erdő arra alkalmas, zavartalan, sekély hóállású, szélmentes, meleg részein eltakarítjuk a talajról az almot, és szétterítve — nem kupacban — kiszórjuk a takarmányt. Néhavályút is helyezhetünk ki, és ebbe tesszük a terményt. A vályút a vaddisznó nem kedveli, idegenkedik tőle, de mégis előnyös, mert a takarmány nem fagy bele a földbe, és a disznó részére mindig felvehető állapotban marad.

A vaddisznót kizárólag szemes vagy gumós takarmánnyal etesük. Legjobb a makk, de minden olyan szemes takarmány alkalmas, amit a disznó megeszik. Sok helyen etetnek kifőzött törkölyt is, igen jó eredménnyel. Ott, ahol sok a vaddisznó és nagyobb makkal erdősített erdőrészeleteink vannak, nem szabad a vaddisznókat etetés nélkül átteleltetni. Az etetők a nappali tartózkodási helyek, vadsűrűk közelében legyenek, mert így a disznó kiváltás után jóllakik, s már csak túrkálási ösztönének engedve, lényegesen kisebb területen mozog.

A vaddisznókat sokszor a kondák helyhezkötése és a szétszóródott állomány összehúzása miatt, nagyvadászatok előtt is etetik. Kétségtelenül emelhető a vadászat eredménye az etetéssel összecsalogatott disznók létszámemelkedésével, de pénzügyi hatásai nem mindig billenek a pozitív irányba. Ne vigyük az etetést túlzásba. A disznók helyhezkötése kevés, de rendszeresen adagolt takarmánnyal éppen úgy elérhető, mint a zsákszám kiszórt, feleslegesen sok enivalóval.

Minden állat sóigényes, ez alól a vaddisznó sem kivétel. A szük-

séges sómennyiséget a vad közönséges táplálékában is felveszi, viszont ha olyan helyet talál, ahol a só koncentráltan van, oda rendszeresen eljár, és abból fogyaszt. A sózók húzó hatása a vad-disznónál is érvényesül.

A dagonyák szerepe a sózókéhoz hasonló. A vaddisznó szereti a sáros fürdőt. A dagonyában hentergő disznó élvezi a vizet és sarat. Fürdés után a dagonya mellett álló fatörzsekhez dörgölőzik és vakarózik. A kedvelt dagonyákat a disznók szorgalmasan felkeresik, környékükön túrkálnak, elidőznek, és ezzel váltásuk és mozgási körzetük rendszeres lesz. Helyes, ha a kiszáradó dagonyák vizét nyári szárazságban pótoljuk. Ahol nincs, ott mesterségesen is létesítsünk dagonyákat. Erre alkalmas hely minden erdőben található. Egy kis árok elzárásával vagy terephullám kimélyítésével könnyen felfoghatjuk a vizet, majd a beiszapolódás következtében a hely dagonyává alakul. A mesterséges betondagonyákat a vaddisznó nem szereti, csak szükségből keresi fel.

Tarvágások Az erdő vadeltartó-képességének megfelelő állomány fenntartása mellett lényeges még, hogy a vad lehetőleg egyenletes szórtággal tartózkodjon az erdőben. A helyzet annál kedvezőbb, minél változatosabb az erdőrésztetek koreloszlása, és nincsenek nagy kiterjedésű, azonos összetételű erdőtagok. Természetes, hogy az erdők korelosztása és ezek területaránya adott, és lényeges átalakításuk csak évtizedes munka következménye lehet.

Kerüljük tehát a nagy tarvágásokat. A nagy üres területeket rendszerint makkal vagy fenyőcsemetével újítjuk fel. Első esetben a vaddisznó, másodikban a szarvas és őz károsítása elkerülhetetlen. Csak kerítéssel védhető meg. A záródott fiatalosból nagy vadsűrű lesz. A vadsűrűk környéke mindig erősen károsított. A kis területű, 1—5 ha nagyságú tarvágások szórt elhelyezéssel, valamint a természetes felújítás szélesebb körű alkalmazása az egész erdőterületet alkalmassá teszik a vad tartózkodására. A tisztítások során mindig találunk olyan foltokat, ahol haszonfa alig van. Az ilyen 0,1—0,5 ha nagyságú részeket ne tisztítsuk ki, csak a felső koronaszintben végeztessünk nyesést és fejelést. A főfafajok fejlődését elősegítjük, de ugyanakkor a sűrűt továbbra is vadbeállításra alkalmas állapotban tartjuk. A középkorú és idős állományok cserje- és második koronaszintjét kíméljük.

A modern erdőművelés irányelveinek jól megválasztott alkalmazása mindig kedvező eredményt ad, mert ezek egyaránt szolgálják az erdő és a vad érdekeit.

A biológiai védekezésnek nincsenek olyan szabályai, melyek mindenhol alkalmasak, mert a különböző tájak, erdőállományok és erdőtípusok különböző életfeltételeket adnak. Minden területen a sajátos lehetőségek mérlegelésével kell a szükséges intézkedéseket megtenni.

Az erdőben elsőrendű termék a fa és másodrendű a vad. A biológiai védekezés mérlegelése esetén mindig arra gondoljunk, hogy a fatermelés mellett a vad eltartása is szükséges, de a kettőt együtt csak úgy oldhatjuk meg, ha gondoskodunk a vad megfelelő életkörülményeiről és táplálékáról. A biológiai védelem a legbiztosabb és egyben leggazdaságosabb módszer. Minden egyéb védekezés csak szükségmegoldásnak minősül mindaddig, amíg a biológiaiit teljesen meg nem valósítottuk.

Természetes az is, hogy a biológiai védekezés csak az erdészeti és vadászati érdekek és szakemberek legteljesebb összehangolásával és együttműködésével lehetséges. Nem lehet jó erdész, aki nem törődik a vadászattal, és nem lehet jó vadász, aki az erdőben csak a vad istállóját látja. A két érdek és feladat elkülöníthetetlen, csak egységes elvek megvalósítása hozhatja meg az eredményt. Ennek a nézetnek győzelme megszünteti majd a vadkár és a kárelhárítás egyelőre igen kényes problémáját.

Mechanikai védekezés

Kerítések A legbiztosabb védelmet nyújtják, de nagyon költségesek. Nyomvonalukat nagy körültekintéssel tűzzük ki. Kerítést csak ott építünk, ahol más, olcsóbb elhárítási mód vagy eszköz nem nyújt védelmet. Minden kerítés tervezésekor részletes költségelemzést végezzünk, amely szembeállítja az egyéb védekezési módok, az okozott kár és a beruházási, létesítési költségek értékét.

Itt csak néhány általános irányelvet adok a kerítések építéséhez.

Nagy területeket, 5–10 ha-nál nagyobbat, ne kerítünk. A hosszú kerítések megzavarják a vadállományt, mozgási körzetük is megváltozik, és a károsítás mértéke a szomszédos erdőrészekben fokozódik. Kis erdőrészeket lezáró nyomvonal felesleges

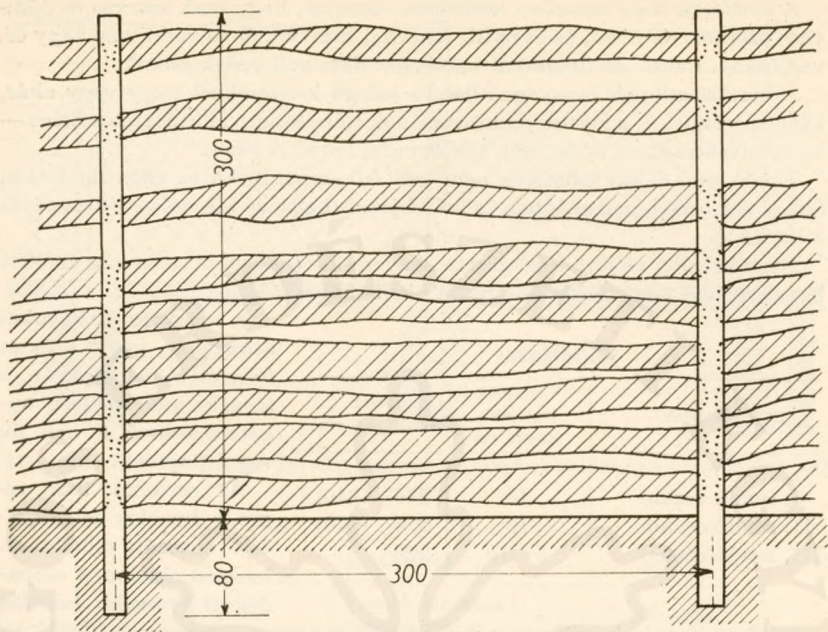
kiszögellésektől mentesen fusson. A kapuk számát minimálisra csökkentjük, és gondoskodunk azok állandó zárva tartásáról. A bekerített területről előzőleg hajtsuk ki a vadat. A kerítés fajtájának megválasztását több tényező befolyásolja. Figyelembe kell venni azt, hogy a vaddisznón kívül még milyen vad károsítása lehetséges (nyúl, őz, szarvas stb.). Fontos szempont még, hány éven át kell megvédeni a területet.

Amint az előző fejezetekben már tisztáztuk, a vaddisznó elsősorban a mezőgazdaságot károsítja. Az erdőben a makkvetésekben és újulatokban okozza a legtöbb kárt, ezért erdőben csak a vaddisznók miatt ne építsünk kerítést. Más a helyzet olyan erdőállományban, ahol őz és szarvas károsítása is várható. Tökéletes védelmet ezek ellen csak a kerítés ad.

A kerítések hordozható (mobil) és állandó (stabil) kivitelben készülhetnek. Hogy melyik kiviteli formát válasszuk, azt a megvédendő terület jellege szabja meg. Ha egy terület az év minden szakában, s ezen felül több éven keresztül ki van téve a károsításnak, vagyis addig kell védeni, amíg a fiatalos ki nem nő a vad szájából, akkor a stabil kerítés mellett döntünk. Viszont ha a terület csak az év egyes szakaszaiban van kitéve károsításnak, és a védelem legfeljebb három évig szükséges, akkor előnyösebb a mobil kerítések építése. Ajánlott formáját a vadföldeknél már ismertettem. Itt a leírtakat csak annyival egészítem ki, hogy minden ettől eltérő forma alkalmazható, mely megfelelő védelmet nyújt. A hordozható kerítések szerepe olyan, csak téli időnyben védendő erdőrészeknél lép elsősorban előtérbe, ahol a védelmi időszak legfeljebb három év. A kerítés a nyári időszakban a vadföldek védelmére igen célszerűen felhasználható.

A stabil kerítések többféle kivitelben készülnek. Vasbeton vagy faoszlopokat alkalmazhatunk. Magasságuk 2,50—3 méter. A faoszlopokat legcélszerűbben feldolgozási tölgy vagy akácanyagból állítjuk elő.

A leállított oszlopokra először a feszítőhuzalokat erősítjük fel, majd a drótfonatot. A drótokat csigasorral vagy csörlővel feszesre húzzuk. Gépfonat helyett az egész kerítést huzalokból is elkészíthetjük. Ez esetben leglényegesebb a huzalok keresztirányú átkötése. Az alsó szálakat olyan sűrűn feszítsük ki, hogy a disznó ne tudjon bebújni közöttük. Nagyon fontos a drótfonat földbesüllyesztése, illetve közvetlenül a talajszint feletti erős rögzítése, mert a

15. ábra. Palánkkerítés

vaddisznó orrával alányúl és feltépi. A terephullámok áthidalásánál a kerítést építsük teljesen a föld színéig, mert ezek az árokaljak, hullámvölgyek a vad rendszeres bejáróhelyei lehetnek. Ne feledkezzünk meg nagyobb területek bekerítése esetén a vadkiugrók létesítéséről sem.

A nagyon sokféle kivitelben készülő vadkárelhárító kerítések legfontosabb fajtáit az MSZ 20 220—54 számú szabvány tárgyalja. A szabványban felsorolt kerítéseken kívül kizárólag a Gödöllői Erdőgazdaságban sikerrel alkalmazott palánk-kerítés érdemel említést, mely hulladékdeszkából készül, és igen jól teljesíti hivatását.

Szabvány A kerítések alakja és kivitelezése, a velük szemben támasztott igény szerint, más és más. Mindig azt az alakot kell választani, amely az adott hely vadállományával szemben a legjobb védelmet nyújtja.

A kerítések négy típusban készülnek, aszerint, hogy csak szarvas és dámvad; szarvas, dámvad, őz és nyúl; szarvas, dámvad, őz és vaddisznó vagy őz, vaddisznó, mezei- és üreginyúl kártevése ellen kell védekeznünk.

A kerítésoszlopok faanyaga állandó jellegű kerítéseknél tölgy vagy akác, ideigleneseknél — a kerítés fenntartásának előrelátható időtartama szerint — az előbbieken kívül kőris, szil, fűz és erdei fenyő is lehet.

Tövön álló élőfát lehetőleg nem kell felhasználni, ha ez elkerülhetetlen, akkor azt oszlopmagasságban le kell fejezni (koronás fák erős szélben tépik a kerítést).

Kerítésoszlop céljára lekérgezett hengeresfát (nagyobb vastagság mellett kettéhasítva) vagy erősebb rudat kell felhasználni.

3. táblázat

Méreték	Vastagság legkisebb átmérő cm	Hossz tűrés ± 5 cm
I. rendű oszlop	15	275 (240)
II. rendű oszlop	13	275 (240)
III. rendű oszlop	5—10	225

A hengeres oszlopokat a huzalok vagy a fonat felerősítésének oldalán, a szegek jobb tartása végett a gesztig le kell fagyni (lapolni).

Az oszlopok felső végét, a huzalok felerősítésére használt oldallal ellenkező oldalon, a csapadékvíz gyorsabb lefutása

érdekében, ferdén le kell metszeni. Az oszlopoknak a talajszintbe kerülő részét — tartósítás céljából — 30 cm széles gyűrűben sötétbarnára kell megpörkölni vagy kátránnyal bekenni.

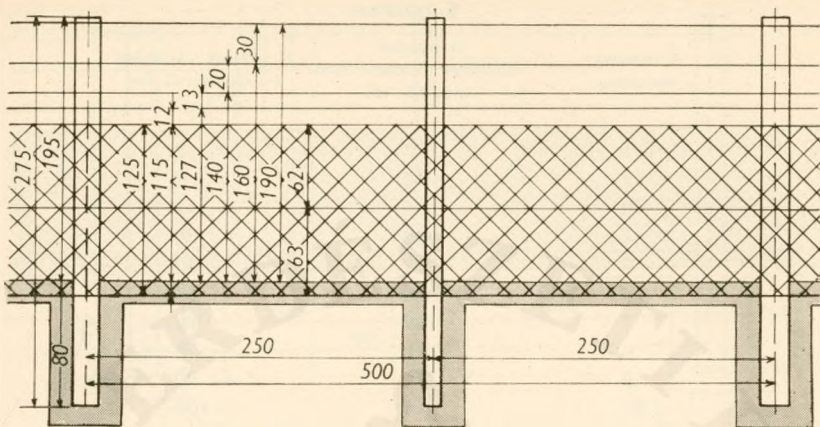
A kerítés töréspontjain álló oszlopokat és a kerítés egyenes szakaszában álló minden 15. elsőrendű oszlopot mindkét oldalról támasztóoszloppal kell megerősíteni. A támasztóoszlop (gyámfa) középmérete 12—15 cm, a megtámasztandó oszloppal 45°-os szöveget zár be, s ahhoz föld feletti részének 3/4 magasságában hozzá van lapolva. Hossza a talajszint lejtésétől függ, alsó vége 40 cm mélyen a talajba van süllyesztve, vagy a legközelebbi oszlop tövéhez támaszkodik, de minden esetben a kerítés síkjában kell elhelyezni.

A huzalokat a vad támadási iránya felőli oldalon minden oszlopnál 1 db 31 × 30 vagy 34 × 35 vagy 38 × 40 jelű kapocs (U) szeggel kell megerősíteni.

Egy-egy huzalszál csak I. rendű oszlopból indulhat ki, és ugyanilyenen végződhet.

Kerítés szarvas, dámvad, muflon, őz, nyúl és vaddisznó ellen:

A 275 cm hosszú I. rendű oszlopok egymástól való távolsága 5—5 m (föld felett 195 cm, földben 80 cm). Két I. rendű oszlop között, azoktól 2,5—2,5 m távolságra egy 275 cm hosszú II. rendű oszlop áll (föld felett 195 cm, földben 80 cm).

16. ábra. Vadkárrelhárító kerítés szarvas, őz, dám, muflon, vaddisznó és nyúl ellen

4. táblázat

Fonat	A huzalok távolsága a fonattól, ill. az alatta levő huzaltól cm	A huzalok távolsága a talaszinttől cm
	—	—10+15
1. huzal	12	127
2. huzal	13	140
3. huzal	20	160
4. huzal	30	190

A kerítés anyaga 4 szál 3,5—5 mm vastag, lágyított fekete acélhuzal. 125 cm széles gépfonat 2—3 mm-es lágy acélhuzalból.

Ehhez 3 szál 4—5 mm-es feszítőhuzal és a feszítőhuzalhoz való erősítéshez 3 szál 1,8—2,2 mm vastag lágy acélhuzal (varróhuzal) szükséges.

A fonatok alsó szegélyét, illetve az alsó feszítőhuzalt 10 cm-rel a talajszint alá kell süllyeszteni. A fonatot célszerű forró bitumenbe mártani.

Kerítés szarvas, dám, őz és vaddisznó ellen:

A 275 cm hosszú I. rendű oszlopok egymástól való távolsága 4—4 m (föld felett 195 cm, földben 80 cm).

Két I. rendű oszlop között 1 db 275 cm hosszú II. rendű oszlop áll (föld

5. táblázat

A huzalok sor száma	A huzalok távolsága az alatta levő huzaltól cm	A huzalok távolsága a talajszirttől cm
1	—	— 2
2	10	+ 8
3	10	+ 18
4	12	+ 30
5	12	+ 42
6	12	+ 54
7	12	+ 66
8	12	+ 78
9	12	+ 90
10	15	+105
11	20	+125
12	20	+145
13	22	+167
14	23	+190

felett 195 cm, föld alatt 80 cm). Az I. és II. rendű oszlopok közé 1 db III. rendű oszlop, vagyis 5—10 cm vastag, 2,25 m hosszú karó van a földbe 30 cm mélyre leverve.

A kerítés anyaga 14 szál 3,5—5 mm vastag lágyított acélhuzal.

A huzaloknak egymástól és a talajszinttől az oszlopokon mért távolságát az 5. táblázat szemlélteti.

A legelső huzalszál 2 cm-nyire a talajszint alatt húzódik.

Kerítés őz, vaddisznó, mezei és üreginyúl ellen:

A 240 cm hosszú I. rendű oszlopok 4—4 méter távolságra állnak egymástól, 75 cm mélyen a földbe süllyesztve.

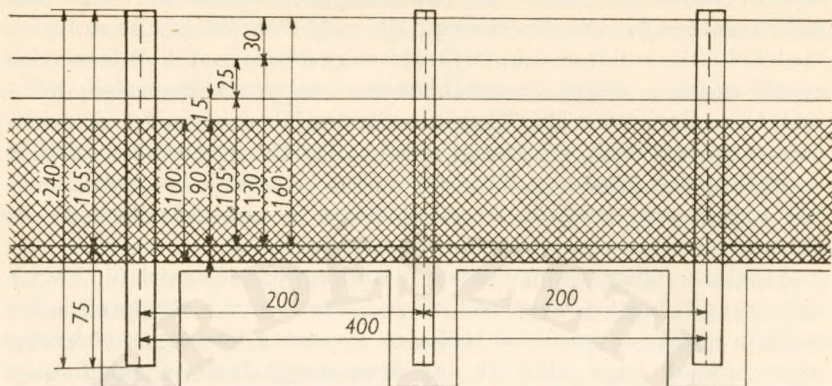
Két I. rendű oszlop közé 1 db 240 cm hosszú, II. rendű oszlopot kell elhelyezni, 75 cm mélyen a földbe ásva.

A kerítés anyaga 100 cm széles, 2,5—2,8 mm vastagságú huzalból készült gépfonat.

Ehhez két szál 5 mm-es feszítőhuzal és a feszítőhuzalhoz való erősítéshez két szál 1,8—2,2 mm vastag, lágy acélhuzal szükséges.

A gépfonat fölé 3 szál 3,5—5 mm vastag, lágyított fekete acélhuzal kerül. A feszítőhuzalokat és a vezetőhuzalokat minden oszlopon kapocs (U) szeggel kell megerősíteni.

A gépfonat és a huzalok függőleges irányú elhelyezését az oszlopokon a 6. táblázat mutatja.

17. ábra. Vadkárelhárító kerítés őz, vaddisznó, mezei és üregi nyul ellen

6. táblázat

	A huzalok elhelyezése a forattól, ill. az alatta levő huzaltól cm	A huzalok elhelyezése a talajszinttől cm
Gépfonat	—	—10 +90
1. huzal	15	105
2. huzal	25	130
3. huzal	30	160

A gépfonat alsó széle 10 cm mélyen a földbe van süllyesztve.

A gépfonatot a varróhuzalnak minden második lyukon való átfűzésével erősítjük a feszítőhuzalokhoz. A varróhuzalt minden átfűzés után át kell hajtani a feszítőhuzalon is.

A fonattekeres minden esetben oszlopon kezdődjék.

Riasztók

A kerítések építésének költségessége gyorsan felszerelhető, olcsóbb és mégis hatásos berendezések felé irányították a szakemberek figyelmét.

Közülük elsőnek a „villanyvadórt” (villanypásztor) említem. Fa-, fém- vagy műanyagkarókra 2 vagy 3 szál drótot erősítünk (2—3 mm-es lágyvas vagy acélhuzal). A tartókarókon szigetelő csigák állnak, melyekre a dróthuzalt ráfeszítjük. A huzalokba olyan

áramot vezetünk, amely egy áramszaggató berendezés működése miatt egészen kis amper-erősségű, de nagy feszültségű. Az áramforrás lehet akkumulátor, áramfejlesztő vagy áramvezeték. A lassan közeledő vadat — amint a vezetékhez ér — nagyon kellemetlen, de veszélytelen áramütés éri. Miután a drótszálak érintésével az áramütés megismétlődik, rövidesen messze elkerüli még a környékét is. A dróthuzalok közé huzalfeszítő rugókat iktassunk be, melyek azokat rugalmasan tartják, és meggátolják a szétszakadásukat. Az áramforrásnál az egész berendezést földelni kell.

A villanyvadórt üzem közben állandóan ellenőrizni kell. Előfordul ugyanis, hogy a megriasztott vad, átrohanva a területen, a huzalokat eltépi; az eső és hó hatására a vezeték letestel; a vezetéket megrongálják vagy ellopják; az áramszaggatónál is felléphetnek hibák. Az akkumulátorok töltése — ami négy—hat hetenként esedékes — ugyancsak külön feladatot jelent. Mindezek együtt rendszeres megterhelést rónak a kezeléssel megbízott személyre. Kis hanyagság a berendezés leállítását okozhatja, ez idő alatt a vad tönkretetheti a bekerített erdősítést.

Még egyszerűbb és néha egészen hatásos — főleg mezőgazdasági területeken —, ha kisebb parcellákat egy szál dróttal kerítünk körül. Ezt „riasztó kerítésnek” is hívhatjuk. Lényege: egy szál drót, melyet a talaj felett 50 cm-re gyenge karókra feszítünk ki. A karók egymástól 20 m-re állnak. Közöttük a drót lazán csüng, és 4—5 db üres konzerves dobozt vagy bádogdarabot erősítünk rá. A felerősítés úgy történjen, hogy ezek a zörgők szabadon mozogjanak, de oldalt csúszni ne tudjanak. Minden második tartórúd hajlékony-vékony legyen. Amikor a vad a drótszálnak nekimegy, azt megfeszíti, de a hajlékony rúd visszarántja, aminek következtében a zörgők mozognak és riasztó hangot adnak. Még hatásosabb, ha egymás mögött két huzalriasztót helyezünk el. A hajlékony karók végére csengők és kolompok is felszerelhetők. Ezt a vadriasztó berendezést néha elszakítja ugyan a vad, de eredménye és védelme egy hónapig biztos, és ezért időszakos védekezésre különösen alkalmas.

A kerítés riasztó hatása a nyomvonal többszöri változtatásával és a szerelékek cserélésével még fokozható.

A vaddisznók nagyon félnek a riasztóhuzal zörgésétől. Megfigyeléseim szerint időszakosan több éven keresztül is használhatjuk a riasztódrótot. A disznók nem merik 30 méternél közelebb megközelíteni a huzalt. Ha a kondában új jövevény akad, amelyik még

nem ismeri a kerítést, és az a drótnak nekimegy, akkor a zörgéstől az egész konda elmenekül, annak ellenére, hogy már több hete ismerik a berendezést.

Igen egyszerű, de sajnos kevésbé hatásos eljárás a színes rongydarabok felaggatása. Kezdetben megzavarja a disznókat. Amint tudjuk, a disznó elsősorban szaglására támaszkodik és csak másodszorban látására. Pár nap múlva a feltűnő rongydarabokat már figyelembe sem veszi, mert a rongydarabok teljesen szagtalanokká válnak. A hatás két hétnél hosszabb időre semmi esetre sem terjed. Egyes helyeken a rongydarabok helyett fémszalagokat használnak riasztóként. Ezek a 25 cm hosszú, kifeszített dróthuzalra 1—2 menként felfüggesztett csillogó lemezek sem érnek többet a színes rongydaraboknál. Hatásuk legfeljebb két hétig tart.

Kísérleteztek már az egyes módszerek kombinációjával is. Aránylag hosszabb hatású az egyszálás drótkerítéssel egyidőben felszerelt zajt okozó riasztó. Legegyszerűbb formája a faoszlopra szerelt öreg kannák, edények, ekevasak, villák és különböző vasdarabok, melyek a legkisebb szélről is összeütődnek. Ha még bűzös anyagokat tartalmazó edényeket is kihelyezünk a környékre, akkor a védőhatás időtartama kitolódik. A kombinált védekezés a legeredményesebb, de csak kisebb területek vagy vadföldek ideiglenes védelmét tudják ellátni.

Az eddig leírt riasztóberendezéseken felül még számos különböző készség látott napvilágot. Közülük azonban a gyakorlatban egy sem terjedt el. A riasztók bizonyos időközönként csörgést-zörgést állítanak elő vagy felvillanó rakétát lönek ki, puskát sütnek el. Rövid hatásidejük miatt nem látják el feladatukat.

Ausztriában és Németországban elterjedten használják a karbiddal működő riasztóberendezéseket, melyek bizonyos időközönként puskalövéshez hasonló durranással ijesztenek. Hatásuk azonos a felsoroltakéval.

Valamennyi riasztóberendezés hatása fokozható a szerkezetek helyének változtatásával, a fény- és hangjelek gyakoriságának és intenzitásának változtatásával.

Riasztó tüzekkel is érhetünk el eredményt, főleg akkor, ha kellemetlen szagú, nagy füsttel égnek. A nagyfényű tüzeket a vad-disznók csak olyan mértékben kerülik, amilyen azoknak fényhatása, viszont a kellemetlen szagú füstöt hosszú ideig undorítónak tartják. A füst szagát és kellemetlen hatását fokozni tudjuk olajos

rongydarabok, csont, gumi és kiszáradt trágya eltüzelésével. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a tüzelés elsősorban szarvas és őz ellen hatásos.

Egyes esetekben a kutya is jó riasztó lehet. A kutya a vadőrrel, illetve csősszel együtt járva messziről megérzi a vadat és hangosan ugatja. Ha a kutyát ráuszítjuk a vadra, akkor bizonyos idő múlva hívjuk vissza, mert nem engedhető meg a kutyák vad-hajszolása és éjszakai kóborlása.

Csak szófogadó, engedelmes kutya járhat szabadon a területen. A legtöbbje, ha vadat lát, elveszti a fejét. Ezért legjobb a kutyát kolonccal járatni. A nyakba akasztott súlytól csak lassan mozoghat, a vadat ugatja, kergeti, de csak kis távolságra.

A jól betanult éjjeliőr vagy vadőr kisebb területek megvédésére alkalmas. A veszélyeztetett részt ne védjük hangos lármával. A disznók félhomályban vagy sötétben váltanak ki. Az erdő szegélyén hosszabb ideig várakoznak és csendben állnak. A lármázó ember elhaladása után bújnak ki a szántóföldre. Visszatérésük hasonló óvatossággal történik. Sokkal hatásosabb, ha a vadőr az erdő szegélyén csendben halad végig — mintha cserkészne —, mert a lopakodó ember mindig jobban idegesíti a vadat, mint a lármas. A vad nem tudja, hogy a halkan lopakodó hol tartózkodik és mit csinál. Ezért sokkal óvatosabb, félénkebb lesz és néha ki sem bújik a biztonságos erdőből. Jól bevált módszer az is, amikor a vadőr mindennap más-más bűzös anyagba lép bele, és bűzös cipőtálpal többször keresztülétál a vadváltókon. A riasztás annál hatásosabb lesz, minél változatosabb hangokat, jeleket és szagokat alkalmaz.

Ne felejtsük el, a vaddisznó óvatos állat, de hosszabb ideig nem fél semmiféle riasztóberendezéstől vagy eszköztől. Amint bármelyiket megismeri, hamarosan megszokja és már nem fél. Ezért kell változtatva, mindig új formával, színnel és szaggal riasztanunk, mert az új benyomás újból félelmet okoz. Természetesen az állandó és túlzottan gyakori cserélgetésnek sincs értelme. Sokkal többre kerül létesítésük, mint amilyen mértékben elriasztják a vaddisznókat.

Kémiai védekezés

A vegyszeres védekezés elsősorban a vad szaglására, másodsorban ízlelésére hat. Az undorító ízű, bűzös szagú anyagok hatására a vad nem fogyasztja el a növényt, illetve a kezelt területet elkerüli. A hatás még abban is mutatkozhat, hogy a bűzös anyag mint ragasztószer szerepel, és a lerágásnak kitett növényrészekre olyan anyagokat tapaszt, melyek a vad rágását zavarják, illetve azt kellemetlenné teszik. A hatás akkor a legerősebb, ha e riasztó ingerek együtt hatnak.

Vaddisznókár ellen az erdőben, ahol a facseteték föld feletti részének nagyobbmértvű lerágásától nem kell tartanunk, a vegyszeres védekezési módoknak sem jut nagy szerep. Inkább a mezőgazdasági területeken alkalmazzuk ezt a módszert. Ne lógassuk a bűzös anyagba mártott rongyokat messziről látható helyekre. Ne színhatással, hanem szagukkal hassanak, mert a hatás így nagyobb. A vaddisznó ugyanis hamar hozzászokott egy bűdös rongydarabhoz, ha meggyőződött róla, hogy a kellemetlen szagot mozdatlan tárgy okozta. A rongyokból minél kevesebb látszódjon, viszont a vaddisznók finom szaglásukkal minél erősebb bűzt érzének. Általában a váltókat és a védendő terület határait bűdösítjük be. A leghatásosabb bűdösítők a petróleum, a leporex, a kátrány és a véralbumin, de a vaddisznónak a 4711-es kölni is bűdös. A folyékony oldott anyagokkal erősen átitatott rongyokat sűrű bokrok közé, közvetlenül a váltó mellé, az alom alá rejtjük. Hatásosabb és tartósabb, ha üvegekbe, konzerves dobozokba vagy agyagserepekbe töltjük az anyagot és a tartályokat a talaj felszínén helyezük el. Az edények nyílását mohával, kéreggel vagy falevéllal fedjük be, egy kis rést természetesen hagyunk nyitva, ahol a szag zavartalanul kiáramolhat, viszont csapadék annál kevesebb juthasson be. Elhelyezésükkor figyeljünk az uralkodó szél irányára is.

A vadiasztók és ijesztőberendezések gyakori cserével fejtik ki legeredményesebben hatásukat, a bűdösítővel viszont nem ez a helyzet. Egyidőben többféle bűdösítő anyag használata felesleges. A többféle anyagnak együttes hatása sem lesz tovább eredményes, mint külön-külön egyé. Ezért mindig egy fajttal dolgozzunk, és csak akkor változtassuk az alapanyagot, ha azt a vad megszokta. Egy-egy bűdösítő hatása legfeljebb két hétig tart.

Erdőgazdasági viszonylatban a tölgymakkvetések megvédése a legnagyobb feladat. Elég jó eredménnyel jár, ha a makkot erős-zagú porozószerrel keverve vetjük. Erre a célra minden olyan védőszert felhasználhatunk, mely szokatlan szagával riaszt, és a makkra tapadva annak ízét megváltoztatja, de csirázási erélyét nem csökkenti.

A védőszer használatának még az az előnye is megvan, hogy az egérkárosítást is csökkenti, a kikelő csemetét viszont a pajorok ellen védi.

A makk tavaszi vetése az egyik legmegbízhatóbb módozat, mellyel a vaddisznók károsítását, de az egér károsítását is csökkenteni lehet.

Nagyon célravezető a vegyszeres védekezés összekapcsolása valamilyen egyszerű mechanikai eljárással. Ilyen például, ha a porozószerrel kezelt, tölgymakkal bevetett területet egyszálás drótkerítéssel is bekerítjük.

A vegyszeres védekezésre a jövőben igen nagy szerep vár. Meggyőződésem, hogy az ipar rövidesen előállít olyan kenő, porozó és permetező anyagot, mely a csemetékre vagy területre kiszórva biztos védelmet ad a károsítás ellen.

A védekezés általában annál költségesebb és nehezebb, minél zavartabb az erdők életközösségi rendje, biológiai egyensúlya. Ennek helyreállításával csökken a kár, és növekszik az erdő termőereje, melynek egyik része a benne élő vad. A mechanikai és kémiai védekezési módok nem képesek hosszabb időszakra megvédeni a féltett területet. Csak az állandó kerítés hatása biztos, viszont építése igen költséges. A rövid időszakra alkalmazott mechanikai és kémiai védekezési módokat kéthetenként változtassuk, mert hatásuk legfeljebb 10—14 napig tart.

Vadgazdálkodási teendők

Gondozás, selejtezés, befogás

A vaddisznó erős, egészséges és ellenálló lénye nem kíván különösebb védelmet.

A természetes erdőkben élő kondákat rendes körülmények és átlagos időjárás mellett még etetni sem kell. Az elegyes, több korosztályú erdők nyújtani tudják mindazt az élelmet, védelmet és környezetet, ami a vaddisznó életéhez és fejlődéséhez szükséges. Hazánk erdei túlnyomórészt megfelelnek a leírt követelményeknek. A legfontosabb tényező vaddisznóállományunk létfeltételeinek biztosításához a zavartalanság. A nyugodt nappali beállóhelyek, az éjszakai élelemszerzés útvonalainak biztonsága, a malacozó vacok védettsége képezik a nyugalom alapját. Ne zaklassuk folytonos vadászatokkal vadállományunkat. Ne engedjük meg, hogy gombázók, kószálók éjjel és nappal, hajnalban és este felborítsák a legrejtettebb sűrűk csendjét. Az erdei munkások és az erdőben dolgozó gépek se szétszórtan, az egész erdőt nyugtalanítva közlekedjenek, illetve dolgozzanak.

A vaddisznó alkalmazkodó képessége jelentős, a körülmények is erre készítetik, mert a motorfűrészek berregése, a repülőgépek légrobbanása, a gazdálkodás belterjességével velejáró több mozgás és nagyobb lárma ma már a legrejtettebb erdei búvóhelyeket sem kerüli el.

A jó vadgazda tehát csupán arra törekedjen, hogy a változó körülmények ne ugrásszerűen, hanem folyamatosan jelentkezzenek, módot adva a vadállománynak az alkalmazkodásra.

Etetés

Az egyetlen anyagi áldozatot és munkát igénylő segítségadás a téli etetés. A nagyon kemény tél és a magas hóállás, különösen olyan években, amikor nincs az erdőben makktermés, erősen megtizedelheti vaddisznóállományunkat. Elsősorban a fejletlen süldők pusztulnak el, de komoly kár kelet-

kezik abból is, hogy a hasas kocák a táplálékhiány és hűlés miatt elvetélnék. Ilyen szigorú tél volt az 1962/63-as, amely után alig találtunk malacokat és a legtöbb anyakoca szaporulata elpusztult.

Az etetés megkezdése előtt a vadsűrűk környékén található utakat, nyiladékokat, és az etetőkhöz vezető nyomokat hóékeztessük. Nem fontos a széles hóeke, elég az 1—1,5 m széles nyomot húzó is. Inkább keskenyebb, de hosszabb útvonalon toljuk félre a havat. A vaddisznót ne a megépített nagyvadetetők környékén és közelében etessük, mert a szarvas és disznó zavarják egymást, hanem nappali beállósűrűk környékén, védett, zavartalan helyeken, ahol sem közlekedés, sem egyéb lárma nem zavarja az élelem felkeresésében és felvételében. Az eleséget tisztáson vagy kitisztított területen a földre szórjuk, ahonnan előzőleg a havat eltakarítjuk. Az etetéshez minden olyan takarmányt felhasználhatunk, amit a disznó megeszik és gyomor- vagy bélhurutot nem okoz. Burgonya, kukorica, erdei makk és magok, szemes termények, törköly a legtöbb-ször használtak. A szarvasetetőkhöz szálastakarmányt szállító szánokról útközben minden nehézség nélkül leönthető a zsákban szállított termény. Hasonlóan történik a nagyvadászatok megelőző helyhezszoktató etetés is.

Az etetés legtermészetesebb módja, amely nyáron is területünkhöz köti a nagyvadat, a vadföldeken történhet. A vadföldek üzemeltetését az életmódot ismertető fejezetben tárgyaltam. A leírotakhoz itt csak annyit fűzök, hogy pl. a jól üzemeltetett csicsókás télen nemcsak mint etetőhely kiváló, hanem egy szóróval is felér.

Szóró A vadászok az etetésnek olyan formáját is használják, melynél az élelmet a könnyebb vadásztatás miatt szórják ki. Az ilyen etetőhelyeket szórónak nevezik. A szórót mindig jól védett csendes helyen létesítsük, a nappali búvóhelyek közelében. A sűrűk kisebb tisztása, ritkás foltjai a legalkalmasabbak, mert ide disznaink bátran közelednek. Lényeges még a hely jó széljárása. Az örvénylő, kavargó légáramlatú völgyek, teknők alkalmatlanok. A szóróhoz két irányból készítsünk cserkészutat. Az egyik az uralkodó széliránnyal azonosan, a másik az ellentétes oldalról közeledjen. A szóróhoz, közeli golyólövés távolságra, építsünk mindkét cserkészút végéhez leshelyet vagy magaslest. A szórót lehetőleg minden nap ugyanabban az időben és ugyanaz az ember lássa el takarmánnyal. Egy-egy alkalommal ne szórjunk ki

sok élelmet, csak annyit, amennyit az odajáró disznók maradéktalanul felszednek. A jól telepített és rendszeresen kezelt szóróhoz a disznók naponta pontosan érkeznek, és még a kiváltás negyed-órját is betartják.

Szentpéterföldén hosszú éveken keresztül minden télen, de még nyáron is létesítettünk szórókat. Simon Franci bácsi, egy öreg, tapasztalt és megbízható erdész volt a kezelőjük. Minden nap azonos időpontban, délután 2 és 3 óra között vitte ki a takarmányt. Mindig azonos útvonalon ment, egyforma mozdulatokkal és zörejekkel szórta a kukoricát. A disznók annyira megszokták az öreget, hogy két hét múlva már a szóró közelében várták érkezését, és távozása után negyedórára már ki is bújtak a sűrűből, mohón kapkodva fel a földről a pirosló szemeket.

Sok disznót lövetett Franci bácsi a szóróin, nem egy jó-agyarú kant is. Egy augusztusi napon engedélyt kaptam édesapámtól a kavernási szóróra járó hároméves kan meglövésére. Nagy ajándék volt ez egy 17 éves kezdő vadásznak, aki eddig csak két süldő elejtésével dicsekedhetett. El is ballagtunk este öt óra körül Franci bácsival, aki szerint a kan már fél hét felé kivált.

Franci bácsi csendesen pipázgatva lépegetett mellettem, és amikor a szellő felém bodorította a dúsán felszálló füstöt, bizony el-elkapott a köhögés, olyan kaparó aromája volt az öreg szűzdohányának. Közeledtünk a magasleshez és javaslatot tettem Franci bácsinak, miszerint jobb volna, ha pipáját most zsebbe tenné, mert bár nagyon jó szaga van, de a vaddisznók nem hiszem, hogy méltányolnák annak különleges illatát. Az öreg csak annyit válaszolt: „Megszokták már azok. Ha nem színám, nem is gyünnének.” Nem merem további ellenvetéseket tenni, de nagyon kételkedtem a pipa-füst vaddisznócsalogató hatásában.

Szép lassan felmáztunk a magaslesre, és elhelyezkedtünk. Előttünk a kefesűrű fiatalos, abban egy régi közelítő út és azon olyan 50 m-re a szóró. Hat óra után zörgést hallottunk a sűrűből. Rá egy negyedórára újabb zörgés, de már közelebből, és alig 5 perc múlva kint állt a disznó és falta a kukoricát. Lassan emeltem a puskát, de megszólalt Franci bácsi: „Ne lűjjön, csöcse van.” Pedig már a veríték is kivert nagy izgalmamban. És tényleg. Már kint is volt 4 malacka, és azok is nagy buzgalommal kapkodták a szemeket. Pár perc múlva a kis család el is tűnt a túlsó oldalon a fiatalosban.

Nagyon elkeseredett állapotban néztem Franci bácsira, aki ugyan csak egykedvűen pipázgatott, de látva elszontyolodásomat, odamorgta a csutora mellől: „Mingyárt gyün a kany is.” Alig múlt el 5 perc, máris roppant az alom, és kilépett az útra a kan. Meg is löttem szabályos vállaplövessel, amit ugyan nem nyugtázott, de elugrása irányában egy kimagasló bükkhusáng többszöri megmozdulása mutatta, hogy tövében már utolsókat rúgja első kanom. De visszatérve a pipafüstre, azóta meggyőződtem Franci bácsi igazságáról. Rendszeres megjelenése az elmaradhatatlan pipával nem nyugtalanította a disznókat, és valószínűleg az lett volna a szokatlan, ha nem pipázik, és nem terjeszti azt a különleges orrfacsaró füstöt, melytől az irodát mindig ki kellett szellőztetni, de a vad-disznóknak csalogató csemegének számított.

Franci bácsi sorjában lövette a szórón a disznókat, és hogy nem minden fifika nélkül, arra a vadászati részben is hivatkozom.

A jól üzemeltetett szórók nemcsak a lölehetőséget könnyítik, hanem jól felhasználhatók selejtezésre, és az állomány létszámának szabályozására.

Ha a szórókat a tél elmúltával is üzemeltetjük, akkor az eddig odajáró kondák után a malacokat vezető kocák is megjelennek. A süldők közül a leromlottakat gyomláljuk ki. Kis, 6 mm-es golyóssal a malackák közül is kipattinthatjuk a nyiszletteket, sőt az általunk megállapított létszámfelesleget is. Több szakember ezzel a módszerrel olyan rendszeresen szabályozta az állományt, hogy soha nem szaporodott túl és a kártétel sem volt észrevehető.

Selejtezés A vaddisznósejtezésnek nincsenek különösebb szabályai. A gyilkos bika agancsát könnyen elbíráljuk, az örökös tízes kisejtezése már sokkal nehezebb, bár az is látható jelek alapján történik. De mit látunk a vaddisznónál? Testnagysága, viselkedése, mozgása, vedlésének időszaka, kondíciója azok a mutatók, melyek alapján a selejtezést elvégezhetjük. Az egy kondában járó és egy alomból származó süldők közül a visszamaradt fejlődésűek kilövése nem okozhat különösebb gondot. A beteg, sánta, felhúzott hasú, sovány, kehes disznók megállapítása ugyancsak egyszerű feladat. A tarka, babos, fehérfoltos egyedek kiválogatása és kisejtezése szintén könnyű. Az anya nélküli malacok vagy fejletlen süldők kilövése ugyancsak kötelességünk, mert ezek vagy elpusztulnak, vagy fejletlenek maradnak.

Sajnos legtöbb esetben mégsem a selejtes egyedeket lőjük ki. Pedig ha azt akarjuk, hogy disznóállományunk jó minőségben fennmaradjon, el kell kezdenünk az okszerű selejtezést. Ne a kondát vezető kocát, ne a legerősebb süldőt, ne a szépreményű 3—4 éves kanokat lőjük, hanem megfelelő mérlegeléssel és szakértelemmel eresszük útjára a golyót. Nem cél erdeinkben a sok, de elcsenevészesedett disznó, hanem a vadeltartóképességnek megfelelő létszámú és erős, egészséges állomány. A nyugati országok vaddisznóállománya sem csak a megváltozott életkörülmények következtében romlott le. A mi állományunkban még megvan az őserő, amely képes az egészséges fajfenntartásra. Ha a vadászok csak egy kicsit óvatosabban lőnek, és megválogatják azt, amit lőnek, akkor nem kell félnünk disznóállományunk leromlásától.

Az utóbbi évtizedekben nem vagy csak szórványosan károsította disznainkat olyan betegség, amely komoly károkat okozott volna. A vadgazdának is vigyáznia kell a megbetegedések lehetőségének elhárítására. A talált dögök mély elföldelése, a beteg háziállatok kitiltása az erdőből, mind olyan szükséges intézkedés, melyekkel vadjaink megbetegedését elkerülhetjük.

A vaddisznójárta területen bánjunk óvatosan a mérgekkel is. Ne szórjuk tele a váltók környékét, beváltósűrűk útjait mérgezett csallikkal. Könnyen olyan állat veszi fel, melyet védeni akarunk, és akkor a védettből üldözött lesz, a haszonból kár.

Vérfelfrissítés Vaddisznóállományunk vérfelfrissítésére még eddig nem volt, de nem is lesz szükség, ha a selejtezésre vonatkozóan leírtakat a jövőben fokozottabb mértékben betartjuk. Ez az erős, ellenálló és szívós vadunk, ha ésszerűen és szakszerűen gazdálkodunk vele, megtartja kiváló tulajdonságait, és nem kell leromlásától félnünk.

A vaddisznó nagyon könnyen akklimatizálódó vad. Minden olyan erdőben, ahol életfeltételeinek megfelelő körülményeket talál, könnyen meghonosodik. Átvándorlás útján történő honosodását hazánkban is tapasztalhattuk. Mesterséges telepítését Franciaországban és Németországban kísérelték meg olyan nagybirtokosok, akiknek erdeiből — legtöbbször a pestis következtében — teljesen kipusztult. A próbálkozások, melyek időpontjai a századforduló évéhez közel estek, nagyrészt sikerrel jártak. Vérfelfrissítési céllal a szomszédos Ausztriában történtek áttelepítések és befogások. A rabul ejtett

disznókból Németországba is szállítottak, ahol az új vérvonal jelentkezésének jótékony hatását a vadászirodalom is feljegyzi.

Nem járt sikerrel azonban az a próbálkozás, melyet Bajorországban kíséreltek meg.

Egy nagyvadas vadászterület disznóállományát nagyon erősen megtizedelte a pestisjárvány. A tulajdonos feltételezte, hogy a járványt túlélő disznók ugyancsak átestek a fertőzésen, de immunissá váltak. Ebből kiindulva Csehszlovákiából vásárolt 10 db olyan disznót, melyeket ugyancsak járvány után megmaradt — szerinte immunisnak vélt — állományból fogtak be. A vérfelfrissítéssel nemcsak új vérvonalat kívánt tenyészteni, hanem a pestisnek ellenálló állományt kívánt elszaporítani. Kísérlete, sajnos, eredménytelen maradt. A legközelebbi pestisjárvány megint csak elpusztította állományának nagy részét és semmivel sem kevesebbet, mint azon szomszédainak, akik nem tettek semmit az elhárítás érdekében.

A mesterséges telepítés és vérfelfrissítés tényétől ne várjunk csodákat. 1—2 darab egészséges, új vérvonalat képviselő egyed nem tudja az egész állomány jellegét megváltoztatni. Az életkörülmények, a táplálkozási viszonyok az új vér megjelenésével nem változnak meg. Ezért, bár a vérfelfrissítés előnyei letagadhatatlanok, de nem olyan érvényűek, hogy a rossz élettér következtében fellépő leromlást ellensúlyozni tudnák.

Vadbefogás Hazánkban eddig nem alkalmazták az élődisznó-befogást. Az állatkertek pár darabos szükségletét ki lehet elégíteni a többször előforduló téves kilövések következtében árván maradt és befogott malackák felnevelésével.

Amennyiben élődisznó exportlehetőség lesz, vagy egyes vidékek állománya valamilyen katasztrófa következtében kipusztul és annak újratelepítése miatt több kifejlett vaddisznó-törzsre lesz szükség, úgy a befogás is megoldható.

A befogó karámot olyan helyre építsük, ahol a kocák rendszeresen megfordulnak. Legjobb a folyamatosan üzemeltetett és megszokott vadföldet ilyen célra felhasználni. A karám ellipszis alakú, 2—3 méter magas falú legyen. Fala erős, a vaddisznók kitörésének ellenálló dorongfából készüljön. Két kaput helyezünk el rajta, a főtengely irányába, egymással szemben. A kapuk 2—3 m szélesek, ejtő vagy lefutórendszerrel készüljenek. Felhúzva legalább 1,5 méter magasan távolodjanak el a föld színétől. Kioldásukat egyszerűbb

magaslesről irányítani, de megoldható csapdaszerűen is, amikor a kapuk bezáródását maguk a disznók okozzák.

A kapukat kétoldalt rögzítő rugós kampókra erősített kötelet, drótot első esetben a közelben elhelyezett magasleshez vezetjük, ahol a fent figyelő vadász a konda beváltása után azon erőteljesen ránt. Erre a kampók kioldódnak, és a két kapu lezuhan. A második esetben a köteleket a karám középpontjában elhelyezett erős oszlophoz vezetjük, ahol csigaáttétellel a kötelek az oszlop oldalán, a föld közelébe futnak. 30–40 cm magasan egy keresztirányú, 1–2 m hosszú botot erősítünk a kötél végéhez, melyet az oszlop oldalába vert ütközőre akasztunk. Az ütközőn a feszes kötelek a botot szorosan tartják. Az oszlop tövében elszórt takarmányt faló disznók jövés-menés közben a botot elfordítják, ezáltal az ütköző alul kiakad, és a kapuk önsúlyuknál fogva lezuhannak.

A befogókarám megépítése után, állandóan nyitvatartott kapuk mellett, rendszeresen etetni kell a disznókat a környéken és a karámban is. A befogás előtt az élelmet csak a kapuk előtt és a karámban szórjuk ki. Végül a takarmány nagy részét a középoszlop tövénél adagoljuk, a kapuk felé és elé csak keveset szórjunk csalogatónak. A befogás időszaka a tél.

A befogott vaddisznók ládázása és szállítása nem könnyű feladat. A csapda lezáródása után a fogvamaradtak rémülten rohannak, egyesek nagy erővel nekirontanak a kerítésnek, azután ormányukkal feszegetik az esetleges nyílásokat. Végül megcsendesednek és felborzolt sörtével várnak. A befogottakat lehetőleg a fogságbaesést követő napon ládázzuk és szállítsuk. Az egyik ajtó elé tölcser alakú folyosót helyezünk, melynek szűkebb vége csak olyan széles, hogy abban a vaddisznó megfordulni se tudjon. A folyosót több helyen lezárható rekeszekre osztjuk. A folyosóba szorított disznók kisebb csoportokra tagozódnak, a végén pedig már csak 1–1 állat szorong. A folyosó végére helyezzük a ládákat és ha azokba betere-lünk 1–1 disznót, a ládákat lezárjuk és tehergépkocsival szállítjuk. Elszállításra az idős kocák és kanok nem alkalmasak.

A befogás, ládázás, szállítás és az ezekkel járó lárma, emberek közelsége, a befogott disznók idegzetét a végsőig feszítik, ezért szükséges a gyors, kíméletes és lehetőleg csendes munka, hogy a befogottak minél gyorsabban essenek túl a szenvedésen.

A kiengedés helyére szállított ládák ajtajait egyenként felhúzva, vaddisznaink nagy boldogsággal rohannak a szabadba, és könnyen

alkalmazkodnak az új környezethez, természetesen csak akkor, ha megtalálják létfeltételeiket.

A befogás rövid ismertetése csak a lényegét tartalmazza. Sok olyan apró fogás, gyakorlati trükk adódik, melyeket leírni nem lehet. De egyelőre a befogás csak elképzelés, és ha megvalósításra kerülne, akkor a vadászok biztosan elvégeznék a feladatot, mert ennél lényegesen nagyobbakat is megoldottak már.

Néha szükség lehet kifejlett példányok befogására, esetleg tudományos kísérlet vagy vizsgálat miatt, egyes darabok rövid időn át tartó fogvatartására. Erre a célra kiválóan alkalmas az állatgyógyászatban újabban használt injekciós-puska.

A puska alakú berendezés 50—70 m távolságról kis injekciós tűt lő az állat testébe, mely az ütődés következtében olyan altató és bénító szert fecskendez a testbe, melytől az állat pár perc múlva kábult álomba merül. Az álom tartamát további befecskendezéssel meghosszabbíthatjuk. Ezzel a berendezéssel lehetővé tesszük sokféle vizsgálat és mérés elvégzését anélkül, hogy arról a vadnak tudomása lenne, mert kábulatából felelszélve az injekciónak semmi következménye nem marad.

A vaddisznó kórokozói és egyéb károsítói

A vaddisznó védelméhez hozzátartozik még azoknak a betegségeknek és jelenségeknek ismerete, melyek az állományban komoly károkat okozhatnak.

Fertőző betegségek

Lépfene Már az ókorban ismerték a lépfenét, mint olyan, időnként súlyos veszteségeket okozó állatbetegséget, amely embereket is megtámadhat. A lépfene bacilusa nedves, mocsaras vidékeken szaporodik el. Kórokozója a *Bacillus anthracis*. A talaj fertőzötté válik, ha a beteg állatok ürüléke a föld felületi rétegébe kerül, vagy ha a lépfenés hullákat nem földelik el. Az állatok legelőn vagy ivóvíz útján, szájon át fertőződnek. Állatról állatra közvetlenül nem terjed. A vaddisznó csak különösen erélyes fertőződéstől betegszik meg.

A bacillus a garatban és vékonybélben szaporodik el. A támadás:

helyen karbunkulust idéz elő, ebből a vérbe vándorol, majd vérfertőzés fejlődik ki, melynek során a lépben és a nyirokesomókban heveny gyulladás indul meg. A halált véresejtpusztító hatása, valamint a központi idegrendszer — elsősorban a lélegző központ — bénulása okozza. A betegség a vaddisznónál leggyakrabban torokgyulladással jelentkezik, majd vizenyős duzzanatok fejlődnek, és néhány óra alatt fulladásos halált okoz. A lassúbb lefolyású esetknél lázas tünetek, véres bélsár észlelhető. A betegség ilyen idült alakja vaddisznóknál nem ritka, és a beteg állat csak hetek vagy hónapok múltán pusztul el.

Szopós malacok fertőző elhalása bélgyulladása A malacok bélgyulladásának kórokozója a kocák bélsarában élőködik. A malacok száján át fertőződnek. A kórokozó az éhbélben szaporodik el, s annak változó hosszúságú szakaszában bővérűséget, majd a hámréteg elhalását idézi elő. A fertőzött malackák javarésze 3—14 napos korában elpusztul. A betegség tünetei: étvágytalanság, láz, hasmenés, híg, pépes, bűzös bélsárürítéssel.

Sertésorbánc Egész Európában időnként tömeges veszteségeket okoz a sertésorbánc. Különösen meleg, nyári időben jelentkezik járványosan. Az orbáncot az *Erysipelothrix rhusiopathiae* idézi elő, mely legelők talajában, rothadó anyagokban, kagylókban, halakban igen elterjedt. A sertésorbánc kórokozója iránt a 3 hónaposnál idősebb, de egyévesnél fiatalabb disznók a legérzékenyebbek. A sertésorbánccal szembeni ellenállóképesség egyes sertésaladokban öröklődik. A bacilusok az orrgaratgyűrű vagy a bél felől törnek a vérpályába, ahol elszaporodnak, vérfertőzést idéznek elő.

A vérekek fala a termelt méreg hatására szétesik. Bővérűség, vérzések jönnek létre, a lép és a nyirokesomók heveny gyulladásával. A beteg állatok bágyadtak, magas lázuk van és hánynak. Bőrükön a mellkas és has alján, fülükön élénkvrös foltok jelentkeznek, melyek később elkékülnek. 2—3 napig tartó folyton gyengülő állapot után lélegzési nehézségek közben pusztulnak el. Az esetleges gyógyulás tartós védettséggel jár. A sertésorbánc sebfertőzés útján emberre is áttekerhet. Lázzal, a fertőzés kapuja körül fájdalmas bőrpirosodással és a hónaljnyirokesomók megduzzadásával jelentkezik.

Paratífusz A vaddisznó paratífuszának kétféle alakját ismerjük. Az elsőt heveny paratífusznak nevezzük. Okozója a *Salmonella cholerae-suis* var. Kunzendorf. Másik alakja idült jellegű megbetegedéssel jár, okozója a *Salmonella typhi suis* Vol-dagsen. A heveny paratífusz 2—4 hónapos malacokon jelentkezik, olyan esetben, amikor ellenállóképességüket kedvezőtlen körülmények lerontották. A baktérium a bélen át a véráramba hatol, és a lép gyulladását, duzzanatát okozva vérfertőzést idéz elő.

Az idült paratífusszal csak ritkán találkozunk. Ezek a baktériumok a vastagbélben a nyiroktüszők elhalását idézik elő, ahol bélfekélyek képződnek. A baktériumok a véráramban is megjelennek és ezért a tüdőben, májban és lépben is széthordhatnak gyulladással elhalásos gócot. A betegség elég alattomosan fejlődik ki, és legtöbbször csak az állatok fokozatos leromlása mutatja jelenlétét.

Brucellózis A brucellózis kórokozói a *Brucella suis* és a *Brucella abortus*. Az állat legtöbbször szájon át fertőződik, vagy beteg heréjű kanok útján. A kórokozók a vérbe kerülnek, és a vérrel a legkülönbözőbb szervekbe jutnak el, ahol gyulladással folyamatokat hoznak létre. Vemhes kocában a magzatburokban és a méh nyálkahártyájában szaporodnak el. Mivel a disznóban az egyes magzatok külön burokokban fekszenek, a fertőzés nem terjed ki mindegyik magzatra.

A fertőzött koca vemhessége különbözőképpen végződhet. Gyakran valamennyi magzat elhal, és a koca valamennyit elvetéli. Máskor csak egyes magzatok pusztulnak el, a koca nem vetél el, hanem a rendes ellési időben élő malacokon kívül elpusztult magzatokat is szül. Az élve születő malacok egészségesek is lehetnek, de gyenge fejlettség esetén születés után elpusztulhatnak. A betegséget az anyaállat méhének elváltozása, az apaállatok heréjének gyulladt, duzzadt gócai mutatják. Fertőzés után az elvetélés a 4—12. hétben vagy később következik be. A kocák ellés után rendes időben újból bűgnak és megtermékenyülnek. Magzatburok-visszamaradás esetén méhgyulladás fejlődhet ki és a koca meddővé válik.

Sertéspestis A sertéspestist Észak-Amerikából hurcolták be. Magyarországon először 1895-ben jelentkezett. Ma a védőoltások tervszerű alkalmazásával, valamint az állategészségvédelmi intézkedések következetes végrehajtásával majdnem egé-

szen felszámolták. Okozója vírus, melyet a vérben és az összes vérerekben megtalálunk. A sertéspestis vírusa iránt, korra és fajtára való tekintet nélkül, minden sertés fogékony. Még a természetes úton átvészelt kocák és utódaik is csak részben ellenállóak. A fertőzést a vizelet, a szem-, orr és hörgőváladékok közvetítik. A betegség lappangási szakában elejtett állatok húsa is fertőz, de emberre nem veszélyes. A vírus a fertőzött nyálkahártya felületéről a véráramba hatolva vérfertőzést idéz elő, és a vérerek falait támadja meg.

Az erek megbetegedése miatt vérzések, savós beszűrődések, elhalások jönnek létre, majd tüdőgyulladás lép fel, és a vastagbélben fekélyek képződnek. A bőrfelület kötőszövetében terjedelmes vérzések jelentkeznek. Magas láz, étvágytalanság, bágyadtság, nehézkes mozgás, állandó ásítózás és sokszori hányási tünetekkel az állat 1—3 héten belül elpusztul.

Fertőző gyomor-bélgyulladás A vaddisznó fertőző gyomor-bélgyulladását túlnyomó részben nem fertőző természetű, hanem étrendi zavarok következménye, amit rendszerint az erős telek élelemhiánya okoz. A megbetegedést még elősegítheti egy vírus, melynek fertőzése gyomor- és bélgyulladást idéz elő. A betegség hasmenéssel kezdődik, majd véres bélsár ürítése után, 3—4 hetes szenvedéssel pusztítja el az állatot.

A legyengült állapotban levő disznóknál a szívgyengeség is előfordul. Bármilyen nagyobbfokú megerőltetés — pl. kutya kergeti a disznót — esetén a szívgyengeség egészen váratlanul felléphet. Ilyenkor a disznót légszomj fogja el, és néhány reszkető, támolgyó ugrás után összeesik és elpusztul.

Aujeszky-féle betegség Az Aujeszky-féle betegséget 1902-ben fedezték fel. Vírus idézi elő. Előfordul rókáknál, borznál, patkányoknál és vaddisznóknál. Az ember nem fogékony a betegség iránt. Elsősorban vizelet útján fertőz. A vírus a bőr alatti kötőszövetben szaporodik el, de a vérbe is betör. A vérerek és a központi idegrendszer gyulladását okozza, mely később gerincevelőgyulladássá fejlődik.

A betegség lázzal, hányással kezdődik, majd ideges rendellenes mozgások jelentkeznek. Rángógörcsök, izomremegések után bénulásos tünetek is beállhatnak. Legkorábban a garatizomzat bénul meg,

ezért habos, vizenyős nyál folyik a szájból. A halál, további benu-
lások után, teljes legyengüléssel, kb. 1 hét múlva következik be.

Szaj- és körömfájás A ragadós szaj- és körömfájás időnként gyorsan terjedő járványok alakjában jelentkezik. Általában nyáron vagy kora ősszel lép fel. Vírus idézi elő. A vírust fertőzött anyagok, víz és élőlények terjesztik. A megbetegedett állatok nyála fertőz legerősebben. A vadon élő állatok közül az őzek, a zergék érzékenyebbek a kórral szemben, szarvasok ellenállóbbak, a vaddisznók is ritkábban kapnak szaj- és körömfájást. A fertőzés terjesztésében a patkányoknak, egereknek, vándormadaraknak és legyeknek is szerepük van.

A vírus a hámsejtekben szaporodik. Ha táplálékkal vagy ivóvízzel az emésztőcsőbe kerül, úgy ott elsődleges hólyagokat alakít ki. Innen kerül a vérkörbe és a vérrel az egész szervezetbe. A nyálkahártyák és a bőr hámsejtjeiben csak ott szaporodik, ahol fiatal hámsejtekre akad. Itt képezi a másodlagos hólyagokat, melyek elsősorban a szájban, a csülkőkön, a csecsbimbókon és a túrókarimán fejlődnek ki, de megtámadhatja a szív izomlemezeit is, ez rosszindulatú esetben elhulláshoz vezet.

A megbetegedett állat sántít. Az ujjak között, a fattyúkörmök körül egészen a csánkig találhatunk kisebb-nagyobb hólyagokat. Ha a párta szélét is megtámadja, úgy gyakori a szarutok leválása. A szájban és az ormányon képződhetnek még hólyagok.

Tuberkulózis A tuberkulózis (gümőkór) ritkán, de előfordul vaddisznóknál is. Okozója a *Mycobacterium tuberculosis*. Parazita baktérium. Ellenállóképessége nagy, fertőző képességét hónapokig is megtartja. Gümőkóros szarvasmarhaállomány trágyája a legelőn fertőzi a szabad természet állatvilágát, hasonlóképpen a legelőkön kiköhögött váladék is.

A gümőkór nem öröklődő betegség. Legtöbbször szájon át fertőz. Enyhébb esetekben a mandulák, a garat és az emésztőcsővel összefüggő nyirokcsomók megdagadnak és elgennyesednek. Súlyosabb esetekben a májat és lépet támadja meg, ahol elmeszesedést, ellágyult gócot okoz, a tüdőben szórtan kisebb-nagyobb lázas daganatokat és tüdőgyulladást idéz elő. Tüdőfertőzésnél köhögés, nehéz légzés, majd rohamos súlycsökkenés jelentkezik. Az erősebb fertőzés rendszerint a beteg állat elhullásához vezet.

Nemfertőző betegségek

Rendszerint valami külső behatás, a természetes életkörülmények lényeges változása vagy leromlása következtében lépnek fel.

Jelentősen befolyásolja — a vaddisznók életének legfontosabb tényezője — a téli időjárás és az ezzel együtt járó hideg és élelemhiány. Súlyos elváltozásokat és betegségeket okozhatnak a külső sérülések, lőtt sebek, de a természeti csapások is, mint pl. az árvíz és villám.

Bél- és gyomorhurut A leggyakrabban fellépő kór a bél- és gyomorhurut. Különösen a korai, február végén született malacokat pusztítja, de sűrűn jelentkezik a fejletlen süldők között is, melyek a decemberi és téli hidegre és élelemhiányra kellő tápanyagtartalékkal nem készültek fel. Megfázás, szennyezett étel, rothadt takarmány, legyengült szervezet mind előidézheti. Hasmenéssel, az állat lesoványodásával jár. A malacok farka lóg és híg bélsártól lucskos. A has felhúzódott, az állat púposan jár. A hurut végül gyulladássá fejlődik, és amennyiben a táplálkozási körülmények nem változnak, a megbetegedett állat elpusztul.

Hashártyagyulladás Gyakori betegség, mely főleg sérülések következtében lép fel.

Leggyakoribb oka a hasi szervek vagy a hasfal sérülése (verekedés, lőtt seb). Tünetei: bágyadtság, hányás, hasmenés, erősen lázas állapot és nagymérvű szomjúság. A vaddisznó kisebb terjedelmű hashártyagyulladást föl sem vesz. A nagyobb mérvűeket azonban nem tudja leküzdeni és belepusztul.

Hurutos tüdőgyulladás A rendkívüli hideg és az állatok ellenállóképességének csökkenése okozza. A leggyakoribb a szopós korban levő malacok megbetegedése. A betegek bágyadtak, tüsszentenek, majd sokat köhögnek. A göresössé váló köhögés szapora nehézlégzéssel jár. A malacok a fejlődésben visszamaradnak, végül elpusztulnak. A tüdőgyulladáshoz rendszerint mellhártyagyulladás is járul, ami még csak súlyosbítja a betegséget.

Sérülések

Az agyvelő és gerincvelő sérülése rendszerint azonnali bénulást és halált okoz. Ha azonban a fegyvergolyó csak a velőburkot, esetleg a velő felületét sérti meg, akkor agyrázkódás tünetei mutatkoznak. Ugyanaz a tünet lép fel, ha a gerinctüskét, azaz a hátesigolyák tövisnyúlványát találja a golyó. A találat után az állat azonnal összeesik, a pupillák kitágulnak és merevek, a reflexek hiányoznak, a lélegzés lassú, néha hörgő. Súlyos velősérülés esetében az állat kimúlik, könnyebb sérülésnél hamarosan felugrik és elmenekül. Gerinctüskelövésnél nincs további tünet. Súlyosabb lövés után, sokszor csak félóra múlva, hányás jelentkezik, tántorgás, majd rövid szenvedés után következik be a halál.

Hasonló tünetekkel járhat a fej és pofa sérülése. A pofába csapódó golyó hatalmas ütést mér a fejre. Az ütés ereje agyrázkódást okozhat és az eltalált disznó a helyszínen marad. A bénulás azonban — a találat helyétől függően — előbb vagy utóbb feloldódik, és az addig mozdulatlanul fekvő állat felkel, támolygó léptekkel megindul, majd gyorsuló mozgással megkísérli a menekülést.

Az állkapocs, fogsor és orrcsont találatok mind kiválthatják az időszakos bénulást.

1966 decemberében a degeszi fenyvest hajtottuk. Lőállásomból csak a keskeny kocsit figyelhettem. A kutyák jó negyedórája fogták a sűrűben bújkáló kondát. Vállhoz emelt puskával vártam a csörtetve közeledő vadat. Hosszúrányúlt testtel süldő ugrott ki, melyet lövésem helyben marasztalt. A közeledő ugatás és zörgés miatt nem ügyelhettem a süldőre. Az előttem láthatatlanul rohanó konda eltávolodása után ismét zsákmányomra pillantottam. Hűlt helyén csak vér vöröslött a hóban, a süldő pedig gyorsuló iramban visszabújt a fenyves fiatalosba. A sebzettet csak másnap, hosszas hajsza árán sikerült elejtenem. Első lövésem alsó állkapcsát törte el, sőt a hátsó zápfogakat is összeroncsolta. A becsapódás időszakos bénulást okozott, a sokk enyhülésével a süldő újra lábra állt és tovább menekült.

Természeti csapások is okozzák néha vadjaink pusztulását.

A villámcsapás szívbénulással jár, azonnali halált okoz. Ha a villám csak az állat mellé sújtott, akkor csak múltó eszméletlenséggel jár. A villámcsapás belépési helyén a szőrt, esetleg a bőrt is elágazó vonalak alakjában megpörzsöli.

Az árvizek víztömegébe fulladó, vagy a külvilágtól és tápláléktól elzárt disznók éhhalála ugyancsak komoly veszteséget okozhat. Itt

jegyzem meg, hogy a vaddisznó elég jó úszó. 1954 októberében Gyenesdiásnál a Balatonban, a parttól 500—600 méterre, egy úszó vadkant észleltek az arra evező horgászok. Amikor üldözőbe vették a csónakkal, a kan nagy félkörrel kiúszott a partra és elmene- kült. Hogy a disznó honnan jött és miért volt a vízben, azt meg- állapítani nem lehetett.

A vaddisznó parazitái

Vadon élő állatok súlyosabb megbetegedését a legritkább esetben okozzák férgek vagy paraziták. A természetes körülmények erő- szakos megváltoztatása, a test ellenállóképességének erős csökkenése azonban, különösen túlszaporított vadaskertekben, a férgek és pa- raziták veszélyes mérvű elszaporodását okozhatja.

A férgek közül említésre méltó a vörös gyomorféreg (*Hyostron- gylus rubidus*). Az erősen fertőzött állatok hánynak, hasmenést- kapnak és lesóványodnak.

Előfordulhat továbbá a vaddisznók orsóférgessége. A féreg (*As- caris suis*) haloványpiros, 40 cm hosszúra is megnövő giliszta. A belekben nagy tömegben elszaporodik. A fertőzött állat sovány és rosszul fejlődik.

A vastagbélben ugyancsak előfordulnak férgek, melyek azonban betegséget ritkán okoznak. Veszélyesebb lehet a buzogányfejű féreg (*Macracanthorhynchus hirudinaceus*) fertőzése. A peték a csere- bogár pajorjában fejlődnek ki. A disznó a pajorokat felfalja. A lárva kiszabadul, a bélrendszerben kifejlődik, és horgos fejével mé- lyen a bél falába fúródik. Erősödve a bélfalat átfúrja, és hashártya- gyulladást okoz. A beteg állatok lesóványodnak, végül görcsös roha- mok közben elpusztulnak.

Trichinák Kellemetlen, emberre is veszélyes élősködő a *Tri- chinella spiralis* nevű fonalféreg. Az 1—5 mm hosz- szú kis férgek a bélcsőben élnek. Fertőződés akkor jön létre, ha alkalmas gazdaállat (vaddisznó, házidisznó, róka, borz, kutya, macska, patkány, medve és ember) a béltrichinelláknak az izmok- ban levő betokolt lárváit nyers húspan megeszi. A lárvák a bél- nyálkahártyába furakodnak és gyorsan kifejlődnek. 4—5 napon belül a nőtény már petézik. A hajszálereken keresztül az izmokba

vándorolnak, ahol betokosodnak. A tok elmeszesedik és éveken át fertőzésre képes. Elsősorban közegészségügyi jelentősége van, mert a nyers vagy nem jól sültött hússal az ember nemegyszer halálosan fertőzheti magát.

A bél- és izomtrichinák az állaton nem okoznak külsőleg észrevehető tüneteket, ezért a fogyasztásra kerülő húst mindig alaposan vizsgáltsuk meg, mert még alapos főzés sem szünteti meg a fertőzés veszélyét.

Májmételeykór Vaddisznónál ritkán lép fel a májmételeykór, mely a szarvasoknak igen elterjedt betegsége. A szikes vidékek kivételével mindenütt előfordul. Okozója a *Fasciola hepatica* nevű májmételey. 2—3 cm hosszú, lapos szívóféreg. A petéből kikelt csillangós lárva behatol a törpe iszapcsigába (*Limnaea truncatula*), ahol ivartalan úton szaporodva ebihal alakú cercáriák fejlődnek. Ezek nyáron, kibújva a csigából, fűszálakra, vízínövények leveleire rakódnak. A gazdaállat a lelegelt növényvel lenyeli. (A fertőzés nedves, mocsaras legelőkön, dagonyákban, árkok, patakok körül a leggyakoribb.) A cercária a bélbe jutva átfúrja magát a bélfalon, és a hasüregen keresztül a májba törekszik. A máj szöveteibe befúródik, azt roncsolja, majd 6—8 heti vándorlás és növekedés után az epeerekbe telepszik, ahol hámsejtekkel és fehér vérsejtekkel táplálkozik. A mételey májgyulladást, epegyulladást okoz. Kártétele elsősorban mechanikus, másodsorban fertőző, mely végül kevésvérűséghez és lesoványodáshoz vezet. A mételeyek a májban kötőszöveti burokkal körülvett diónyi üregekben 10—20-as számban több évig is élnek.

Tüdőférgesség Ugyancsak előfordulhat, de ritkán, a vaddisznó tüdőférgessége. A fertőzést a *Metastrongylus* családhoz tartozó fonalféreg okozza, melyek köztigazdája a földigiliszta. A fertőzés giliszták vagy ezek elhalása után kiszabadult lárvák főlészedésével történik. A fertőzött állat hörghurutszerű tüneteket mutat. Köhög anélkül, hogy egészségi állapota más vonatkozásban leromlana.

Eddig a vaddisznó szervezetében élősködő és betegséget okozó férgekkel foglalkoztunk. Most tárgyaljuk meg a bőrfelületen és a hámrétegben károsító parazitákat.

Rühesség Vadaskertekben, zárt helyen (pl. állatkertben), de elvétve a szabadban élő vaddisznókon is előfordul a rühesség. Okozója a rühatka, melynek támadásával egyidejűleg ekcéma és bőrgyulladás is fellép. A rühatkáknak több fajtát is ismerjük. Nagyságuk 0,1 mm-től 0,8 mm-ig változó. Testmelegen petékkel szaporodnak, melyek 2—3 nap alatt kikelnek, majd 3. vedlés után 2—3 hét alatt kifejlődnek az atkák. A paraziták beburakodnak a hámba, ahol a hámsejteket és a közük szivárgó nyirkot eszik. Befurakodásuk helyén, valamint mozgásuk révén izgatják a bőrt. Erős viszketést, és az irharéteg izgalma miatt irhatermelést, savó kiválasztást okoznak, amely pörkök keletkezéséhez vezet. Általában a fülön, a lábon és a combok külső oldalán támadnak, ahol a bőr száraz, repedezett, pörkök alakjában megvastagodik és a söрте jórészt kihull. A rühesség az állat fejlődését gátolja.

Kullancsok A kullancsok minden vadon élő állaton megtalálhatók. Nagyobb számban, káros mértékben elszaporodni csak a már korábban ismertetett kedvezőtlen körülmények között tudnak. A kullancsok a legnagyobb atkák, melyek vérszívással és egyes vérbetegségek közvetítésével okoznak kárt. A kullancsok (Ixodinae) erős szúrásra és szívásra, valamint megkapaszkodásra alkalmas szájrészekkel, lábaikon pedig erős karmokkal rendelkeznek. Erdős, bokros helyeken embert, állatot egyaránt megtámadnak. Az ágakon, fűszálakon fejjel lefelé, hátulsó lábpárukkal kapaszkodva várják meg, míg ember vagy állat ér a közelbe. Áldozatukat első lábukkal kapják el vagy ráéjtik magukat, majd a vékonyabb bőrrészeket felkeresve, a bőrbe húzódnak vért szívni. Jólakottan testük erősen kigömbölyödik. Egyes fajták borsónagyságra is felhíznak. 1—2 hétig maradnak a gazdaállaton. A vérszívás komoly következményekkel ritkán jár.

Hús- és döglegyek A nyári meleg időben sebesült vaddisznó sebgyógyulását a hús- és döglegyek lárvái hátráltatják. A legyek ugyanis petéiket a sebbe és annak váladékára rakják. A lárvák elhalásos gennyes gyulladást okoznak, melyek több tenyérnyi nagyságú bűzös üregekké fejlődnek. A vaddisznó dagonyázással és dörzsöléssel igyekszik védekezni. Az erdőben élő vad sokat szenved a sokféle vérszívó légytől és szunyogtól.

A marhabögöly, az esőhózó pócsik, a szuronyos légy és a szúnyogok fájdalmas szúrásukkal, viszketéssel nyugtalanítják vadjainkat.

Tetvesség A paraziták legkellemetlenebb fajtái a tetvek, melyek a nem természetes körülmények között élő vaddisznókon is elszaporodhatnak. A vaddisznón a *Haematopinus suis* nevű él. Mászkálásukkal és szívásaikkal az állatot nyugtalanítják. Az erős viszketés miatt dörzsölődzik, szőre megritkul, kihull, bőre korpázik. A tetvek főleg a hason és a combok belső felületén csoportosulnak, de ugyanott láthatók a szőrszálakhoz tapasztott serkék is. Nagymérvű elszaporodásukkal az állat erőbeli állapotának leromlását és bőrgyulladást okoznak. Tömegesen csak a betegségben vagy sérülésben legyengült példányokat lepik el. Megfigyelték, hogy az erősen tetves vaddisznó hangyabolyba fekszik, ahol a hangyák — átkutatva az egész szőrzetet —, megszabadítják vérszívóitól.

Bolhásodás A rossz körülmények között élő vaddisznók néha megbolhásodnak. A tetvekkel ellentétben, a bolhák nem állandó élősködők, időnként elhagyják a gazdaállatot, és petéiket máshol rakják le. A vaddisznón a *Pulex irritans* nevű bolha szaporodik el. Ha az állat elhullik, a rajta levő bolhák a test kihülésekor elmenekülnek. A bolhák vért szívnak, mászkálásukkal és szívásukkal az állatot nyugtalanítják, bőrét pedig nagy mennyiségű bélsarukkal beszennyezik. A bélsár bőrgyulladást okozhat. A vaddisznó bolhája az embert is megtámadhatja.

Egyéb ellenségek

A magasabbrendű állatok, emlősök között nálunk a vaddisznónak alig van ellensége. Egyedül a róka és vadmacska pusztítja, de csak olyan esetekben, amikor a párnapos malacokat anyjuk elhagyja. Az élelem után kutató koca azonban a vacokban lapuló csíkosokat ritkán hagyja magukra.

A Kárpátokban és annak nyúlványaiban már nagyobb és veszélyesebb ellenségek is veszélyeztetik a vaddisznókat. A farkas, medve és hiúz azok, melyek fel tudják venni velük a küzdelmet. A legveszedelmesebb ellensége a farkas. Kemény télben komoly károkat

okozhat. Olvastam olyan vadász leírását, akinek egy különösen szigorú télen egész disznóállományát — pedig 100 db körüli volt — kiirtották a farkasok. De még a farkas is csak akkor támadja meg a kondát, ha más élelmet nem talál és a szükség ráviszi. Egy romániai vadászismerősöm mesélte, hogy kétszer is talált olyan dögölt farkast, melyet vadkan hasított fel. A hiúz és medve károsítása nem ölt komoly méreteket. Hasonlóan a rókához, csak szórványosan — de kifejlett disznókra is kiterjedően — zsákmányolnak egyetlenegy.

Egyes vadászterületek vaddisznóállományát komoly mértékben károsíthatják a kóbor kutyák. A kár súlyosabb részét nem az állatok megölésével, hanem zaklatásával okozzák. Az olyan erdőterületekben, ahol a kóbor kutyák rendszeresen csatangolnak, a nagyvad beállóhelyeit, valamint éjszakai vonulását megzavarják, ugatva hajtják és nyugtalanítják, nem marad meg sokáig a disznó. Ne kíméljünk sem időt, sem fáradságot a kóbor kutyák kiirtására. Pusztát, csapdát és minden eszközt használjunk fel vadállományunk leggonoszabb és legtöbb kárt okozó ellenségei ellen.

Sokan a vaddisznó legnagyobb ellenségének az embert tartják. Nem hiszem azonban, hogy bármelyik vadásztársam elismerné ezt a vádat. Kétségtelen, vannak olyan embertársaink, akik — eltúlozva kártételét — még írmagját is kiirtanák. Vannak olyan alattomos lopakodók, orvvadászok, akik hurokkal, csapdával törnek életére. Előfordulnak olyan lövöldözők (nem vadászok), akik minden gondolkodás nélkül ellövik a malacait vezető kocát. De mindezek ellenére, a vaddisznóállomány hazánkban nem fogy, hanem szaporodik, és az a tény, hogy szépszámú kondái ma is lakják erdeink sűrűit, elsősorban embereknek köszönhető, azoknak a természetet és állatvilágot szerető embereknek, akik nemcsak meglőni szeretik a vadat, hanem — amikor szükséges — a segítségére is sietnek, és élelemmel, gondozással átsegítik a kritikusan nehéz időszakokon. Az erdészeknek és vadászoknak köszönhető, hogy világhírű nagyvadállományunk — ideértve a vaddisznót is — jelenlegi és jövőbeni léte biztosított.

Az ember nem irtja, hanem célszerűen szabályozza a vadállomány létszámát és életterét, így tehát nem ellensége, hanem gondozója annak.

Nemcsak a házi-, hanem a vadon élő állatok érdekeit is szolgálják az állategészségvédelmi intézkedések. A fertőző betegségek

bejelentési kötelezettsége, az elhullott vad állatorvosi felülvizsgálata és a fogyasztásra kerülő vadhús kötelező minősítettése mind nagyon fontos rendelkezések, melyek nemcsak vadállományunkat, hanem bennünket is védenek. Minden vadásztársaságnak nagyon ajánlatos ezen óvintézkedések betartása, sőt helyes, ha minden gyanús, sánta, betegen elejtett vadat megmutatnak az állatorvosnak, mert számos nagyobb veszedelmet előzhetünk meg. A betegségek gyógyítására így sincs módunk. Kövessünk el tehát mindent a megelőzés érdekében, mely teendőket az állategészségvédelmi intézkedések foglalnak össze.

Fogságban tartás

Többször előfordul, hogy a február végi hajtásban egyedül jövő vaddisznót lő egyik vadásztársunk, és közelebről megvizsgálva látjuk, hogy pár napja lemalacozott koca fekszik előttünk. Mentsük ami menthető jeligével gyorsan visszanyomozunk a menekülő csapáján, és meg is találjuk az alig párnapos malacokat. Aranyos jószágok, mindenki becézgeti, simogatja a kis didergő árvékat, és mindenki akar belőlük egyet. És akkor megszólal egy böles: „Azután vigyázatok ám a tejjel, mert a tehéntej igen erős nekik, csak hígítva adjátok.” Bár mindenki betartja a jótanácsot, a malacok pár nap múlva elpusztulnak. A mi böles barátunk éppen fordítva beszélt. A vaddisznóanya teje 7—9%-os zsírtartalmú, míg a tehéntej átlagosan csak 4%-os. Mitől hízzon, gyarapodjon hát szegény malackánk, ha ezt a részére amúgy is híg tejet még felére vizezzük. Ezért tápszerekkel dúsított tehéntejjel, de még jobb a zsírdúsabb kecsketejjel felnevelni befogott árvéinkat.

A vaddisznó malaca az evésre hamarosan rászoktatható. Főtt törtburgonya, árpadara és tápszer (búzaliszt, szén) -keverékkel, zöld legelő biztosításával szépen fejlődik.

A fiatalon befogott és felnevelt malacok nagyon megszelídülnek. Gazdájukhoz hűségesek, kutyamódra követik. Ismertem olyan egyéves kancsit, mely bejárt a konyhába, és ha ételét nem kapta meg a megszokott időben, akkor erős méltatlankodással rőfögve követte a háziasszonyát, és orrával bökölte a lábát.

A fogságban tartott disznó bizonyítja fajtája okosságát. Pontosan megtanulja a házirendet, szobatisztaságot, emberismeretet. Ősz-

szebarátkozik a többi háziállattal. A szelídített vad hűtlensége vagy inkább szabadság iránti vágya, a párzási időben támad fel. Novemberben ideges lesz, keres, kutat, míg végül eltűnik, esetleg 1—2 hét múlva visszajön, de lehet, hogy soha többé nem tér vissza. Sajnálatos az, hogy a megszelídített vad visszavezetése a természetbe és újbóli elvadítása ritkán sikerül. Rendszerint bizalmának válik áldozatává. Az ilyen vad veszít ösztöneinek élességéből és óvatosságából. Az erdőben járó emberek sokfélék, és mindig akad közöttük, aki hajlamos az ingyen hússzerzésre. A félvad állatokat legtöbbször fejszével ütik agyon.

A fogságban felnevelt vaddisznó hizlalása teljesen reménytelen vállalkozás. Még a félvérek sem alkalmasak erre. Többször előfordult, hogy erdészeink kocáját vadkan bűgta be. A malacok jellegzetesen hosszúfejű, magaslábú, csapottfarú alakukkal és durva szőrzetükkel elárulták vaddisznó-származásukat.

Egy ízben Szakony Pista bátyánkat örvendeztette meg kocája 7 darab vadmalaccal. No majd túladok én rajtuk, mondta a furfangos öreg. Jött a disznókereskedő, mindenki ismerte, mert rendszeresen járta a vidéket, és az erdészek meg különösen, mert azoknál mindig volt valami üzlet. Pista bácsi igen nagy tisztelettel invitálta a kupecet, jóféle edericsi nohabor is került az asztalra, hogy jobban menjen az alku. Iddogálás közben megegyeztek úgy körülbelül és elindultak szemrevételezni a portékát. A kereskedő nézte-nézte a nem éppen turcsiorrú süldőket, de hát nem akarva egyből lemocskolni az árut, inkább kinyitotta a kifutó ajtaját, hogy megtapogassa a hátukat. A süldők mint a villám berohantak az ólba. A pocakos kupec meg utánuk. Hogy azután ott bent hogyan és mi történt, azt nem tudja senki, mert Pista bácsi is csak azt vette észre, hogy egy süldő a kerítésen keresztül nekiugrott és fellökte. Mire felkászálódott, az ólban csak a kupec volt, nem éppen rózsás kedvvel dicsérve az agárforma és már messze futó süldőket. Persze az üzletből nem lett semmi. Pista bácsi kénytelen volt így soványan levágni süldőit, de legalább lett sok kolbásza és füstölt oldalasa. Hát ilyenek a félvér disznók.

Magyarországon 1945-ig létezett egy érdekes vaddisznótenyésztési forma, mely olyan átmenetféle a házidisznó-tartás és vaddisznó-nevelés között. Egy erdészeti üzemtervben, mely a húszas években készült és a Sümeg melletti veszprémi püspökség tulajdonát képező gondnokság gazdálkodását szabályozta, olvasható a következő:

„A vadászat az egész erdőgondnokság területén gyakorolható. A „C” (Sarvaly) gazdaosztályban azonban a még 1825-ben Makkay püspök által létesített, s azóta állandóan tenyésztett vadsertéskonda számára legelőül írtak elő megfelelő erdőrészeket, 20 éves elő- és 30 éves utótilalommal. Ezen párját ritkító és érdekes vadtenyésztési módot már csupán százados múltjára való tekintettel is feltétlenül fenn kell tartani a jövőben, annál inkább, mert a korlátozott számban tartott vadsertésállomány egyáltalán nem jelenthet veszedelmet az erdő számára, sőt mivel egyedül ezen gazdasági osztályban lehet elsősorban szó természetes felújításról, a talaj megfogadó képességét csak jótékonyan befolyásolhatja azon körülmény, ha bő magtermés idején a talajt túsáikkal meglazítják.”

Hogyan is keletkezett ez a párját ritkító vadtenyésztési mód, és mi volt a lényege? Erre kaptam igen értékes felvilágosítást Horváth Ferenc erdőművelési műszaki vezetőtől, akinek édesapja a kondát, mint erdőőr, közel 20 évig kezelte, és akinek serdülő fiúként ugyancsak sok személyes élménye és tapasztalata volt a konda életéről.

A konda keletkezéséről meglehetősen bizonytalan adatok maradtak ránk. A legelfogadhatóbb forrás szerint 1825-ben több vadmalacot befogtak, melyeket az akkori sarvalyi erdőész, vadszerető jó vadász, saját disznaival együtt nevelgetett. Makkay veszprémi püspök tudomást szerzett a kis árvákról és elrendelte részükre egy karám és egy akol építését. A püspök utasítása már akkor a vadmalacok felneveléséről és elszaporításáról szólt. A létszám évről évre növekedett, az aklot bővíteni kellett. A kondává szaporodott vaddisznók zárt tartása természetesen sok pénzbe került, ezért áttértek a legeltetésre. A konda mellé kanászt fogadtak, aki naponta végigjárt a disznókkal egy nagy darab erdőt.

A létszám az 1880-as, 90-es években 300 db körül mozgott. A századforduló évében erős pestisjárvány pusztított az állományban, melynek létszáma akkor 30 db-ra csökkent. Többször tizedelte meg a járvány a sarvalyi kondát, de felszaporítása mégis sikerült. Az 1930-as években 120 db körüli állandó létszámot tartottak fenn, melyet egészen 1945-ig gondoztak.

Az állandóan fogságban tartott vad a mesterséges táplálás, gondozás következtében megszeliődött. A mesterséges takarmány állandó biztosítása — a bizonytalan természetes takarmánnyal szemben — az akolhoz kötötte a disznókat.

Az ember állandó jelenléte, és a nemes takarmány levetkőztette a disznók vadságát. Bizonyos jellegek azonban megmaradtak. Így pl. párzás idején szívesen vették fel a kapcsolatot az erdei vadkanokkal. Ellés idején némelyik koca megkísérelte az erdőn-fiadzást, ezért pásztora elől megszökött. Az egészen gyenge, 1—10 napos malacok rendkívül vadak voltak.

Az esetleg elhullott vadat vagy egyéb elhullott állat tetemét előszeretettel tépték szét és fogyasztották el. Az idősebb példányok egyedül vagy a fiatalabbak kondában nem riadtak meg a kutyától, sőt, nem egy bizalmas, de idegen kutya esett áldozatul a disznóknak. Végül az a tény is vadságukat bizonyítja, hogy a legjobb takarmányozás mellett sem lehetett zsírtermelésre alkalmas egyedeket kihízlalni.

A disznók természetes jellegének megtartása, valamint egészségügyi érdekek szem előtt tartása végett a bűgátás a vadonélő kanokkal történt. A szaporítás biztosítására a kondában mindig volt — a kocák létszámától függően 2—4 kan. Ezeket a bűgás idejére lezárva, kutricákban tartották. Abban az esetben, ha vadonélő vadkanok kint nem voltak, vagy az erdei disznók között betegség pusztított, a pároztatás a tenyésztett kanokkal történt. Utóbűgás esetén is a konda tagjai kerültek a bűgó kocákhoz.

A bűgás időpontja, időtartama, a vemhesség ideje, megegyezett az erdei vaddisznókéval. Kora őszi bűgás éppúgy előfordult, mint késő télvégi, sőt, nyáron át is voltak bűgó kocák. Az elvetélés éppoly gyakori volt, mint a házidisznónál.

Hogy a kocák szabadonélő vadkanokkal párosodjanak, a java bűgás idején kihajtották azokat nappalra és éjszakára olyan területre, ahol vadon élő vaddisznók tartózkodtak. 2—3 napon belül, néha már nappal is, de éjszakára feltétlen keveredett kan a kocák közé, és a párzást 4—8 nap leforgása alatt elvégezték. Ez idő alatt a pásztor kutyáival — esetleg mellé rendelt segítséggel — éjjelnappal kint tartotta a kondát. A konda tagjai egymástól sohasem váltak el, és a pásztor időközönként hol itt, hol ott összetalálkozott velük, így hollétüket pontosan tudta. A bűgás befejeztével a kan elhagyta a kondát, visszatért rejtekébe.

Ellés idején a kocák rendszerint az erdő valamelyik fiatalosába vagy sűrűjébe szöktek. A pásztor leggyakrabban csak este vette észre, mikor a létszámot ellenőrizte. A leellett koca megkeresése csak erre a célra alkalmas pulival volt megoldható, mely 10—15

órák nyomra akadva is felkereste vackában a kocát, ahonnan a disznót néha csak küzdelemmel lehetett elzavarni. Malacait zsákba rakva hazaszállították, a koca pedig morogva, fújva sétált a zsákok eipelő után, vagy legfeljebb néhány óra múlva hazament a nyomon az akolba, ahol egyik kutricában rátalált a friss alomba bújt családra.

A disznók nappal egész éven át az erdőt járták, a pásztor és hű segítői, a pásztorokutyák felügyelete mellett. Valamennyi erdei magféle kedves takarmányuk volt. Az időszakosan előforduló erdei termékeket, gombát vagy gyümölcsöt is ették. Szerették a zsenge füvet, és egyes évelők gyökerét (saspáfrány, feketeszeder). Az üde, bőséges humusszal rendelkező erdőben férget kerestek, turkáltak. Mivel mozgási lehetőségük korlátozott volt, feltétlenül megkívánták a mesterséges táplálást is, melyet egész éven át kaptak. Csöves kukoricával, csöveskukoricadarával, burgonyával, takarmányrépával, esetenként kevés korpával, zabbal, árpával etették őket. Sőt rendszeresen keverték a takarmány közé. A takarmányozás mennyisége, fajtájának megválasztása az évszaktól, a malacok számától, korától függött. Napi adagként általában keveset, csak 0,5–1,0 kg tengeridarát, 3–5 kg takarmányrépát vagy 1,0 kg burgonyát kaptak.

A konda 1930 előtt a Veszprémi Püspöki Uradalom mezőgazdaságának, később az Uradalmi Erdőgazdálkodás kezelésébe tartozott. A gondozást erdőőr felügyelete mellett egy pásztor látta el. Időszakonként kiségitőt is alkalmaztak, 2–3 hetes időtartamra, bűgás, ellés, alomtakarítás idején. Az almot erdei lombalommal biztosították, az évi szükséglet általában 8–10 szekérrakomány volt. Az almozást csak télen használták.

A pásztor a kondát egész éven át az arra a célra kijelölt erdőrészekben legeltette. Tavasztól ősziig napi 15 órát, télen átlagosan 5 órát jártatta a disznókat. A kondát reggel kihajtás előtt és este behajtás után etették, majd az akolba zárták. Az akol naponkénti takarítására csak télen volt szükség. Tavasztól ősziig három nagytakarítást végeztek a karámban és az akolban. Az istálló mögött kőalappal kiképzett etetőteret építettek, melyben faragott vályúkban adagolták a takarmányt. A tér naponkénti tisztántartásáról ugyancsak a pásztor gondoskodott.

A pásztor szerződtetése és fizetése az erdőőr feladata volt. Ezért az erdőőr másfél komenciót kapott.

A kocánkénti szaporulat átlagosan 6 darab malac volt, melyeknek csak egyharmad része érte meg a serdülőkort. Néhány pecsenyemalac bekerült a püspökség konyhájára, a többi különféle betegségekben hullott el. A kanmalacokat kb. 5—8 hónapos korukban állatorvossal kiheréltették, csupán 1—2 db-ot hagytak meg apaállatnak. Az ártányokat 2—3 éves korukban a püspöki palota konyhája részére lőtték le. A disznó szőrét helyben tüzes vassal égették, később szalmával perzselték és a disznót kizsigerelve szállították el. A felesszámú kocákat és kanokat külföldi vagy hazai vendégekkel lövették le. Osztrákok, németek, franciák jöttek a sok disznó hírére Sarvalyba, ahol rövid idő alatt biztos volt a zsákmány.

A sarvalyi kondára vadásztatni — főleg idegenek részére — nagy gyakorlatot, helyismeretet és körültekintést kívánt. Vigyázni kellett a vadászvendég illúziójára, még akkor is, ha sejtette, hogy itt holmi félvad disznókról van szó. A vadászatot teljesen vadásziás élmények között rendezték. Általában nappali és esti cserkészeten lövették a kanokat. A kanász az előre megbeszélt erdőrészletbe hajtotta ki a kondát. A disznóknak megrögzött szokásukká vált, hogy ha megszöktek a kondától, akkor a legrövidebb úton az akolhoz futottak, mert az ottlevő takarmány csalogatta őket.

A kíséző erdész a kanással előre megbeszélte az időpontot, amikor az kiugratta a kondából a kiszemelt darabot, a pulik jól megkergették, és szegény mit sem sejtő állat vígan kocogott hazafelé az ismerős váltón. A vadászvendéget kísézője nagy óvatosan vezette, a cserkészösvényen meg-megállva, hallgatózva haladtak. A kíséző csak arra vigyázott, hogy a megbeszélt időpontban érjen arra a helyre, ahol a cserkészút keresztezi a váltót. 5—10 perces biztonsággal érkezett a kan vagy koca, és ha a vadász lőni is tudott, úgy máris gratulálhattak a zsákmányhoz. Hibázáskor nem történt semmi baj, de sebzéskor kissé kényes helyzetek adódtak, különösen akkor, ha a vendég a jól látható vérnymot követni kívánta. A kíséző mindent elkövetett a nyomkövetés elodázása érdekében. Szerencsére azok a vadászok, akik az ilyen kétes élvezetet nyújtó vadászbátort vállalták, nem nagyon lelkesedtek a sebzett disznó követéséért. Mindig megelégedtek a sebzés megállapításával. Azután szépen hazakocsikáltak a vendéglátóhoz, a kíséző pedig 2 óra múlva hozta a zsákmányt. Ez volt az általános, de persze számtalan ettől eltérő eset is előfordult, amikor csak a kíséző találékonysága segített. A külföldiek pedig jöttek, mert gyorsan és biztosan hozzá-

jutottak vadkanjukhoz, melynek agyari szépen felmontírozva, a dolgozószoba falát díszítették, és a kan elejtése minden kupica konyak után nagyobb hőstetté magasztosult.

Az állomány fenntartási költsége és a kilövés értékesítési bevétele, ha nem volt elhullás, kiegyenlítették egymást.

A konda 1945 áprilisában pusztult ki a háború és az átvonuló front következtében. Nagy részüket lelőtték, kis részük elszéledt, és beolvadt vadonélő testvéreik közé. A jelenlegi sarvalyi vaddisznóállomány semmiben sem tér el a környéken találhatóktól. Károsításuk a szokásos. Felszedik a makkot, kitérjék a természetes újak csemetéit. Egészségi állapotuk jó. Szaporodásuk, méretük normális, de testsúlyuk általában kicsi. Kétféle színű disznó fordul elő. Egy koromfekete és egy szürkés árnyalatú. Minden évben őhető 1–2 db fehérfoltos példány is. Ezek elsősorban a szelídített konda beltenyésztettségének maradványai.

A vaddisznó vadászata

Egyetlen nagyvadunk vadászata se olyan sokszínű és érdekes, mint a vaddisznóé. Dúvad lévén, az év bármelyik szakában, egyéni és társas vadászaton lőhető, majdnem az összes vadászati módok alkalmazhatók elejtésére, és vadászatakor egy kis veszély is lehetséges, ezért elejtése különösen izgató.

Az igazi vadászok annak ellenére, hogy tilalmi idő nincs a lelövésre, mégsem lövik mindenkor, mert van egy-két íratlan szabály, melyek betartása illendő, sőt, kötelező. Ilyen például az is, hogy kocát mindaddig nem lövünk, amíg a malacok az anyjuktól függetlenül meg nem élhetnek. A nagyon szigorú, ínséges télben leromlott, deszkasovány disznó elejtése sem vadászias, viszont enyhe tél után a véletlen találkozás egy konda süldővel vagy egy jóagyarú kannal igen kellemes meglepetés.

Milyen jó is az enyhe kora tavaszi délutánban előhozni a puskát, kikeresni a tavalyról maradt 12-es söréttel töltött patronokat, azokból hetet zsebrevágni, nem ötöt vagy nyolcat, hanem pont hetet, mert ez a kabalaszám, és minden vadász egy kicsit babonás is, majd elindulni szalonkahúzásra a jó öreg Treffel.

Elindulunk, ballagunk az úton, élvezzük a földszagú szellőt. A levegőnek életszaga van. A madarak szerelemittasan, szinte mértéktelenül fújják nászindulójukat. Közben megállunk egy-egy szuszszantásra. Az erdő még mozdulatlan, de a rügyek feszülése már mutatja az induló életet. Kuttyánk is leül mellénk, figyelve a rágyújtás megszokott mozdulatait. De mielőtt felvillanna a tűz, balról halk moccanás, azután egy-két ág súrlódása, és az úton, tőlünk 30 lépésre ott áll az a bizonyos kan, melyet a télen kétszer is elhibáztunk. Mi is állunk a 12-es söréttel töltött puskával, és halkan mormoljuk a magunk dicsőségét nem éppen emelő, sőt nyomdafestéket is nehezen elviselő megjegyzéseket.

Mindig vigyünk ezért magunkkal golyót, vagy vegyescsőví pus-

kát használjunk. Vigyázzunk azonban a könnyelmű lövésekkel, mert ilyenkor a vemhes kocák már egyedül járnak, vagy kis csíkos malacokkal és könnyen lőhetünk erősen hasas kocát kan helyett. (A malacos kocát azt hiszem felesleges tilalmi idővel védeni, aki arra lőne, az nem vadász, de nem is ember.)

Februártól őszig tervszerű hajtóvadászatot nem tartunk. Tavasszal az erdő tele van kicsinyekkel, bölcsődében, óvodában érezhetjük magunkat. De a vaddisznó még ilyenkor is vadászható, mert semmi kárt nem teszünk azzal, ha egy hajnali cserkészeten, amikor a ragadozóirtás a célunk, az őszi vetésben vagy frissen vetett kukorica-, esetleg burgonyaföldön turkáló kondából kilövünk egy süldőt.

Mikorra a kalászosok szárba futnak, a vad teljesen kiheveri a téli ínséget. A sok zöldtől gömbölyűre hízik, most már elkezdhetjük a rendszeres vadászatot. A kilövést a vadkár helye és mértéke, valamint az állomány nagysága határozza meg.

A nyári vaddisznócserkészetek sok szép és kellemes vadászemléket adhatnak. Természetesen az egész időszakban kímélnünk kell a malacos kocákat, ami nem mindig egyszerű feladat. A vetések már magasak, az erdei tisztásokat is magas fű fedi, bennük a malacok eltűnnek. Erdőben, a váltókon a koca sokszor jócskán megelőzi malacait, ezért sokszor el kell mulasztanunk a jó lehetőséget, mert nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy az előttünk mozgó sörtés hát kan vagy koca tulajdona-e. Semmi esetre se lőjük addig — még az egyedül vonuló nagy disznóra sem —, amíg biztosan meg nem állapítjuk nemét. Ez persze nehéz, és igen nagy türelemjáték.

Többször előfordul, hogy a malacos kocák összeállnak, és az erdőből közösen váltanak ki. A kocák jönnek elől, utánuk fut a malacsereg. Legbiztonságosabb, ha ebben az időszakban csak a süldőket lőjük, így alig érhet bennünket kellemetlen meglepetés.

A nyárvégi és őszi disznóvadászat már korlátozásmentes lehet ott, ahol a disznóállomány megfelelő. Ebben az időszakban legnagyobb a mezőgazdasági károsítás is. Igyekezzünk a károsított területekre kiváltó kondákat cserkészve és lesen visszaszorítani az erdőbe.

Később megjönnek a tél hírnökei, a hideg északi szelek leseprik az utolsó kapaszkodó sárga leveleket is. Novemberben kezdődik az igazi vaddisznószezon, az őszi és téli hajtások időszaka. A fehér hóban törtető loboncos fekete vadkan a valódi csemege minden

vadász részére. A vadász novemberi éjszakákon még álmában is kanokkal hadakozik (különösen, ha töltöttkáposztát vacsorázott). Az álombeli vadkant egy gyönyörű vállaplövéssel felgurítja. De még az álomban is előfordul, hogy nem sül el a puska, és a kan jön... jön...

Egy azóta elhunyt kedves öreg vadással is így történt: álmában ő is nagyot rúgott az agyarsattogtató kan felé, el is találta, de a következő pillanatban az mégis elkapta a karját és cibálta, rángatta. Felébredve látta, hogy felesége rettentően háborogva rázza és szidja:

— De Egyed, Te álmodban mással verekszel és engem rúgdalsz? Az öreg csendes morgással csak ennyit mondott:

— Így is jó!

Persze ezekután sose volt náluk vacsorára töltöttkáposzta, és megszűntek az izgalmas vaddisznóálmok. Öreg barátunk is elszállt azóta, elvitte magával sok érdekes, szép élményét. Nekünk viszont itt maradt a valóság, az igazi vadkan, az igazi vadászat.

Nézzük meg azokat a vadászati módokat, melyeket a vaddisznó elejtésére használnak.

Cserkészés

A késő tavaszi, nyári és kora őszi vadászati módok legfontosabbja a cserkészés. Vaddisznóra azonban csak szükségből cserkészünk. Az egyik legnehezebb, de egyben legvadásziasabb mód, melynél a siker elsősorban a vadász ügyességétől függ. Ezen ősi vadászati forma az ember minden adottságát igénybeveszi, és szembeállítja az értelem és ész fegyvereit a vad igen finom érzékszerveivel. A vaddisznó elsősorban nagyszerű szaglásával, másodsorban hallásával és csak harmadsorban látásával védekezik, ezért cserkészéskor legjobban a széljárásra ügyeljünk. Csak széllel szemben vagy oldal-széllel érhetünk el eredményt. Az erdőben soha nincs teljes szélcsend. A levegő enyhe mozgására mindig számítanunk kell. Dombos, hegyes terepen a légáramlás igen változó. Sokszor megrétfálja a kellő helyismerettel nem rendelkező vadászt.

Másik alapvető kellék a sikeres cserkészéshez a nesztelen járás. Minél hangtalanabban járunk, annál biztosabb, hogy a vad nem veszi észre közeledésünket. Lehetőleg olyan ruhában cserkészünk,

mely a környezetnek jól alkalmazkodik. Lényeges továbbá a mindenre kiterjedő figyelem, a tökéletes látás és hallás. Haladásunk már kevésbé óvatos is lehet.

Mozgásban levő disznókat ritkán érhetünk el, ha közben nem turkálnak. Rendszerint sietősen haladnak, csak rövid időre állnak meg, azután ügetve folytatják útjukat. Az erdőben mozgó nagyobb kondák elég hangosak. Sokszor már messziről hallható a malacok visítása, a kocák röffentése, a süldők verekedése, fújása, zörgése, ropogása, ezekre a hangokra is rácserkészhetünk. Ha ismerjük a váltókat, úgy a hangok által elárult konda útját elválni, ill. azt megközelíteni már egyszerűbb feladat.

A cserkésző vadásznak sokszor segítséget adnak az erdő szárnyas és négy lábú lakói. Ez a segítség azonban kétélű, mert a szarka csörgése, a szajkó kiabálása és a rigó riadozása nemcsak a vad közeledésére figyelmezteti a vadászt, hanem a vadász jelenlétére is figyelmezteti a vadat. Ugyanígy vagyunk az őzriasztással. A kondát váltóján sokszor jelzik riasztással az őzek, melyből a vadász következtethet a disznók vonulására, de milyen kellemetlen a csendben lopakodó puskásnak, amikor a némaságban felharsan az őz bak böffenő riasztása és ebből a disznók is következtetnek ám.

Nappali cserkészés Az eredményes nappali cserkészés időszaka, mivel a disznó kimondottan éjszakai állat, csak a kora hajnali és késő délutáni órák, az úgynevezett szürke órák. Az esti órák azonban csak ott járnak eredménnyel, ahol a disznóállomány nem zaklatott. A nyáresti cserkészetek során rendszerint egy őz bak elejtése a cél, de ezzel igen alkalmasan össze lehet kapcsolni a disznós helyek és váltók felkeresését. Ahol a disznót sokan zavarják, este csak zörgését, mozgását hallhatjuk a sűrűben, mire nyíltabb területre kivált, a teljes sötétség miatt nem jutunk lövéshez.

Az esti cserkészet hátránya továbbá, hogy még a legjobb lövést is sokszor követő utánkeresést (ha nem tűzben marad a vad) csak másnap reggel végezhetjük el, és az egész éjszaka zsigerral fekvő disznó rendszerint megromlik. Ezért este csak akkor lőjük, ha a világosság elegendő a biztos célzáshoz, és még van legalább 10 percünk az utánkeresésre. Ha az elejtettet csak reggel találjuk meg — ami a legjobb vadással is előfordulhat —, akkor azonnal zsigel-

reljük ki, vizsgáljuk meg alaposan a húst, hogy nem romlott-e meg, ha élvezhető, sürgősen használjuk fel.

A disznó, kiváló hallása ellenére, a zajok iránt nem túl érzékeny, mert maga is hangos. A cserkésző vadász mégis a legóvatosabban, csendben mozogjon, mert az erdőben más vaddal is találkozhat, és azokat elugratva, a disznókat is elijeszti. Ha pl. egy vadföldön a szarvasok legelik a lucernát, a kukoricát pedig a disznók törik és a vadföld megközelítése közben a szarvasok a vadászt észrevéve elugranak, akkor a vaddisznók, bár semmit sem észleltek, mégis beváltak a biztonságos sűrűbe.

Fiatalosokon áthaladó úton vagy cserkészúton sokszor kerülhetünk a disznók közelébe, mikor a konda vackából kelve az esti kirándulásra készül. Ilyenkor teljes csendben és mozdulatlanul várjuk kiváltásukat, mert egy hirtelen mozdulat vagy gally recsenése elugrathatja őket. Váltójuk felé fújó, rossz légáramlás esetén kerüljünk szél alá. Ha ez nem lehetséges, legtanácsosabb a gyors visszahúzódás és próbáljunk más irányból a konda közelébe férkőzni.

Jó széllel és jó háttérrel még nyílt területen is megközelíthetjük őket. Lassú, óvatos és zajtalan mozgással 100 m-ig közelükbe cserkészhetünk.

Óvatosság tekintetében legelővigyázatosabb az öreg, egyedül járó kan. Nem marad messze tőle a malacait vezető koca sem.

Hogy a disznó mennyire rosszul érzékeli a látottakat, jól bizonyítja a következő gyermekkori élményem.

Édesapámmal egy kellemesen meleg júniusi este, alig naplemente után, hazafelé sétáltunk. Utunk cserkészúton vezetett, mely a szálas szélén futó nyiladékon haladt. A nyiladék túlsó oldalán jó vadkamrának ismert sűrű fiatalos húzódott. Édesapám fehér vászonruhájában, vállán 9,5 mm-es Schönauer-ével gondolataiba mélyedve előttem ballagott. Hirtelen zörgést hallottunk a sűrűből, rőfögés, malacvisítás jelezte a disznók közeledését. Elhelyezkedésre már nem volt idő. Édesapám egy ott álló, 20 cm-nél nem vastagabb gyertyánfa mellé lépett, és szemével maga mögé parancsolt. Alig léptem oda, máris kibújt a nyiladékra a koca, és mögötte 6 csikos malaca. Az anya tőlünk 30 m-re megállt, szimatolt, és me-reven bámulta a neki szokatlan fehér valamit, de mivel nem mozdultunk, megnyugodott, s továbbindult. Átváltott a nyiladékon, be a szállásba. Amikor rátért a cserkészútra, melyen az előbb elha-

ladtunk, nagyot fújva megtorpant, és gyors futással visszamene-
kült a sűrűbe. A mozdulatlan fehér alaktól nem ijedt meg, de a
friss emberszag azonnali menekülésre készítette.

Nyári cserkészés Nyáron, amikor a mezőgazdasági termények már
érnek, az erdőszegélyeken nem sok eredményre
számíthatunk. A növényzet magas, a disznók alig látszanak. Este
későn, teljes besötétedés után, hajnalban korán, még pirkadat előtt
váltak ki a mezőre, ill. vissza be az erdőbe. A cserkészés nappali
tartózkodási helyük közelében a legeredményesebb. Néha a magas
mezőgazdasági terményekben nappalra is kintmaradnak. Vadá-
szatilag ezt a lehetőséget sajnos csak véletlen folytán használhat-
juk ki.

Összel, ha az erdőben bőséges a termés, a hulló makk — legked-
vesebb csemegéjük — a termő állományokba csalogatja a disznókat.
A szálasokban már nagyobb eredménnyel cserkészhetünk. A makk-
ra korábban váltanak ki, hangos viselkedésük és a jobb látási vi-
szonyok is lényegesen emelik a vadász esélyeit. Ha lőtávolságon
belül látjuk meg a kondát, úgy hamar válasszuk ki a megfelelő da-
rabot, és ne késlekedjünk a lövéssel, mert rossz szokásuk, hogy min-
den különösebb ok nélkül is megugranak és a sűrűbe bújnak. Őt,
tíz perc után újra kiválthatnak, és ha jó helyen állunk, ismét lövés-
hez juthatunk. Ha az elugrást valami gyanús jelenség váltotta ki,
akkor rendszerint hiába várjuk visszatérésüket. De még ilyenkor
is becsaphatjuk óvatosságukat.

Néhány évvel ezelőtt a börevári erdő cserkészútjain ballagtam.
Kissé figyelmetlenül, kissé elgondolkozva, minden fordulónál vis-
szaemlékezve valami szépre. Itt láttam a bögés elején azt a lombár-
agancsú nagy bikát. Vajon merre pihenheti a „farsang” fáradal-
mait? Itt meg majdnem fellökött az a fiatal tizennégyes, amikor
az öregúr megkergette. Szegény öregúr, nem hallhatom többet rö-
vid böffentő bögését, nem kerget már semmit és senkit, mert itt
esett össze, még halálában is fenségesen. Ez után a kanyar után,
a gerinctől jobbra ugrott el az a jó kan, egy ilyen esti cserkésze-
ten. Hát menjünk csak egy kicsit óvatosabban. Hirtelen nagy zör-
gés hallatszik. Megtorpanok. Balról 5 tavalyi südő villan, amint a
somos aljnövényzet-foltba befutnak. Elugrásukat néma csend kö-
veti. Hát ezt jól elszúrta! A disznók a somosban csendesen állnak
és fülelnek. Leguggolok az útra, egy ágasbogas molyhos tölgy taka-

rásába és várok. Szelem jó, a nap alighogy elbújt, tehát még világos van. Ha mozdulnak, a cserkészúton eléjük vághatok. Zörgésüket biztos meghallom. Tíz perc némaság után halk szöszmötölés, recsen egy ág, és mintha közeledne a zaj. Hosszas, feszült várakozás után a somosban fekete árnyék surranását látom meg. Lassan jön kifelé, kissé beljebb az előbbi beugrásnál. A puskát kibiztosítom, egészen óvatosan felállok. Már három fekete árny mozog. Az első a somos szélén áll mozdulatlanul. Végre a harmadik megúnja a bújócskát, és kiügetve a sűrűből, tőlem 50 lépésre túrni kezd. Lassan emelem a Mausert és amikor a süldő keresztbe fordul, lapockán lövöm. Tűzben rogy. Társai visszaugranak a sűrűbe, és onnan csak akkor rohannak el, amikor a meglőtthöz sietve a bokrok mellé érek.

Nem szeretem a villámsújtottként összeeső vadat. Már többször becsapódtam velük. Ezért ha látom az elejtettet, akkor újratöltött puskával azonnal megközelítem, egyrészt így meg tudom nézni a lövés helyét, másrészt az esetleg felugrótól közelebről, biztosabban leteríthetem.

Hogy miért tértek ezek a disznók vissza? Csak annak a következménye lehet, hogy elugráskor zörejrt ugyan hallottak, de nem láttak meg.

A somosban szimatot nem kaptak, gyanús hangokat sem hallottak. Bevárták a náluk szokásos biztonsági időt, és újból kiváltottak csemegézni.

Az esti cserkészésnél lényegesen jobb a hajnali. A rövid nyári éjszakákban a vad sokszor megkésik, nem tud eleget enni, ezért az erdőbe már teljes világossággal tér vissza. Legtöbbször július második és augusztus első felében találkozunk ilyen megkésettekkel. A kései kiváltás és a rövid ideig tartó sötétség alig enged időt arra, hogy a dúsán terített asztal csemegéiben válogassanak és jóllakjanak. Ha kint megkésnek, gyors ügetéssel, meneküléshez hasonló futással sietnek az erdőbe, ahol már lelassítják tempójukat, és keresgélve, turkálva haladnak nappali búvóhelyük felé. Az erdei váltókon még napfelkelte után is összetalálkozhatunk velük, csak sajnos a randevú legtöbbször a gombaszédőknek, és nem a vadászoknak sikerül. Beállósűrűjűkben, lefekvés előtt rövid ideig még mozogódnak. Persze az óvatos, egyedül járó kanoknál az ilyen duhajkodás és késői kimaradás nagyon ritkán fordul elő, de ha mégis meggesik, akkor trappban futnak rejtekhelyükig. A távolról meg-

pillantott, elkésetten beváltó disznó követése teljesen céltalan, mert már régen vackában pihen, mire mi a dombtetőre felfújtatunk.

A nyári szárazságban cserkészni alig lehet. A föld kopog, a legvékonyabb fűszál is kellemetlenül zörög. A csendes járás lehetetlen. Legokosabb ilyen nagy szárazságban a dagonyák felkeresése. A nyári kánikulában, még ha 1—2 napig borult, esős is az időjárás, szívesen dagonyáznak. A záporok meg egyenesen előnyösek a vadásznak, mert a vad felfrissül, mozgékonyabb lesz, és este korábban kivált. Borús napokon hátrányos ugyan a korai besötétedés, ezért a cserkészési idő is megrövidül, de egyenlítsük ki a kiesést korábbi indulással, mert a disznó is ezt teszi.

A hideget és erős szelet utálják a disznók, alig és csak nagyon későn mozognak. Hosszabb ideig tartó esős időszak természetesen a disznókat is, hasonlóan a többi vadhoz, sőt a vadászhoz is, lehangolja. Ha mégis lövéshez jutunk, akkor csak teljes biztonsággal húzzuk el a ravaszt, mert az utánkeresés a vizes, latyakos erdőben igen fárasztó, sőt egészségtelen feladat. Rendszerint sikertelen, mert a nyom és a vér hamar eltűnik és csak egy nagy nátha marad.

Több eredményre számíthatunk a bűgási időszakban, novemberben és decemberben. A kanok bűgáskor idegesek. Fényes nappal is mozognak, főleg a sűrűben. Egyik sűrűből a másikba váltva keresik a szerelmes kocákat. Űgyesen cserkészve az utakon vagy nyiladékokon még nappal is lövéshez juthatunk.

Gondoljunk azonban arra, hogy túlzott zaklatással, amit a beállólóhelyek sokszori körülcserkészésével okozunk, nem veszélyeztetjük-e a hajtások sikerét.

A vaddisznó nappali cserkészése kellemes szórakozás, de nem a leghasználatosabb és eredményesebb módja vadászatának. Amennyire legjobb és legszebb az őzbaknál vagy szarvasbikánál a cserkészés és cserkészve elejtés, annyira nem alkalmas a vaddisznóra, ezért lehetőleg kapcsoljuk össze valamelyik más vad cserkészésével, és akkor jól szórakozhatunk.

Éjszakai cserkészés Éjszakai cserkészésre az év két legszélsőségebb időjárási időszaka alkalmas. Nyáron a nagy kánikulák, télen az erős hidegek heteiben. Mindkét esetben alapfeltétel a felhőmentes, csillagos égbolt és telihold. A vaddisznó éjszakai cserkészésére legmegfelelőbbek mezőgazdasági területek az erdők szegélye. Erdőben, bármilyen világos is az éjszaka, a fák

és a bokrok árnyéka még a nagyobb tisztások és nyíladékok látásviszonyait is annyira lerontja, hogy egész kivételes szerencse kell a biztos lövéshez.

Éjszakai vadászathoz természetesen csak fényerős távcsővel felszerelt golyóspuskát használhatunk. A távcső nélkül odagondolt golyólövések igen kis százaléka jár eredménnyel, ezért igazi vadász ilyennel nem kísérletezik.

Fényszórós vadászat Meg kell említenem a fényszórós vadászatot. A lámpát sörétes és golyós fegyverre is felszerelhetjük. (A sörétes puskák használatával és lövedékeivel bővebben később foglalkozom, itt csak a fényszórót ismertetem.)

Az olyan vadász, aki kapásból megfelelően lő, és sörétes puskája jól hordja a golyót, 30—40 m távolsáig eredményesen lőhet disznóra, még éjszaka is. De nézzük meg, hogy nyáron hol vannak olyan látási viszonyok, ahol egyáltalán lövésre gondolhatunk. Erdőben egy-két nagy tisztáson, kaszálón, réten, mezőgazdasági területen az alacsonyszárú növények tábláiban és a tarlókon. A disznó viszont nagyon óvatos állat, ezért éppen ezekre a holdvilágban fürdő, világos helyekre nem vált ki szívesen, igyekszik azokat elkerülni, vagy sötétben áthaladni rajtuk.

Kivel nem fordult elő, hogy éjszakai cserkészeten már félórája lapult a sötét erdőszegélyen szöszmötölő konda mellett és várta a mellette húzódó tarlóra kiváltását, melyen túl a legfinomabb csemege, a tejes kukorica suhogott. De a hold ragyogott, a konda nem indult. Lassan zsebkendőnyi futófelhő vonult át a hold előtt, csökkent a világosság, és a legerősebb sötétségben néhány ágrecsenést, dobogást hallott, és megint elnémult az éjszaka. Öt perc múlva újra minden az ezüstös holdvilágban fénylett, és a vadász bosszúsan hallhatta a kukoricásból a disznók törését. A történetek után kezdődhet előlről a játék: az óvatos becserkészás. De mi hasznunk belőle? Sokszor öt méterre sem vagyunk a csámcsogva faló disznótól, és mégsem lőhetünk, mert nem látunk semmit, legfeljebb néhány árnyaszerű sötétebb foltot, melyek lehetnek töklevelek, fűcsomók, esetleg egy darab a disznóból. Ilyenkor tesz jó szolgálatot a puskára szerelt villasnylámpa.

A lámpát távcsőhöz hasonlóan erősítjük puskánkra, csak kissé magasabban álljon a csőszíntől, hogy alatta zavartalanul átláthas-

sunk, illetve célozhassunk. A fénycsóva világítsa végig a csószínt, a célgömböt és a lövonalat. A lámpa lehet a csó alatt is. Bekapcsolóját az előagy oldalára szereljük, ahol balkezünk hüvelykujjával könnyed nyomással felgyújthatjuk. Erre a célra rugalmas fémlapot használjunk, mely lenyomva érintkezésbe lép az alatta levő és az agyra simuló másik fémlappal, ezáltal záródik az áramkör, lámpánk kigyullad. A fókuszos csólámpák a legmegfelelőbbek, mert alakjuk megközelítően távcsőszerű és kb. 40–50 m-ig elvilágítanak. Ennél messzebb nem is szükséges.

Ha elkészültünk a felszereléssel, még azt is meg kell tanulnunk, hogyan lőjünk. Erdőben vagy mezőn éjszaka, cserkészve közelítünk meg a disznókat olyan közel, amennyire csak elugrásuk veszélye nélkül lehetséges, de legalább 30 m-re. A hangokból, néhány mozdulatból, suhanó árnyékból észlelt disznók közül egyet előre válasszunk ki. Fogjuk rá puskánkat (a legjobb kapásból célbakapni a puskát) és csak azután gyújtsuk fel lámpánkat. Az éles fénycsóva nyilként hasít az éjszakába, és kis gyakorlattal a közepében áll a kiválasztott disznó, szinte megmeredve a váratlan világítástól. De most aztán lőjünk, amilyen gyorsan csak tudunk, mert a megmeredés csak pillanatokig tart, és máris kiugrik fénycsóvánkából a célbavett. Természetesen egyes, kapásból jól lövő puskások szerencsével villanylámpa nélkül is érhetnek el eredményt, de meggyőződésem, hogy az éjszakai holdvilágnál leadott lövések igen nagy százaléka hibázást, esetleg csak sebzést okoz, ami még rosszabb, mert a nyári hőségben, a sebzetten menekülő és csak másnap délelőtt megtalált disznó húsa romlott, használhatatlan.

Bár az éjszakai vadászatot sokan nem tartják vadásziasnak, nem szabad ezt a lehetőséget elvetnünk. Vannak olyan vadászterületek és helyzetek, ahol eredményesen csak éjszaka lehet a disznókra cserkészni. Nem kétséges, hogy erős holdfényben, fényerős céltávcsóval felszerelt jó golyóspuskával biztos lövést tehetünk, és ha ez így van, úgy ennek a vadászati lehetőségnek is megvan a jogsultsága.

Talán egyesek fintorognak a villanylámpás vadásztól is. De kérdezem, mi a jobb és vadásziasabb? A fényező segítségével vállalon lőtt kan, amelyet azonnal hazaszállítunk, vagy a találmomra hasbalótt, amelyet egy hét múlva találunk meg, amikor már az egész környék bűdös a dögszagtól.

Az éjszakai vadászat ellen szólnak azok a tények, hogy a szerencsétlenségek és balesetek nagy része éjszakai vadászaton történik. Sok vadásztárs halála, amputált végtagja és nyomorék állapota a legnagyobb óvatosságot és figyelmet parancsolja. Csak akkor alkalmazuk az éjszakai lest vagy cserkészetet, ha biztos lövők vagyunk. Vadásztársainkkal pontosan előre beszéljük meg a területrészt, ahol cserkészünk, azt sohase hagyjuk el. Egészséges idegzet, jó hallás és látás szükséges és nagy önfegyelem. A lövést csak akkor engedjük útjára, amikor nemcsak a sötét mozgó foltot, hanem a négy lábat, fejet és fart is látjuk, és pontosan tudjuk, milyen vadra lövünk. Mindig gondoljunk arra, hogy a szerencsétlenséget jóvátenni nem lehet. Inkább menjen el száz vaddisznó lövés nélkül, mint egyre is rálőjünk, mielőtt azt pontosan meg nem határoztuk.

Az is biztos, hogy éjszakai vadászatkor lövik el a legtöbb kocát malacai mellől. Ezen megint csak az előbb említett önuralom és jó megfigyelés segít.

Az ismertetett hátrányok ellenére jogosnak és vadásziasnak tartom az éjszakai disznóvadászatot. De különösen élvezetesnek és helyénvalónak tartom télen, és sokkal eredményesebbnek, mint az általában használt lest.

A téli éjszaka gyönyörű. A fehér hó mindent beborít. A telihold szinte nappali fénnel szórja tele a tájat. A lőlehetőségek nagyon jók, még az utánkeresés sem okoz nagyobb gondot, mert a vérnyom is jól látható. A rálövés helyét, a vad jelzését, nyomát pontosan követni tudjuk. Mit tett eddig az, aki a téli éjszakában vadászni akart? Jó vastagon felöltözött, ha volt, még lábszákját is felpakolta, tarisznyába tette a termoszt, tele forró teával, és kivonult leshelyére. Lehetőleg kényelmesen elhelyezkedett, és igen nagy türelemmel várt, mert nem könnyű ám 5—10 fokos hidegben 5—6 órán keresztül egyhelyben a várakozás. Akinek ehhez nincs türelme, az a cserkészetet válassza, ami sokkal több nehézséggel jár, több ügyességet kíván, de éppen ezért sokkal csalogatóbb. Persze nem minden havas, holdvilágos éjszaka alkalmas cserkészésre. Csak megfelelő hóviszonyokban számíthatunk eredményre. A frissen hullott porhó a legalkalmasabb, mert minden zajt elnyel. A megrokkant hó is jó lehet, ha a teteje nem kérges. Erős hidegben a csikorgó hó, ropogós, jeges réteg megakadályozza a csendben járást. A gyenge vagy közepes erősségű szél nem hátrányos, sőt ha irányát figyelembe véve megfelelő útvonalon cserkészünk, csak

előnyös lehet, mert a kisebb zajokat, recsenéseket, súrlódási zörejeket felfogja és tompítja.

Öltözet A havas tájon cserkészéshez fehér ruha kell, mégpedig meleg fehér sapka és fehér kabát. A kabát hosszú, bokáig érő legyen. Erre a célra esetleg egy öreg hálóing is megfelel, természetesen nagykabátra húzva. Hátránya, hogy bő, szélben lebeg, továbbá megakadályozza a zsebbenyúlást, pedig ez fontos, mert kezünket melegíteni csak zsebben tudjuk és többször belenyúlunk zsebkendőért, cigarettáért vagy patronért. Ha tehát télen többször akarunk éjszaka cserkészni, úgy készíttessünk a célnak megfelelő felöltőt. Anyagának minden megfelel, ami fehér és könnyű. A vászontól a szövetig minden olcsó anyag alkalmas. Házilag akárki megvarrhatja, mert nem kell a fazonra és a divatra vigyáznunk, a lényeg, hogy kényelmesen mozoghassunk benne. Legyen rajta két nagy, ferdén metszett zseb, melyekben a szükséges apróságok elférnek és kezünket melegíthetjük. A látcsövet is begombolhatjuk alá, ellenkező esetben ajánlatos fehérre befesteni.

Fehér köpeny (hálóing) használatánál fehér muffot akasszunk nyakunkba, melybe minden belefér, még kezünk is. A kesztyűk is fehérek legyenek, mert kezünkkel mozgunk a legtöbbit, és sötét kesztyűbe bújtatva, árulónk lehetne. A puskáélcázása nem szükséges.

Nagy hidegben arcunkat zsíros krémmel kenjük be. Még kedvenc vizslánkat is magunkkal vihetjük, persze csak ha jól idomított és engedelmes. Mivel hosszabb időre nem ülünk le, így nem fázik meg. Sokat segíthet erdőben, mezőn egyaránt. A dombos, bokros terepen, ahol rosszul látunk, előbb észreveszi a vadat, mint mi, és az esetleges utánkeresésnél is segíthet. A vad nem veszi észre, ezért nem zavar. Ha becserkészünk valamit, mögénk rendeljük, ahol a kabát takarja.

A felszerelés beszerzése után már csak az alkalmas időt kell megvárni. Első cserkészetűnkre olyan ezüstösen csillogó holdas éjszakán induljunk el, amikor lábunk alatt a porhó zizzenését még magunk is alig halljuk.

Mindig széllel szemben vagy oldalszéllel cserkésszünk. A jó szél fél siker. Lehetőleg árnyékban, erdőszegélyen haladjunk. Jó háttérrel, nyugodt, egyenletes mozgással még a nagyon óvatos szarva-

sokat is becserkészhajjuk. Persze szarvasra holdfényben nem lövünk, az tényleg nem vadászias. A szarvas és őz mozdulatainkat még fehérre álcázottan is észreveszi. Ellene egyet tehetünk, megmerevedünk, és mindaddig mozdulatlanul állunk, még szemhéjunkt is szűkítve, amíg a figyelő vad más irányba néz.

A távcső lencséjén megcsillanó holdfény ugyancsak árulónk lehet. Nem szabad arról sem megfeledkeznünk, hogy fehér ruhában vagyunk és ezért a sötét háttérben kísértetalakunk jól kirajzolódik. Erdőszegélyen a szélső fák mögött haladjunk.

Utakon, cserkészutakon lassan, óvatosan cserkésszünk. Itt-ott, jó váltókra érve, negyedórát várakozunk. Az útbaeső magaslesekre is másszunk fel és ülünk 15—20 percet. Addig keressük a területet, amíg meg nem találjuk a kondát. Erdőben, makkos szálásokban, mezőn, kintfelejtett kukoricásban, burgonyaföldeken, ahol még akad néhány visszahagyott szem, keresnek, turkálnak. Ha az erdőszegélytől távol vannak, kint a mezőn, úgy a legkisebb terephullám takarását felhasználva cserkésznünk rájuk, megközelítésük sokszor még takarás nélkül is sikerül. A konda rendszerint jön-megy, mozog. Ha felénk közelednek, feküdjünk hasra. Ötven méternél közelebbre ne igyekezzünk. Innen céltávcsővel már pontosan lőhetünk. A holdvilágos, csendes, havas éjszakában a lövés meglepően gyengén durran, ha figyelünk, könnyen meghallhatjuk a golyó becsapódását is. Lövés után szívjunk el egy cigarettát, és csak azután menjünk a rálövés helyére, ahol alaposan nézzünk körül. A nyomokat addig kövessük, amíg nagyobb távolságra ellátunk. Néhány lépés után fekete pontokat látunk a nyom mellett a havon, eldörzsölve a fekete foltot, felismerhetjük a vért. Tovább folytatva a nyomozást, a dombtetőn megtaláljuk a fekete, loboncos téli csuhájába öltözött kant, amelynek megszerzése így sokkal nagyobb örömet okoz, mintha magaslesen ülve, lábzsákba bugyolálva, orrunk hegyéig bundába, kucsmába csomagolva, forró tea és konyak segédlettel — és mégis vacogó foggal — sikerült volna elejtenünk.

Erdőben is cserkészhajunk hasonló módon. Elsősorban a lombszálásokban, bükkösökben, tölgyesekben keressük a vadat. Fenyvesekben — bár kedves téli tartózkodó helyük a disznóknak — éjszaka semmire sem megyünk, mert a biztos lövéshez szükséges világosságot a lombkorona nem engedi át. A hó alatt turkáló, makkot ropogtató konda zaja messze elhallatszik és a disznók sem óvatoskodnak, mivel biztonságnban érzik magukat.

Néha előfordul az is, hogy a cserkésző vadász, kényszerhelyzetbe jutva, nem tud tovább közelíteni a disznókhoz, mert nincs takarása, és nyílt területen kell áthaladnia. Ne szégyelljünk négykézlábra ereszkedni, és a legkisebb takarást is felhasználva közeledjünk a konda felé. Kalapunkat jól húzzuk szemünkre, és úgy lessünk ki alóla. Puskánkat hasunkra lógatva, szép nyugodt mozdulatokkal másszunk. Kis zörgés, néhány kitérő mozdulat nem árt, mert a disznók társukat látják bennünk. Ha nagyon figyelnek, úgy egy helyben állva próbáljuk utánozni mozgásukat. Lőtávolságra érve húzódjunk fa mellé, ahol feltérdelhetünk, és biztos lövést adhatunk le.

Bár a téli éjszakai cserkészés élvezetes vadászszórakozás, mégsem szabad hátrányairól megfeledkeznünk. A vad éjszaka általában nyugodt, kevesebb gondot fordít a védekezésre, óvatosságra. Éppen ezért fokozottabb mértékben zokon veszi az éjszakai nyugtalanítást. A cserkészés útvonalán otthagyt nyomok, szagok, mind erősen zavarják, ezeket eltüntetni vagy megszüntetni nem tudjuk. Ahol az éjszakai cserkészetet sokan gyakorolják, a vad félénk lesz, és erős holdfénynél sem mer nyíltabb részekre kiváltani, csak az árnyékos, bokros erdőrészekben és szegélyekben tartózkodik. 1—1 lövés az éjszakában a vadat alig zavarja, ha azzal valami más nyugtalanítás nem jár együtt.

Az éjszakai cserkészetet se vigyük tehát túlzásba. Váltogassuk a cserkészetet a lessel, utóbbinál ugyan könnyebben lefagyhat az orrunk, de vadállományunk nyugalma megmarad.

Nyomozás Az érdeemes nagykanok hajtásban ritkán kerülnek terítékre. Kézrekerítésüknek legbiztosabb módja a nyomozás, a hóban való nyomkövetés. A nyomkövetés a vaddisznó-vadászat legsportszerűbb formája, amihez nemcsak megfelelő hó, hanem jó tüdő és kitartó lábak is kellenek.

Az előző éjszaka lehullott porhóban, amely a léptek csoszsanását is elnyeli, de élesen kirajzolja a hajnalban vacca felé bandukolókan csapását, sokszor órák hosszat tapossuk az út nélküli, tüskés-bokros hegyet-völgyet. Bizhatunk az eredményben, ha gyenge hószítálásban követjük a remetét és a bozótost meg-megzörrentő szél is csak a vadásznak segít, mert elnyeli a bujkáló ember lépteinek zaját, ruhájához csapódó gallyak súrlódását és közelebb engedi a vacokban fekvő disznóhoz.

Nagy hóban, szép verőfényes napokon, amikor a hőmérő higanyszála 0-fok fölé kapaszkodik, a disznók a fiatalosok, néha aljnövényzetes szálások meleg, déli kitettséggű oldalába húzódnak, és jól bevacskolva magukat, mély álomba merülnek. Kedvező hóviszonyok mellett, a nyomokat csendben követve be tudjuk a kondát cserkészni és kilőhetünk közülük néhány darabot. A déli órák a legalkalmasabbak, mert ilyenkor a legmélyebb az álom, és legkisebb az óvatosság.

A szűzhóval borított erdő ismert disznóstanyáit a nyomozás előtt járjuk körül. Kiválaszthatjuk az érdeemes agyarral kecségtető nyomot és kondát. Silányabb darabot csak akkor kövessünk, ha magános remete területünkre nem váltott be.

Nem érdeemes bizonytalan csapák után végigmászni a disznósűrűt, mert bizony nem könnyű dolog a galagonya, kökény, szeder és egyéb tüskés ágszövevényben ép bőrrel átlábolni.

A nyomon tíz óra előtt ne induljunk el, mert a vad még lábon lehet, ha esetleg vackába heveredett is, éberem fülel.

Óvatosan, állandóan figyelve haladjunk. Amint nagyobb terület belátunk, álljunk meg és alaposan nézzünk körül. Sokan látcsővel mennek, mások anélkül. A látcsővel a legkisebb gyanús feketeséget is megvizsgálhatjuk. Hátránya, hogy útban van, könnyen elakad, amin csak kabát alá gombolással segíthetünk. Sűrű foltot, bokros részt, esetleg hullámos terepet, kis gerincekkel tarkított dombhátat érve, még jobban fokozzuk figyelmünket.

A pihenésre vágyó kan kiszemelt nappali beállóhelye felé határozott irányt tartva halad, s amint ide-oda fordulni, tétovázni látszik, tudhatjuk, hogy a vacok közelében vagyunk. Továbbiakban még nagyobb óvatossággal emelgessük lábunkat.

A vacokban fekvő disznó mély álmában sokszor horkol. A fújó hangok jó előre elárulhatják a vadásznak hollétét. Persze legtöbbször csak valami gyanús feketeség tűnik szemünkbe, melyről nehezen állapítható meg, hogy a disznó füle vagy egy tuskó korhadt sarka-e?

Jó széllel haladva közel belophatjuk a vackában fekvőt, melyet biztos lövéssel ejthetünk el. Ha viszont a kan már valami gyanúsát észlelt és közeledésünket figyel, úgy bármelyik pillanatban felugorhat és akkor még meleg, de már üres vackát találjuk, vagy a már menekülő disznóra lőhetünk csak. Persze nem lehetetlen az olyan találkozás sem, amikor a lopakodó vadásztól 10 m-re ül fel

vackában a disznó és éppen hogy csak nem kérdezi meg: „na mit akar, miért zavarja a sziesztámat?” Jók az ilyen találkozások, csak sajnos nagyon ritkák. Sokkal gyakoribbak az olyanok, amikor vizitünk elől elszel a házigazda, üres a vacok, mire odaér a vadász, vagy megelégteli a mulatságot, belefárad a hótíprásba és bujkálásba. A felugrasztott disznó további követése felesleges fáradozás. A vacokból riasztott kan nehezen telepszik meg újból, aznap utólréni szinte lehetetlen.

Az eredménytelen nyomozás után persze mindig megfogadjuk, hogy soha többet ilyen számárságot nem csinálunk. De még be sem gyógyultak kezünkön és fülünkön a galagonyatüske nyomai, a legközelebbi friss hóban meglátva a remetekan öklömnyi csapait, ismét elfeledjük a fáradságot, sebeket és kudarcot, nekihasalunk a váltónak és csúszunk, mászunk rajta, mert most biztosan . . .

A vadászatnál semmi sem biztos, csak a vadászszenvedély mindig nyugtalan energiája, amely nekihajtja a vadászt tizenötödször is a hosszúhátú sűrűnek, pedig tizennégyszer hiába kutatta át. De bújjon is csak még legalább tizenötször be a hosszúhátú sűrűbe, mert a vadászat olaja a bizonytalanság, motorja a mindig újjal kecsegtető kaland.

Les

A vadászok nagy része a cserkészést tartja a legnemesebb vadászati módnak, de ne nézzük le a lesvadászatot sem. Hely, idő, alkalom és tapasztalat szabja meg, hogy melyiket válasszuk.

A leshelyet rendszerint járt utakon közelítjük meg, ezért visszahagyott nyomunk, szagunk nem zavar. Arra azonban fokozottan vigyázzunk, hogy az utolsó szakaszon ne keresztezzük a kiváltó vad váltóját. Erre több lehetőségünk van. Esti lesnél, ha mezőszélen várjuk a vadat, ne az erdő szélén menjünk végig, mert a disznók friss nyomunkra érve azonnal visszafordulnak. Közelítsük meg valamelyik mezei dűlőúton leshelyünket, és arról mérőlegesen menjünk rá az erdőszegélyre, a legrövidebb távolságon, arra alkalmas barázdán. Ha ez nem lehetséges, úgy legalább annyit tegyünk meg, hogy arról az oldalról menjünk a leshelyhez, ahonnan vadat nem várunk.

A les elhelyezése A les elhelyezésénél a szélirány a legfontosabb.

Rossz széllel lesni felesleges időpocsékolás. De még magaslesek esetében sem vagyunk a széliránytól teljesen függetlenítve, ahogy pedig azt sokan gondolják, ugyanis — a környezet terepalakulataitól függően — bizonyos távolságon belül a szél lenyomja a levegőt, és így szagunk elárulja a vadnak jelenlétünket.

Mezőgazdasági földek szélén a les csak akkor eredményes, ha a disznók nappali tartózkodási helye a közelben van. Ha beállóhelyük messze fekszik, úgy csak későn, teljes sötétben váltanak ki. Közeli sűrűkből kiváltó kondát sokszor teljes világosságban is várhatunk. Jók az esélyeink a zavartalan vadföldeken, és az erdő közé ékelt szántók csendes kiszögellésein, sarkain. A nyáresti les nagyon kellemes, pihentető lehet, csak a szúnyogok ellen kell védekeznünk. Az igazi vadász sohasem unatkozik leshelyén. A várt vadon kívül mindig akad valami megfigyelni, néznivalója.

Egy sűrű bokor, néhány levágott gally és a vadász-szék már egészen jó rejtekhelyet adhat, ahonnan a környezetet pontosan megfigyelhetjük, anélkül, hogy bennünket a kiváltó vad észrevenne. Lehet a leshely mesterséges létesítmény is, mint pl. a lessgödör, a fonottfalú lesülés — egyes vidékeken páholynak hívják — és a magasles. A magasles a legköltségesebb ugyan, de egyben a legjobb. Állékonyan, több évig is használható kivitelben készüljön. Lábazata erős, biztos legyen, a legerősebb szélben se mozogjon. Mozgó lesről pontosan célozni nem tudunk. Éppen ezért nem ajánlatos állandó magaslest élőfára építeni. Fontos még a zöreijmentes mozgás, mert nincs kellemetlenebb a nyikorgó, recsegő lesnél. A leshez stabil, erős létra kell, melyen csendben, nyugodtan felmászhatunk. A létrát fent erősítsük a leshez, mert egyes felelőtlen emberek kedvenc szórakozása, hogy a létrákat felborítják, sőt elcipelik és eldugják. Ugyanígy az ülőket is erősítsük a les oldalfalához. Az ülések rendszerint kényelmetlenek, mert vagy túl magasak, vagy túl alacsonyak. A kényelmes ülést átlagmagasságú emberhez szabjuk, akinek úgy készíthetjük a legmegfelelőbb széket, ha az olyan magas, hogy ráülve combvonalá és lábszára derékszöveget zár be. A les fala deszkából, hasított fából készülhet, jól rejtsen, így nyugodtan mozoghatunk. Padozatul padlót használjunk, mert ez recsegésmentes. A fedett leseket sokan kifogásolják, pedig nincs igazuk. A tető nemcsak a nyári zápor ellen védi a vadászt, hanem árnyékban nyugodtabban mozoghatunk. A tető meghosszabbítja a les élettart-

tamát is, mert az oldalfalakat, de főleg a padozatot védi a nedveségtől. Hogy a látás és hallás zavartalan legyen, két széles lőnyílást hagyjunk az oldalfalban. Az alsó magasságát az ülő vadász fejmagasságához, a felsőét az álló vadász vállmagasságához méretezzük. A nyílások legalább 20 cm szélesek legyenek, mert a csukott, kis. lőrésű lesek, ajtóval és ablakkal felszerelve, tényleg rosszak, süketek, huzatosak. A magasles méretezésénél mindig két ember kényelmes elhelyezkedésére számoljunk. Nemcsak mezőszélen, hanem benn az erdőben is alkalmazhatjuk ezt a vadászati módot. A váltók és beállóhelyek közelében is adódhat szerencsénk. Persze azzal számolnunk kell, hogy az erdőben korábban sötétedik, és reggel később világosodik. A leshelyek elhelyezésénél elsősorban az uralgó szélirányra legyünk figyelemmel, és a megfelelő kilátásra, hogy legalább a lőtávolságnak megfelelő tereprészt beláthassuk. Erdőállományban, szálerdőben elhelyezett magasleseknél nem fontos az oldalfal, tetős les, hanem megfelel a hordozható magaslesek bármely változata, melyek lényege a jó létra és a kényelmes pad, ahol hosszabb ideig csendben elülhetünk, sőt még óvatosan mozgolódhatunk is. A hordozható magaslest rendszerint az alig mozgó, erős, böhöncös törzsű élőfákhoz támasztjuk.

A terepmagasságban kialakított leshelyek és lesek is nagyon sok szép élményt nyújthatnak, ha a helyet jól választjuk meg. Minél nagyobb területet és több váltót látunk helyünkről, annál valószínűbb a siker. Nyiladékkeresztezésekre, erdei tisztások, vadföldek szélére építhetünk páholyt is. A leskosár fala rőzsefonásból készül, és csak olyan magas, hogy benne ülve kényelmesen kilássunk. Alaprajza enyhe csigavonal, így minden irányból fedve vagyunk még a cserkészút bejárójánál is. A páholyokat a téli hajtásoknál lőállásnak is felhasználhatjuk.

Leshelyünkről leadott lövés után várjunk türelemmel. A lövés, ha azt jövés-menés, utánkeresés és hangos beszéd nem követi, nem okoz különösebb ijedelmet, és ezért újabb vadkiváltásra is számíthatunk.

Dagonyák melletti leshelyek A nyári melegben a dagonyák melletti leshelyek a legkedvezőbbek. Minél közelebb esik a dagonya a nappali búvóhelyekhez, és minél védettebb helyen van, annál nagyobb a valószínűsége a disznók korai megjelenésének. A disznók tavasztól késő őszig dagonyáznak. Ter-

mészetesen a meleg, száraz kánikulában szeretik a legjobban a sáros fürdőt, amikor első esti útjuk a dagonyához vezet. A fürdők mellett nem könnyű leshelyet készíteni. A rendszeresen látogatott dagonyák legtöbbször árok- vagy völgyfenéken képződnek, ahol a légáramlás kevereg, csak kis távolságra látunk és hamar sötétedik.

Első dolgunk legyen a leshelyhez vezető cserkészút elkészítése. A lest földre is építhetjük, de jobban megfelel a célnak a magasas, esetleg egy közelben álló böhöncre szerelt ülőke.

A dagonyák mellett eltöltött esték vagy hajnalok sohasem unalmasak. Az erdőben mindig van élet, mozgás. Hangyák sürgésforgása, madarak éneke, repdesése, rigók fürdőzése, mind-mind szemet gyönyörködtető szórakozás a természet szépségeit értékelni tudó vadász részére. Ha ezekbe a kis zajokba ágreccsenés, ágsúrlódás keveredik, egy-két fújás elárulja a közeledő disznókat, és megpillantjuk a tőlünk 30 méterre álló kant, amint mozdulatlanul figyel, úgy ezek a szívet dobogtató pillanatok sokszorosán visszafizetik a várakozás óráinak eredménytelenségét.

A disznók a dagonyáig rendszerint gyorsan jönnek, szélén megtorpannak, és csak rövid tájékozódás után merülnek el az iszapos fürdő hús vizében. A fürdés nem tart hosszú ideig. Egy fordulás jobbra, egy fordulás balra, és már ki is ugranak a partra. Az alapos hentergéssel, fekvéssel járó fürdés élvezetét ritkán engedik meg maguknak.

A lövéssel ne késlekedjünk sokáig. A célzásra akkor nyílik a legjobb alkalom, amikor a disznók még fürdés előtt a dagonya szélén megállnak. Fürdés után első állomáshelyük a dörgölődzőfa.

Dagonya mellett lesni főleg este érdemes. A teljesen rendszertelen hajnali és reggeli dagonyázást sokszor elhagyják, ezért az esélyek is kicsinyek. De a véletlen a csekély lehetőségből is odadobja néha a szerencsét.

A törökkoppányi erdőben őzbakok után jártam. A nász előtti időszak várakozásteli csendjében éltek az őzbakok. Keveset mozogtak, a legrövidebb úton jártak ki az erdei tisztások és a szántóföldek lóheréseinek dús legelőire. Vén selejtbak birodalmát bújtam, ahol a sűrű domboldal alján kanyargó vízer folydogált. Partján számos kaparás árulkodott a keresett vad gyakori látogatásáról. A víz átítatta a humuszos talajt a meder ellaposodásánál, széles, sáros pocsolyák, közkedvelt dagonyák szürkültek. A bak váltója

a fürdők sorát követte. Köztudomású, hogy az őz nem dagonyázik, tehát nagyon furdalta a kíváncsiság az oldalamat, miért látogatja bakom olyan gyakran a nedves árkot.

Az eredménytelen hajnali cserkészlet után leereszkedtem a völgybe, és a vízer folyását követve a nyomokat figyeltem. Rátaláltam a bak hajnali csapására és gyakori látogatásának okára. A nedves völgy üde zöld lágyszárúí vonzották, melyekből nyilván bőségesen reggelizett. Szemlélődésemet ágreccsenés szakította félbe. A váratlan hang irányába tekintve, jókora disznót láttam közeledni. Kedélyes nemtörődőséggel, mintha koromsötét éjszaka lenne, ereszkedett az árok oldalán lefelé. Nagyon melege lehetett, mert minden teketóriázást félretéve dobta magát a sáros vízbe. A fürdőzés végét vállhoz szorított puskával vártam be. A felálló, sártól csöpögő kancsit golyóm a dagonya szélén döntötte fel. Mire a zsigerelessel végeztem, a magasan járó nap kíváncsi sugarai a kis csermely vizét is üdvözölték.

A történet az általános tapasztalatok ellen szól, mégsem cáfol, mert bármennyire is rendhagyó, a szabad természetet ismerő emberek tudják, hogy a vadászat főszereplője, a vad mindig saját ösztönének engedelmeskedve cselekszik, és nem a vadászok által szerkesztett „törvények” szerint.

Az éjszakai les Különleges óvatosságra és meggondoltságra kell figyelmeztetnem az éjszakai lest kedvelő vadásztársakat, mert még fokozottabb mértékben fennáll az éjszakai cserkészésnél már említett balesetveszély. A nagy csend, magány, sötétség, árnyékok játéka az emberi érzékszerveket fokozottabban igénybe veszik. A felsoroltakhoz még hozzájárul a feszült várakozás és vadászláz. A sötétben a mozdulatlan bokrot is turkáló, mozgó disznónak képzelet fantáziánk. Ha azután tényleg meglátunk valami mozgó, sötét tömeget és zajt is hallunk, oda-durrantunk. Az a sok baleset, mely sok emberéletet követelt és még több nyomorúságot, csonkaságot okozott, mind ilyen könnyelmű lövés következménye. A minden idegszálával figyelő vadász sokszor még az egér szöszmötölését is nagyvad zörgésévé nagyítja, de ez addig nem baj, amíg csak magunkban vagyunk. Amint azonban társasvadászaton veszünk részt, a legnagyobb mértékben uralkodnunk kell magunkon.

A balesetelhárítás alapja a jó szervezés. Ha a társak szétváltak

előtt pontosan megbeszéljük leshelyeiket, mozgási körzetüket, összegezzük az időpontokat, megegyeznek a hang- és füttyjelekben, és azokat mindenki fegyelmezetten betartja, akkor nem okozhatunk balesetet, és mindenki kellemesen szórakozhat.

Jó néhány évvel ezelőtt édesapámhoz panaszra jött a szomszéd, hogy „a kurgyai erdő dűlőjében, az erdőszélre dülő 5 holdas kukoricájára igen rájárnak a disznók, intézkedjen már valamit az erdőmester úr, mert különben nem marad kukorica, és a fizetendő vadkár igen sok lesz”. Augusztus vége táján voltunk, amolyan igazi kánikulában. A panasz következményeként szigorú parancsot kaptunk ketten, Jancsi, a kertész és én, hogy menjünk ki éjszakai lesre a kérdéses kukoricaföldre, és addig járjunk oda — felhizlalva a környék összes szúnyogjait —, amíg egy elejtett disznót be nem mutatunk. 17 évesek voltunk, és ezért a megbízatást igen komolyan vettük. Az előzetes terepszemle biztató volt. A kukoricatábla és az erdőszegély között 8 m széles nyiladék húzódott. Az erdő alig 3 méter magas sűrű fiatalos, ami azért előnyös, mert a vad kénytelen benne zörögni, másrészt a kis magasság nem vetett számottevő árnyékot. Három váltót is találtunk. A két szélső mellé néhány gally letűzésével kis leshelyet készítettünk. A disznók nem jönnek korán, mert nem a fenyvesben tanyáznak, ezért elég ha 10 óra felé foglaljuk el a leshelyeket. Én a váltómhoz a kukoricán keresztül mentem, nem akarva a szegélyt bebüdösíteni. Jancsi komám megkerülte a kukoricást és a túlsó sarok felől tért rá a szegélyre. Pokróc, villanylámpa, óra, kulacs vízzel, 9,5 mm-es Manlicher Schönauer 4x-es Hensold távcsővel és egy doboz töltény volt az összes felszerelés. Megállapodtunk abban, hogy virradatig maradunk. Ha bármelyikünk is lövést tesz, akkor sem hagyjuk el helyünket, csak ha valamelyikünk dupla füttyjelet ad, és azt a másik viszonozza.

Elfoglaltuk a leshelyeket és néztük az éjszakát. Akkor bújt a hold a mögöttünk levő domb fölé. A kukoricát ezüst fény öntötte el. A nyiladék fele a kukorica felőli oldalon világos, másik fele árnyékos sötét. Mennyi szépség rejlik az ilyen éjszakában. A szél rezdülésétől néha megbillenő levelek zizegése, a hulló csillagok felvillanó csóvjaja, a baktató nyúl kedvesen buta bámészkodása, az idei rókakölykök máris mesterien végrehajtott cserkészései, manőverei és a sok-sok szúnyog éneklő ostroma egybeolvadva alkotják az alvó, de élő éjszakát. Milyen kicsi darabját láthatom a földnek, és mégis milyen sok a látnivaló. Azután csillapodik az éberség, tom-

pulnak az érzékszervek, és amikor közel az éjféli, már csak a gondolatok szállnak sebesen, a mozdulatok lusták, a szemek álmosak. Egészen bizonytalan zörgést hallok. Mi volt az? Eger? Alvó madárnak rossz álma? Talán egy bagoly kapta el a vacsoráját jelentő pockot? Figyelmem felébred, és most már pontosan hallok a disznók mozgását tőlem balra, a középső váltó táján, pont ott, ahol egyikünk sem ül. A nyiladékra meresztem szememet. Feltűnik három fekete gömb, amint átgurulnak a nyiladékon. Az előbb még újságolvasásra is megfelelőnek tartottam a közben fölem kapaszkodó hold ragyogását, és most mégis alig láttam többet a három bizonytalan vonalú szürkéségnél. Hiába, a holdfény sohasem lehet elég világos. Már a kukorica ropog. Esznek a disznók. Na most szépen nézünk ki. Itt ülünk tétlenül. Pedig innen nem tudok átlőni arra a váltóra, amelyiken jöttek. Talán az én váltómon mennek vissza. Ez itt van 20 m-re balra tőlem, a légmozgás pedig igen jó, mert hátulról, kissé balról mozdul. Hát várjunk türelmesen. Megint recsen a kukoricaszár, és akkor dörren Jancsi puskája. Jobban megmarkolom az enyémet. Közeledő zörgés a kukoricában. Mindig közelebb jönnek, már itt is vannak. Fekete folt tűnik fel szemben velem a nyiladékon és egyenesen nekem tart. Odakapom a puskát és az alig 4–5 m-re futó disznóra sütöm. A kicsapódó láng egy pillanatra elveszi látásomat, de gyorsan ismétlek és látom, hogy a disznó jobbra kitérve az erdő felé rohan. Ülve jobbra fordulni és lőni nagyon nehéz, ezért félig fekvő, félig ülő helyzetből még egyszer a disznó felé lövök. A durranástól mozdulatlanra dermedt éjszakában a középső váltón átrohanó szürkéség csörtetését sokáig hallok.

Nézem az órát. Éjféli elmúlt. Két fütty Jancsi felől. Válaszolok, és lassan elindulok, hogy megnézzem lövéseim eredményét. 5 méter távolságnál legfeljebb centimétereket lehet tévedni és mégsem találok semmit az első lövés helyén. A nyom könnyen követhető, mert a lehajlított fű jól mutatja. Kb. itt lőttem másodszor, na és itt bújt be az erdőbe. Ezt a kéregdarabot kirúgta a fűre, ahogy ugrott, ezt a gallyat eltörte. Biztosan itt ment be. És ahogy a kérget fel akarom venni, nem tudom, mert az folyékony és sötét . . . vér. Na akkor egy lépéssel se menjünk tovább. Letörve egy gallyat megjelölöm a vért és elindulok Jancsi barátomhoz. Nagy örömben találok, mert már zsigereli malacát. Elmeséli, hogy a váltón kijött neki egy koca 3 malacával. A nyiladékon a második malacra lőtt.

A disznók beugrottak a kukoricába, de alatta 30 méterrel 3 db rögtön utána visszaváltott az erdőbe. Ebből tudta, hogy meglátte malacát, és amint a nyomot megnézte, a kukorica szélében meg is találta már a dermedtet.

Gyorsan elintéztük a zsigerelest, és magunkkal húzva a zsákmányt elmentünk leshelyre, ahol úgy döntöttünk, hogy most, mivel 2 órán belül kivilágosodik, alszunk egyet, és világossal majd végére járunk az én disznómnak is. Így is történt a dolog, csak azzal a módosítással, hogy míg Janesi rövid 5 perc múlva már egyenletesen fújta a kását, én csak forgolódtam a pokrócon és vártam a hajnalt.

Végre a keleti horizonton halvány fénycsíkok tűntek fel, megérkezett a hajnal.

„Ébredj Janesi”, rázom meg komámat, aki ijedten ül fel és buta képpel vizsgálódik, de észreveszi malacát és rögtön nevetésre húzódik a képe. „Na menjünk, lássuk a másikat” jeligével felcihelődik. Az éjszakai búvóhely környékén sok világos habos vért (tüdővér) találunk, és ahogy lehajolva belesünk a sűrűbe, alig 10 m-re ott fekszik a disznó. Janesi óvatosan feléje kúszik, de nincs szükség óvatosságra, már régen mozdulatlan.

70 kg körüli tavalyi süldő feküdt előttem. A golyó a jobb első lapocka előtt, majdnem szügyön találta, és mivel lyukas végű volt, nem ütötte át. A zsigerelest, összecsomagolást percek alatt elintéztük. Hazasiertem kociért, és édesapámnak jelentettem a történeteket. Janesi őrizte a zsákmányt, vigyázva a tolvajokra, de főleg a legyekre, nehogy élvezhetetlenné váljon a finom hús.

A lesnek, de a cserkészésnek is közismertek előnyei és hátrányai, és mivel annál jobban szórakozunk, minél változatosabb a vadászat, ezért legjobb a vadászati módokat váltogatva, összehangolva alkalmazni. A nyári vadászatoknál nagyon kellemesen összekapcsolható pl. az őzbakcserkészés a vaddisznó-lessel. A kora hajnalt vaddisznó-lessel kezdjük a világosodás erősödéséig, azután rácserkészhetünk a kiszemelt bakra, mely rendszerint később vált és tovább marad kint a tisztásokon, legelőkön. Este fordítva próbálkozunk. Őzbakra cserkészve utunkat úgy irányítuk, hogy az utolsó, még lővilágosságot nyújtó félórát a disznós helyekre szánjuk.

Szarvasbógéskor is összefuthatunk disznókkal. Mintha csak tudnák, hogy ilyenkor zavart és kísértést okoznak, még óvatosságukból is engedve, fényes nappal is mozognak. Persze kevés olyan

vadász van, aki a bögő bika szomszédságában süldőre lő. De mi a helyzet egy jó kannal? A bika közvetlen közelében természetesen nem lőjük meg, viszont máshol ne sajnáljuk tőle a golyót. Ritka az ilyen kedvező alkalom, és egy lövés az erdőben alig zavar. Hány-szor tapasztalhattuk, hogy a lövés dörrenése után néhány perccel már ismét bögött a bika. Persze a zsigerelest ne az erdőben végezzük el, hanem olyan helyen, ahol a vad nem jár. A vad elszállítását is a legkevesebb zajjal és mozgással intézzük. A legrosszabb következményekkel járhat a sebzés, mert az utánkeresés az egész bögést elronthatja. Ezért disznóra bögéskor csak biztos lövést tegyünk.

Hajtás

A vaddisznóvadászat igazi csemegéje a téli hajtás. A lombhullatott, hótakaróba bújtatott erdő csendjében lőállásukra vonuló puskások izgalma össze sem hasonlítható a cserkészés és les nagyon kellemes bizsergésével. Mennyivel szebb a fehér hóban eke módjára törtető fekete, bozontos, villogó agyaráú vadkan, a nyári szürke és sima szőrű hosszúfejűnél.

A kissé didergő vadásznak azonnal felgyorsul a pulzusa, amint meghallja a hajtók kiabálását: „Disznók előre!” Mindjárt melege lesz.

Érdekes, hogy amíg nagyvadra általában a hajtást nem tartják vadászias módnak, és csak kivételes szükségességből alkalmazzák, addig a vaddisznóvadászatnak a hajtás jelenti a koronáját.

A hajtás ősi vadászati mód. Lényege, hogy a vadat nappali búvóhelyéről felzavarjuk, és olyan helyre tereljük, ahol a látás és a lövés lehetősége jó, ahol a felállított puskások állnak. A megfogalmazás nagyon rövid. Ennek alapján a hajtás könnyen elképzelhető, sőt a laikusok szerint igen egyszerű. Pedig milyen nehéz feladat egy eredményes hajtóvadászat levezetése, mennyi tapasztalat, helyismeret és gyakorlat kell hozzá.

A siker alapfeltétele, hogy a meghajtandó területen disznó legyen. Ne nevéssünk ezen a megállapításon, mert nagyon sok olyan disznóvadászatot tartottak és tartanak, ahol egész nap egy lövés sem esik disznóra, pedig a házigazda esküdözött, hogy még tegnap is látott két jó kondát.

A meghívott vadászok kedvenc kérdése a kudarcba fulladt hajtás után a házigazdához így hangzik:

Tudod-e komám, mi unalmasabb egy vaddisznóvadászatnál?

Felelet: Két vaddisznóvadászat.

A hajtandó

terület

kiválasztása

Hóésés után könnyű a rendező helyzete, mert területét vadászat előtt körünyomozhatja. A felderítést a legismertebb vadbeállók és sűrűk leközöztetésével kezdjük. A közöztetés szép, de fáradtságos munkáját páros csoportokkal gyorsabban elvégezhetjük. Lényeges a gyorsaság, mert a csapásnak a vadászati nap reggelén kell megtörténnie. Lovaskocsi vagy szán beállításával még fokozhatjuk a tempót, és a vadászatot előbb kezdetjük.

Porhóban sokszor összetévesztik a disznónyomot a szarvaséval. Kétségtelenül nehéz a megkülönböztetés, de a lépés hossza jó támpontot ad a felismeréshez. Ugyancsak nehéz dolog a nyomokból a konda létszámának megállapítása, mert hóban lehetőleg egymás nyomába lépnek, libasorban haladnak. Ha a darabszámra is szükségünk van, úgy addig menjünk a nyomon visszafelé, amíg megtaláljuk a konda éjszakai turkálási, keresési helyét. Itt elszéledve össze-vissza túrtak, járkáltak és ezen nyomok alaposabb vizsgálatával már használható adatot kapunk.

A közöztetésnél sokan becsapódnak a sűrűből ki- és bevezető nyomok megítélésakor. Például ha a vadsűrűből kifelé is vezet nyom és 100 méterrel odébb befelé is, úgy biztosra veszik a konda bent-tartózkodását.

Jön a hajtás, mindenki izgatottan vár és üres az erdő. Hogyan történhetett ez? Úgy, hogy a konda pont fordítva váltott. A nyomok elbírálásakor igyekezzünk annak megállapítására, hogy melyik a korábbi.

A nyomozás akkor a legkönnyebb, ha a vadászat előtti éjszakan havazott, és a hóésés a hajnali órákban állt el. Szűzhóban a nyomok biztosan frissek. Nagyobb havazásnál — és az első hónál — a vad nem mozog, előre megéri a havazást, és egyik kedvenc sűrűjébe húzódik. Sokszor több konda is összeverődik. A nagyobb havazást követő egy-két napon a disznók nem hagyják el a sűrűket, ezért nyomot sem találunk. A fehér, szokatlanul világos környezetől félnek, és csak akkor bújnak ki a biztonságos sötét sűrűből, amikor az énség parancsolja.

Hó nélkül nagyon nehéz a vadászatot rendező szerepe. Sáros, latyakos időben a kocsi- és cserkészutakon, fű nélküli talajon, csapákból, túrásokból még kaphat valami támpontot, de száraz hidegben csak tapasztalataira és jó érzékére számíthat. Az ilyen vadászat az igazi próba, siker esetén a terület vadászai kitűnőre vizsgáznak.

Többféle hajtóvadászati módot alkalmazhatunk, a terület adott-ságainak és a vadászatban résztvevő puskások számának megfelelően:

1. Terelés, amikor egy puskás egy hajtóval ráhajtást végeztet.
2. Házi hajtás, amikor négy-öt puskás, négy-öt hajtóval kisebb területeket vadászik le.
3. Nagyvadászat, amikor az egész vadásztársaság és meghívott vendégeik több hajtóval az összes disznós helyeket meghajtják.

Terelés A terelés alapfeltétele a disznók tartózkodási helyének biztos ismerete. Sikerre csak ott számíthatunk, ahol kisebb sűrűk és nem több száz hektáros fiatalosok vannak, és jól ismerjük a disznók váltóit.

A terelést nyomozás előzi meg. Mikor megállapítottuk, hogy a követett kan beváltott a kis területű, de közismerten kedvelt fiatalosba, a vadász rááll a főváltóra és a kísérő szép lassan elindul a nyomon. A főváltó, különösen nagy hóban, a beváltóhellyel is egybeeshet. Mivel a kan — mielőtt vackára ment — biztosan kitér jobbra-balra, esetleg körbe is járja fekvőhelyét, a hajtó, aki a nyomon lassan halad, köhécsel, nem megy rá egyenesen. A disznó felkelve, óvatosan, lehetőleg csendben akar félrevonulni, tehát rááll egyik váltójára, melyen rendszerint lassú ügetéssel mozog. Nagy hóban menekülésre sokszor a beváltó nyomot használja, persze csak akkor, ha annak irányában ugyancsak búvóhelynek alkalmas erdő van. A területet jól ismerő vadász így könnyen lövéshez juthat. A felkeltett disznó nem ijed meg, nem gondol vadászatra, és célja nem a menekülés, hanem nyugodtabb beállóhely felkeresése, különösebb óvatosság nélkül. Ezért megy a legkijártabb váltók egyikén. A vadász a kiválasztott váltó mellett 30—40 lépésre álljon, lehetőleg széllel szemben vagy oldalszállal.

A legjobb és legtöbbször használt főváltók ismerete nemcsak a téli hajtásoknál, hanem a nyári leseknél és cserkészeteknél is fontos.

A disznók nappal a fiatalosban, sűrű aljnövényzetű szálasokban tartózkodnak. Onnan este a legkényelmesebb főváltókon igyekeznek

kifelé. Hogy melyiket használják, milyen irányba indulnak, azt a kiváltás célja, a táplálkozási hely iránya és a szél szabja meg. A jó vadász mindig mérlegel. Rossz, hideg, esős időben nem áll a dagonya felé vezető váltóra, de még kánikulában sem akkor, ha a szél szagát rossz irányba, a disznók felé viszi. A disznók lehetőleg széllel szembe vagy oldalszéllel vonulnak, ezért a legjobb a váltóktól 30–40 m távolságra elhelyezkedni, mert így még oldalszél esetén sem ugratjuk el a vadat. A be- és kiváltó helyek különbözők, de néha azonosak is lehetnek.

A terelésnél különösen fontos a váltók és a környezet ismerete. Például, ha a kan a mezőről jöve kis 2–3 hektáros sűrűségbe váltott be, és a sűrű kisebb megszakítással nagyobb kiterjedésű fiatalosban folytatódik, úgy nagy számárság lenne a beváltóhelyre állni, mert nyilvánvaló, hogy a felugratott kan nem a mezőn, hanem a nagy fiatalosban keresi búvóhelyét, visszatörése csak akkor fordulhat elő, ha a fiatalos felőli oldalon 10 puskás áll fel, akik még a lőállásokon is hangos hahotával legújabb vicceiket mesélik és a beváltás felől 10 ordítózó, sípoló, doboló hajtó indul. De 90%-os eséllyel állhat standjára az a puskás, aki a kis sűrűségből a nagy fiatalosba vezető főváltó mellé szép csendben odalopakodik és hajtója a beváltásról indulva követi a nyomot.

Váltók A disznóváltók nagyon jól alkalmazkodnak a terephez. A főváltók általában a domboldalak felső harmadában húzódnak. Gerincekkel, mély völgyekkel szaggatott terepen a váltók mindig a gerincekkel párhuzamosak, és közvetlenül mellettük, kissé alattuk futnak. A váltók a völgyeket, de különösen a vízmosásokat merőlegesen szelik át. Jó váltó továbbá a két sűrű közötti legrövidebb szakasz, különösen, ha fedett völgy- vagy terephullámon húzódik végig, még jobb, ha a sűrű széle zsákszerűen kinyúló.

A vaddisznó ügyesen kihasználja a terep fedezékeit. A szarvas inkább a magaslatokat, kúpokat szereti, mert onnan messze lát. Azon a területen, ahol a disznók menekülő váltóit nem ismerjük — nem mindig azonosak a rendszeresen használt váltókkal —, a rókaváltók adhatnak jó támpontot. Ahol a hajtás egyik oldalát kerítés zárja el, ott a kerítés mellett, azzal párhuzamosan mindig találunk disznóváltót. Néha a váltó minden látható ok nélkül nyílt területeken (vadföld), erdősítésen, vágásterületen, réten stb. is át-

megy. Ennek magyarázata a nyílt hely túlsó oldalán fekvő kedvelt vadbeálló hely lehet, melyet a menekülők a nyílt úton érhetnek el a leggyorsabban.

Minden vadsűrűnek megvannak a maga főváltói. Hogy melyik a leghasználatosabb, az évszakonként változik. Azt a váltót figyeljük meg legjobban, amerre az adott időszakban a legkedveltebb táplálékfajta megtalálható.

A vad ténykedését a két legfontosabb ösztön, a létfenntartás (táplálkozás) és fajfenntartás irányítja, mivel az utóbbi csak párhetes időtartamban dominál, így legtöbbször a táplálkozás a kiváltások irányadója.

A kétszemélyes hajtások az olyan erdőben, ahol sok a kis területű fiatalos, igen jó eredményekre vezethetnek. Az ilyen kis búvóhelyeket elsősorban az öreg kanok kedvelik, tehát nagyobb az esélyünk értékesebb zsákmány elejtésére. A terelés még abból a szempontból is előnyös, hogy az erdő nagyobb mérvű zavarása nélkül, a már lezajlott nagyvadászat után is lőhetünk disznót.

Házi hajtás A házi hajtás a vaddisznó-hajtások legélvezetesebb formája, amikor 4–5 vadász 4–5 hajtóval vadászik. Ha a területet jól ismerjük és az egyes búvóhelyeket körülnyomozva (lekörözve) a nyomokból pontosan tudjuk a kondák és disznók tartózkodási helyét, akkor ezzel a kis létszámmal is komoly eredményt érhetünk el. A nagyvadászatnál azért előnyösebb, mert szükségtelen a nagy előkészület és szervezés. Jobb a terelésnél is, mivel több a puskás, akik több váltót állhatnak el.

A hajtások sorrendje menet közben is könnyen változtatható. Akkor kezdjük, amikor jólesik, és bármikor befejezhető. A lövéseket alaposan felülvizsgálhatjuk, az utánkeresést azonnal elvégezhetjük, mely előnyök miatt ezt a módot tartom a legalkalmasabbnak és legáltalánosabban alkalmazhatónak.

A puskásokat a vadászat rendezője állítja fel. A felállításnál teljesen lényegtelen az összelövés betartása. A vadászokat mindig a legjobb váltók mellé állítsuk, teljesen figyelmen kívül hagyva azt, hogy lőtávolságra állnak-e egymástól vagy sem, össze tudnak-e lőni vagy sem. Tehát a puskások ne egy frontba, egymástól szabályos távolságra álljanak, hanem a meghajtandó területből kivezető, lehetőleg összes főváltók mellett.

A puskások csendben cserkészve és lehetőleg beszélgetés nélkül

foglalják el helyeiket. A lóállásnál az elhelyezkedéssel, alomeltisztítással, zavaró ágak letörésével ne okozzunk feleslegesen nagy zajt. A puskát töltjük be, ha székünk van és jó kilátásunk — nem keskeny úton a sűrűség közepén állunk —, leülhetünk, sőt még cigarettára is rágyújthatunk. A hajtók lehetőleg széllel egyirányba vagy oldalszéllel hajtsanak. Előre megállapított időpontban síp-, esetleg kürtjelre induljanak. A hajtás lassú és nyugodt legyen. Csak néhány kopogást, köhintést és csendes szót engedjünk meg. A szavak elsősorban a tájékozódást, egymás irányának és távolságának megismerését szolgálják. A hajtók minden sűrű foltot bújkáljanak végig, lehetőleg cikecakkban haladva, de egyvonalban. Ha vad ugrik ki előttük, úgy álljanak meg rövid időre, és csak lassan nyomuljanak tovább. Ha a sűrűben meglátják maguk előtt a kondát, vagy a zörgésből tudják, hogy az közel előttük állva fülel, úgy ne menjenek rájuk, hanem egyhelyben állva koppantsanak párat a bottal (persze ez se legyen dobolás), és ha nem indul a konda, akkor forduljanak meg és 20—25 m-t menjenek köhögve, zörögve visszafelé. A lövonalra egymástól azonos távolságra egyszerre érjenek ki. Persze nem úgy, hogy libasorban jönnek és csak a lövonal közelébe oszlanak szét. (De sokszor láttam ilyen hajtást!)

A hajtásból legkorábban a szarvasok menekülnek, de velük egy időben vagy alig később már jöhet disznó is. Az öreg kanok igyekeznek elsőként kicsúszni a kellemetlen területről. A kocák malacokkal csak később jönnek, a megkésett rókákkal egyidőben, de még mindig elég korán ahhoz, hogy a nem figyelő vadászt meglepjék. Ha anya nélküli süldők is vannak a hajtásban, úgy azok teljesen rendszertelenül menekülnek. Vagy csatlakoznak egy kocás kondához, vagy elindulnak saját szakállukra, általában később, mint a malacos kocák. Amikor az őzek is megjelennek, illetve átugrálnak a lövonalon, akkor már disznót alig remélhetünk. Még egy-két nyúl vágat át a nyíladékon, kiérnek a hajtók és a puskások vállradobva a puskát mérgesen dörmögnek: „Na, ebben sem volt semmi!” A hajtás egyik sarkán két hajtó még küszködik egy szederindás kökényfoltban. Hirtelen megelevenedik a bokor, és egy nagy kan tör ki. Mindenki ordít, a puskások kapkodnak, egy-két elhamarkodott lövés, és a kan ép bőrrel vígan vágtazik tovább. Hát igen. A vadászatnál mindig vannak meglepetések, ha nem lennének, nagyon hiányoznának, mint ahogy a szegedi halászlé sem érne semmit csípos paprika nélkül.

Ha a tél folyamán a házi hajtásokat többször megismételjük, feltűnik, hogy a disznók mindig idegesebbek lesznek, mindig korábban indulnak, sőt az első hangok hallatára és egy-két lövés után, még a szomszédos erdőrészletből is kiváltanak, esetleg nem hajlandók a sűrűség elhagyására, hanem a hajtók között mindig visszatörnek. A felsorolt jelenségek a túlzott zaklatás következményei. Ezért mindig mérséklettel vadásszunk, ne hajszoljuk agyon disznóinkat. Ne hagyjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a vaddisznó és szarvas a sűrű, nyugodt helyeket szereti, és sokszor ugyanabba az erdőrészbe — ha két-háromszáz méter távolságra is egymástól — bújnak nappalra. A többszörös hajtás a szarvasokat is zavarja, és az ilyen zaklatott szarvasrudli nyugalmasabb lakóhelyet keresve elhagyja területünket. Egy szarvasnak 50 km távolság csak egy éjszakát jelent és visszatérésére semmi biztosítékunk sincs.

Mindezen hátrányok ellenére, a házi hajtások rendezését ajánlom a kisebb vadásztársaságoknak, különösen olyan területen, ahol kevés a disznó. Az évi egy nagyvadászat rendezésével igen sok fáradság jár. A nagyvadászat pontos tervet és szervezést kíván. Az időpont kitűzése, a puskások meghívása, hajtók rendelése, a hajtások sorrendjének megállapítása, a lőállások kijelölése stb. nem egyszerű feladat. A kényyszerű távolabbi időpont miatt a vadásznapon lehet igen rossz idő, eső, viharos szél, havazás. Nem tudjuk azt sem, hogy lesz-e hó, pedig hó nélkül nehéz a disznók pontos helyének megállapítása. Ezért olyan sok a nagyvadászatoknál az üres hajtás.

A kettő összehasonlításából tehát leszűrhetjük a tanulságot: nagyvadászatot csak ott tartsunk, ahol sok a disznó és nyugodt a vadállomány.

Nagyvadászat

A nagyvadászatok időpontja vidékenként változik. Kétségtelenül előnyös a havas erdő, de ha visszagondolunk az elmúlt hőszegegy telekre, a novemberi időpont látszik célszerűbbnek, mert akkor a napok hosszabbak. Több hajtásra jut az időből, sőt még az esetleges utánkereséseket is el tudjuk végezni. Az utolsó világos órát erre a célra fordítjuk. A decemberi napok rövidegük miatt alkalmatlanok. A novemberi időpont mellett szól az is, hogy ilyenkor a vad még jó kondícióban van, nem éhezett, a bűgási súlyvesztéség sem

csökkenti értékét. A jólét és nyugalom következtében a vad még nem félénk. Nem ismeri a hajtók zaját, a lövések jelentőségét, és a múlt évi emlékek legfeljebb néhány öreg kan vagy koca bőre alatt bizseregnek. Bizalmasabbak, könnyebben hajthatók és jobban tartják váltóikat.

A decemberi vagy januári időpont mellett egyedül a hó szól. A vadászat rendezője mindent mérlegelve, a helyi körülmények ismeretében döntsön a nagy vadászünnep napjának kitűzéséről.

A tervszerű nagyvadászatok csak akkor járnak sikerrel, ha az egészet egy kéz tervezi, irányítja és vezeti. Minden vadásztársaságnak és területnek van vadázmestere, aki helyismerete mellett vezető és szervező készséggel is rendelkezik. Ha viszont választanunk kell, a vadászat vezetésével feltétlenül olyan vadásztársat bízunk meg — félretéve esetleges hiúsági, kor stb. kérdéseket —, aki a legjobban megfelel, mert az egész társaság érdeke a bosszúság nélküli szórakozás és jó eredmény.

A vadászat megrendezésével járó feladatokat úgy tudjuk legjobban követni, ha egy feltételezett nagyvadászat vezetésével megbízott vadásztársunk helyébe képzeljük magunkat, és végigkísérjük munkájában. Feltételezzük tehát, hogy olyan vadászatot rendezünk, ahol vaddisznó mellett szarvastehén és borjú is lőhető. A vadásztársaságnak 8 tagja van. Meghívunk még négy vendéget, összesen tehát 12 puskásunk lesz. Lemondásra, megbetegedésre számítva, 1—2 vadással többet hívunk meg, de 15 puskásnál többet sohasem, mert nem tudjuk őket megfelelően irányítani, nagy lesz a lárma, kevés az eredmény. Bizsereg a hátam, mikor 25—30 puskáról hallok, akik golyóspuskáikkal tűz alatt tartották az erdőt, de azt hiszem, egymást is. Aki ilyen helyre téved, annak csak egy tanácsot adhatok: mindig vastag fa mellé álljon, de még jobb, ha az első hajtás után „lesántul” és szépen, udvariasan elköszön.

A vadászat napját mintegy két héttel előre tűzzük ki. Így elég idő áll rendelkezésünkre az előkészítéshez.

Terület Kezdő lépésként kiterítjük magunk elé a terület térképét, és végignézzük azokat az erdőrészteket, melyek számításba jöhetnek. Hogy melyiket érdemes meghajtani? Az előző évek tapasztalataiból ismerjük a főbb tartózkodási helyeket, és a mostani nyomokból, megfigyelésekből tudjuk a disznók mozgási körzetét. Ezekből következtethetünk a nappali búvóhe-

lyekre. A kiválasztott erdőrészekből válogassuk ki a nagyvadászati napján meghajtandókat. Ne tervezzünk sok hajtást, mert a tervezett és tényleges idő között mindig lehetnek lényeges elcsúszások. Lehetőleg délelőtt hajtsuk a legtöbbet ígérő részeket. A disznók délelőtt könnyebben hajthatók és a puskások is jobban lőnek. Na meg a hangulat sem közömbös. Mennyivel vidámabb az olyan vadászat, ahol az első hajtásokban ropog a puska, mint az olyannál, ahol délig a vadászok még csak el sem sütötték fegyverüket.

A hajtások sorrendjét természetesen nemcsak minőségük szabja meg, hanem azok egymástól való távolsága is. Lehetőleg kevés járással és kevés kieső idővel tegyük a vadászatot folyamatossá. A vadászat kezdőpontját, a találkozóhelyet az első hajtáshoz közel jelöljük ki. Ha lehet, még arra is figyeljünk, hogy az lakott helyhez vagy köves úthoz is közel essen. Így a hajtók és puskások könnyen eléri. Az sem baj, ha a hajtásokkal innen távolodva haladunk. A korai pontos kezdés lényeges időmegtakarítást jelent, és ha hazafelé esetleg ránk sötétedik, lényegesen kisebb zavart okoz, mint amikor az utolsó hajtás végére besötétedik.

Miután ezen szempontok szerint kijelöltük a meghajtandó területeket és a hajtások sorrendjét, meg kell még állapítani a hajtások irányát, és ennek megfelelően a lövonalat, illetve a puskások lövállásait.

A hajtás irányát a vad menekülési váltói és a szélirány szabják meg. Ezek együttes hatása érvényesül, és mivel a tervezéskor még nem tudjuk, hogy a vadászat napján milyen égtáj felől fúj a szél, két lehetőséggel kell számolnunk. Ennyi elég, mert bármilyen irányú szél esetén is lehet oldalirányban vagy hátszéllel hajtani.

A puskások felállítása

A puskások felállítása annál fogasabb feladat. A legtöbb esetben azt láthatjuk, hogy a rendező barátait, hivatali feletteseit ráállítja a legjobb váltókra (egy jó helyet magának is biztosít) és a további puskásokat beosztja ezek közé. Mivel golyós fegyvernél 100 m a biztos lőtávolság, ezért a lövállások 200 m-re is lehetnek, ami 10 puskásnál 2 km távolságot számítva egy egész erdőrészt körülállását is megengedi. Ha az erdőrész kisebb, a puskások közelebb állnak egymáshoz. Ha a közöttük levő távolság 50 m sincs, úgy csak egyik oldalra lőhetnek.

A másik felállítási módszer még rosszabb. Ennél a puskások min-

dig egy lóvonatra kerülnek, oldalpuskás (Flank) nincs, és hátul sem áll senki.

Mindkét rendezéssel sokszor találkozhatunk, pedig egyik sem jó. Hogy miért, azt legkönnyebben úgy érthetjük meg, ha beleképzeljük magunkat egy vaddisznó helyébe, amely a puskások által körülállt sűrűben lapul. Hallja, hogy a nyiladékon, azután a kocsiúton emberek mennek. Egyik állva marad, ágakat tör, köhög és topog. Odébb megisméltódik az előbbi hangzavar. A disznó fülel, szaglász. A másik oldalról sok ember zajong. A recsegés, lépések és kiabálás közeledik. Amikor a hajtók felugratják, lehetőleg széllel szembe, rohanva menekül arra, ahonnan nem tapasztal semmi gyanúsat, vagy belefut a hajtásba. Közben megtorpan, szímatot vesz és rohan tovább. Nem váltón menekül, hanem az általa veszélytelennek vélt irányba, amerre jó vadsűrűt tud, és mivel mindenhol ember-szagot érez, előre nem számítható helyen, örült rohanással tör ki. Az így rendezett hajtás eredménye: nagy lövöldözés, sok hibázás, és — ami még nagyobb baj — több sebzés, kevés zsákmány. Szegény vadászok pedig szégyenkeznek, még a gúnyolódást is le kell nyelniük, pedig nem ők a hibásak, hanem a rossz rendező.

Hát ha így nem jó, akkor hogyan?

Menjünk megint vissza a disznóvacokhoz. A konda nyugodtan pihen. A süldők makkhegyekről álmodnak. Az öreg koca azonban felveti a fejét és fülel. Messziről ágreccsenést, köhögést, lépteket hall. „Ezek az átkozott gombászók, már megint itt tekeregnek” — gondolja magában, és mivel a hangok egyre közelednek, felkel és malacaival elindul. Meg-megállva, fülelve, szép csendesen poroszkál, nem ötletszerűen menekül, hanem elhatározott irányba és helyre megy. Széllel szembe indul, a megszokott váltón, a közeli sűrűbe, ahol egy sokszor használt, biztos búvóhelyet tud. A sűrű szélén megáll, szímatot keres. A levegő tiszta. „De azért ezen a világos nyiladékon haladjunk csak szaporán, biztos, ami biztos, gyérünk ügetve tovább” — gondolja. Tavaly egyszer itt igen utálatos durrogás fogadta és mintha kevesebben is maradtak volna, de neki semmi baja sem történt, ezért hát lassítja a tempót. Nyugodtan, megszokott útján halad a kis csapat. Ez a lényeg, ez a nyugodt menekülés. Ezen szokások és váltók ismeretében rendezi a jó vadászmeister a vadászatot és állítja fel a puskásokat.

A puskások felállításakor tehát mik a leglényegesebb előírások? Kezdjük azzal, hogy egyáltalában nem fontos az összelövés.

A felállítás teljes csendben történjen. A vad abból semmit se tudjon, és az első hang, amit meghall, a hajtóktól származzon.

A vadat a hajtók a felugratáskor megijeszthetik ugyan, és az rövid szakaszon el is rohan, de hamarosan lassul, nyugodtabb lesz, és rendszeren használt váltójára ráállva menekül tovább. Ilyen váltók mellett álljanak a puskások. Itt azután lőhetnek disznót, és nincsenek a 100 m-es távlövésekre, vagy a nyiladékon átrepülő kan meglövésére kényszerítve.

A vadászat célja ugyanis nem a nagy lövöldözés, hanem a szép teríték. A vadászat rendezője sokszor vigasztalja magát a következő szavakkal: „Én mindent megtettem, vad is volt bőven, a vendégek mind rálóttek a vadra, hogy nem tudtak egyet sem löni, nem tehetek róla!” Nincs igazuk ezeknek az önámítóknak. A jól rendezett vadászon nemcsak a sok vad fontos, hanem még fontosabb az olyan rendezés, ahol a közepes puskás is meglőheti a magátét.

Nem beszéltünk még arról, hogy milyen nagy legyen a hajtás? Mekkora erdőrészt hajtassunk egyszerre? Ha nagyon kis területet hajtunk, akkor a vadat a következő hajtásokból is elriaszthatjuk. De nemcsak a hangoskodás és lövöldözés, hanem az erdőrészen át-rohanó, menekülő konda is elviheti magával az addig nyugodtan pihenőket. A másik végletbe esnek a rendezők a napi két hajtás szervezésével. Délig tart az első, sötétedésig a második.

Bár a hosszú hajtások igen eredményesek lehetnek, mégsem jók, mert hideg időben, három óra hosszat egy helyben várakozni nagyon kellemetlen, és bármilyen jól is készítettük elő a lőállásokat, a hosszú tétlenség unalmassá válik. Az éberség csökken, a puskások fáradtságot éreznek, a vad váratlan megjelenése kapkodással és hibázással jár. Legjobb az egy-két órás hajtások rendezése. Ennyi időt még nagy hidegben is kibírhatunk, és figyelmünk sem csökken. A hajtások, a felállási, átállási és ebédidőt beleszámítva, legfeljebb hat-nyolc órát vehetnek igénybe, ezért egy napra legfeljebb hatot tervezzünk.

Az eddig elmondottak alapján, az erdőt és terepet alaposan ismerve, a kisebb sűrűket kapcsoljuk össze, a nagyokat bontjuk részletekre, és jelöljük be térképünkön azt a négy-hat erdőrészt, melyet meghajtatunk. Megállapítjuk a hajtások sorrendjét és irányát. Erről készítsünk magunknak vázrajzot, és a lőállásokat is jelöljük be. A lőállások nagy része, mert a főbb váltók mellett vannak, már előre ismert. Igen lényeges ezek kijelölésekor a szél irá-

nya. Ha a lóállásokat a sűrű szélétől 50 m-nél messzebb, ritkább szálerdőben vagy rudasban tűzzük ki, úgy a szélre nem kell annyira vigyáznunk. Bizonyára megfigyelték már vadásztársaim, hogy míg a szarvas csak jó széllel hajtható, addig a vaddisznó elsősorban a jó búvóhelyet keresi, s ezért néha rossz széllel is menekül.

A lóállások között természetesen minőségi fokozat is van. A vadászat rendezőjének ezt ismernie kell. A jó lóállások közé kár és ésszerűtlen rossz puskások elhelyezése. Soha se számítsunk arra, hogy a nagyvad csak a hajtás irányába menekül. A disznó a hajtás minden oldalán kitörhet, tehát vadásztársainkat is úgy helyezzük el, hogy minden oldalról golyóval fogadhassák a vadat. Ésszerűtlen viszont minden hajtásnál a puskások körülállítása, mert például mezőszélen, lakott hely közelében levő szegélyre felesleges vadászt állítanunk. De ugyanilyen felesleges vadászt állítani a szálerdőbe akkor, ha a meghajtandó erdőrészt három oldalon sűrűség veszi körül. A jól szervezett vadászon lehetnek üres oldalak, de lesznek sűrűn beállított lővonalak is, ahol a szűk és rosszul belátható kocsíúton sok lóállás szükséges.

Egyes esetekben néhány jó puskás beállítása a hajtásba ugyancsak előnyös lehet. Ilyen lóállásra csak nyugodt, biztoskezü és tapasztalt vadászok valók, akik pontosan betartják a vadászmester utasításait, és nem lövöldöznek felelőtlenül össze-vissza. Beálló lóállásnak legjobban tisztás-szélek, a nappali vadbúvók közelében húzódo főváltók felelnek meg. Leállásukkal elérhetjük azt, hogy a sűrűt sokszor nehezen elhagyni akaró kondát már itt megugratva, kitörésre kényszerítjük. Ha a konda a hajtás közepén lövést kap, a legritkább esetben marad bent. Még szerencsésebb eset, ha ezektől a lövésektől szétugranak, mert többfelé menekülve, több puskás lóhet rájuk.

Az elmondottak alapján rajzoljuk be vázlatunkba a tizenkét puskás lóállását.

Nehéz terepen megkímélhetjük vadásztársaink erejét a lóállások kettéosztásával, melyeket két oldalról kevesebb gyaloglással érhetnek el. Ha még kényelmesebbé akarjuk tenni a vadászatot, úgy lovasfogatokat rendelünk ki, és azokkal szállítjuk egyik hajtásból a másikba vendégeinket. A fogatok várakozási helyeit ugyancsak előre tervezzük meg, mert nincs kellemetlenebb és zavaróbb körülmény, mint a lóállások közelében zörgő, zajongó fogatok lármája.

A tervezés végső lépése a lóállások szétosztása a puskások kö-

zött. A vadászat sikere és eredménye függ attól, hogy kit hova állítunk. Vadásztársaink gyakorlata és lőképesége különböző, de minden lőállásnak is van előnye vagy hátránya.

Lassú lövőt ne állítsunk szűk kocsiútra, mert lehet, hogy a széles nyiladékon vagy szálasban kifogástalanul lő, de a cserkészúton mindent elhibáz. Nagyothalló vadásztársainknak jó látási viszonyokat biztosítsunk. A köhögőseket ne állítsuk közvetlenül a sűrű szélére, vagy a konda vackának közelébe. Idősebb, kövér, nehezen mozgó társainkkal ne mászassunk hegyeket, mert terhes erőlködésük nemcsak nekik rossz, hanem feleslegesen húzzuk az amúgy is rövid időt. Nagyon jó gyakorlat az előző évben eredményes lőálláson álló puskást ugyanoda visszaállítani. A vadász ismeri a lőállás adottságait, tudja, honnan várja a vadat, bízik helyében, ezért figyelmesebb, nyugodtabb, jobban lő, és mindezek miatt megelégedett. De a vadászmesternek is könnyebb, ha a puskások egy része már előre tudja a felállási helyeket, mert egyedül is odatalálnak, és elkerülhető a sok magyarázat és beszéd. De e megállapítás ellenkezője is áll. Mégpedig ne állítsunk senkit olyan helyre, ahol előző évben semmit se látott vagy csúnyán hibázott. Az ilyen puskák mellőzöttnek érzik magát, kedvetlen, nem figyel, ha vad jön rá, kapkod és ismét hibáz. Ha semmit sem lát, akkor meg egyenesen megharagszik és azt hiszi, hogy kitolunk vele.

A vezető elhelyezkedése

A vadászat vezetője, miután felállította a puskásokat, a hajtás szélső standjára kerül. Természetesen ez nem a legjobb hely, de a rendező ilyenkor elsősorban vendégeinek szórakoztatásával és a vadászat eredményével törődjön, és ne ő akarjon rekorder lenni. A szélső lőállás azért is alkalmas, mert innen az egész hajtás menetét figyelheti és irányíthatja. Ráhajtásnál a hajtók kiérése után azonnal intézkedhet a következő hajtásról, esetleg az előre nem tervezett, de mégis szükséges kontrahajtásokról is. Persze még sok olyan szempont lenne, melyet felsorolhatnánk a lőállások kijelölésénél, de felesleges, mert úgyis mindenki egyéni tapasztalataira és a terület adottságaira támaszkodik.

Lőállások

A leírtak végrehajtásával végre elkészítettük térképünket. A legközelebbi napsütéses napon ki-megyünk az erdőbe azért, hogy a lőállásokat a helyszínen is kijelöl-

jük és elkészítsük. A standok a főváltók mellé 30—40 lépésre kerüljenek. A vadász mindig rejtve álljon, de legyen jó látási és lövési lehetősége. A takarást mesterségesen is biztosíthatjuk néhány gally leszúrásával vagy fonott lőfal készítésével. A rőzsefonással épített lőállásokat csak ott érdemes bevezetni, ahol több éven át többször használhatók. Ilyen falat egy ember egy óra alatt elkészít. A fal ívelt vagy tompaszögben hajló, két méter hosszú legyen és magassága olyan, hogy az ülő puskás kényelmesen kilásson felette. Persze nem kell mindig mesterséges készítményeket leállítanunk, mert egy megfelelő vastagságú fa is jó lőállás lehet. Sem a vékony, sem a túl vastag fa nem jó. A legmegfelelőbb a 40 cm átmérőjű. Felhasználhatunk bokrot, farakást, földhányást, és minden olyan rejtett helyet, amelyet a vad megszokott, de szeme elől a vadászt elfedi. A jó lőállásban a puskás nyugodtan mozoghat, néhányat léphet, sőt fordulatot is tehet, és ami a legfontosabb, mindezt zajmentesen.

Lőcsillag

A nagyon sűrű fiatalosokban készítettünk lőcsillagot (csillag alakú irtás a jobb látási és lövési lehetőség érdekében). Ágai három irányban 1 m szélesen és 40—50 m hosszan fussanak. A kefesűrű, átláthatatlan disznótanyák hajtásánál a csillagok, egyesek elnevezése szerint „varjúlábak”, igen jó szolgálatot tesznek. A legjobb váltók rendszerint a legsűrűbb részen húzódnak, és olyan ügyesen alkalmazkodnak a terephez, hogy csak keskeny utakat kereszteznek, melyeken nagyon nehéz jó lőállások kijelölése. Az ilyen sűrűkben a lőtávolság rövid, a látási viszonyok rosszak, és a vad közeledéséből a legkisebb szélnél már semmit sem hallunk. Nagy segítség ilyenkor a varjúláb, melyet, ha visszahajtásra is számítunk, futtathatunk a másik oldal sűrűjébe is. Az 1 m széles, egyenes lövonalakat csak óvatosan termeltessük ki. Még az összes fát se vágjuk ki, mert ide ritkán lövünk be, legtöbbször csak észrevesszük a vad közeledését, felkészülhetünk a lövésre, és ki tudjuk választani a megfelelő darabot. Különösen fontos ez ott, ahol nem a disznóállomány kiirtására, hanem vadászatra törekszünk, mert a lőcsillag segítségével a kocákat kímélni tudjuk (bár ismerek olyan vadászokat is, akik még a 30 m széles nyiladékon is a vezető kocára lőnek).

Ha a csillag pásztaít nagyon szélesre és tisztára kivágatjuk, úgy a disznók kikerülnek, sőt váltóikat is megváltoztatják, olyan helyen jöhetnek, ahol senki sem számít rájuk, talán még puskás sem áll.

A lőállás látási viszonyai ideiglenes építménnyel is megjavíthatók. Alig 1 méter magas földhányás, esetleg tűzifából összerakott állás, már megadja a szükséges magasságot. Persze mindkettő csak akkor látja el feladatát, ha rajtuk zajmentesen és biztonságosan mozoghatnak. A meglévő magaslesek segítségével és hordozható lesek ügyes elhelyezésével ugyancsak előnyösen befolyásolhatjuk a vadászat eredményét.

Hordozható magaslesek — hajtásonként legfeljebb 3—4 darabot — állítsunk be a lövonal elé, a terület legjobb váltói mellé. Szerepük ugyanaz lesz, mint a már előbb említett, a vaddisznó vackok közelébe elhelyezett puskásoknak. A magaslesen ülő vadásznak sokkal nagyobb a látóterülete, ezért lényegesen nagyobb az esélye a konda szétugrasztására. Az előretolt lőállásokra ugyancsak a legtapasztaltabb és legjobb lövő vadásztársainkat helyezzük el.

Minden puskásnak pontosan ismernie kell szomszédja lőállását. Egyenes vonalban, nyiladékon állóknál a tájékozódás nem okoz gondot, ha azonban kanyargós, görbe kocsiúton állunk meg, úgy különösen fontos, hogy a két szomszéd, de lehetőleg az egész puskásvonal pontosan ismerje társainak elhelyezkedését. A biztonsági előírások elmulasztása esetén a lelkiismeretes vadász még lőni sem mer, mert félti társait, de ráadásul őt magát is meglőhetik. A lőállások helyes kijelölése és pontos ismerete a balesetek megelőzésének legjobb módja.

Ha mindezek figyelembevételével elkészítettük a terepen a standokat, és térképünkkel azonosan mindegyiket megszámoztuk, úgy a tervezést teljesen befejeztük. Most már csak a hajtókról gondoskodjunk, és a vadőröket oktassuk ki pontos feladatukról és a kezdés időpontjáról.

Hajtók

A vaddisznó a szarvas után egyik legnehezebben hajtható nagyvadunk. A sikertelen disznóhajtások után rendszerint a hajtókat állítják oda bűnbaknak. Pedig sokszor nem tehetnek az eredménytelenségről.

Nem azt kívánom bizonyítani, hogy nincsenek rossz hajtók és rossz körülmények, mert a váltókon libasorban egymás után bújkáló, a sűrű foltokat kikerülő, hangosan ordító és csellengő hajtókkal nem érhetünk el komoly eredményt. A rendet és fegyelmet

betartani nem képes embereket zárjuk ki a vadászból. Viszont ne állítsuk őket emberfeletti feladatok elé. Elsőben, víztől csöpögő erdőben, magas, lucskos hóban nem is várhatjuk tőlük, hogy rendszeresen hajtsanak. Ne rendezzünk ilyen időjárásban és körülmények között hajtóvadászatot. A hajtók általában kedvvel végzik feladatukat, és ha pontos utasításokat kapnak, azokat végre is hajtják. Lényeges a rendezett, fegyelmezett irányítás, a jó bánásmód és a megfelelő bér.

A jól működő vadásztársaságoknak állandó jellegű, fegyelmezett hajtógárdájuk van, akik mindig szívesen jönnek, és a hajtást éppen olyan szenvedéllyel végzik, mint a puskások a vadászatot.

A nagyvad-hajtásokhoz lehetőleg komoly, nyugodt férfiakat alkalmazzunk. Gyerekek, szeleburdi lányok, nyakigláb kamaszok legfeljebb körvadászatra alkalmasak, vaddisznó-vadászatra nem valók. A puskások és hajtók közös célja a zsákmány, és ha a hajtók érzik, hogy szerves részei a sikernek, és ők is vadász munkát végeznek, úgy jó kedvvel, szívesen hajtanak. Éppen ezért már az előkészítésnél is vonjuk be a hajtók vezetőjét a tervkészítésbe, hogy annak végrehajtásáért felelősséget érezzen. A hajtók vezetője az erdőt jól ismerő, becsületes, köztisztelőben álló ember legyen.

A legjobb hajtók, akikkel eddig találkoztam, Zala megyeiek voltak, Szilvagy községből. Öten jártak együtt, idegent be sem vettek maguk közé. De nem is kellett több ember, mert nem volt olyan sűrűség, melyből ne hajtották volna ki a disznót vagy szarvast. Rossz nyelvek szerint fiatalabb korukban mindnyájan orvvadászok voltak, de megkomolyodva a sokkalta veszélytelenebb és mégis izgalmas hajtó foglalkozást választották. Gyuri bácsi volt a vezérük, kicsit bicegő, galambősz bácsika, aki azonban többet tudott a vad szokásairól és váltásairól, mint mi többiek együttvéve. A vadászatról Gyuri bácsit három-négy nappal korábban értesítettük, aki társaival mindig pontosan megjelent. A találkozás után következett a kupaktanács, ahol megbeszéltük, milyen idő van, merre fúj a légáramlás, ezért hát a Zsibosi tetőn kellene kezdeni a hajtást, a puskások pedig a gerincen álljanak a kocsin... és amikor jól kitanácskoztuk magunkat, megszólalt Gyuri bácsi: „Hát akkor mi most a Szederlyés ódalt hajtánánk, maguk meg állanak a lapi cserkeútra.” Ilyenkor kár volt minden ellenvetésért, mert az esetek nagy százalékában tényleg Gyuri bácsinak volt igaza, a disznók a sűrűből a lapi cserkeútra törtek.

Persze ezek olyan kis házihajtások voltak, öt hajtóval és körülbelül ugyanannyi puskással, de élményben és zsákmányban felvették a versenyt bármilyen nagyvadászattal. Külön tanulmányt érdemelne Gyuri bácsiék működése. Nem kellett nekik felügyelet, sem a hajtásokra vonatkozó magyarázat, csak a meghajtandó erdőrészt neveztük meg, és máris ment minden, mint egy jól olajozott óra. Gyuri bácsiék mindig tudták, hogy hogyan hajtsanak. Disznót kicsit hangosabban, egy-két koppantással, köhentéssel, néhány szóval. Szarvast teljesen csendben. Ismerték a sűrűk rejtekhelyeit, és tudták, hogy a konda — ha bent van — melyik szederfoltban lapul. A hajtás elején kicsit hangoskodtak, azután lassan, egyenletes tempóban bújtak a sűrűbe. A vacok közelébe érve megálltak, jobbra-balra járkáltak, amíg a vad el nem indult. Amikor meghallották a vonuló disznók zörgését, ők is lassan utánuk bújtak. Ha a vad megállt, ők is egyhelyben topogtak, esetleg kicsit visszahúzódtak. Ezzel a módszerrel a vadat szinte kiszorították a sűrűből, és nem adtak módot a visszatérésre. Ha mindezek ellenére mégis visszatört a szarvasrúdli, úgy Gyuri bácsi csak annyit mondott: „Megen a Reszka (így hívta az öreg vezérteheneket) vót ügyesebb, na de mennyünk csak a vasútvégi sűrűbe, ott elkaptuk a fraktyát!”

Ferkó, a legfiatalabb hajtó, nyomozó tudományával felvette a versenyt a legtökéletesebben idomított hannoveri vérebbel. A legkisebb jelet és nyomot sem kerülte el a szeme, még a vérnélküli csapát is folyamatosan követte. Nagyon sok rosszul lőtt vadat találtunk meg segítségével.

Másképp hajtottak szárazban, hóban és fagyban, de mindig jól, és ennek ellenére bizony sokszor túljártak az eszükön a szarvasok meg a disznók, és estére üres maradt a tarisznya. Mert ha zsákmány volt, akkor a Ferkó teljes szabályossággal kizsigelte, és a nálunk bevezetett szokás szerint, a zsigereket tarisznájába pakolta. A vadászat után Gyuri bácsiék dagadó tarisznnyákkal, libasorban elvonultak a szőlőhegyre, ahol a félig földbebújtatott, zsúpfedeles pincében megérkezésük után hamarosan felséges illatok szagára lett figyelmes a padlásra bújt mogyorós pele. És ha kíváncsiságtól hajtva lekukucskált a gerendák füstös repedésein, akkor azt láthatta, hogy öt fáradt, de megelégedett ember nagy cseréplábasból kanalazgat valami piros színű ételt. Nem szólnak egy szót sem, csak néha koccan a kanál, pattan a tűz, nyikkan a bicska a sötét-

barnára sült kenyér héjában. Azután kluttyogás is hallható, folyik a hébérből a jó savanyú göcseji noha, az az annyit szidott és halálraítélt, de mégis annyi örömet és élvezetet adó ital, mely olyan a szőlőfajták között, mint a vaddisznó a többi nemesvad családjában: mindenki űzi, mindenhol irtják, és mégis él, sőt szaporodik.

Létszámuk és mozgásuk A hajtólétszám minden vadászaton különböző. Sok hajtóval jó vadászatot rendezni nem lehet. A sok hozzá nem értő ember között a rendet fenntartani nagyon nehéz. Különben is téves felfogás, hogy a sűrű hajtósor jobban kihozza a disznókat a fiatalosból. Sok ember mindig nagy lármát okoz, és a nagyon zajos hajtásokban mindig visszatör a nagyvad, vagy már előre kimenekül a szomszédos erdőrészetekből is. Az egymástól 40—60 lépésre haladó hajtók a sűrűt jól átfogják, mivel a nagyon széles hajtások sem célszerűek, a 10—12 hajtóból álló csapat a legmegfelelőbb. Ennyi embert könnyen irányíthatunk.

A hajtókat a vadászat kezdete előtt oktassuk ki. Magyarázzuk meg, hogy egymástól egyforma távolságot tartsanak, haladjanak egyvonalban, csak annyi zajt okozzanak, amennyi elkerülhetetlen az összeköttetés tartása miatt. Mindig tudják szomszédaik helyzetét. Ne siessenek az erdőben. Kényelmesen ballagva haladjanak, jobbra-balra kitérő útvonalon, néhányat koppantva botjukkal.

Vadat látva vagy hallva álljanak meg, zörögjenek egyhelyben, de semmi esetre se ordítozzanak. Még a visszatörő vadat se ijesszék kiabálással.

A jól begyakorolt hajtógárda a visszatörés után megáll és rövid ideig vár. Ha a hátsó állásban hagyott puskások fegyvere néma marad, akkor megfordul, és három-négyszáz lépést visszamegy. A módszer bevezetése azért célszerű, mert a vaddisznó a hajtóvonal áttörése után hamarosan megáll és hallgatózik. Ha hallgatás közben a hajtóvonalat újból közeledni hallja, legtöbbször ismét szembe fordul azzal, áttör rajta, és az eredeti hajtási irányba menekül. Másodszori visszafordulásuk elmulasztásával sem okoznak azonban gondot, mert hátrafelé folytatva szökésüket, valamelyik hátsó váltón álló puskásra törnek rá. Persze e módszert csak jól begyakorolt hajtókkal alkalmazhatjuk.

A meghajtandó területet keresztező nyiladék vagy egyenes kocsit legyen a hajtóvonal kiigazodó megálló helye, ahonnan felzárkózva, egymást bevárva, közös jelre indulnak tovább.

Anyagi ösztönzés Voltam már olyan vadászaton, ahol annak eredményét a hajtóknak ígért prémiummal kívánták elősegíteni. Minden elejtett vadért bizonyos összeget ígérték. Helytelennek tartom ezt a módszert, mert a puskásokat hibázásukért kigúnyolják. Olyan vadászaton is részt vettem, ahol minden hibázásért büntetést kellett fizetni és a vadászmester a pénzt a vadászat végén a hajtóknak adta. Volt is emiatt lárma és ordítózás, mert a hajtók minden lövésnek annyira örültek, hogy a nagyvad még a hetedik határból is elmenekült. Egyik módszer sem helyes. Fizesünk rendes bért a munkáért, és akkor rendes teljesítményt is kívánhatunk.

Előfordulnak néha egész különleges esetek, melyek közül egyet leírok:

Az 1930-as évek egyik telén a Vértesben nagy vaddisznóhajtást tartottak. A vadászaton 25 puskás, 40 hajtó, fogatok, vadőrök és nagy felhajtás volt. A szép napsütéses, havas időben szabályos rendezéssel indult a nap. Az első hajtásban nem volt vad. A második is teljesen üres volt. A harmadikban visszatörtek a disznók. Ezután ebéd következett. Mindenkinek lógott az orra, és nagy csendben kanalazták a gulyást. A házigazda mérgesen szidta a vadászokat, erdészeket, de különösen a hajtók vezetőjét, egy élelmes, minden hájjal megkent szép szál legényt. Azzal fenyegette meg, ha ez így megy tovább, estére a bérüket sem fizeti ki. A legény elkeseredésében nagyokat húzott a zsebébe dugott pálinkás üvegből, ugyanis az éjszaka lakodalomban volt és egyenesen onnan jött hajtani. Így maradt nála az üveg, de még a harmonikája is, mert ő volt az egész környék legjobb harmonikása, és valamirevaló lakodalom nála nélkül meg sem történhetett. Ebéd után felálltak a hajtók, vezetőjük már igen vörösödött a pálinkától. Erősen szidta társait, hogy minden bokrot zörgessenek meg és még az egereket is hajtsák ki az erdőből. De bizony a disznók csak nem hallgattak a jó szóra, és bár volt a hajtásban vagy harminc darab, egy se ment a lővonalra, hanem visszatörve elhallgatóztak a kökényes, szedres, galagonyásban. A házigazda tajtékozott a dühtől és megismételtette a hajtást. Újból bebújtak a hajtók a sűrűbe, és amikor a terület feléig értek, harmonikaszót hallottak a legnagyobb tüskés közepéből. De még csodálkozni sem értek rá, máris elkezdtek durrogni a puskák és miközben a vidám fox-polka hangjai bújkáltak az erdő mélyén, az államtitkár úr már a harmadik

süldőt hibázta el tíz lépésről. A disznók rémulten menekültek a szélrózsa minden irányába és a hajtás végén 12 db feküdt a területen. Az államtitkár úr a területet szemlélve megkérdezte a házigazdától:

„Mondd kérlekalásssan, mi volt az a furcsa zene a hajtás irányából?”

„Ugyan kérlek, csak egy hangszóró valamelyik közeli faluból” — válaszolt a házigazda, miközben furcsa pillantásokat vetett a hamisan mosolygó főhajtó felé. Azóta is híre van a fox-polkás hajtásnak és még ma is nevetnek rajta, akik emlékeznek rá.

A hajtókról, ha tehetjük, gondoskodjunk egyéb módon is. Reggel egy kupica pálinka, délben meleg leves vagy forró tea, nagyon jó hatással jár. Vigyázzunk azonban a pálinkával mind a hajtóknál, mind a vadászoknál. A célvíz egy kupica erejéig nem okoz kárt. De tényleg csak ennyi legyen, mert a nagyhangú, ordító hajtó-seregtől és a két célgömböt látó puskásoktól nem várhatunk eredményes vadászatot, hogy a balesetveszélyről ne is beszéljünk. A vadászat vezetője felel a résztvevők testi épségéért, ezért minden felgyelmezetlenséget már csírájában fojtson el.

Kutya

Az ember leghűségesebb vadászó társa a kutya. A vaddisznóvadászatnál már régóta fontos szerepet játszik. Bár a nagy falkavadászatok ideje elmúlt, de még ma is széppé teszi a disznóhajtások hangulatát a csaholó kutya közeledő hangja.

Az állandóan marakodó, szélestüdejű, félvad kopók helyett ma pokrócba takargatott tacsó jelenik meg, hős elődeinek korcs utódaként. És még ez a kis agyonkényeztetett, kifinomodott kutya is sok örömet szerez vadászainknak.

Követelmények Ahány vadásztársaság, annyiféle szempont szerint választják ki disznós kutyájukat. Egyesek a gyors kutyát szeretik. Előnye, hogy váratlanul beleront a kondába és szétugrasztja, a disznók több irányba menekülnek és több puskás juthat lövéshez. A megijesztett disznók viszont eszük vesztetten rohannak, és csak biztos kezű vadász számíthat találatra. A heves kutya további hátránya a féktelenség, sokszor megfeledkezik a kötelező óvatosságról és a disznók halálra sebzik.

Az óvatos kutya hangos ugatással, lassan tereli a kondát. Előtte tehát könnyebben juthatunk pontos lövéshez, de a konda együtt menekül, és sokszor visszafordul. A lassú kutyák félénkek is, ami miatt — különösen egy-két rosszul sikerült támadás után — teljesen visszaállnak és nem követik a felugrasztott kondát.

A kutyák nagysága és színe is lényeges. A nagytestű, heves kutyától túlzottan félnek a disznók. A kicsi kutya viszont gyengesége miatt teljesen közömbös előttük, nem méltatják semmire, és el sem hagyják búvóhelyüket. A fekete, szürke és barna egyszínű kutyák könnyen összetéveszthetők a vaddisznókkal, ezért lehetőleg tarkaszőrű kutyát használjunk. Sok jó disznós kutya esett áldozatul, szerencsétlen színe miatt, egy-egy elhamarkodott lövésnek.

A leírtakat összegezve tehát a jó disznós kutya kistestű, fehér színű vagy foltos, heves vérmérsékletű, de nem túlzottan gyors. Hangosan, folyamatosan ugatva hajtja a kondát. A puskásvonalon túlra nem megy. Kizárólag a vaddisznót hajtja, csak disznót löve előtte, rövid gyakorlat után más vad nyomát nem is követi. Ha ennek ellenére néha nyúl vagy őz után is beugrik, túlkapását ne vegyük túlságosan zokon. Az ugatás módjáról és hangszínéről könnyen észrevehetjük a tévedést. Ne lőjük meg előtte a menekülő nyulat, és a rendetlenkedőt kissé megdorgálva, hamarosan elhagyja rossz szokását.

A jó disznós kutya alkalmasságát nem fajtája, hanem egyedi tulajdonságai döntik el. A tacsó lassú, a foxi túlzottan heves, a puli egyszínű fekete, a spaniel gyáva, a vizslák nagytestűek, tehát mind alkalmatlanok. A legjobban beválnak az olyan keverékek, melyekben a foxik és pulik tulajdonságai vegyülnek, mert kereszteződésükből tarka színű, kitartóan fogós és hangosan ugató kutya származik. A nyomot szenvedélyesen, de nem túl gyorsan követik. Sok disznós kutyát láttam már. Volt köztük tacsóval keresztezett véreb, vizslajlegű kuvasz, foxi és pumi-keverék, de a legjobbakat mindig a foxi- és pulitulajdonságok emelték ki.

Nevelés Persze csak sok gyakorlat és tapasztalat folytán válik bármelyik kutya jó disznós kutyává. A vaddisznó és annak friss nyoma minden kutyát izgat. De érdekli a többi vad nyoma is. Ha viszont a kutya azt veszi észre, hogy csak akkor lőnek és csak akkor esik zsákmány, ha disznót hajt, akkor hamarosan csak a disznó nyomát követi.

Egyes vadászok a disznós kutya nevelésénél szívesen nyúlnak a már betanítottak kölykeihez. Ne várjunk azonban ezektől különösebb előnyöket. Elsősorban nem a származás, hanem az egyéniség és idomítás dönt. Természetesen a fiatal, tanulatlan kutya legkönnyebben begyakorolt, tapasztalt, idős társa mellett válik jól használhatóvá. Az idomítást már fiatal korban kezdjük el. A kölyket járassuk sokat az erdőbe, vezessük pórázon, és minden disznónyomot nyomoztassunk vele, sőt szagoltassuk meg a túrásokat és fekhelyeket is. Neveljük bele a disznók iránti érdeklődést. Megerősödése után az első vadászatokon ne engedjük szabadon, hanem vezessük pórázon. Csak akkor engedjük el, amikor az öreg kutya megtalálta a kondát és ugat. A fiatalt erős biztatással eresztük útjára, de magunk is induljunk az ugatás irányába. A tanuló már kíváncsiságból is az ugatáshoz fut és csatlakozik társához. Öreg, betanított kutya hiányában a fiatalt mindaddig vezessük pórázon, amíg a konda vackához nem érünk. A friss, meleg nyomra érve eresszük csak szabadon, amit biztosan izgatottan követ. Vigyázzunk azonban arra is, hogy kezdő fiatal kutyánkat nagy kondára ne engedjük rá. Az első alkalmak szorult helyzete, esetleg sérülése gyávévá, túlzottan óvatossá tehetik.

Az előtte meglőtt disznóra engedjük rá. Biztassuk, uszítsuk, hadd tépje, ugassa, rázza ellenfelét. Ezzel támadókedvét fokozzuk, szenvedélyét növeljük. A zsigerelésnél odadobott néhány ízes, véres falat és dicséző simogatás is szítja vadászkedvét.

A tapasztalt kutyák már pontosan ismerik a játék célját. Amennyiben a meghajtott részből negyedórán belül nem halljuk ugatásukat és visszatérnek vezetőjükhöz, biztosan üres az erdő, nincs benne disznó.

A mai vadászatoknál a disznós kutyáknak kettős szerep jut. Az egyik a disznók felkutatása, a másik a konda terelése és a puska vonalra hajtása. Az ugatva, lassan terelő kutya hangjára a puska felkészülhet, és nyugodtan, biztosan lőhet. Különösen nagy segítség a kutya a sűrű, tüskés, havas fiatalosokban. Mint ahogy a jó vizslát vagy vérebet, úgy a jó disznós kutyát is csak magunk nevelhetjük. Az a kevés vadász, akinek ilyen kutyája van, féltve őrzi és el nem adná semmi pénzért.

A sok kutya hajtóvadászaton igen látványos, de a mai körülmények között teljesen felesleges. A nagyvadászatokra olyan erdőben, ahol megfelelő nyiladékhálózat van és naponta négy-hat haj-

tást rendezünk, 2–4 kutya teljesen megfelel. Hegyvidéki, feltáratlan terepen, több száz holdas fiatalosokban szükséges csak nagyobb számú kutya, de négy–öt darabnál itt sem kell több. A kevés kutyát ritkán sebzik meg a disznók. A veszélyes sérülések rendszerint több kutya alkalmazásakor fordulnak elő. Többségük tudatában elővigyázatlanokká válnak, ráadásul vetélkednek egymással, féltékenykednek a zsákmányra. A harc vége rendszerint vonyítás, esetleg a kutya pusztulása. Vigyázzunk jó disznós kutyánkra, mert nemcsak jó vadásztársunkat veszítjük el vele, hanem sokszor pótolhatatlan is. Ha hozzászoktunk a kutyás disznó-hajtásokhoz, akkor a vadászat nélkülük már nem is ad igazi élvezetet.

Egyedül is hajtathatunk vele. Egy jó kan nyomára ráállva, vakának közelében ráengedhetjük. Egy-két perc múlva már halljuk is az ugatást. Gyorsan tájékozódunk, hogy a hang egyhelyből jön-e vagy valamerre halad. Csendben, de fürgén az ugatáshoz igyekezünk. Előttünk a sűrű, belőle jönnek a reccsenések és fújások. Mi is jó mélyeket lélegzünk, hogy a sietéstől lüktető vérünket megnyugtassuk. A sűrűben sötét tömeg mozdul. Kutyánk hangja erősödik, és lassú ügetéssel már előttünk is a kan.

Elkísérhetjük hárman-négyen is kutyánkat. Egyikünk vezeti, a többiek az ismert vaddisznós hely legjobb váltóit állják el. A kutya és kísérője hajt, míg a puskások az ugatás irányából következtethetnek a disznók menekülésére. Jól összeszokott és higgadt vadászok még lóállásukat is megváltoztathatják. A téli erdei hajtások kutyaugatása a vadászat legizgalmasabb hangja. A kutyás hajtás hátránya, hogy az ugatás a szarvast és általában minden nagyvadat idegesít és ijeszt. Ahol tehát szarvasállomány van, ott csak mérséklettel használjuk a disznós kutyákat, mert a sokszori zavarás a szarvasok elvándorlását okozhatja.

A nagyvadászat levezetése

Az eddig tárgyaltak alapján megtettük az összes szükséges előkészületeket. Megállapítottuk a hajtások sorrendjét, a lóállásokat előkészítettük. Megszabtuk az egyes puskások helyét. Beosztottuk a kocsik mozgását, a puskások átállását. Intézkedtünk a hajtókról, a vadőrök és kutyák létszámáról. Három nappal a vadászat előtt mindennel elkészültünk. Most mást nem tehetünk, mint figyeljük a meteorológiai jelentéseket, és kedvező időjárásért fohászunk.

Vadászat előtt etessük a disznókat, az utolsó három nap adjunk emelt adagot, és szabályosan folytassuk az etetést, nehogy a kon-dák épp az utolsó órában váltsanak át valamelyik szomszédos területre.

A vadászatot megelőző napon még egyszer mindent pontosan beszéljünk meg a vadőrökkel, és magyarázzuk meg a legkisebb részleteket is. Ezek után a találkozóhelyen, ahová természetesen a vadász-mester érkezzen elsőnek, nyugodtan várhatjuk a meghívott vendégeket. A meghívottak megérkezése után a felelős vezető a puskásokat, a vadőr pedig a hajtókat gyűjtse maga köré. Mindenkiel pontosan ismertessék a nap programját, és a kötelező szabályokat. A hajtók találkozóhelye nem mindig azonos a puskásokéval. Sok időt takaríthatunk meg, ha a hajtók mindjárt felállásuk közelében jönnek össze.

Két hajtócsapattal még gyorsabbá és folyamatosabbá tehetjük a vadászatot. Amíg az első hajt, a második már a következő hajtáshoz áll fel, és a puskások elhelyezkedése után máris indulhatnak.

A vadőr a gyülekezőhelyen, az összes hajtók jelenlétében magyarázza meg a hajtások sorrendjét és az előírásokat. Különösen fontos itt annak elmondása, hogy csendben, néhány koppantással — bot mindenkinél legyen —, egyenes vonalban, a távközt betartva menjenek, és a lövonalra kiérve, az erdő szegélyén álljanak meg. Ha ők ugrik vagy más vad tör előre, ne ordítsák tele az erdőt. A vadászat sikere a fegyelmezett hajtókon és jó hajtásokon múlik.

A vadász-mester ugyanakkor a puskásokat oktatja ki. Pontosán ismerteti a nap beosztását. Hány hajtás lesz, a hajtások kezdetét és végét mi jelzi és mire lóhatnak. Elmagyarázza, hogy az elállás gyalog vagy kocsival történik-e, ki melyik kocsira üljön. A balesetveszélyre különös figyelemmel térjen ki. Senki se hagyja el lőállását addig, amíg erre engedélyt nem kap. Csak olyan irányba lőjön, amerre golyója biztosan nem tesz kárt. Puskánkat csak a lőálláson töltsük be, elhagyása előtt ürítsük. A mentőláda helyét — rendszerint valamelyik kocsin helyezzük el —, ugyancsak mindenkiel ismertessük.

Mennyi szerencsétlenséget megelőzhetnénk, csupán a felsorolt néhány alapszabály betartásával. Sajnos, a vadászati balesetek állandóan szaporodnak.

Az 1930-as évek egyik téli disznóhajtásán a vadászatot rendező házigazda jókora kant lőtt. A disznó kidőlt vastag bükkörzs mögött

esett össze, olyan jó 100 méterre bent a hajtásban. A szép lövés után a vadász jóleső érzéssel cigarettára gyújtott, de ahogy kanja felé pillantott — melyet a földön fekvő farönk teljesen elfedett — a tönk mögött valami szürkesség mozdulását látta. Gyorsan odalőtt még egy golyót, mire a szürkesség eltűnt és újból mozdulatlaná dermedt az erdő. Kiertek a hajtók, vadászunk vállravezett puskával sietett kanjához. A szépen vállapon lőtt disznó mellett a szomszéd lóállásra állított vendége feküdt holtan.

Ismerősünket a bíróság felmentette, még gondatlansággal sem vádolhatták, hisz nem is sejtette, hogy szomszédját a kíváncsiság a hajtás közepén a meglőtt kanhoz hajtja. Az agyonlőtt vadász szürke szőrkecsmája nagyon hasonlított a disznó színéhez.

Ez az eset régen történt, de ne higgyük, hogy ma nincsenek ilyen tragédiák. Sajnos, sok puskás vét az óvatosság legelemibb követelményei ellen.

Éppen a közelmúltban voltam egy disznóvadászaton, ahol három süldő akkor tört a lövonagra, amikor a hajtók már 100 m messze sem voltak. Egyik vadásztársunk előtt 30 m-re rohantak el, de nem lőtt rájuk, a hajtók közelsége miatt. Bezzeg a szomszédja háromszor is tüzelt, a golyók csak úgy fütyültek az erdőben. Szerencsére sem emberben, sem disznóban nem esett kár. Az ilyen hebehurgya, magán uralkodni nem tudó puskás legszigorúbb megbüntetését ne mulasszuk el. Zárjuk ki a vadászat folytatásából, mert aki nem érti meg azt, hogy nincs olyan hárommázsás kan, amelyért kockáztatni lehet az emberi életet, és még egy süldő láttán is megfélekedzik magáról, annak nem való puska a kezébe, de még csúzli sem.

**Mit és mivel
lőhetünk**

A vadászoknak, amennyiben disznóállományunk kíméletre szorul, előre mondjuk meg, hogy a kondát vezető kocát ne lőjék. Ha ennek ellenére egyik vadásztársunk egy szűk lóálláson ellövi a vezető kocát, ne illessük szemrehányással, mert jól tudjuk, hogy milyen nehéz a rohanva átugró kondából válogatni. Általában ne szabjunk túl szigorú előírásokat. Ezek betartása feszélyezettséget okoz, és az eredményt is leronthatják.

Sok helyen megengedik a nyúl lövését is, mert az engedménnyel a vadászatot eredményesebbé, az élvezetet változatosabbá kívánják tenni. Én nem vagyok barátja e megoldásnak. Nagy lármával

jár, sok a lövöldözés, és már előre elkergetjük a nagyvadat a meghajtandó erdőrészekből.

A nagy- és apróvad együttes vadászatával kapcsolatban a fegyver-problémát is meg kell említenem. Erdei hajtásokban a „Drilling” a legmegfelelőbb puska. De kérdem én, hány „Drilling” tulajdonost találhatunk egy-egy vadászaton? A két puskával hadakozó vadásztársaimon csak mosolyogni tudok, mert nem is képzelik, milyen nagy terhet vettek a vállukra. Recsegést hallanak, mozog a bokor, felkapják a golyós puskát, akkor biztosan nyúl jön. Óvatos, súrlódó lépéseket hallanak, kézbeveszik a sörétest, és a nyíladékon átugrik a nagy kan. A 8 mm-es Mauser-golyóval lőtt nyúl élvezhetetlen, véres szőrcsomóvá válik. A 10-es söréttel pofonlőtt vaddisznónak pedig legfeljebb kellemetlen napokat szerezhethünk, de meg nem kaphatjuk soha.

Más a helyzet a rókával. A hajtásban suhanó rókákat különleges élvezet egy szép golyólövessel felbukfenceztetni. Egyesek szerint a róka korábban jön a disznónál, ezért a róka lövését is tiltják. Sokan a kérdést úgy hidalják át, hogy megengedik a róka lövését, de az első lövés csak disznóra eshet. A megkötéseknek nem sok az értelme. A disznók visszatörése a rókára tett lövés miatt előfordulhat ugyan, de ritkán és még sokkal ritkábban esnek éppen ilyen kellemetlenül össze a dolgok. Ezért rókára mindenkinek engedjük meg a vadászatot, egy eset kivételével: ha a puskás lőállása nem a lővonalban van, hanem bent a disznók vacca közelében.

A vadászmaster rövid eligazítása után a puskások gyalog vagy lovasfogattal lőállásaikhoz mennek. A vadászmaster kötelessége a puskások felállítása. Kivételt csak azoknál tehet, akik több év óta részt vesznek a vadászaton és felállóhelyüket pontosan ismerik.

A lőállásnál minden puskásnak csendben, de érthetően magyarázzuk meg a következőket:

1. Honnan jön a hajtás.
2. Hol állnak szomszédai.
3. Milyen irányba löhet.
4. Honnan, melyik váltókon várja a vadat.
5. Hogyan jelölje meg a rálövés helyét.
6. Mikor hagyhatja el lőállását.
7. Hajtás végeztével mit tegyen.

A hajtás végét a hajtók kibújása jelzi. A puskásokat ismét a vadászmaster gyűjti össze, és a hajtást az előre megbeszélt jelzés-

sel lefújja. A jelzés fontos, mert a lövonalon kívül álló puskásoknak is tudniuk kell, mikor hagyhatják el lőállásaikat.

A rálövések helyének pontos megjelölése és felülvizsgálata ellen igen sokszor vétünk. Az alapos utánkeresés elmulasztásának legtöbbször a vadászmaster az oka, mert időtakarékosságból sietteti a vadászokat, pedig ezzel nagy bünt követ el. Ahol a rálövési helyek nincsenek pontosan megjelölve, ott az utánkeresés is lehetetlen. A rálövés helyét legegyszerűbben földbe szúrt gallyal jelölik meg.

Minden vadásznak kötelessége, hogy a vadászmasternek vagy az utánkereséssel megbízott vadásznak lövéseit részletesen elmondja. A jó vadászmaster még akkor is megkérdezi vadásztársát a hajtásban tapasztalt észrevételeiről, ha nem tett lövést. A megkérdezett ezzel meggyőződik, hogy jó helyen állt, de mi is meggyőződhetünk a lőállás helyes kijelöléséről, vagy esetleg módosításának szükségességéről. Persze mindig számítanunk kell arra is, hogy a puskás felvilágosítása elfogadható-e, és hogyan áll az illető az igazmondással.

Sokszor hallottam kifogásokat a lőállás, a puska, a töltény stb. ellen, de elég kevés az a vadász, aki a saját hibáját elismerné. A távbecslésnél fordulnak elő legtöbbször tévedések. Az egyik idei téli vadászon résztvevő vendégvadászunk a hajtás végén arról számolt be, hogy tőle 100 m-re rohant át a nyíladékon egy nagy kan. Felülvizsgáltam a nyomokat. Lőállásától alig negyven méterre sétált át a disznó. Az ilyen önmosakodást szolgáló félrevezetések nem méltók egy vadászhoz sem.

Érdekes, de nagyon tiszteletreméltó hagyomány a dán vadászoké. A déli ebédszünetben és a vadászat végeztével minden résztvevő részletesen beszámol a házigazdának valamennyi lövéséről, azok körülményeit és eredményeit ismertetve, akár elhibázta a szarvast, akár eltalálta a nyulat. Persze túlzás lenne pl. apróvadászatainkon hasonló kívánság, de nagyon hasznos eredményre vezetne disznóhajtásaink után a puskások beszámoltatása.

Vadászkürt A vadászat folyamán a különböző jelzésekhez vadászkürtöt használjunk. Régi, jól bevált szerszám a kürt. A sörétes cső nem trombita, ezért ne is használjuk dudálásra. A füttyülés és egyéb hangjelzések mind csak rossz pótléka a kürtnek. Ne hagyjuk el, sőt vezessük be újból a kürtöt, mert a rendezett-

ség és nagyobb zsákmány megéri, és a nagyvadászatok hangulatához is hozzátartozik. Szeles időben még a kürtszó se hallatszik messzire, és nagy késést okozhat, ha a jelzéseket a hajtók nem hallják. Ilyenkor célszerűbb a hajtóvonal indulását előre megbeszélte időponthoz kötni. A hajtás befejezésénél már nem fordulhat elő, hogy a kürt szavát a szél elvigye. A lefújó jelzésre a kocsik a megszabott helyre indulnak, a puskások, elhagyva lőállásaikat, megnezhetik a rálövési helyeket vagy elejtett vadjukat, és a vadász-mester érkezéséig nyugodtan rögzíthetik lövéseik eredményét.

Az elejtett vadat, akár egyedül, akár társasvadászaton löttük, mielőbb zsigereljük ki. Először is húzzuk olyan helyre, kocsis- vagy cserkészút közelébe, ahol könnyen megtalálható. Ha egyedül nem bírunk vele, a legközelebbi úton hagyjunk jelzést, letűzött és megfaragott gallyal, mely nyíl formájával az elejtett vad felé mutasson. A vadat összeszedő kocsis mellett mindig legyen még egy ember, aki a zsigereeléshez ért, és a felrakásnál segít. A zsigereket ne hagyjuk az úton, mert undorító látvány, hanem ássuk el vagy takarjuk be alommal.

Keresés Nagy zsákmányra számító vadászmasternek ajánlom két kereső ember beállítását. Lehetőleg a vadászat napján végeztesse el az utánkeresést, mert másnapra halasztva az esetleges rossz időjárás, esőzés vagy hó nagyon megnehezíthetik.

A kereső csoport munkáját már az első hajtás után kezdje meg. A csoportba két embert osszunk be, akik közül az egyik feltétlenül vadór, vagyis puskás ember legyen. Ismerniök kell a hajtások sorrendjét. Ha a sebzett disznó olyan erdőrézbe váltott be, amelyik a nap folyamán még hajtásba kerül, oda nem követhetik a nyomot.

Nagyon megkönnyítheti a munkát a pórázon vezetett, vérnyomot jól követő kutya. Segítségével a legtöbb sebzett disznót még aznap megtalálhatjuk, de sok kétséges lövésről is tisztázódik hibázás vagy sebzés volta, mely utóbbi következményeként a kevés vérrel messze menekülő vad keresését másnapra halasztjuk.

Ha nincs keresni való, vagy a munkát elvégezték, a keresők a hajtók közé állnak, esetleg a vadaskocsihoz csatlakozva segítőknek a zsigereelésben és felterhelésben. Alig használjuk ezt a módszert, pedig sok vadat menthetnénk meg, és megszűnne az az átkozott felületesség, ami ezen a téren sok helyen tapasztalható.

A lövések megszámlálásával megállapíthatjuk az egy vadra eső átlagot. A háromnál nem nagyobb átlag a puskások biztos kezét mutatja.

A sikeres, szép vadásznapi igazán megérdemli az ünnepélyes befejezést. A zsákmányt az utolsó hajtás közelében, erdei tisztáson, vadászház mellett készítjük össze. Szépen sorbarakjuk az elejtett vadat. Disznók, rókák, külön-külön sorban fekszenek. A kapitális kan főhelyet érdemel. Középen lobogjon a tűz, mögötte az elejtett zsákmány ünnepi glédája, előtte a vadászmeister álljon. Jobbján a vadászok sora, balra a vadőrök és hajtók helyezkedjenek el. Az első vadőr kürtjével lefújja a vadászatot, és a vadászmeisternek jelentést tesz. A vadászmeister felolvassa a lőjegyzéket, hogy ki mit lőtt, megköszöni a résztvevők munkáját, fáradozását, és mindenkítől elköszön. Ezután következik sok vadász legkedvesebb hajtása, ahol a főszerepet ételek és borok veszik át. Mennyi régi szép történetet hallhatunk a jólsikerült vadászatot követő vacsorán. Lehet, hogy a történetek között valótlanok is előfordulnak, de még ezek is ízesebbé teszik az egész napi vadásztól fáradt emberek jóleső pihenését. No de hagyjuk a történeteket olyan vadászat utánra, amikor a vaddisznókról már mindent megbeszélünk.

Egyéb vadászati módok

Az eddig tárgyalt vadászati módok a vaddisznóra legtöbbször használtak. Ezeken felül meg kell még említenem néhányat, melyek ugyan nem általánosak, de a gyakorlatban előfordulnak.

A vaddisznót talán legbiztosabban szórón lőhetjük. A szóró helyének kiválasztását, létesítését és üzemeltetését az ápolás, védelem fejezetben ismertettem. A következőkben csak a vadászati résszel foglalkozom. A vadőr, aki a szórót kezeli, az odajáró disznókat pontosan figyeli. A figyelt kondára bármikor vendéget hívhatunk, és olyan disznót lövetünk, amilyent akarunk, mert a jó szóróra a disznók rendszeresen járnak. A kondák még érkezésük pontos negyedóráját is betartják. A szóró mellett nem messze lespáholyt vagy magaslest helyezhetünk el. A leshelyhez vezessünk cserkészutat. A cserkészút ne keresztezze a disznók váltóit, és zajmentesen mehessünk rajta. A vadászt a disznók rendszeres megjelenése előtt legalább félórával vezessük a leshelyre, és ott kényelmesen, de

csendben elhelyezkedve várjuk a kondát. A disznók legtöbbször már ebben az időpontban a közelben tartózkodnak, és hallgatózva várnak. Ahol nagy biztonságban érzik magukat, ott minden óvatosság nélkül rátörnek az élelemre, és azt mohón falják. A vadász ne siessen a lövéssel. Ráér a konda alapos megnezésére, kiválasztja a megfelelő darabot, és csak akkor lőjön, amikor az tisztán keresztben áll előtte. Az idegeskedő, kapkodó puskás még a szóró mellett is elronthatja vadászatát.

Emlékszem arra az esetre, amikor Szentpéterföldén az 1930-as évek egyik telén a szóróra egy 3 éves kan járt. Simon Franci bácsi — a megbízható vadőrök mintaképe — jelentése szerint a kan minden délután 3 órakor már a szórón volt.

Magashivatalú, megyei vadászt hívtak meg a kan elejtésére. Vadászunk — közismerten ideges ember — idegességét főleg konyakkal mérsékelte. Nem ismerem pontosan a mérséklés mértékét, melyet elvégzett, mielőtt Franci bácsi társaságában a kis hordozható magaslesen helyét elfoglalta, csak arra emlékszem, hogy amikor hazaérték, az egyensúlyérzéke nagyon gyenge lábon állt. Franci bácsi jelentette édesapámnak a kan megsebzését és a korai sötétedés miatt, az utánkeresés másnapra halasztását.

A vadász este elutazott, és Franci bácsi reggel megjelent az irodában.

„Na mi van a kannal?” — kérdezte tőle édesapám.

Franci bácsi hamisat hunyorítva szemével, a következőket mesélte el:

„Felmentünk a magaslesre, és mondtam az úrnak, hogy most nyugodtan célozgasson a tisztásra, ahol a fehér hóban jól láthatóan pirosodtak a kukoricacsövek. A kan úgyis csak félóra múlva jön. Erre az úr kigombolkodott, kifújta az orrát — a kanászkürt szében szól, de csendesebben —, nagyot húzott a lapos üvegből és rágyújtott egy cigarettára. Percenként kapkodta a gukkert és kétpercenként a lapos üveget. Közben krákogott, odaütögette a puskát a deszkához, és sűrűn kérdezgette tőlem, mikor jön már a disznó. És tessék elképzelni, mindezek ellenére megjött az a buta. Ideges volt, fel-felkapta a fejét, de azért falta a kukoricát. Mondtam a vendégnek, most szép csendben emelje a puskáját, és amikor a disznó keresztbe áll, lője patton. Erre az úr fogai elkezdtek vacogni, a puskatussal csattogott a gombokon, és miközben a cső 10 cm-es kilengéssel remegett, eldörrent a lövés. A kan éppen farral

állt, és egészségesen beugrott a sűrűbe. Jó két méterrel a kan előtt láttam a golyó becsapódását. Ugy-e meglőttem — mondta az úr —, mire én lemásztam a leshelyről, a szóróhoz ballagtam, és amikor az elugrás nyomához értem, megszívtam a lyukas fogamat, tetszik tudni azt, amelyik vérzik. Kettő jó véreset odaköptem a nyom mellé, azután lehívtam az urat, hogy csak jöjjön ide, nézze meg, meglőtte a disznót, máris jól vérzik. Habos tüdővér ez, de most hagyjuk nyugodtan, majd én holnap reggel megkeresem és az agyarakat utánaküldjük. Nagyon örült ennek a javaslatnak, mert úgy láttam, nem valami szívesen vette volna a disznóval való esetleges közelebbi ismerkedést.”

Így esett azután, hogy harmadnap édesapám megbízásából én lőhettem meg a kancsit, és az agyarakat szépen becsomagolva elküldtük a „dicső elejtőnek”. Szerencse, hogy ilyen vadász ma már kevés van, viszont az is nagy kár, hogy a Franci bácsik is nagyon fogynak.

Barkácsolás Szerencsés esetekben barkácsolás közben is lőhetünk disznót. De milyen vadászathoz nem kell szerencse? A lovaskocsival vagy szánnal barkácsoló vadász nagy télen, hóban néha észreveszi a vackában fekvő disznót, vagy meglátja, amint az felül és menekülni készül. Ilyenkor nincs sok idő gondolkodásra. Ha látjuk, hogy lehető disznó van előttünk, gyorsan lőjünk, mert a vad bármelyik pillanatban elugorhat, és a sűrű fák között kevés esélyünk lehet a jó lövésre. Kimondottan disznóra barkácsolni nem célszerű, de nagyon szépen összehangolható a téli szarvastehén-selejtezésekkel. Annyit tegyünk csak meg, hogy a disznós sűrűk között és mellett haladó utakat is vegyük programunkba, és ha hóból kiemelkedő fekete tuskót látunk, alaposan nézzük meg, nem egy disznó sörtés háta-e az.

A kondák éjszaka órák hosszat kint makkolnak, keresgélnek a szalásokban és fekete alakjuk messziről kiötlik a hóból. A holdvilágos éjszakában csendben sikló szán elől nem ugranak el, legfeljebb jól megbámulják és félrehúzódnak. Holdfényben is kiválaszthatjuk a nagytestű kant, és fényerős távcsővel pontos lövéssel teríthetjük le. Bármilyen világos is az éjszaka, biztosan csak távcső segítségével célozhatunk. De erősen figyeljünk a hold állására. A szemben ragyogó hold elhomályosítja a látómezőt, szürke fátyolt bocsát a lencsék elé, lehetetlenné teszi a célzást.

Az éjszakai barkácsolás nem „feltétlenül szükséges kelléke” a csengő, sőt, nevetségesnek tartom néhány vadász ilyen irányú nap-pali igényét. Indoklásuk erőltetett és hamis, legfeljebb vadaskertekben helytálló, ahol a takarmányt szállító szán csengőszavának hívó jelére az etetők környékére siet a félig-meddig szelídített vad.

Nem nevetséges azonban az újabban mind nagyobb közkedveltségnek örvendő éjszakai gépkocsi vadászat. A terepjáró autók elterjedésével sokan újabb lehetőségét vélik felfedezni a vadászatnak, és a kocsirefektorok fénycsóvái gyakran pásztázzák végig az éjszakai sötétségben alvó vetések és szántók tábláit.

A nyugodtan táplálkozó vad ijedten felcsillanó szemei, ezüsthéjűben kirajzolódó teste messziről szembeötlik és a gépkocsiban ülő puskás felettébb „sportszerű teljesítménnyel” sütheti rá fegyverét. Nem, kedves vadásztársaim, ne alacsonyítsuk le a vadászatot szimpla céllövészetté, ne zaklassuk a vadat éjszaka is, mert helytelen túlkapásaink elferdítik a célt, és a jogos felháborodás hullámai — a néhány ennyivel is meglegedő miatt — az egész vadásztársadalmat érik.

Támad-e a vaddisznó?

A vaddisznó legbátrabb nagyvadunk. Nem futamodik meg a lényegesen nagyobbtestű szarvastól, felveszi a harcot kutyával, farkassal és néha az emberrel is szembeszáll. De támadásnak minősíthetjük-e a malacait védő koca, a sebzett kan, esetleg rosszul lőtt süldő szembefordulását? Az életét, kicsinyeit védő, vagy menekülésben gátolt vad védekezése — még támadás árán is — természetes.

A támadó disznó fogait csattogtatja és nagyokat fúj. A verekedő kanoknál is hasonló harci zajt hallunk, azonban állkapcsuk csattogtatása mellett fogsorukat is csikorgatják. A szokatlan hangok bizonyos távolságról az erősen zörgő, kotyogós kerekű szekér nyikorgásához hasonlítanak.

A támadó kan felső állkapcsát félrehúzza és az alsóból kimeredő nagyagyarával, alulról felfelé vágva félelmetes sebeket hasíthat. Az élesre fent szemfog törként szúr az ellenfélbe. A fej egész tömegével irányított felfelé döfött agyar ferde vágásától a legerősebb kutyák is felfordulnak.

A kocák kampóikat nem használják fegyverként. Támadásnál felborzolt sörtékkal, kimerevített fülekkel, villogó tekintettel és

tátott szájjal, nagyokat fújva rontanak az ellenfélre. Erős fogazatuk harapása súlyosabb sebeket okozhat a kan agyarainak hasításánál is.

A vaddisznó ok nélkül ritkán támad. Néhány szórványos eset azonban előfordul, melyeknél még tüzetes nyomozás sem derített fel különösebb indítékot.

1961 júniusában Marcali mellett az egyik erdész reggel egyedül szénát részelt. Amikor az erdei tisztásra ért, és a boglyák felé lépegetett, valami mozgást hallott maga mögött. Megfordulva látta, hogy egy kb. 3 éves kan teljes tempóval rohan rá. Gyorsan lekapta 10-es söréttel töltött puskáját, és mindkét csövet a disznóra lőtte. A második lövés megállította támadóját. Nagy fejrázással és fogcsattogtatással fejezte ki nemtetszését, de menekülésre még csak nem is gondolt, hanem újabb támadást kísérelt meg. Az erdész gyorsan betöltötte még nála levő két töltényét, és mintegy 10 m távolságból újból belelőtt a disznó fejébe. A második lövésre orra esett, de ismét talpraállt és lépésben kerülgette ellenfelét. A kör egyre szűkült, a megtámadott kezdte magát kellemetlenül érezni. Elfogyott a tölténye, mit csináljon? A mögötte levő szénaboglyán meglátott két vastag rudat. Lassan farolva a boglyához hátrált és felkapva az egyiket, elindult a kan felé, mely akkor már támoltyogva állt. Észrevette, hogy a kan bal szemére nem lát, ezért mindig a baloldaltól igyekezett ütéstávolságra megközelíteni. Többszöri kísérlet után végre sikerült egy hatalmas ütéssel homlokot vágni a disznót. A kan földrezuhant, az erdész ráugrott, és bicskáját markolatig a bordák közé mártotta. A disznónak végre elfogyott támadó kedve, lerázta magáról kellemetlen terhét, támoltygó lépésekkel beváltott az erdőbe. A jelenet utolsó részét a szénát szállító fogatos is látta. Őt küldte el történetért vadászunk, majd megkapva golyóit, a disznó után bújt a sűrűbe, és ott jólirányzott nyaklövésrel véglegesen leterítette ellenfelét.

Íme egy teljesen hiteles történet, amikor minden látható ok nélkül támadott meg embert a disznó. Az elejtett kant, éppen furcsa viselkedése miatt, alaposan megvizsgáltuk. Semmi rendellenességet, sebzést vagy betegség nyomait nem találtunk, így támadását indokolni nem tudtuk.

Több hasonló esetről hallottam. Az egyik legerdekesebbet, melyet Bülow könyvében olvastam, leírom.

1936 nyarán Waldeck nevű német városban lakó család (apa, anya, fiú és szomszédasszony) egy kutya kíséretében lovaskocsival

kimentek a burgonyaföldre. A lovakat fa alá állították és hozzá-
kezdtek a kapáláshoz. Nyugodt munkálkodásuk közben, a mintegy
500 m-re levő erdőből feléjük ügető hatalmas vadkant vettek észre.
Rákiabáltak, hogy eltérítsék. A kan nem zavartatta magát, tovább
közelített, majd vágtaiba kezdett és rátámadt az anyára, aki fel-
hasított combokkal a földre zuhant. A férfi kapáját ütésre emelve
rohant segítségére. A kan rárontott, felvágta jobb lábszárát, mire
ő is a földre került. Az ugatva támadó kutya volt a következő ál-
dozat, kifordult belekkel maradt a küzdőtéren. A még egészségesen
maradt asszony a kocsi felé rohant, de a kan üldözőbe vette, és
hatalmas vágással őt is földre terítette. A nagy kiabálás és jajgatás
a lovakat is megrémítette. Megvadulva eltépték kötőfékjeiket és
elvágtattak. A gyerek maradt egyedül sértetlen, aki a rémülettől
kővémeredve nézte végig a jelenetet, és csak akkor kezdett el
silkoltozni, amikor a kan a közeli bokros, vízmosásban eltűnt.

A disznót nem sikerült kézrekeríteni. Az összefutó emberek gyors
intézkedései ugyan mindegyik sebesült életét megmentették, de az
eset teljesen megmagyarázhatatlan maradt. A kan szemmel látha-
tólag egészséges volt, sem sebzés, sem betegség jeleit nem láttak
rajta, és nyomai sem árultak el semmit.

A néhány szórványos eset azonban nem általánosítható. Az ok
nélkül — azaz nem védekezésből — támadó kanok legfeljebb óva-
tosságra és megfontoltságra intenek, de félelemre nem. Az a vadász,
aki nem bízik puskájában, ne vadásszon vaddisznóra. Foglyaszat-
nál legfeljebb szomszédja veszélyezteti (bár a rosszul lövő, ideges
szomszédok sokkal veszélyesebbek és sokkal több emberben okoz-
tak kárt, mint a vaddisznók).

A malacait védő koca szórványos támadása legtöbbször csak lát-
szólagos. Inkább elijeszteni kívánja ellenfelét, és nem megtámadni.
Nagy fújásokkal és fogcsattogtatással rohan ki a sűrűből, hogy
azután megtorpanjon vagy elforduljon, de ez a támadás is ritka.
Többször toppantam vadmalacok közé, sőt fogtam is párnapos
malackát, amelyik hangos visitással tiltakozott a fogság ellen, de
bizony anyja nem mert védelmére kelni, csak hangosakat fújva
próbált elijeszteni.

Egy esetben támadt rám koca. Szentpéterföldén történt, 1938-
ban. Májusi őzbaklesre indultunk Sente József erdőszel. A kanyar-
gó cserkészúton párhetes, túrkáló malackába botlottunk. Jóska
körgallért hozott magával az esetleges zápor ellen. Gyorsan elő-

kanyarította a malaclopót, és óvatos léptekkel az állatka mögé csúszott. A következő pillanatban már rajta is hasalt és a körgallér zsákjában rugdalózó állat éktelen visításba kezdett. De máris kész volt a baj. A bokrok közül éles fűjás, és tört is ránk a koca. Füleit kifeszítve, sörtejét felborzolva, fogait csattogtatva rohant Jóskára. „Vigyázz” — kiabáltam, mire Jóska felugrott gallérostól, a malac mint a villám tűnt el a sűrű fűben, és anyja egy nagy ugrással ugyancsak elmenekült. Nem tudom még ma sem, melyikünk ijedt meg jobban, az biztos, hogy mi nagyon.

A támadó kocával szemben a vadász mindig kellemetlen helyzetbe kerül. Nem szeretné ugyanis a még fejletlen, gondozásra szoruló malacokat árvaságra kárhoztatni. Ezért mindig megkísérli az óvatos eltávolodást, illetve a támadás elkerülését. Egész más a helyzet, ha sebzett vaddisznó támad.

Legveszélyesebbek a súlyosan sebesültek, hasba lőttek, melyek erejüket veszítve a további menekülésre képtelenek. Ezek a disznók sokszor hallatlan bátorsággal fordulnak szembe üldözőjükkel. De éppen merészségük teszi a vaddisznóvadászatot érdekessé és különlegesen izgalmassá. A vaddisznó egyetlen vadunk, amelyik támadással védelmezi magát, ezzel a vadászt különösen nehéz helyzetbe hozza. Persze ritka az ilyen támadás. A mai modern golyósfegyverek magas ölőerejükkel rendszerint alapos munkát végeznek.

Két évvel ezelőtt télen a balatonendrédi erdőben 10 puskással és 15 hajtóval vadászatot tartottunk. Az első hajtásban erős 5 éves kan ugrott át a lövonalon. Mindkét oldalról rálőttek, és a disznó ötven méter után felbukott. Kiertek a hajtók, és mindenki a kanhoz sietett. A disznó az oldalán feküdt, de még élt. A hajtókat vezető erdész 3 méterről kegyelemlovést adott. A lövés pillanatában a kan felugrott és rárontott a félkörben körülötte állókra. Mindenki rohant, amerre látott. Egyesek fára másztak, mások fa mögé ugrotak. Az egyik vendég-vadász 2 méterről újból belelőtt a disznóba. A támadó ismét földre rogyott, de hörgése nem szűnt meg. Még további 3 lövés kellett a kan végleges leterítéséhez.

Nemcsak a kifejlett nagy disznók, hanem a süldők is képesek igen bátor támadásra. Az elmúlt télen hátsó comblovással menekülő süldőt két kis foxi leállított. Az ugatásra odasiető vadász, miután puskája csütörtököt mondott, a zárdugattyú beszorult, felkergette a fára, és valahányszor lerázta magáról a kutyákat, mindig visszaroht a fához, s annak tövét dühösen túrta.

Persze sokáig lehetne az ilyen eseteket sorolni. Van közöttük nevesítés, és van igen komoly, halállal végződő is. Nem célom a támadások felsorolása. E néhány példát is csak azért említettem, hogy vadásztársaim figyelmét felhívjam a kellő óvatosságra.

Összefoglalva tehát: Az egészséges kan rendes körülmények között nem támad. (A kevés kivétel csak erősíti a szabályt.) A kocák csak akkor támadnak, ha malacaikat veszélyben érzik. Másképp áll a helyzet sebzett disznóknál. Minél súlyosabban sebesült egy vaddisznó, annál könnyebb támadásra ingerelni, ha mozgásképes. Sebzetten a süldők is támadhatnak és nagyon bátran viselkedhetnek. A vérző koca aránylag ritkán fordul szembe üldözőjével, de ha megteszi, igen kitartó ellenfél.

Lövés, jelzés,
utánkeresés

Magyarországi Erdészeti Társaság
Munkakönyve

Lőfegyver

A vaddisznót a vadászetika íratlan szabályai szerint és a vonatkozó rendelet értelmében golyóval kell elejteni. Hogy milyen golyóval? Olyannal, amelyik a vadnak gyors és kíméletes halált okoz. Kevesen vannak, akik golyós fegyverrel rendelkeznek, és még kevesebben, akik válogathatnak a kaliberekben. De nem is ez a lényeg. A fontos csak az, hogy olyan fegyvert használjunk, melynek átütő és öléereje a szívós és robusztus vaddisznót, jó helyen meglőve, biztosan öli meg. A jó golyó üsse át a vastag, esetleg sárral, gyantával páncélozott bőrt, törje el a legerősebb csontot is és, behatolva a testüregbe, a nemes szervek roncsolása után, minél nagyobb kijövényírlást szakítson. Ezért csak expanzív golyót használjunk, vagy ha hegyes, teljes acélburkolatú lövedékhez jutunk, annak végét lereszelve és az ólomba kissé befúrva alakítsuk át robbanó lövedékké.

Kerüljük a kis kalibereket. A 6,5 mm-es golyók, bár nagyon jó lövedékek, de vaddisznóra gyengék.

Sörétes és golyópuska A sörétes puska tulajdonosai se keseredjenek el. Minden sörétes puskából kilőhető bizonyos fajta golyó, és minden sörétes puska jól viszi a golyót, csak a megfelelő típust és a megfelelő lőporadagot kell megtalálnunk.

Többféle golyótípust hoztak forgalomba. A gyöngy, gömbölyű, Ideál, Brenneke, füttyülős stb. és egy csomó egyéni készítmény gyártói mind sajátjukra esküsznek. Lehet, hogy saját puskájuk tényleg azt a típust hordja a legjobban, viszont ha vadásztársának kölcsönadja, az még egy pajtakaput sem talál el vele.

Sok függ a lőporadagolástól is. A golyónak általában kissé kevesebb lőpor szükséges, mint a sörétnek, hogy mennyivel kevesebb kell belőle, az megint fegyverenként változó. Ismertem olyan puskát, amelyik a gyöngygolyót jól csak két fojtással vitte. Egy másik

rendes sörétes töltény lőporadagjával és fojtásával a gyöngygolyót szétszórta, viszont az Ideál golyót pontosan hordta. Minden puska-tulajdonos megtalálhatja azt a golyótípust, melyet sörétes puskától elvárható pontossággal lőhet. Persze ne kívánjunk csodát szegény sörétszórónktól. Bármilyen jól hordja is a golyót, 100 méterre akkor sem lő majd pontosan, és nagyobb távolságra ölöereje is legyengül, azonban egy megszokott és jól lövő sörétesselel 30—40 méterre nyugodtan lőhetünk, mert ilyen távolságról jó vállaplövéssel még a legszívósabb öreg remetekant is megöli. Több golyóspuska-tulajdonos erdei disznóhajtásra, ahol sűrű fiatalosban, aljnövényzetes szálásokban vadásznak, sörétes puskát visz magával, mondván, hogy nagy távolságra lőni úgy sem lehet, viszont ezzel nyugodtan duplázhat és kapásból biztosabban lőhet. Egyéni ízlés dolga ez. Mindenesetre senki sem követ el semmi vétket, ha gyöngygolyóval lövi vállapon a nyíladákon átugró süldőket, de igenis bünt követ el az, aki postával, és ehhez hasonló ocsmány vadkínzóval piszkolja az erdő vadjait. Nem arról van szó, hogy szatymával ne lehetne bukfencre lőni a disznót. Lehet, de nagyon ritkán és igen nagy szerencséivel. A bukfenező eseteket sokáig nem felejtjük el, meséljük, dicsekszünk velük, bezzeg nem szólunk azokról a sebzéseinkről, melyek után találtunk ugyan 1—2 csepp vért, de az annyira kevés volt, hogy nem tartottuk érdemesnek a sebzett vad követését, vagy elvesztettük a nyomot. A sok sebzett disznó kínjára, szenvedésére, csúfos pusztulására nem gondolnak azok a felelőtlenek, akik még ma is postával, szatymával, nullás seréttel, reposzttal pufogatnak, és rontják a vadászat sportszerűségét.

Mindent összevetve, vaddisznóra csak golyóval vadászunk, és csak olyan golyóval, amelyik elég erős elejtésére. Még egyről ne feledkezzünk meg. Nagyvadjainkra általában olyankor lövünk, amikor állnak vagy lassan mozognak. A vaddisznó az a nagyvadunk, melyet — főleg hajtásban — menekülés közben, futtában lövünk. Ezért a vaddisznók kapják a legtöbb hátracsúszott rossz lövést. Ha ez így igaz, úgy ellensúlyozzuk ki a rossz lölehetőséget erős, nagy kaliberű, gyorsan öló lövedék használatával, amely még rossz lövés esetén sem engedi messze menni és sokat szenvedni a megsebesítettet.

Kevés golyóspuska-tulajdonos lő jól futó vadra golyóval. Viszont sörétes puskájával mindig futóra lő, így gyakorlata azzal lényegesen nagyobb. Mérlegeljük ezen szempontokat, a vadászat és terep

adottságait, és mindig azt a fegyverünket vigyük magunkkal, amellyel biztosabban lövünk.

Távcsöves puská A távcsöves golyóspuskák kiváló szolgálatot tesznek a cserkésző, lesbenülő, barkácsoló vadásznak.

Hajtóvadászaton azonban már kérdéses a hasznuk.

Ismertem néhány rosszul látó vadászt, akik egészen kis nagyítású, 1,5—2-szeres távcsővel jól lőtték a futó rókát és disznót. De nem ismertem egyet sem, aki erős nagyítású (4—6-szoros) távcsővével jól lőtt volna futó célra. Igaz, előfordul olyan lölehetőség, távol kiváltó kondára, vagy szálásban 100 m-re megtorpanó kanra, amikor jó hasznát vennék a távcsőnek, de a kevés alkalom semmi esetre sem ellensúlyozza azt a sok hátrányt, amit akkor észlelünk, ha a disznók 50—60 méterre ugrálnak át az úton vagy a nyiladékon. Ilyenkor nincs időnk a távcső hirtelen leszerelésére, viszont alatta célozni ugyancsak nehéz eset. Ezért azt tanácsolom, hogy vaddisznóhajtásban ne használjunk távcsövet, ha véletlenül távolabb kellene lőnünk, inkább hagyjuk futni azt a néhány szerencsését. Még mindig jobban járunk, mint amikor a csizmánkat elsodró kondából nem tudunk egyet sem kilőni, és vadásztársaink gúnyos, de jogos megjegyzéseit hallgathatjuk egész nap. Úgy mellékesen említve, ismertem egy puskást, aki fácánvadászaton is távcsöves drillinggel jelent meg. Nyilván nagyon tetszett neki az új távcső, mert a drillinget még csak lehet magyarázni, de a távcsövet sehogy.

Célzás futó vadra Futó vadra a vadászok többféle célzási módszert alkalmaznak. Egyik részük erdőn és mezőn, sörétes és golyós puskával egyaránt úgy lő, mintha ott semmi akadály, sem fatörzsek, sem bokrok nem lennének, követik a vad mozgását, megfelelő előretartással sütik el fegyverüket.

Mások ezt a módszert csak nyílt területen, nyiladékon használják. Erdőben fák között nyílást, szabad rést keresnek ki, amelyen a vad áthalad. A vad megjelenésekor, megfelelő előretartással, a nyílásba lőnek. A lövés eldördülésekor a puská áll, nem követi a vad mozgását, tehát nagyobb előrecélzás szükséges.

Ismerek még olyan vadászokat is, akik pontosan megcélazzák a futó vadat, és az elsütés pillanatában fegyverüket a futás irányában előrerántják. Mindhárom módszert helyesnek mondhatjuk. A

következetes vadász mindhárom módszer bármelyikével kiváló eredményeket érhet el, ha a kiválasztottat következetesen alkalmazza és sokat gyakorolja.

Az előretartást a vad távolsága, futási sebessége, menekülési iránya és golyónk sebessége szabja meg. Nézzünk meg egy példát: Egy vaddisznó tőlünk 100 méterre fut, mp-enként 10 méteres sebességgel, ami 36 km-es óránkénti sebességnek felel meg. Puskánk golyósebessége 600 m/mp. A lövedéknek, hogy a 100 m-es utat a disznóig megtegye, 1/6 mp-re van szüksége. Ez alatt az idő alatt a menekülő disznó 1,7 m-t halad. Ha plattan akarjuk löni, úgy 1,7 m-rel, azaz egy egész disznóhosszal kell orra elé céloznunk, akkor megy golyónk jó helyre. Ha a disznó csak 50 m-re van tőlünk, és ugyanilyen sebességgel fut, úgy csak 85 cm-t kell előretartani. A példával csak bizonyítani akarom az előrecélzás szükségességét, és nem annak mértékét kívántam megadni, melyet csak gyakorlattal, sok tapasztalattal és jó érzékkel tanulhatunk meg. Ha a vadász a disznó megjelenésekor számításokat végezne, akkor — bármilyen jó matematikus —, a lövéssel biztosan lekésne.

A jó vadász a vad megjelenésekor szinte reflexszerűen felméri annak távolságát, futásának sebességét, és csak azután engedi útjára a golyót. Nagyon sokat kell tapasztalnunk, sok golyót kell ellőnünk ahhoz, hogy jó lövőnek mondhassuk magunkat.

A gyakorlott vadász megszokott fegyverével, beidegződött mozdulataival és lőkészségével mindig tudatosan süti el fegyverét. Soha nem a vad felé lő, hanem annak azt a testrészét igyekszik eltalálni, ahol golyója a leggyorsabb és legkíméletesebb halált okozza. A puska lőkészségét, fogását, a célbatartás gyorsaságát, a kapáslövés mozdulatait szobában, udvaron vagy lőtéren is gyakorolnunk kell. Csak sok gyakorlás árán „növünk össze” fegyverünkkel. Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy a vaddisznó-vadászatokat télen tartják, és a téli öltözék lényegesen vastagabb a gyakorlatnál használt vászonruhánál. A pulóverek, irhabélések, bekecsek és bundák egyrészt mozgásunkat gátolják, másrészt vállunkon a puskaagy felfekvését is vastagítják. Ennek megelőzése miatt, a gyakorló lövészeinknél hosszabbítsuk meg puskaagyunkat azzal a 2—3 cm-rel, amennyivel télen vastagabban öltözködünk.

Magyarország egyik legjobb golyólövője és egyben leghíresebb vadászunk, Széchenyi Zsigmond is annak köszönhette kimagasló vadászeredményeit, hogy sörétes és golyós puskját egyaránt kivá-

lóan kezelte. Lőkészsége nagy gyakorlatának, sok tapasztalatának, és nem utolsósorban rátermettségének volt következménye. A vaddisznót, ahogy azt „Ünnepnapok” c. könyvében írja, mindig csemegének tekintette. Afrikában a kafferbivalyra vadászott a legnagyobb gusztussal, itthon ezt a szerepet a vaddisznó töltötte be.

1940. január 7-én a táborhelyi hajtásban élte meg azt a világrekordnak számító vadásznapot, amikor de. 11-től du. 4 óráig egy lőállásról 16 disznót és egy rókát ejtett el.

A 250 holdas kefesűrű fiatalos mély völgy hosszában húzódott. A bő makktermés miatt a környék disznai mind e sűrűségbe húzódtak. A részt vevő hat puskás a szegélyező nyiladékon egy-egy ismert váltó mellett álló magaslesen helyezkedett el. Széchenyi lőállását a hajtás közepe táján levő magaslesen jelölték ki, ahonnan jól láthatta az egész terepet. A tulsó oldalra, mintegy 150—200 m távolságra kellett lőnie, ahol a tüskés sűrűséget kisebb tisztások szakították meg. A hajtás elkezdése után a disznók is megindultak. Jöttek egyedüljáró kanok, ügettek kocák süldőikkel, és, vágattak nagyobb kondák. 29-szer szólalt meg az öreg, kopott oroszánlő Mauser. A hajtás végén 16 elejtett disznó feketedett ki a hóból, melyek sorára a pontot egy róka vörös bundája tette. Érdemes a következő sorokat a már említett könyvből idézni: „További részletekre kíváncsi szakértők kedvéért említem, hogy 8×60-as kaliberű Magnum-Mauseromat használtam, távcső nélkül. Volt ugyan velem céltávcső, de minthogy a disznók javarészét futtában lőttem, a távcső aligha jelentett volna különösebb előnyt. Akkoriban még gyakorlottabb golyólövő voltam, és 24 esztendővel jobb szemű. A 29 golyóval elejtett 17 vad persze korántsem különleges teljesítmény. De az aránylag nagy távolságot, s a nagyrészt mozgásban levő disznókat tekintve kielégítő.”

Azt hiszem, bármelyik vadásztársam bőségesen megelégedne azal, ha 150—200 m távolságból hasonló biztonsággal kezelné golyós puskáját. A 16 elejtett vaddisznó ezüstbe foglalt agyarpárjainak trófea-sorozata olyan egyedülálló különlegesség volt, mellyel a múltban senki, de azt hiszem a jövőben sem büszkélkedhet vadászember.

Idényeleji hibázások

A tréning és gyakorlat még a jól lövő vadászok eredményességét is sokszor befolyásolja. A vadászati idény elején mindenki gyengébben lő. A reflexek működése viszont a korrallal változik. Ajánlatos, minden vadá-

szati idény elején próbálövésekkel puskánk, céltávcsövünk jóságát és önmagunk képességeit leellenőrizni.

Barkácsoltam együtt olyan ismertén jóllövő vadással, aki egy óra lefolyása alatt 3 szarvastehenet is elhibázott, pedig a tehenek élő céltáblaként álltak. Miután mindketten érthetetlennek tartottuk a hibázásokat, egy öreg tölgyfára célbalőttünk. A puska 50 méterről majdnem 1 méterrel lőtt magasabbat. A céltávcső hajszálderesztjét kellett visszaállítani eredeti helyére. Az igazítás után minden lövésünk pontosan talált. Vadásztársam akkor vallotta be, hogy puskáját a bógés óta nem használta, és céltávcsövét egyszer kisfia kezéből vette ki, aki tudta nélkül előszedte tokjából és nézegette. Az ilyen nézegetések, játszások mindig okozhatnak elállítódást, ezért szükséges és tanácsos a vadászidény elején felszerelésünk kipróbálása.

Még egy dologra szeretném felhívni vadásztársaim figyelmét. Ne lövöldözzünk felelőtlenül a vaddisznóra, még akkor sem, ha dúvadnak minősítették. A golyópuska igen veszélyes szerszám. A nagy távolságra repülő golyó több km-ről is kárt okozhat, a könnyelműen leadott lövés után a golyó akadály nélkül elszáll, embert, állatot találhat, mely cselekedetért mindig a fegyvert elsütő vadász a felelős. De az igazi vadászember nemcsak ilyen esetekért érez felelősséget, hanem azért is, hogy az általa elejtendő vadnak gyors, kínlásmentes halált okozó lövést adjon. Ne lövöldözzünk bizonytalan célpontra vagy távolságra, rossz látási viszonyok között, mert ezek rendszerint hibázást eredményeznek vagy sebzést, melyet fáradságos utánkeresés követ, és a vad legtöbbször hosszas szenvedés után elpusztul, kárba vész.

Lövés

Rengeteg formában, változatban megjelenhet a vad előttünk. Lehetetlen valamennyi állását, mozgását leírni és tanácsot adni, hogy melyik esetben hova tartsuk a puskát, hogyan lőjünk. A jó vadász mindig megfelelő lőtávolságra várja be a vadat, csak akkor lő. Az előttünk keresztbe futó disznó a legjobb célpont. Golyónk hatása, mivel a legkönnyebben üti át a testet, így a legerősebb és az előretartás mértéke is a legszabályosabb. Figyeljünk még célzásunk magasságára. A legjobb találat kissé a disznó testközépvonala alá esik.

A futó disznónál a marmagasságot a felálló sörték félrevezető méretei nélkül becsüljük, egyébként lényegesen egyszerűbb, mint pl. a futó szarvasnál. A szarvas teste ugyanis futás közben változtatja magasságát, minden ugrásnál fel- és leszáll, ugyanakkor a disznóé egyvonalban marad, nem változik.

Lényegesen nehezebb a lövés, ha a disznó egyenesen szembe- vagy elfut. A szembefutó disznó nagyon kis célt mutat. A disznó teste lapos, szembe nézve csak füleit, homlokát és orrát látjuk, mely keskeny vonalszerű cél bizony sok vadásznak bosszúságát okozta. Ezenfelül még az is nehezíti a szembefutó disznó meglövését, hogy ezen a keskeny célponton csak a szemek közötti homlokrész eltalálása okoz gyors halált. A feljebb vagy kissé oldalt bevágódó golyó a kemény csonton könnyen félrecsúszhat, és csak felületi sebet okoz, lejjebb, az orrészben nagy roncsolást végezhet, de a sebet a disznó messze elviszi.

Hasonlóan kényelmetlen az elfutó disznó meglövése. Általában helytelennek és megvetendőnek tartjuk a vad farba lövését. Legfeljebb sebzett vadnál indokolt, amikor nem fontos már az etika, csupán arra törekszünk, hogy minél gyorsabban megállítsuk és szenvedéseitől megszabadítsuk. A farlövésnél a végbéltájon vagy e fölött behatoló golyó biztos és gyors halált okoz, mert végigszalad a testen, és a nemes részeket is roncsolja. Felette a farcsigolyákat, azaz a gerincet találja, disznónk azonnali bénulással a helyszínen marad. De a farnak ez az érzékeny része nagyon kicsi. A kissé oldalt vagy feljebb csúszó golyó a combhúsba hatol. A vastag izomzat és csontozat átütésével csúnya sebet vághat, de mivel nemes részt nem roncsol, a vad sok szenvedéssel messze menekülhet.

Bevallom őszintén, szembefutó disznóra csak közletről lövök (10—20 m). Messzebről megvárom, amíg oldalt fordul, vagy legalább félstichben — jó magyar kifejezés — látom, és csak akkor húzom el a ravaszt. Ha erre nincs mód, úgy átereszttem a lövonalon, amikor feltétlenül más helyzetbe kerül, és sokkal alkalmasabb lölehetőséghez jutok. A szembe- és elfutó disznónál előretartani nem kell. Szembefutásnál kissé alacsonyán, elfutásnál magasan célozzunk.

A félstichbe, azaz oldalt szemben és oldalt elfutó disznót sem boríthatjuk fel egykönnyen. Az utóbbi helyzetben golyónkat a horpasz tájékára irányítsuk. A lövedék a testben előre futva, a légnyrészek után a tüdőt és szívet éri, ezért gyors halált okoz. Per-

sze ha kissé lemaradunk, úgy a comb és esetleg a lágyrészek sérülnek csak, ami már rossz lövés, de ugyanúgy rossz akkor is lövésünk, ha előrébb csúszunk. A lapos lapockacsonton könnyen eltérül a golyó, de ha azt át is üti, a nyakrészt roncsolja vagy a szügyet szakítja ki, melyek mind lassan ölő rossz sebek.

Az oldalt szembefutó vad célzásánál ne csak az előretartás csökkentett mértékére ügyeljünk, hanem — mivel a vad közeledik — a magasság csökkentésére is, tehát elé és alá célozzunk. Elfutásnál viszont elé, de fölé irányítsuk golyónkat.

Nemcsak a vad menekülési iránya befolyásolja célzásunkat, hanem az is, ha a vízszintestől eltérünk, esetleg domboldalra fel vagy magaslesről le lövünk. Alulról felfelé alacsonyabban célozzunk, mert golyónk a testet ferdén felfelé üti át. Ugyanakkor fentről lefelé a test felső harmadát vegyük célba, mert a lőrés ferdén lefelé mutat.

Az elmondott helyzetek különböző variációi lényegesen megnehezítik a vadász dolgát. De ha a vadászat és a lövés olyan egyszerű lenne, úgy már régen nem lenne vad, de vadász sem. Minden vadászra kötelező azonban a következő szabály: Csak akkor süsse el fegyverét, ha a vadra biztos, pontos lövést tehet. A távlövésekkel dicsekvő szájhősök nem méltók a megtisztelő vadász megszólításra. Ugyanígy mindig felforr bennem a vér, ha valaki így hengeg: „Elment ugyan a nyulam, de meglőttem, mert vérzett.” A sebzés nem dicsőség, hanem szégyen, ami ugyan mindenkivel előfordulhat, de ha már elkövettük a hibát, akkor igyekezzünk mielőbb jóvátenni. A legalaposabb utánkereséssel, fáradságot nem kímélve keressük meg a sebzettet.

Sebzett vadra ne sajnáljuk a golyót. Lőjük, amíg csak lehetőségünk van rá, amíg a vad mozog. Sokan bánkódtak már utólag, mert a tűzben rogyó és vergődő vadra nem lőttek még egyet és végül elvesztették.

Jelzés

A vaddisznó a találatot rosszul jelzi. A legjobb halálos lövést is sokszor minden külső és látható mozdulat vagy rándulás nélkül elviszi. Amilyen jellegzetes pl. a szarvas jelzése vállaplövésnél, amikor elejével felugorva első lábait maga elé görbíti, annyira jellegtelen a disznóé.

Az álló disznónál a jószemű elejtők néha észrevehetik testének összerándulását, a jófűlűek pedig, ha kissé távolabb lőnek, meghallhatják a golyó becsapódásának tompa puffanását. Persze a becsapódás akkor is hallható, ha a lövedék földbe fúródik vagy fába vág, de az utóbbi esetben lényegesen élesebb a hang, mint ahogy akkor is hasonlóan éles, ha a disznó testében csontot tör. A nyugodtan álló vagy turkáló disznó jelzése tehát nagyon bizonytalan. Még kevésbé látható a futó disznóé. Egyesek állítása, hogy a futó disznó találatkor farkával kanyarít, a képzelet szüleménye. Csak a test rándulása árulhat el valami keveset, a legtöbb esetben minden jelzés nélkül rohan tovább, néha még futását sem gyorsítja. Süldők és ritkán egyes kocák hangos visítással nyugtázzák a találatot. Legtöbbször gerinctalálatnál hallható a visítás, amikor a vad bénultan a helyszínen marad. Az úgynevezett tűzben rogyás a vad-disznónál ritkán látható eset. Általában agy, nyakcsigolya és gerince találatát követi, amikor eleje vagy hátulja megbénul és ezért azonnal összerogyva egy helyben vergődik. Láttam azonban már olyan esetet is, amikor a disznó a lövés után tűzben rogyott, és utána mozdulatlan maradt. Gyorsan a kanhoz siettünk, gerinctüske-találatról féltünk. A kan bénultan, mozdulatlanul fektet. Közeledésünkre azonban néhány hörgő hangot hallatott, és szemével haragosan nézve minden mozdulatunkat követte. Magasracsúszott vállaplövés volt, mely a gerincet is roncsolta. A gyors kegyelemlövésre azonnal kimúlt.

Ritkán, szabályos vállaplövés után, mely a tüdőt és szívet üti át, ugyancsak tűzben marad a vad. Ennek egyetlen magyarázata lehet. A golyó akkor vág a tüdőbe, amikor az a belégzés utolsó pillanatában teljesen telített levegővel. A golyó ütése és ereje a levegővel felfújt tüdőt szinte felrobbantja — mint egy léggömböt —, ami azonnali bénulást és halált okoz.

Egyik képesújságban kb. két éve vadászriportot olvastam. Írója nyilván akkor volt életében először vadászaton, mert — bár nagyon szépen ecsetelte a téli erdő havas hangulatát — a vadászat leírásában hatalmas bakokat lőtt. A legtokéletesebb mondata a következőképpen hangzott: „A jól irányzott fültőlövéstől tűzben rogyott a fekete ártány.” Nem hiszem, hogy egyetlen vadásztársam is akad, aki tudatosan fültövön lövi a hajtásból kirohanó vaddisznót. Az ártány elnevezés nagyon hangzatos, de nem tudom elképzelni, milyen céllal herélték ki kanjaikat a vadászat rendezői.

A láblövést a disznó több módon jelzi. Ha a golyó az első lábcsontját kettétöri, így a futásban levő állat orra bukik, de rögtön felugrik, és hasonló sebességgel továbbmenekül. Ha a csont csak sérül, úgy jelzést nem láthatunk, legfeljebb botlásszerű megtorpanást. A lábsérült disznó gyógyulási időszakában biceg, és e fogytékossága meg is maradhat.

A sümegi úrbéri erdőben kocát lőttem. Jobb első lábáról teljesen hiányoztak ujjai, melyeket korábban lelőttek. A seb tökéletesen beforrt, a bőr szaruszerű keményedéssel ki is szőrösödött. A disznó együtt járt a kondával, és azért lőttem ki, mert bicegését észrevettem.

A comb és hátsó láb sérülése komolyabb következményekkel jár. A disznó csonttörés esetén lerogy, esetleg oldalra bukik. A süldők többször visítanak. Combcsonttörés után a sérült futása lelassul, és erős, jól látható baktatással fut tovább.

Máj- és veselövésnél felpúposodott háttal és merev mozgással menekül. Ennek láttán biztosra vehetjük a sebzett közeli elfekvését.

Nézzük meg ezek után a vaddisznó testén azokat a részeket, amelyeket eltalálva gyors halált okozunk, de egyben a rossz lövések helyét is.

A vaddisznó feje a többi nagyvadhoz viszonyítva lényegesen nagyobb, ezért fejlődése gyakoribb. Az orr-, pofa- és állkapocslövés bármilyen nagy roncsolást végez, rossz. A vad messze elviszi és nehéz utánkeresés után kaphatjuk csak meg.

Két éve a szentlászlói erdőben 3 éves kan jött rám a makodéi oldalról. A nyiladékon, 50 m-re tőlem, rohant át. Lövésemre két szabályos bukfcenet vetett, azután belezuhant az erdőszélen levő árokba. Mivel onnan tovább futni nem láttam, nyugodtan megvártam a hajtás végét. Amikor az árokhoz mentem, a legnagyobb meglepetésemre ott csak vért és csontszilánkokat találtam. A disznó sehol. Két órai sebégyidőt hagyva indultunk el a vérnyomon, mely fél kilométer után már csak gyér cseppekből állt. A nyomkövetést a sötétség miatt abba kellett hagynunk. Éjszaka újabb 10 cm-es hó esett és ezért a keresés folytatása elmaradt. Tavasszal találták meg munkásaink a kan csontvázát. A koponyán jól látszott a golyó roncsolása. Az alsó állkapocs hátsó felét és a fogsort tépte szét. Igen sok szenvedés után pusztulhatott csak el szerencsétlen kanom, mely ürmében az egyetlen örömet a megtalált agyarak okozták. Egy német szakkönyvben láttam olyan fényképet is, ahol az elejtett

szüldőnek alsó állkapcsából jó 5 cm teljesen hiányzott. A seb begyógyult, sőt az állat még táplálkozni is tudott, mert — elejtője közlése szerint — sérülése 5—6 hónapos, kondíciója pedig normális volt.

A fej gyors halált okozó felülete csupán oda korlátozódik, ahonnan a golyó az agyba hatolhat. Az agylövés tűzbenrogyást eredményez. A fejlődést a vérnyom minőségéről és színéről nehéz felismerni. Általában világospiros, nyálkás, nyállal kevert vér a jellemző, de a sötétebb vörös húsvér is belekeveredik, vagy csak ez utóbbit találjuk, ha a seb a szájüreget nem érinti. Sokszor csontszilánkokat is lelünk a sebzés helyén.

A nyaklövés lényegesen jobb a fejlődésnél. A nyakcsigolyák, az alattuk húzódó idegszálak és főütőerek találatra gyorsan öl. Kellemtelen és bizonytalan viszont a mélyre csúszott nyaklövés, mely a géget vagy nyelöcsövet szakítja. Gégelövésnél a behatoló vérrrel fulladás jár, ezért vadunkat hamar megkapjuk, viszont a nyelöcső és a környező izomzat sebzése igen rossz lövésnek minősül, és a vadat legtöbbször elveszítjük. Nyaklövésnél tehát mindig a testmagasság felső harmadába célozzunk. A vérzésről ugyancsak nehéz a találat helyének meghatározása. Nyálkás húsvér, esetleg csak húsvér található. A lehetőségekhez mérten a fej- és nyaklövést kerüljük.

A legjobb és egyben leggyakoribb a vállaplövés, vagy ahogy a vadászok mondják: plattlövés. Az első lapocka hátsó függőleges vonala és a magasság alsó harmada jelöli azt a pontot, ahová a golyót irányítanunk kell, ha a szívet akarjuk eltalálni. Magasabb találatnál a tüdőt szakítja át golyónk, még feljebb a gerincet töri. Itt a legnagyobb tehát az olyan felület, ahol nemes részeket találunk. A mélyre csúszott lövés természetesen már rossz. A szegycsontot, esetleg az első lábakat roncsolja. Mindkét esetben messze elviszi a disznó, és legtöbbször ki is gyógyul a sérüléséből. Több vaddisznót láttam már terítéken, melyek begyógyult lábsebbel teljesen egészséges külsőt mutattak.

Tüdőlövésre nagyon jellemző a világospiros, habos vérzés. Szívtalálat esetén vörös, erős vérzést találunk. Szegycsontlövés után a rálövés helyén sok golyóvágott szőr fekszik, a vérzés viszont piros húsvért mutat. Lábtöréskor a húsvért rendszerint csontszilánkok egészítik ki.

Gerinclövésnél a vad helyben marad. A bénult, farán ülő és elejével magát vonszoló disznótól ne sajnáljuk a gyors kegyelemlövést.

A bénulás időszakos is lehet. Már nem egyszer előfordult, hogy a golyó, a gerincet horzsolva, csak időszakos bénulást okozott és vadunk, bár támolyogva, de elindult. Rövidesen, teljesen visszanyerve egyensúlyérzékét, végleg elmenekült. A gerinctüske-lövés ezen esetek legjobb példája, ilyen sebét a vaddisznó rendszerint teljesen kiheveri. Nyilván kilóttek onnan egy húsdarabot, de a seb gyönyörűen begyógyult.

Meg kell még említenem az úgynevezett üreslövést. A testkamrában a tüdő csak akkor éri el a felső falat, vagyis közvetlenül a gerinc alatti lebenyt, ha levegővel telített. Kilégzéskor úrmérete csökken, csúcsa a lebenytől eltávolodik. Ha a golyó abban a pillanatban éri a testet, amikor a tüdő kilégzési állapotban összeesik, és éppen olyan magasságban fut át, hogy a tüdő felett elcsúszik, de a gerincet és az alatta levő idegeket nem éri, úgy üreslövés a találatunk. A disznó sebe könnyen begyógyul, hisz nemes rész nem roncsolódott.

A hátracsúszott plattlövés a légycsatornába hatol. Beszélünk gyomor-, bél-, máj- és veselövésről. Bár mindegyik halálos, de egyik sem jó. A máj- és veselövés gyorsabb, a bél- és gyomorlövés lassúbb halált okoz. Az első kettő nagyon fájdalmas, ezért a vad — ha nem kényszerítik rá — nem menekül messze, közeli sűrűbe húzódik, és ott lefekszik. Ha sebágyában 3—4 órát nyugodtan hagyjuk, onnan már fel sem kel, és kereséskor vagy kimúlva találjuk, vagy már nem képes a további menekülésre. A vérveszteség, láz és gyulladási folyamat gyorsan legyengíti.

Ha viszont azonnal üldözésére indulunk, és sebágyából kiugrasztjuk, akkor igen nagy távolságra elmenekülhet, esetleg támadhat.

Májlövésnél igen jellegzetes, sötét barnásvörös vézést találunk, veselövésnél sötétpiros csepegő véryom marad. Jellemző a disznó ellenállóképességére a Kaszópusztán elejtett öreg kan, melynek májában betekosodott gyöngygolyót találtak. A disznó jó kondícióban volt, és a sebést teljesen kiheverte.

A gyomor- és béllövések a legrosszabbak. Hosszantartó, sok szenvedéssel pusztul el az állat, és messze menekülhet. A sebágyban lassan gyengül le, további menekülésre néha még másnap is képes. Utánkereséskor a légycsatornában lőtt disznók támadnak legtöbbször. Nagy sűrűségekbe, tüskés fiatalosokba húzódnak, majd a kínzó szomjúság vízhez hajtja őket. A sebésekre jellemző a sötétszínű

vér, gyomortartalommal, béldarabbal, esetleg bélsárral vegyessen.

A még hátrébb bevágódó lövés a fart találja el. A far vastag, izmos, húsos sonkái védik a combcsontot, a végbelet, húgy- és nemi szerveket. A farlövés ugyancsak nagyon rossz lövés. Combcsonttörésnél a disznó ugyan nem menekül messze, de sebágyában éberem figyel, és támadásra vagy további menekülésre sok napig képes. Ha a végbelet, húgycsövet vagy herét találja el golyónk, úgy a sebzés lényegesen súlyosabb, de a vad megtalálása semmivel sem egyszerűbb.

Farlövésnél a vérzés legtöbbször húslövést mutat. Comb- és láb-szársérülésnél csontszilánkok is előfordulnak.

Meg kell még említeni a tiszta húslövést, amikor golyónk csak a lapockát vagy a combot éri. A vaddisznó ellenálló szervezete jól begyógyítja a hússebet, ha nem jár együtt valamely nemes szerv sérülésével, úgy nem okoz komolyabb megbetegedést. A jellegzetes vörös húsvér azonban nem jelenti csak az izomzat sérülését, mert — amint már láttuk — a húsvér súlyosabb sérüléseknél is megjelent.

A legkisebb sérülést az úgynevezett horzslövések okozzák. Horzslövésnél csak a bőrfelület hasad fel, pár csepp húsvér után a vérzés eláll. Jellemző a rálövés helyén található sok vágott szőr. Horzslövés után kár a meglőtt vad keresésével fáradozni, mert utolérni úgy sem tudjuk.

A vérnyom nem egyedüli biztos jele a sebzésnek. A vér mennyisége, minősége és színe a gyakorlott vadásznak ugyan sokat elárul, de nem mindent. A vaddisznónál még jó lövés esetén is előfordul a vérzés teljes elmaradása, esetleg csak 1—2 csepp megjelése. Számptalan jól lőtt vaddisznót vesztett el elejtője a felületes utánkeresés miatt. A vérzés akkor marad el, amikor a befúródó golyó lőrésére a bőr ráhúzódik, vagy a lyukat faggyú és zsír tömi el. Persze ebben az esetben a golyó nem üti át a vadat, így a lényegesen nagyobb kilövési nyílás elmarad.

A turkáló vaddisznó feje a földön keres, oldalán a bőr előrehúzódik. Ha lövést kap, fejét felkapja, menekülés közben is előretartja, a bőr tehát visszahúzódik és befedi a golyó által ütött lyukat. De a bőr a futtában lőtt disznónál is mozog, és könnyen hátra-súszhat a belövés nyílására.

A vaddisznó bőre és szőrzete, a kanok pajzsáról nem is beszélve,

a becsapódó golyó erejével szemben erős ellenállást fejt ki. A testet a lövedék sokszor nem üti át, hanem a túlsó oldal bőre alatt akad el. Különösen erős ellenállást fejt ki a bőr, ha a disznó nemrég kelt ki a dagonyából, vastag sárréteg szárad oldalára.

Egy nyári lesen például a kiváltó kant, feltámasztott 9,5 mm-es golyóspuskával, pontosan célozva vállapon lőttem. Ennek ellenére, csak hosszas véreb-hajsza után sikerült utolérnem, és újabb lövéssel leterítenem. Az első golyó a sáros bőr felületén szétfreccsent és tenyéryi sebet vágott, a testbe azonban csak szilánkok hatoltak, melyek nemes szövet nem ronsoltak. Véreb hiányában sohasem került volna kézre disznóm, sőt minden bizonnyal ki is gyógyult volna sebesüléséből.

Ősszel és tél elején, amikor a makktól, kukoricától és bőséges tápláléktól zsírosak, a leggyakoribb a lőtt sebek eltömődése, és a vérzés elmaradása.

Rálövés után tehát mindig kövessük a menekülő vad nyomát, még abban az esetben is, ha nem láttuk pontosan golyónk becsapódását, a továbbfutó nem jelzett, és a nyom kezdetén egy csepp vért sem találtunk. 200—400 méter után, ha addig semmi áruló jelet nem vettünk észre, nyugodtan abbahagyhatjuk a nyomkövetést. Felesleges a nyomkövetés akkor, ha golyónkat fa oldalában, földben megtaláljuk, vagy a vad fölött ellőve füttyülését halljuk.

Nemrég történt a Somogy megyei Pucokszálláson, hogy egyik vadásztársam rálőtt egy disznóra. Hajtás után a 20 cm-es hóban megnézte a rálövés helyét, és vagy 50 m-t követte a menekülő vad nyomát. Semmi jelet nem talált, ami a disznó megsebzésére mutatott volna. Amikor visszatért vadásztársaihoz, szomszédja, aki a nyiladékon állt, a nyom további követésére biztatta, mert előtte a disznó nem váltott át, és a hajtók sem látták, ezért vissza sem törhetett. Ketten folytatták a nyomkövetést, és a rálövés helyétől mintegy 200 m-re rátaláltak a már dermedten fekvő kocára. Az egész nyomon csak 3 csepp vért találtak, azt is közvetlenül a kimúlt disznó melletti szakaszon. Az ilyen és hasonló esetek miatt szükséges tehát minden lövésünk alapos megvizsgálása, és a menekülő vad csapjának követése.

Utánkeresés

Az utánkeresés első és legfontosabb lépése a rálövés helyének rögzítése. Azt a helyet keressük, ahol a vad abban a pillanatban tartózkodott, amikor puskánkat elsütöttük. Erdőben, fák között aránylag könnyen megtalálható, mert a vad helyzetét bokorhoz vagy fa törzshöz viszonyíthatjuk. Nyílt területen, réten vagy szántón a lőirányt távolban látható tárgy, például fa segítségével jelölhetjük meg. Helyes irányba indulva, távolságbecslésünk jóságától függően, a keresett pontot hamar megtaláljuk.

Kísérővel még könnyebb feladatunk megoldása, mert a helyben maradó vadász társát küldheti a rálövés pontjára, melyet lehetőleg a lövés elhangzása után azonnal, ha ez lehetetlen, pl. hajtásban, úgy mielőbb keressük fel.

Körömbevágás A rálövés helyén három jel után kutassunk. Az első a körömbevágás. Az álló vagy lépésben, ügésben haladó vad a lövés pillanatában legtöbbször megugrik. A gyors ugrásnál két hátsó lábával nagyot lök testén, ezért hátsó lábának csülkei mélyen a talajba vágódnak.

Továbbmenekülésének nyomai az egyenletes futás miatt, már nem ennyire besüllyedtek. Ha tehát megtaláljuk a körömbevágódásokat, akkor pontosan megállapítottuk, hogy a vad a lövés pillanatában hol tartózkodott. A körömbevágódás természetesen nem bizonyítja a vad eltalálását, mert a közvetlen közelben elszisszenő golyó és a puska durranása is hirtelen elugrásra készítheti.

Vágott szőr A körömbevágás megtalálása után a vágott szőrt keressük. A testbe becsapódó golyó a szőrzetből egyes szálakat, csomókat kiszakít, melyek a földre hullanak. A vágott szőr színéről és mennyiségéből a találat helyére is következtethetünk. Ha pl. sok hosszú sörteszőr fekszik a földön, akkor felesleges a további keresés, mert nyilván magasra csúszott horzslövést kapott a disznó. Viszont kevés, rövid, sötét színű szőr fellelésénél golyónk a test rövid szőrrel borított felületén vágódott be. A has alján, a tokán hosszú és világos szőr fedi a disznó testét, tehát kivágásukkal lövésünk mélyre csúszhatott. Ha a rálövés helyén a legtüzetesebb keresés ellenére sem tudunk vágott szőrt felfedezni, az semmi esetre sem jelenti a vad elhibázását.

Vér A rálövés helyén található vér színéből, mennyiségéből és a nyomhoz viszonyított fekvéséből ismét következtetni lehet a sebzés helyére és minőségére. A különböző vérszíneket már a sebzéseknél tárgyaltuk. A vér erős sebzésnél spriccelve, lövellve, messze hullik a testtől. A vadat átütő golyó lőrése mindkét oldalon vérzik.

A nyomba hulló vércsepp láblövésre utal.

A magasan és alacsonyan lőtt sebekből legtöbbször csak csepeg a vér. A vérnyom a test mellett hullik a csülöklenyomatok közelébe, mert a vér a szőrzeten csurog alá.

A menekülő vad bokrok között bújva fut. A gallyakra szintén rákeni vérét. A kenés magasságából következtetni lehet a seb magasságára.

A vérnyom követése hóban nem kíván különösebb művészetet. Annál nehezebb a gyengén csöpögő vérnyom követése nyáron vagy ősszel.

A jó vadász egyben jó nyomolvasó. A nyomozó nemcsak a jól látható vércseppeken, esetleg körömbevágásokon követi a vadat, hanem egészen kis jelek is a helyes útra térítik. Néhány letört gally, felfordított levél, kúszált alom és számtalan, laikusnak titokzatosnak tűnő apró jel segíthetnek.

A sebzett vad mindig magányosan menekül. Ha az utánkeresésnél sem vágott szőrt, sem vércsapát nem találtunk, de a disznó kivált a kondából és menekülő nyoma egyedül halad, feltétlenül a magányos csapát kövessük.

A sebzett vadat társak segítségével sokkal gyorsabban megtalálhatjuk. A nyom nélküli utánkeresésnél az erdőt részletesen pásztázzuk át. A menekülő sebzett vad esetében társaink a sűrűség főbb váltóit állják el, mi pedig a nyomot kövessük. A sebzett disznó legtöbbször váltón menekül, és arról csak sebágyba fekvése előtt tér le. Ha a nyom hurkokat, kitérőket rajzol és túráshoz hasonló alomforgatást is találunk, akkor biztosan a sebágy közelébe értünk.

Nyomozás kutyával A sebzett vadat legkönnyebben jól idomított kutya segítségével találhatjuk meg. Minden nagyvadász vadásztársaság kötelessége lenne jól idomított véreb tartása. A vérebet szükségmegoldásból, de jól helyettesítheti egy nyomkövetésre idomított taeskó, mely finom szaglásával kiválóan alkalmas, sőt még az az előnye is megvan, hogy a sebzett

disznó a kistestű kutya elől nem menekül. A nehézkes, nagytestű véreb sokszor nagyon messzire elkergeti a disznót, leállítani nem tudja, de sebesülésnek is ki van téve, mert a támadó disznó elől nehezen tér ki.

A véreb vezetése nehéz feladat. Amíg a nyom szálásokban és rudaserdőben vezet, addig könnyen haladunk. Bezzeg, ha elérjük a sűrű fiatalost, akkor már csiklandóssá változik a helyzet. A nyakunkba hulló hó, a ruhát és bőrt tépő tüske, a szemet veszélyeztető csapódó gallyak, a csak négylábon megmászható váltók ugyancsak próbára teszik a vadász erejét és ügyességét. Ráadásul egy erősen húzó kutyát kell vezetnünk, melynek vezetőpórása mindig a két első láb között a hasa alatt fut. Közben persze a legéberebb figyelemmel haladhatunk csak előre, puskánkat készenlétben tartva bujkálunk. A sebzett disznó bármelyik pillanatban rántörhet, és az ilyen kefesűrűben, ahol csak méterekre láthatunk, nem a legkellemesebb a rajtaütés. És ha mégis rántámad? Szerencsés esetben puskánk csövébe nem hullott hó, a célzásban nem akadályoz ág, kalapunkat nem tépi a tüske, és forduláskor nem gátol a szeder. De ha csak egyik is zavar, a támadó disznó veszélyessé válhat. Legtanácsosabb a sebágy közelében a kutyát lecsatolni és hajszára engedni. A hamarosan felhangzó öblös ugatás azonnal elárulja a disznó vackát. Az állóra csaholó kutyát gyorsan közelítsük meg. A sűrűben ugató kutyát és az előtte álló disznót nehezen vesszük észre. De ne türelmetlenkedjünk. A kutya a sebzettet előbb vagy utóbb mozgásra kényszeríti, és amikor rejtekhelyéről kimozdul, akkor kell lőnünk. A disznó a kutya elől nem mindig menekül. Szembefordul vele, sőt megtámadja. A gyáva vagy kistestű kutyák védelmet keresve gazdájuk lábához futnak. Az üldöző disznó természetesen a vadászt is megtámadja. A hozzánk futó kutya megjelenésekor azonnal készüljünk föl a gyors lövésre. A kutyát hangozatosan biztató és kiabáló vadászt ugyancsak megtámadhatja a sebzett, de még nem legyengült disznó.

A menekülő disznó valószínűleg egyik társunk puskacsövébe fut, aki jól felkészülhet a lövésre, mert a kutyaugatás a menekülés irányát és távolságát elárulja.

Társas nyomozás A társas nyomozás sok balesetveszélyt rejteget. Részletesen beszéljük meg a feladatokat. Előre állapodjunk meg a társak lóállásaiban, hogy ki menjen az álló-

ra csaholó kutyához, milyen irányba lőhetünk, és hol találkozunk. Az előzetes megállapodás betartásával elkerüljük a balesetet.

Az utánkeresés bizony nagyon fárasztó és nehéz munka. De ne sajnáljuk a fáradságot, mert minden vadásznak kötelessége, hogy sebzett vadjának megkerítéséért mindent elkövesse. A rálövés helyének rögzítése után az utánkeresést, az ott találtaktól függően azonnal, de sokszor csak 3—4 óra múlva kezdjük meg. Ha biztosak lehetünk dolgunkban, és a rálövés helyén sok tüdő- és szív-ért találunk, akkor azonnal követhetjük a nyomot. Kétes értékű sebzéskor, hús-, bél-, gyomor- stb. lövés esetén, adjunk annyi időt a vad legyengülésére, amennyit csak lehet. Sok súlyosan lőtt vad veszett el a túl korai utánkeresés miatt, amikor sebágyából felugorva örökre eltűnt.

A szeles vadászok saját kárunkon tanulják meg a türelmet, mert amíg a korai utánkereséssel felugratott vad végkimerülésig menekül, addig a sebágyában néhány óráig nyugodtan fekvő belázasodik, legyengül és továbbmenekülésre már nem képes.

Persze könnyű okoskodni és jótanácsot adni. Sajnos, sokszor nincs módunk a szükséges várakozásra. Ránksötétedik vagy a hó befedi a nyomot, esetleg az eső veri el a csapákat, de hát azért vagyunk vadászok, hogy mindig megtaláljuk a legjobb megoldást, és megfelelő mérlegelés és higgadt gondolkodás után cselekedjünk.

A kimúltan fekvő nagyvad, ha nem akadályozta egy fatörzs, vagy kimúlása után nem gurul le meredek hegyoldalon, mindig azon az oldalán fekszik, ahonnan a golyó belevágott. Mi az oka e jelenségnek? A golyó a testnek hatalmas ütést ad, arról az oldalról, ahonnan a testet beszakítja. A menekülő vad reflexszerűen az utolsó métereken félkörbe fut. Ezen ütést, illetve lökést igyekszik ellensúlyozni, és kissé féloldalra dőlve, elvesztve egyensúlyát, a test tehetetlensége a dőlés irányába a földre rántja.

Elejtett vad Az elejtett vad megtalálása és megszemlélése a vadászelet legszebb percei közé tartozik. Ilyenkor vizsgáljuk meg alaposan lövésünket, a be- és kilövések sebeit, a trófeát. A vadat mintegy birtokba vesszük. Milyen élvezet is, amikor odaülhetünk a fekvő kan mellé, nyugodtan elszívhatunk egy cigarettát, miközben szemünkkel végigsimogatjuk a villogó agyarakat, a loboncos fekete szőrzetet, a hatalmas testet, és mégegyszer végigéljük gondolatban az elejtés legapróbb részleteit.

A vadnak járó megbecsülést és tiszteletet kalapunkra tűzött, vérebe mártott tölgyfagallyal — törettel — adjuk meg. A töret szimbólum, tehát nem kell vértől csöpögnie és ne húzza félre viselője kalapját. Szerény, 3—4 levélkéből álló hajtás, melyet tölgyfa hűján bármilyen lomb- vagy fenyőágacskaival helyettesíthetünk.

No és mi van akkor, ha a hajtásban rohanó disznóra ketten is rálóttek, és mindkét golyó talált? Nemes nagyvad esetében az számít elejtőnek, akinek golyója előbb találta halálosan.

Az igazi vadász holmi horzsoló lövés vagy a más által halálosan sebzett nagyvadra adott kegyelemlövése után nem siet a töret feltűzésével.

Vitás helyzetben mindig a vadászmester vagy a házigazda jogosult a vad odaítélésére. Döntését tartjuk véglegesnek, és még akkor se fintorogjunk, ha saját véleményünk attól eltér. A sportban a bíró ítéletének elismerése kötelesség. A labdarúgásban a megítélt gólt nem lehet megsemmisíteni. A vadászat sportjában is sportszerűtlen dolog a döntés kritizálása. Vajon kinek a nézete reálisabb? A magunké sajátmagunkról, vagy a pártatlan vadászmesterérőlünk? Szívből gratuláljunk szerencsés vadásztársunknak szép zsákmányához és igyekezzünk legközelebb úgy meglőni a vadat, hogy senkinek ne kelljen segítenie.

Lékelés, zsigerelés

A vaddisznó húsa gyorsan romlik. A nyári és őszi melegben, egy éjszaka zsigeretlenül fekvő vad befülled. A lőtt disznót, amint lehetséges, zsigereljük ki. Társasvadászatokon azonban, mivel minden percre szükségünk van és a zsigerelés hosszabb időt igényel, átmeneti megoldásként megelégedhetünk a lékeléssel is.

A lékelést az összes nagyvadon egyformán végezzük el. Az elejtettet a hátára fordítjuk, és hasfalát a két hátsó comb közötti felülettől a szegycsontig egyenes vágással felnyitjuk. A kés pengéjével, vigyázva a belek és gyomor sértetlenségére, a hashártyát is vágjuk fel. A lékeléssel elkerüljük a test felpuffadását és kihülését siettetjük.

Lesen vagy cserkészeten lőtt vaddisznót, ha a sötétség nem akadályozza, azonnal zsigereljük ki.

Hajtóvadászaton a vadaskocsi kísérőinek és a vadőrnek a fel-

adata a gyorsan romló belsőrészek eltávolítása. A vadór a zsigerelést a hajtásoktól függetlenül végezze. Rossz szervezésre mutat, amikor két hajtás között a zsigerelő vadőrre várakozni kell. A még meleg vadat lényegesen könnyebben tisztíthatjuk ki, mint a merevre kihűltet.

A munka csak akkor kellemetlen, ha gyomron vagy bélen lőtt vaddal bajlódunk.

A nagyvad zsigerelését a nyak felnyitásával kezdjük. A gége és nyelvcső kifojtásával egyidejűleg a nyelvet is tegyük szabaddá. A kifejtett csövek útját a testkamra üregébe a lebenyek elvágásával nyissuk meg, mert a tüdő és gyomor kiemelésével kell a kamrába csúszniuk.

A kanok heréit mind lékeléskor, mind zsigereléskor az első metsszessel dobjuk ki.

A nyak után a hasfalat vágjuk fel. Egyesek a vágást a két hátsó comb között a farig húzzák, majd szétfeszítve a hátsó lábakat, a medencecsontot is átvágják. Ezzel a végbelet és húgycsövet szabaddítják ki, melyeket külső szőrös végződéseikkel körülkerítve, a belekkel együtt szednek ki. Mások a medencecsont átvágása nélkül kerítik körül a nyílásokat, és a végbelet behúzzák a testkamrába. A gyomrot, beleket, nemi- és vizeletszerveket egy tömegben fordítják ki. A máj azonnali leválasztása után tanácsos a rátapadó epehólyagot kifejteni, de vigyázzunk a hólyag épségére, mert ha tartalma a májra ömlik, úgy az egész keserűvé, élvezhetetlenné válik.

A testkamrát kettéválasztó lebenyek átvágásával a tüdőhöz és szívhez jutunk. A tüdőt a már korábban szabaddá tett gégecsővel és szívvel együtt vesszük ki. Most már csak a veséket kell megkeresnünk, melyek elválasztása után a zsigerelést be is fejeztük.

A kizsigerelt vadat jól tisztítsuk ki. Elejét emeljük magasra, mert a testben fekvő alvadt vér csak hátrafelé folyhat ki. Ajánlatos még a testkamrát száraz ruhával kitörölni. Vízzel vagy vizes ronggyal soha se érnünk a húshoz, mert a víz a megromlást gyorsíthatja.

Meleg időjárásban a zsigerelés és kitisztítás elvégzése sem védi meg a húst a megromlástól. A befülledés veszélyén kívül a legyek is veszélyeztetik. A szabadon hagyott vadban 1—2 órán belül csak úgy nyüzsögnek a legkülönbözőbb dög- és húslegyek tojásai és pondrói. Siessünk tehát a szállító fogatért, és zöld gallyal tömjük ki, illetve takarjuk le a vágásfelületeket, mert ezzel rövid időre távol tartjuk a kellemetlen tolakodókat.

Az elejtőt illető vadászrészt (máj, szív, tüdő, nyelv, vese) legtöbbször a kitisztított kamrába rakják. Társasvadászaton, amikor nagyobb zsákmányra számítunk, célszerű a vadaskocsira egy edényt felrakni, melybe a belsőség kerül, mert a külön tárolással a test kihűlését gyorsítjuk. Ügyeljünk azonban, hogy a nagy tömeg zsigeri rész be ne fülledjen.

A zsigereket ne hagyjuk szétszórtan az erdőben. Csúnya látvány az arra járóknak a légyzúgástól és bűztől messziről észrevehető véres maradványok tömege, illetve a hóban messziről vörösödő bélcsonó. Hóval, alommal földdel takarjuk be vagy ássuk el. A zsigerek télen mérgezéshez jól felhasználhatók.

A zsigereit vadat, mielőtt értékesítjük vagy felhasználjuk, hűtsük le. Nyáron szellős, hűvös, légymentes kamrában akasszuk fel. Felakasztva minden részét jól átjárja a levegő, és a még benne levő vér is kicsepeg. A vaddisznót fejfelé két hátulsó lábánál fogva lógassuk fel. Az orránál felakasztott disznó mellüregé lassan hűl, mivel a testből felszálló meleg pára a zárt tüdőkamrába csapódik, és onnan nehezen távozik. Télen a szabadba, északi kitétséggű hideg helyre akasszuk a lőtt disznót, de vigyázzunk, nehogy kutya, macska, róka hozzáférhessen.

A vad fokozatos hűlésére még télen is vigyázzunk. Erős hidegben a meleg test felületei gyorsan megfagynak, de a vastag húsrészek belül melegen maradnak. A fagyott külső kéreg megakadályozza a fokozatos hűlést. Kellemetlen meglepetés, amikor a csonttá fagyott disznó sonkáinak belseje élvezhetetlen.

A vasúti szállításra, értékesítésre szánt darabokat csak teljes kihűlés után eresszük útjukra.

Saját felhasználás vagy 1—2 kilós tételekben történő kimérés esetén a vaddisznót nyúzni kell. De akkor is lefejtjük a bőrét, ha a házidisznó-ölésnél a kolbász szaporítására használjuk fel.

Egyes ínycenek nagyon ízes falatokat állítanak elő a pörzsölt vaddisznóhúsból is, amikor — hasonlóan a házidisznóhoz — sonkát, füstölt húst, kolbászt, sőt még szalonnát is készítenek belőle.

Aki nyersen fogyasztja a vaddisznóhúst, pl. kolbász, sonka alakjában, felhasználás előtt feltétlenül vizsgálta meg állatorvossal. Bár ritkán, de előfordulnak emberre veszélyes fertőzések. Ilyen halált okozó fertőzés pl. a trichinellózis, mely alig féleve is súlyos tömeges megbetegedést okozott.

Bár a zsigereles, különösen társasvadászaton, nem a vadászok

feladata, mégis mindannyiunknak érteni kell hozzá. Ha nem is sajátkezűleg végezzük, akkor is előnyös, ha elejtett disznónk zsigelését végignézzük. Nagyon hasznos tapasztalatokat nyerhetünk. A golyó hatását, a találat helyét és eredményét, a disznó testének felépítését tanulmányozhatjuk, melyekből a jövőre vonatkozó hasznos következtetéseket vonhatunk le.

A vaddisznó húsa egyike a legízletesebb és a legtöbb módon elkészíthető vadhúsoknak. Természetesen a malacok és süldők adják a finom falatokat. De még az öreg kan bűgáskor elejtett pecsenyéje sem megvetendő akkor, ha azt egy bögő szarvasbikáéval hasonlítjuk össze. Minél zsírosabb a disznó, annál élvezhetőbb. Na de ugye, kedves vadászolvasóim, nem vagyunk mi pecsenyevadászok. Nem a hús kedvéért lőjük a disznót, hanem a vadászat élményéért, szenvedélyünk kielégítéséért, és ez így is van rendjén. Nagyon sok jó vadással találkoztam, aki nemhogy nem szerette, de meg sem ette egyes vadfajták húsát. De megmondom őszintén, ezeket kicsit mindig sajnálom, mert bármennyire is jó vadászok, egy élvezettel szegényebbek.

Vaddisznó-trófeák

Agyar, fej, bőr

A trófea a vadászember számára becses érték. A vadászat számos szép emléke tapad az egyetlen maradandó emléktárgyhoz, a trófeához. Ezért becsüljük nagyra a trófeás vadat. Lehetséges, hogy egy szarvastehén elejtése nehezebb, érdekesebb körülmények között sikerült, mint egy kapitális bikáé, mégis a bikát becsüljük többre, mert annak maradandó, otthonunkat díszítő agancsa minden pillantáskor eszünkbe juttatja az élmény részleteit.

Ha majd pipázó, totyogó bácsik leszünk, fotelba ülve végigsimogatjuk szemünkkel az agancsok ágát-bogát, az agyarak fehér ívelését, milyen szép emlékek sokaságával üdíthetjük fel lassan múló öregségünk egyhangú napjait.

A trófeák az igaz vadászok megbecsült értéktárgyai. De vajon melyek a legtöbbet érők? Az értékmérésnél ne csak abszolút értéket, kiállításon kapott érmet és pontértékeit vegyük alapul, hanem a hozzá fűződő emlékek érdekességét és szépségét is. Vajon melyik szarvasagancs ér többet? Az, amelyik ugyan aranyérmet kapott, de elejtése egyszerű, könnyű barkácsolással sikerült, vagy az a visszarakott öreg tízes agancs, melynek egykori gazdáját több éven keresztül sok alkalommal kerülgettünk, míg végül egy ködös szeptemberi hajnalon sikerrel járt ügyeskedésünk? A feleletet rábízom kedves olvasóimra.

És ha már az egyes trófeák értékelésénél tartunk, akkor azt is megkérdezhetjük, hogy mely nagyvadunk trófeája a becsesebb? Az érmes szarvasagancs vagy díjazott vadkanagyar, esetleg kiüntetett őzagancs, felvehetik-e egymással a versenyt, és ha igen, hogyan rangsoroljuk őket? A rangsorolás nehéz, a felsoroltakon kívül számos trófea található még (pl. mufloncsiga, dámlapát), melyek mind igényt tartanak az összehasonlításra. Meggyőződésem, hogy a vadászok véleménye eltérő e téren. Mindenki a saját élményeiből és körülményeiből kiindulva adna választ.

A vadászok szeretik az erdő és mező minden vadját, de mind-egyiknek megvan a maga kedvence, melyet a legnagyobb szenvedéllyel űz és elejtése a legtöbb örömet adja. Akinek a vaddisznó a kedvence, az biztosan nem csalódik. Nem sok vadász dicsekedhet díjazott vaddisznóagyarakkal, de még azok is kevesen vannak, akik ha nem is érmes, de öreg remetekanak trófeájának boldog tulajdonosai.

A vaddisznó trófeái közül az agyar a legértékesebb. Az agyar kiszabadítása az állkapocsból nagyon egyszerű. A levágott állkapocsrészeket 20—30 percig főzzük. Ezután a kisagyarak egyszerűen kihúzhatók, míg a nagyagyarak hátrafelé is kitolhatók. Sajnos sok szép agyarat tettek már tönkre az állkapocsont rövid lefűrészelésével.

A levágást az agyar kiálló részéhez viszonyítsuk. Ha a kiálló hossz kétharmadával számolunk, mint a csontozatban fekvő részzel és ennek megfelelően vágjuk el az állkapocsokat, úgy biztosan nem teszünk kárt az agyarokban.

A kiszedett agyarokból távolítsuk el a bennük levő puha pulpát. Kellemetlen tulajdonsága az agyaroknak a repedés. A téli hidegben és páradús levegőben elejtett kanok agyaraira különösen vigyázzunk. Hirtelen szárítás után két hét múlva már repedni kezd, és hosszában felhasad. Ezért lehetőleg lassan, óvatosan szárítsuk. A felrepedést megakadályozhatjuk, ha az agyarak belső üregét betöltjük. Legtöbbször stearint használnak erre a célra, mely olvasztva kitölti a legkisebb hézagot is és felszívódva az agyarfalba, azt rugalmassá teszi.

Az agyarak szerelése mindenkinek egyéni ízlése szerint történik. Vannak, akik a sima, sötétre polírozott tölgyfalapot használják alátétnek, mások a faragásos, tölgyfalombos díszítést szeretik. Mind-egyik szép, de csak akkor, ha a díszítés a jó ízlés határain belül marad. De azt se feledjük, hogy amennyire a nagy agyarpár círádás nagytáblás felszerelése összeillő lehet, annyira nevetséges egy hároméves kancsi 12 centis agyaraít ilyen túldíszített keretbe helyezni. Az agyarakat az alátétre egyszerű rézlemezpántokkal háziilag is könnyen felszerelhetjük. Persze, akinek futja a pénztárcájából, ezüst foglalatot is készíttethet.

Még egy dologra hívom fel vadásztársaim figyelmét. Természetes emberi tulajdonság az, hogy trófeáinkat oda helyezzük a falra, ahol a legjobban mutatnak. Lehetőleg ne tegyük magasra az agya-

rakat. Inkább kissé rálássunk, felülről lefelé nézzük fehér ívelésüket, és ha görbületük lefelé mutat, ugyancsak előnyös, mert így szélesebb felületüket látjuk.

Egyesek a különlegesen értékes vagy emlékezetes kanok egész fejét kitömetik. Szép emlék lehet az ilyen villogó agyará disznófej, de csak akkor, ha a tömést igazán hozzáértő végezte. Sok ízléstelen, bandzsító, tövig kihúzott agyará karikatúrát láthattunk már. Persze egy kiváló agyarpár a kitömött fejben nem mutat, ezért gondoljuk meg előre, érdemes-e az áldozatért. Ha a kitömés mellett döntünk, a fejbe az agyár másolatát helyeztessük, míg az eredeti agyarakat külön felmontírozva helyezzük a fej alá.

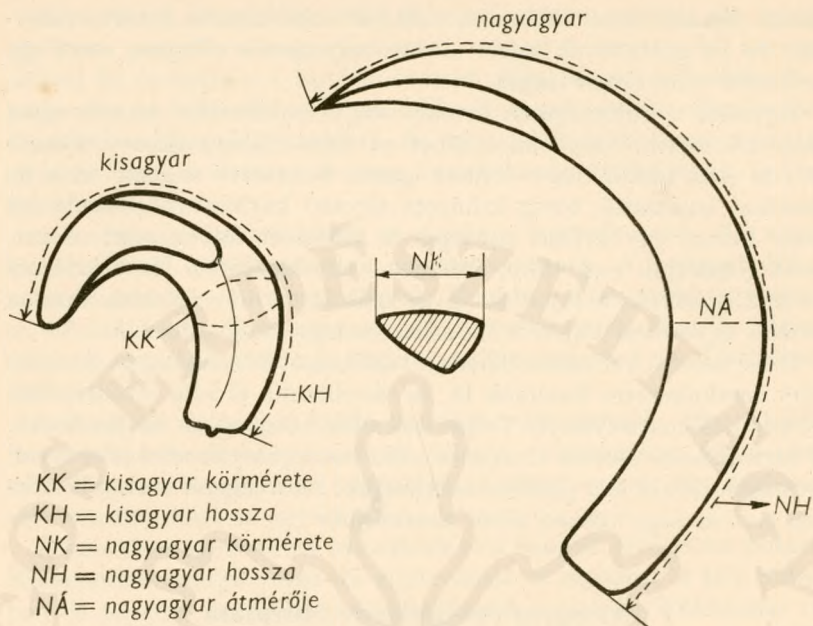
Díszé lehet a vadászszobának a vaddisznóbőr szőnyeg-is. A nyers bőrt deszkakeretre feszítsük ki, és távolítsunk el róla minden hús- és zsíradék-maradványt. Teljes száradás után adjuk át tímárnak. A tartósítás és cserzés elvégzése után beszeghetjük zöld posztóval, de szegés nélkül is a padlóra teríthetjük. Szőnyegnek csak téli szőnyegben levő és nagy disznó bőrére használjuk.

Az agyár értékelése és bírálata

A nagyvad nevelésénél elsőrendű célunk a minél jobb minőségű állomány fenntartása. A vadászatnál is ez vezeti a jó vadász fegyverét. A célratörő selejtezés, létszámszabályozás és tenyésztés is a minél jobb trófea, a minél nagyobb agancs és agyár elérését célozza.

Az elejtett vadkan trófeája az agyár, melyet hossza, vastagsága, méretei szerint bírálnak és értékelnek. A bírálat azonban nem lehet az egyéni ízlés függvénye. Olyan általános értékmérő kell, melynek alapján az egyéni ízlés ingadozásait kikapcsolhatjuk és az eredmény tárgyilagos, mindenki részére megnyugtató.

Az első ilyen nemzetközi viszonylatban is elfogadott bírálati módszert nagynevű honfitársunk és híres vadászunk, Nádler Herbert állította össze. A Nádler-féle pontokkal értékelik a trófeákat még ma is a világ minden táján, ahol vadászati kiállítást vagy trófea-bemutatót rendeznek. Ezt a rendszert később módosították. Így többek között 1937-ben a berlini vadászati kiállításon a „Prágai” pontozási rendszert, míg az 1954-es düsseldorfi vadászati és horgászati kiállításon a „Madridi” pontozást alkalmazták. Utóbbi kettő azonban nem tekinthető újnak, csupán a Nádler-féle képlet módosított for-

18. ábra. A nagy- és kisagyar méretei

májának. Nézzük meg és hasonlítsuk össze a felsorolt rendszerek értékelési formáit.

Nádler-féle rendszer

I. Az eredeti Nádler-féle bírálati rendszer vadkanagyarokra a következő:

1. A két nagyagyar hosszának átlaga szorozva kettővel.
2. A két nagyagyar körméretének átlaga szorozva nyolccal.
3. A két kisagyar hosszának átlaga.
4. A két kisagyar körméretének átlaga szorozva négygel. A számok összege adja a pontszámot, azaz a bírálati értéket. A bírálat képlete tehát a következő:

$$\left(\frac{NHb + NHj}{2}\right) \cdot 2 + \left(\frac{NKb + NKj}{2}\right) \cdot 8 + \left(\frac{KHb + KHj}{2}\right) + \left(\frac{KKb + KKj}{2}\right) \cdot 4 = \text{a pontszámmal.}$$

A rövidítések jelei:

NHb = a bal nagyagyar hossza.

KHb = a bal kisagyar hossza.

NHj = a jobb nagyagyar hossza.

KHj = a jobb kiagyar hossza.

NKb = a bal nagyagyar körmérete.

KKb = a bal kisagyar körmérete.

NKj = a jobb nagyagyar körmérete.

KKj = a jobb kisagyar körmérete.

A mérés a következőképpen történik: a méreteket cm-ben írjuk, de mm pontosságig mérjük, ezért a mm-eket tizedekben tüntetjük fel. A nagy- és kisagyar hosszát 1 mm pontosságig, a külső leg-hosszabb élen, acélszalaggal vagy zsineggel mérjük. Az agyartó le-gömbölyített végét kiegyenesítve számítjuk. Letörött agyaraknál csak a ténylegesen meglevő hosszát mérhetjük. (A letörött részek elképzelt méretei nem értékelhetők.) A körméretet vagy kerületeket ugyancsak vékony acélszalaggal vagy zsineggel, az agyarak legvas-tagabb részén vegyük fel. Abnormális kidudorodások nem vehetők figyelembe. Igazító pontok alkalmazását a bírálati módszer nem engedi meg.

Az összesített pontok alapján aranyérmet kap az agyar, ha eléri a 150 pontot. Ezüstérmes a 145—149,9 pontértékek közötti, míg bronzérmes a 140—144,9 pontértékek közé eső.

Módosított

Nádler-rendszer

Az 1960 júniusában Budapesten megrendezett Országos Vadászati Kiállításon a Nádler-féle pontozás új módosított alakját alkalmazták, amely a

következő:

1. A két nagyagyar hosszának átlaga szorozva hárommal.
2. A két nagyagyar körméretének átlaga szorozva tízzel.
3. A két kisagyar hosszának átlaga szorozva kettővel.
4. A két kisagyar körméretének átlaga szorozva négygyel. A számok összeadása adja a pontozati végösszeget. A bírálat képlete a következő:

$$\left(\frac{NHb+NHj}{2}\right) \cdot 3 + \left(\frac{NKb+NKj}{2}\right) \cdot 10 + \left(\frac{KHb+KHj}{2}\right) \cdot 2 + \left(\frac{KKb+KKj}{2}\right) \cdot 4 = \text{pontszám}$$

A mérés módszereit és a rövidítések magyarázatát az előbb már ismerttettem. A pontszámok összege alapján arany-, ezüst, és bronz-

érem díjazásban részesítették a legkiválóbb trófeákat. Az aranyérem eléréséhez minimálisan 200, az ezüsthöz 190 és a bronzhoz 180 pontszám volt szükséges.

Prágai rendszer II. A „Prágai” pontozás bírálati rendszere a következő:

1. A két nagyagyar hosszának átlaga.
2. A két nagyagyar átmérőjének átlaga szorozva hárommal.
3. A két kisagyar körmértének összege.

A számok végeredménye adja a pontszámot.

Képlete:

$$\left(\frac{NHb + NHj}{2} \right) + \left(\frac{NÁb + NÁj}{2} \right) : 3 + (KKb + KKj)$$

A rövidítések a már említettekkel azonosak, de kiegészülnek:

$NÁb$ = a bal nagyagyar átmérője vagy szélessége.

$NÁj$ = a jobb nagyagyar átmérője vagy szélessége.

A mérések itt is milliméteres pontosságot kívánnak meg. Az átmérőt körzövel mérjük, egytized milliméter pontosságig. Az agyar erős összeszorítása a mérőeszközzel nem ajánlatos, mert az több tizedmilliméter eltérést okozhat.

A lazán ráfektetett körzövel keressük ki az agyar legvastagabb szélességét, és a méretet mérőprizmáról pontosan leolvashatjuk. Az abnormális dudorodásokat itt sem mérhetjük be.

Rendellenességeként legfeljebb 10 hibapont levonható, de az agyar repedése, egy részének hiánya nem tekinthető hibának. Főleg a hegye felé erősen vékonyodó nagyagyarakért, vagy a rossz, rövid, esetleg abnormisan nőtt kisagyarakért vonhatók le hibapontok.

Kiváló fejlődésért maximálisan öt szépségpont az eredményhez hozzáadható. Főleg a szabályos ívelésért, szép színért, a hosszú és erős kisagyarakért adják.

A bírálati rendszerrel az aranyérmes agyar legalább 130 pontot; az ezüstérmes 124 pontot; a bronzérmes 118 pontot kell elérjen.

Madridi rendszer III. A „Madridi” pontozás bírálati rendszere.

1. A két nagyagyar hosszának összege.
2. A két nagyagyar átmérőjének összege.
3. A két kisagyar körmértének összege.

A módszer képlete:

$$(NHb + NHj) + (NÁb + NÁj) + (KKb + KKj)$$

A rövidítések alkalmazása és a mérési eljárások megegyeznek a „Prágai” pontozásnál leírtakkal.

A méréseket egy milliméter pontosságig végezzük. A hosszát a külső görbület ívén mérjük. Törött agyaraknál csak a tényleges hossz számítható. Az agyarátmérőt és a kisagyar körméretét a legszélesebb helyen vegyük fel. Abnormális dudorodásokat és deformálódásokat nem szabad bemérni.

Bronzérmet adnak 110—114,9 pont után; ezüstérmet adnak 115—119,9 pont után, aranyérmet adnak 120 pont felett.

A felsorolt bírálati rendszerek vizsgálata és összehasonlítása nagyon érdekes összefüggéseket mutat. Ezeket legerőteljebben úgy tudjuk szemléltetni, ha az 1960-as Budapesti Vadászati Kiállítás díjazott vadkanagyarai közül a legjobb 6 méreteit és a négy bírálati módszer pontszámait összehasonlítjuk (7. táblázat).

7. táblázat

Sor- szám	Elejtő neve	Nagyagyarak			Kisagyarak		Pontsz. Nádler II	He- lye- zés
		NH	NK	NÁ	KH	KK		
1.	Boldizsár József	25,10	6,70	27	13,60	8,25	202,50	I.
2.	dr. Szabó Zoltán	24,65	7,10	29	13,75	7,40	202,05	II.
3.	Báta Zoltán	24,80	6,60	27	14,05	8,10	200,90	III.
4.	Tutsek Gusztáv	26,00	6,05	25	16,00	7,40	200,10	IV.
5.	Szücs Lajos	23,00	6,80	28	13,20	8,45	197,20	V.
6.	Vogl Henrik	25,55	6,35	26	10,40	8,15	193,55	VI.

Ugyanezen agyarak pontszámait és helyezési sorrendjét a másik három pontozási módszer szerint a 8. táblázat mutatja.

A táblázatból látható, hogy az új és régi Nádler-féle pontozás alkalmazása közel azonos eredményt ad. Csupán a negyedik és ötödik helyezett agyarpár cserél helyet, amely lényegtelen eltérés, gyakorlatilag alig érzékelhető. Lényeges különbséget mutat azonban a „Prágai” rendszer eredménye, a Nádler-félékhez viszonyítva. Ha a dolgot közelebbről kielemezzük, úgy a magyarázat szembetűnően adódik. Nem kell mást tennünk, csak a nagyagyarak átlagos kör-

8. táblázat

	Nádler I. szerint		Prágai pontozás		Madridi pontozás	
	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés	pontszám	helyezés
1.	150,40	I.	122,60	III.	120,20	II.
2.	149,45	II.	126,45	I.	122,10	I.
3.	148,85	III.	122,00	IV.	119,80	III.
4.	146,00	V.	115,80	VI.	116,80	VI.
5.	147,40	IV.	123,90	II.	118,90	V.
6.	144,90	VI.	119,85	V.	119,40	IV.

9. táblázat

Scr- szám	A nagyagyarak átlagos körmérete	A körméret szerinti sorrend	Prágai rendszer helyezési sorrendje
1.	6,70	III.	III.
2.	7,10	I.	I.
3.	6,60	IV.	IV.
4.	6,05	VI.	VI.
5.	6,80	II.	II.
6.	6,35	V.	V.

méretének sorrendjét kell összehasonlítani a „Prágai” rendszer helyezési sorrendjével (9. táblázat).

Nem a véletlen játéka a két helyezési sorrend teljes megegyezése. A rendszer hibáját mutatja, mely szerint döntően a nagyagyarak körmérete, azaz vastagsága szerint bírálja el a vadkantrófeákat és elhanyagolja a hosszát. Ez az egyoldalú beállítás nyilván abból a szemléletből ered, hogy az öreg kanok agyari rendszerint nem hibátlanok, töröttek vagy erősen kopottak, és értéküket a vastagság jobban kifejezi. A tárgyilagos szemlélő tagadja ezt a nézetet. A legértékesebb trófeának nemcsak vastagnak, hanem hosszúnak és hibátlanoknak kell lennie. Ha elfogadnánk a kizárólag vastagsági méretekre építő bírálati módszert, úgy pl. a szarvasagancsoknál is előnyben kellene részesíteni a már visszarakott rövid, de vastagszárú és kevéságú trófeát. Pedig itt mindenki elismeri, hogy bár szép az ilyen agancs, de az igazán kapitális trófea az ereje teljében levő bika hosszúszárú, vastag, sokágú és súlyos agancsa. Ha ezt elismerjük az agancsos vadnál, miért ne lenne így az agyarak-

nál is? Rossznak tartom a „Prágai” rendszert, de nyilvánvalóan a Vadászszövetség is annak tartotta és ezért helyettesítette 1954-ben a „Madridi” módszerrel.

Ha most a „Madridi” rendszer sorrendjét hasonlítjuk össze a már korábban tárgyalt eredményekkel, úgy a „Prágai”-hoz viszonyítva igen nagy, viszont a Nádlerhez viszonyítva lényegesen kisebb eltéréseket láthatunk. Az eredmény bizonyossága szerint a rendszer ugyancsak előnyben részesíti az agyarvastagságot, de nem olyan mértékben, hogy az teljesen elnyomhassa, vagyis lényegtelenné tegye az agyarhosszakat. A szerencsés arányosság eredményeként a vas tagagyarak, tehát az érett öreg kanok trófeái érvényesülnek első sorban, de csak akkor, ha hosszuk is megfelelő. Ezzel elkerülhető mind a két vélet: Nem érvényesülhet egy igen hosszú, de vékony, következésképpen fiatal, éretlen kan trófeája; nem jut jogtalan helyezés egy törött, csúnya, de vastag, következésképpen kiöregedett kan agyarának sem.

Összefoglalva a bírálati rendszerek használhatóságát, megállapíthatjuk, hogy:

1. A Nádler-féle pontozás akár régi, akár új formáját hazai viszonylatban alkalmazhatjuk, de inkább csak olyan „házi” használatra.

2. A „Prágai” rendszer rossz. Használatát a jövőben teljesen hagyjuk el.

3. A „Madridi” képlet a jelenlegi bírálati módszerek legjobbjá. Bár kan-trófeáink nemzetközi viszonylatban nem kimagaslóak, de azért vannak annyira jók, hogy a nemzetközileg is általánosan használt és legjobbnak elismert pontozással értékeljük minőségüket.

Tartalomjegyzék

<i>Mitológiai és tudományos adalékok a vaddisznóról</i>	7
Vaddisznó — a mitológiában	9
Rendszertani helye, elterjedése	11
<i>A vaddisznó anatómiája</i>	15
Csontváz	17
Köztakaró	19
Belső szervek és zsigerek	20
Izomzat	38
Idegrendszer — érzékszervek	39
<i>A vaddisznó természeti leírása, életmódja</i>	43
Alaktani jellemzése	45
Elnevezések	50
Testsúly- és méretadatok	54
Életmódja	56
Érzékei	69
Szaporodása	73
Táplálkozása	79
Haszna és kártétele	85
Vadkárelhárítás	87
<i>Vadgazdálkodási teendők</i>	107
Gondozás, selejtezés, befogás	109
A vaddisznó kórokozói és egyéb károsítói	116
Fogságban tartás	128
<i>A vaddisznó vadászata</i>	135
Cserkészés	139
Les	152
Hajtás	160
Nagyvadászat	166
Egyéb vadászati módok	188
Támad-e a vaddisznó?	191

<i>Lövés, jelzés, utánkeresés</i>	197
Lőfegyver	199
Lövés	204
Jelzés	206
Utánkeresés	213
Lékelés, zsigerelés	217
<i>Vaddisznó-trófeák</i>	221
Agyar, fej, bőr	223
Az agyar értékelése és bírálata	225

1851

/1866/

Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat

Felelős kiadó dr. Sárkány Pál

Felelős szerkesztő Zánkai Géza

Műszaki szerkesztő Straub János

A védőborítót tervezte Nagy Béla

Nyomásra engedélyezve 1968. III. 13-án

Második, átdolgozott, bővített kiadás

Megjelent 1401—4700 példányig 14,75 ív (A/5) terjedelemben

18 ábrával

Készült az MSZ 5601—59 és 5602—55 szabványok szerint

68. 10 644 Bács-Kiskun megyei Nyomda V. Kecskemét

MG 1083—h—6870

Ára: 18,—Ft